Hasznos
Mulatságok.

A' Hazai 's Külföldi
Tudósításokhoz
Toldalékúl írta 's kiadta
Kultsár István.

1822.

Első Félesztendő

Pesten,
Ns. Trattner János Tamás betűivel.

A NÉPKÖNYVTÁRI KÖZPONT TULAJ.
NEM ADHATÓ KI

Hasznos Mulatságok. 1822.

(1.)

A' Teveszőr, és Kamel Ketske.

Szörnek megkülömböztetése.

(Kameelhaar, Kämelhaar)

A' Teveször, és a' Kämel Ketskeször között fölötte nagy a' külömbség, jóllehet azokat sokszor feltseréllik egymással. A' Teveször, mellyel a' Kézi-művekben élnek, az ismeretes Tevéktöl jön, mellyeknek tavaszszal fejökről, hátokról, szügyökről, és hasokról a' ször lehull. Ezen Szört öszve szedik, el adják, és a' kézi műhelyekben megfonják. Legjobb a' Tevének hátából kihullt ször. Amsterdámban két fajtáját szokták megválasztani: az Aleppit, mellynek 8. R. Tallér 12. garas P. P. fontja; és a' Szmirnait, mellynek tsak fele ára van. — A' Kamel ször bizonyos Ketske fajtától jön, melly Kis Ásiában, Angorában, Beybazárban, és Natoliában nagy falkákban tenyész. Ezen Ketskék husosabbak mint a' mieink, 's lefüggő fülök, hátrako-

nyúló szarvok, 's rövid, mintegy félig kondor szörrel rakott lábaik által minden más Ketske fajtáktól nagyon különböznek. Tournefort rézre metszette formájokat. Arábiában Kämelnek hívják, a' honnan a' Kämel szörnek nevezete. A' fehér Angori Ketskének szöre legfinomabb mindenek között; fehérsége a' szemet vakítja, szint olly vékony, mint a' selyem szál, 's rendszerént 9 hüvelk hoszszaságú fürtökre nyúlik. Többre betsülik az ahoz értők a' Beybazari Ketske szörénél, jóllehet ennek fehérsége még ragyogóbb, ha mind a' két fajtát egymáshoz hasonlitjuk. Tournefort szerént egy Okke (3 font) legtsekélyebb nemű Angorai fonál 3 Livre, és nagyobb 's nagyobb finomságához képest 15. Liv. felhág. De van 20—25 és 30 R. Tallér áru is, mellyet mindazáltal Külföldinek nem adnak el. Hamburgban egy font veres, vagy más szines fonál 11 Mark; középszerű 8—9 Mark. Külömbféle szinü finom ször-fonál 7—8 Mark; középszerű 6 M. P. P. — Alström 1742 ik esztendöben ezen Ketske fajtákból egy párt nagy költséggel Stockholmba szállittatott. Az Anya Ketske hamar megdöglött; de a' Baktól más Svecziai fehér anya ketskékkel igen finom Ketskék fajzottak. Plinius Term. Hist. 8-ik K. 50-ik Fej. Aelianus 16 K. 30 Fej. Aristoteles Zoolog 8 K. 22 F. ezen Ketske fajtáról, a' Liciai, Pamphiliai, és Cilici Ketskék nevezete alatt emlékeznek. A' legfinomabb szört tsupán a' Török Tsászár Serailjába való Kamelottra használják. A' kö-

zéprendű szörből Smyrnában is készittenek Kamellottokat eladásra, mellyeket mindazáltal a' Napkeleti legfőbb rangú Személyek tüstént megvesznek, és nyári ruhákat készitetnek belölök. Ez az oka, hogy azok a' Levantén ritkán jönnek át, mivel árok is szerfelett nagy. Ugyan ezen Ketske-szörből Kapczákat is szönek, mellyek sokkal finomabbak, és tartósabbak, a' legjobb selyem-kapczáknál. Angliában a' Parókások hajfürtöket készittenek belőle, a' melly végre annál is alkalmatossabb, mivel már a' természettől fürtös formát nyert. Brüsselben és Londonban is készitenek már Kamelottokat, 's meg kell vallani, hogy igen ékeseket készitenek. Némellyek közé arany, vagy ezüst szövéseket tesznek, melly által azok felette nagy ékességet nyernek. A' fonál készittésének igen egyűgyü módja van, úgy hogy, a' selyem fonál készitése sokkal nehezebb, 's veszödségesebb. A' Szört t. i. szappannal tisztára kimossák, 's a' kefén meghuzogatják, azután olly finomúl, a' mint tsak lehet, megfonják.

Miképp olvasnak sokan Könyveket?

Egy Berlini nagy tekintetü Ur, Marquis d' Argenshez küldött, és kérette, hogy Lettres Juifs (Zsidó Levelek) nevezetü könyvét néki küldené el az átolvasásra. D' Argens elküldötte első részét. Egy hét mulva viszsza

kapja a' könyvet ollyan izenettel: hogy az velös tartalmára nézve nagyon tetszenék, 's hogy a' második részt által küldeni méltóztatnék. D' Argens ismerte emberét, és ismét ugyan azon részt küldötte viszsza. Egy hét mulva ismét jött az Inas a' Könyvvel, azt az izenetet hozván Urától, hogy az még jobban tetszett, az elsőnél, és a' harmadik részt kérte. D' Argens ujjonnan az első részt küldötte; mellyet egy hét mulva, hasonló izenettel mint azok előtt viszsza kapott. Ezen küldözgetés, és izengetés, egész a' hatodik, vagy is utolsó részig, tartott, melly helyett D' Argens ismét az első részt küldötte által Midön ezt az Olvasó viszsza küldené, egy Levelkében azt ira D' Argensnek: hogy az néki leginkább azért felette megtetszett, mivel abban mind a' hat Kötetnek summás kivonását feltalálhatta.

Vesalius.

Vesalius Párisba ment, hogy Sylviustól (de le Boe) az Orvosi tudományokat tanulja. Ő ottan leginkább a' Testbonczolása-tudományát gyakorolta, melly már majd végképp feledékenységbe ment, mivel azt az Orvosok tsak titkon gyakorolhatták. Az egész világ akkor a' Testbonczolást, vétkes és szentség törő tudománynak vélte, és szinte ugy kárhoztatta, mint a' Templom-rablást. V. Károly Tsászárnak Salamankában, a' Theolo-

gusoknak megitéltetés végett elejbéjök adott kérdése még most is fen vagyon, melly által meg akarta tudni: ha tiszta lelki ismérettel valami emberi testet elbonczolni szabad volna é és ha annak alkatását kitanulni akarni, nem volna é vétek? Ugyan ezen Tsászárnak később Vesalius lett Udvari Orvosa, és minden időben mutatott nagy böltsessége, és a' betegségek gyógyitásában tett tsuda dolgai igen nevezetessé tették. Thau által róla feljegyzett Emlékeztető Irások leginkább egy történetéről ditsérik, mellyet a' mostani időben már talán annyira senki sem bámulna. Valamelly Egmont Maximilián, Bäreni Gróf, nagy Hős, és a' Tsászárnak Kedveltje megbetegedett. Vesalius hozzá ment, 's midőn betegségét kikémelte, megmondotta néki, hogy ő már többé fel nem gyógyúlna, és hogy ezen 's ezen órában, és ezen perczenetben meg fogna halni. A' Gróf elhitte az Orvos szavát, 's mivel különben eszén volt, midőn az említett szempillantás közelgetett, öszvehivatta rokonit, és jó Barátit egy nagy Vendégségre, melly közben maga is Vendégjeivel vígan mulatott. A' Vendégség után, mind egyiknek ajándékokat adott és rendre elbutsuzott tőlök. Ezekután megtette Testamentomát, és lefeküdt beteg ágyába, 's a' Vesaliustól előre meghatározott szempillantatban valóban meg is halt. Ezen tsudás történet azt, okozta, hogy az akkori Világ Vesaliust részszerént bűbájosnak, részszerént Félistennek

tartaná, 's bajában vagy, rettegve, vagy felette megbízva közelítene hozzá, a' mint ki ötet szemlélni szokta.

Orosz Literatura.

Az Orosz Literatura most 350. élő Irókat foglalatoskodtat; ezek többnyire mind a' Nemesi, egy nyólczadrésze pedig az egyházi Rendből való. 1807-ik esztendeig 4006 orosz Munka jött világ elejébe 1810-dik esztendőben az Orosz Nemzeti Bibliothecában szinte 3000 köttet honnyi Munkák valának, mellyek között 105. Román volt. Ma már 8000. Orosz nyelven írt Munkák vagynak, és Sz. Péter várában, Moszkauban, Rigában, Mitauban, Revallan, Abó és Kazánban részszerént Orosz, részszerént német Újság Levelek jönek ki.

M e s e.

Ember volt — meg nem holt:
Még is az ő rokonait — föld gyomrában keresgetik.

Jegyzet: A' mult Félesztendei 51-dik Számbeli Rejtettszó: H-oll-d.

Hasznos Mulatságok.

1822.

(2.)

Különös nagy lelkűség egy Szeretsen Királyban.

Almami Abdulkader, Futta-Torrai Király, a' Mahumed Vallásának terjesztésétől lángoló buzgóságából, a' Tsaloffok Urához Dámelhez tíz személyből álló Követséget küldött ezen üzenettel, hogy, ha Dámel, és az ő Népe a' Mahumed Vallását be nem veszi, tehát hadd al fog ellene menni.

A' Követségnek Feje, kit két Busajna késért egy egy magos póznára kötött nagy késsel, végre Dámel Király elejébe juthata: a' ki előtt midőn a' két kést letették volna, így szóllott: „Ezek közűl az eggyik késsel az én Uram maga fogja Dámel Kiraly fejét meg borotválni, ha a' Mahumed Tudománnyát beveszi, ha pedig az ő ajánlását megveti, ezen másik késsel a' Fejét fogja levágni. Most Dámel válassz".

Dámel hidegen azt válaszolá: „Nekem sem eggyikhez, sem másikhoz nintsen kedvem.

Menj"! — Ezután a' Követet minden betsület megadások mellett el-vezették.

Abdulkader felbosszonkodván azon, hogy szándéka nem tellyesedett, kevés idö múlva el borította fegyveresseivel Dámelnek Tartományait; a' lakosok felszedvén féltöbb vagyonaikat, élelmöket elpusztították, kútjaikat betemették, úgy futottak az Ország belsöbb részeibe, 's e'képpen minden ellentállás nélkül való üzésre édesgették magok után az ellenséget. A' Tábor mindenben fogyatkozást szenvedett, de kiváltképpen vízben; a' Katonáknak nagy része el epedett a' szomjúság miatt, a' mi arra kényszerítette Abdulkadert, hogy útját az erdös helyeken találtató vízeknek vegye. Az ellankadt Seregek mególtották végre égö szomjúságokat, 's aztán el tikkadva dültek a' megújító álom karjai közé, mellyböl öket tsak hamar a' Dámelnek utánnok vonúló tábori lármája költötte fel, a' ki öket megverte, 's nagyobb részént fogságba ejtette. Ezek között volt a' nagyra vágyó, 's az Islamismusnak heves barátja Abdulkader is, az a' kevély Fejedelem, a' kinek Követei nem rég halállal fenyegették Dámelt. Most annak foglya lévén, mit várhatott magára, mint ugyan azon sorsot.

De, midön a' Királyi-Fogoly meglánczolva a' Győzedelmes előtt földre borúlna, 's annak dárdájától tsendességgel várná a' halálos döfést, azt kérdé a' nemes lelkü Fejedelem, a' nélkül hogy, a' Foglyoknak már ott szokott sorsok szerént, annak nyakára hágott

volna: „Abdulkader! ha a' hadi szerentse engem a' te mostani sorsodba, téged pedig az enyémbe helyheztetett volna, hogyan bántál vólna velem"? — Abdulkader egész tsendességgel, 's álhatatos hangon azt mondá: „Én az én dárdámat a' te szívedbe ütöttem volna. Lásd, hogy én az igasságtól nem félek, ámbár reám ugyan azon sors várakozik".

Dámel pedig ezt mondá: Hibázol. Az én dárdámat elég veresre festette a' te jobbágyidnak vére, kiket én az ütközetben vitézül öltem meg, és én ezt már veresebbre nem festhetném, ha szinte a' tiedbe mártanám is. És a' te véred által sem az én várossaim fel nem épülnének, sem azon sok ezerek, kik a' tieid által a' tsata piaczon elhúllottak, az életre vissza nem jönnének. Nem akarlak illy hidegen megölni, hanem addig foglak magamnál tartani, mint rabszolgámat, míg arról meg nem fogsz engemet győzni, hogy, ha vissza botsáttalak, a' te nagyra vágyásod nem fogja ismét megtámadni a' szomszéd birodalmakat".

Dámel fogadása szerént bánt véle. Három honapi könnyű fogság után ismét vissza küldötte rabszolgáját Birodalmába, 's ezen tételt még ma is dítsöittő Versekkel énekelik azon Tartományok' énekesi.

Chinai Bútsújárás.

Alig van felségessebb tünemény a' világon, mint azon Bútsújárás, mellyben a' Chi-

nai Tsászár várából a' Templomban áldozni megy. Elől kettős rendben 30 Dobos megy, és szinte annyi Trombitás. Ezekután 30 Tsászári Zsoldosok jönnek sárga öltözetben, kik 7 lábnyi hoszszaságú, veresre festett, és arany bokrétákkal ékesített póznákat tartanak kezökben. Ezekután 100 dárdás Katonák mennek. Ezekután 100 Királyi pálczát hordozók. Ezekután 400 czifra öltözetű Chinaiak, kiknek mind egyike kifestett, és gazdagon felbokrétázott lámpást visz. Ezekután ismét 400 Chinaiak szövénekekkel. Ezekután 200, kiknek nyárs van kezökben. Ezen Nyársak külömbféle szinű selyem pántlikákkal, párduczoknak, rokáknak, tigriseknek, és más vad állatoknak farkaikkal vagynak felékesitve. Ezekután 80 Zászló lobog, mellyeken a' Zodiakusnak 12 Jegyei 80 részekre felosztva látszanak; és más 60 Zászló, a' Chinaiak 60 Tsillagzatjaiknak Jegyeikkel, mellyekhez ők minden egyébb Tsillagokat számlálnak. Ezekután 200 Zsoldos szinte annyi Legyezöt hord, hoszszú, megaranyozott, és külömbféleképp felczifrált rudakon. A' Legyezökre Sárkányok, Ragadozó állátok, és más szörnyetegek vagynak festve. Ezekután a' Tsászári Konyhának Kuktái jönnek, külömbféle Konyhabeli arany edényekkel. Ezekután a' Tsászár. Hoszszu sárga bársony, palást lóggván le vállairól, mellybe ékesség gyanánt sárkányok vagynak szöve t. i. elöl a' mellyén két egymással öszve kapaszkodott Sárkány, mellyeknek ollyan állások van, mint-

ha fejőket egy gyöngy felé emelnék, melly az égről le esik; Koronája teke forma. A' Tsászárnak mind a' két oldalánál drága kövekkel gazdagon kirakott Nap Ellenzöket visznek, mellyek olly nagyok, hogy a' Tsászár Lovastól eggyütt árnyékban van. Tíz Lovász Mester 10 hófehérségű paripát vezet kötőféken mellette, a' Lovaknak nyergeik boritva vannak arannyal, és drága gyöngyökkel. Ezeken kivül 100 dárdás Katonák, és Udvari Nemes Ifjai veszik körül. — Ötet a' Tsászári Herczegek, az adózó Királyok, Mandarinok, és más Udvari Emberek követik. Ezeket 500 Nemes Ifjak, Ezeket 1000 aranynyal, és ezüsttel himzett vörös öltözetű Inasok. Ezek után 38 Férfiú egy hintás széket visz, a' melly után 120 más Férfiú egy még nagyobbat, mellyek után 5 nagy Hintó következik, mellyeknek kettejét Elefántok huzzák. A' menetelt a' Polgári és Katona Tisztek rekesztik be.

Orosz Országi Nemesség.

Semmi Birodalomnak sintsenek annyi Herczegei, mint az Orosz Birodalomnak. Ennek okát következendö környülállásban kell keresni. Az Orosz Birodalóm a' Száraz földnek majd heted részét foglalja magába. Ásiának majd fele, és Európának is nagy része a'hoz tartozik. Ezen nagy Birodalmat mint egy három Századok előtt sok apró füg-

getlen Herczegek birták, kik magokat Orosz nyelven Knezeknek hívták. A' kik ezek közül másokat meghódithattak Weliki Knezeknek (Nagy Herczegeknek) hivatták magokat. A' Tatároknak Nagy Herczegeik pedig Chánoknak, míg végre II. Iván Wasilie'wits mind ezen Herczegeket egy járom alá hajtotta, és magát Czárnak (Tsászárnak) nevezte. Innen van az, hogy Orosz Országban annyi régi Uralkodói házból származott Herczegek vannak, kik, habár jószágaik Chinában, Tatár országban, vagy a' tsendes Oczeánnak partjain volnának is, többnyire Moszkvában, vagy Pétervárában tartózkodnak. A' Nagy Herczeg nevezete mostan tsak a' Tsászár Gyermekeit illeti, kik magokat Czarevitsnek (Tsászár Gyermekeinek) is nevezik. — Bojár nem olly nagy rangú, mint egy Herczeg. — A'. Tartományoknak Kormányzói Wajdák. — Grófok, és Bárok tsak nagy Péter alatt kezdettek támadni, ki a' többi nagyobb Európai Statusokat mindenben követte. II. Katalin következendő titulussal éltt: „Isten kegyelméből II. Katalin Tsászárné, és ön hatalmú Uralkodó minden Oroszok, és Moszkva, Kiov, Wladimir, Nowogrod 's a' t. fölött. Kázánnak, Asztrakánnak, Sziberiának, a' Taurusi Cherzonezusnak Tsászárnéja; Szmolenszknek Nagy Herczegnéje; Pskoff, Esthland, Liefland, Karelia, Twer, Ingria, Permia, Vatka, Bolgár Ország, és más Tartományoknak Herczegnéje. Nisney-Nowgorodnak, Tsernigownak, Niazannak, Polotzknak, Rostow-

nak, Jaroszlawnak, Bieloseronak, Udoriának, Obdoriának, Kondiának, Vitepszknek, és Metislawnak Nagy Herczeg aszszonya. Minden Éjszaki Országoknak, es az Iberiai Tartományoknak; a' Kartaliniai, és Gruziniai Czároknak; a' Kabardiniai, Czirkassziai Tartományoknak a' Bánya Herczegeknek, és másoknak Uralkodó, Aszszonya. Örökös Herczeg aszszony, és határtalan hatalmú Uralkodó.

Román olvasás Párisban.

Párisban minden teremtés Románokat, vagy más szerelmes Leveleket olvas, mellyekben egy tsepp ész sintsen. Ha egy Béres kotsis valamelly ház előtt meg áll, és ott neki várakozni kell, azonnal Román könyvet húz ki zsebéből, és olvas. Az Uraságok Kotsissai, és Inassai szinte ezt tselekszik, mig nekik Urokra várakozni kell. Úton útfélen látni Aszszonyokat, Leányokat, Ifjat, Vént, Román Könyvbe el merülve; és a' Napszámos, mig az úton átsorog, 's munkára várakozik Román olvasással tölti idejét.

Apróságok.

Valamelly Deák, ki nem régiben jött tsak az Universzitásra, késön talált jönni, egyik tanuló órára. Midőn az ajtón belépett,

a' többiek éppen felkeltek, 's ki akartak menni. A' Deák azt gondolta, hogy ő miatta tselekszik azt, azért így szóllott hozzájok. „Ne fáraszszák az Urak magokat, majd én itt az ajtó mellett is megállok.

Dr. Swiftnek az a' szokása volt, hogy sokszor egész nap sétálgatott Inassával, külömbféle beszédekbe elmerülve, a' nélkül, hogy valamit evett volna. Egyik nap már mintegy 4 órányira eltávozott Londontól, midőn egy emberrel, a' ki az Inassát ismérte, összetalálkozott. „Ugyan az Istenre, monda azon ember az Inashoz, mit keresnek ennyire a' várostól?" — „A' Menyországba vivő utat", felele az Inas, Uram imádkozik; én böjtölök.

A' nagy költő Dante Florenczjában egy Polgártól azt kérdé, Hány az óra? — „Most éppen azon órát ütötte, felele a' Polgár, mellyben a' marhák inni mennek." — „Tehát mit keres az Ur itten, felele Dante, miért nem megy a' Kutra szaporán." —

Rejtettszó.

Bár az egész' munkája nehéz, az tartja kenyérrel
Embereket; fele tsúsz, vég fele béka lakás.

Hornok Márton.

Jegyzet: Az 1822-iki Első Számbeli Mese: Lóth felesége.

NB. Ottan tedd: rokonait helyett: tetemeit.

Hasznos Mulatságok.

1822.

(3.)

Kairo.

(Egyptomnak Fő városa.)

Kairo, Nagy Kairo, Kahira, Egyiptomnak Fő városa, közel a' Nilushoz, a' nagy Tsatornyának mind a' két partjain. Tulajdonképpen három városból áll: Kahira, Festat, vagy Ó-Kahira, és Bulak, városából. Fekszik az Éjsz. szél. 30° 2′ 58″ A' Kerteket, és Ültetéseket hozzá nem számlálván 3 ¼ kismértföld kerülete. Niebuhr szerént 31 Kapuja van, és 24,000. rendetlen útszája, mellyek közül egy sints kövel kirakva. Lapos és korlátos födelű házai, többire tserép sindellel vannak födve. Legjelesebb épületei következendők. A' Fellegvár, Makatán hegyén. Az Okän, vagy a' Kereskedők portékáinak lerakodó Háza. 80 nyilvánvaló Fördö, 300 Metset; 2 Görög, és 2 Koptus Templom. 21 Sz. Ferencz Szerz. Barát Klastrom. 36 Zsinagóga. Lakosa 400,000. Kézi Műhelyeiben

külömbféle Selyem szerek, Camelottok, Szönyegek, Vitorla-vásznak, Fazekas-edények, Puska-tsövek, Kardok, Kések 's a' t. készülnek. Kereskedése nagy, mivel ezen Város, az Európa, közép Tenger, Ásia, és Éjszaki Afrika között való Kereskedésnek középpontja. A' Muhamedánusoknak vagyon benne Fő iskolájok. A' Basának üllő-széke. A' Koptus Pátriárchának Lakó helye. Emlékezetessebb 1820-dik esztendőtől fogva, mivel az Alexandriával egyesítő Tsatornája el készült.

A' Harangok' története.

A' rege szerént, a' Harangokat Egyiptomban találták fel először, vagy legalább, az azokkal való élés Egyiptomból terjedett mi hozzánk. Bizonyságul azt hozzák fel, hogy ott Osirisnek Ünnepét harangozás által adták minden üdőben tudtára a' Népnek. — A' Zsidók Fő papjaiknak Egyházi Öltözetjök, az áldozat alatt, apró arany harangokkal volt megrakva. — Athénában Cybele' Papjai harangoztatni szoktak az áldozat alatt, és ezen szokás szent titkaikhoz tartozott. Mind ezen szokásoknál talán régibb a' Chinaiaknak vallásbeli szokása, kik a' nagy Láma tiszteletére valamelly tál forma edényen szoktak harang gyanánt kolompoltatni, mellynek hangja igen messze el hat. Sok visgálók azt állítják, hogy

a' nagy harangokkal való élés a' VI-ik Századon túl nem terjed; mások azt vélik, hogy Sz. Paulin, Nolai Püspök, Campanában már a' IV-ik Században harangokkal élt, 's hogy azokat e' miatt hívják most Nolláknak, vagy Campanuláknak. Hajdan Szent süvegeknek hívták, és a' Harangozó Tisztsége, jeles Egyházi Tisztség volt, és a' kik azt viselhették, azokat Capicericiknek, vagy Primiceriknek nevezték, mivel azoknak Nevök Plinius, Suetonius, és Juvenalis szerént, a' Tiszteknek Lajstromán, mellyet Cerának hivtak, fellül állt. Plinius azt írja, hogy ő előtte már régen harangok voltak, 's azokat akkor Tintinnábuláknak nevezték; Suetonius szerént Augustus, Jupiter Temploma elejébe harangot akasztattatott fel. 610-ik esztendőben Clothárnak Serege Senset ostromolta, midön Lupus Orleansi Püspök Sz. István harangjait meghúzatta. Ettől Clothár úgy elrémült, hogy az ostromot félben hagyta, és nagy seregével a' legnagyobb rendetlenségben szerteszét futott. Az arra következő Században Alcuin, Nagy Királynak Nevelője, azt rendelte, hogy minden Harangok Kereszteltessenek meg. — Mendez Ferdinand azt mondja, hogy ő 1554-dik esztendőben, a' Perui Királyságban ollyan Harangra akadott, mellynek 45 araszt volt körülmérője, és 15 araszt általmérője. De mind ezen visgálások még nem mennek a' dolognak velejére; t. i. Mind ezekből ki

nem tetszik, hogy ki, és hol találta fel elöször a' Harangokat ; már Polydorus megvallja, hogy ö sem tudhatta azt kinyomozni.

A' Tekenősbékáknak tartós Életök.

Hogy az állatok' élete a' Test-alkottatásban (Organisatio) a' szív, 's agyvelö épségétöl függjön, a' tapasztalás után mint bizonyos igasságot úgy vették be a' Természet visgálók ; úgy hogy, azok akár eggyütt, akár különösen megsértetvén, a' tagok egybe függése megbomlik, 's az élet elenyészik. Kimerithetetlen mindazáltal a' Természet itt is az ö titkaiban, és munkálódásaiban ; 's mindenkor marad tsudára méltó a' legszemesebb visgálatok, és a' legtsalhatatlanabbnak tetszö felfödözések után is. — Igy mutatta meg p. o. Dr. Rédi, hogy az agyvelö nem közvetetlen (immediata) szerzője az életnek, midön egynehány Tekenös-békának felnyitotta a' koponyáját, és azon az agyvelejét mindegyiknek kivette. Behúnyták ugyan ezen kínozottak azonnal szemeiket, el vesztették vidorságokat, de azért még is élétek aznakutánna 6. Hónapig. A' felnyitott koponyák magoktól öszsze forradtak, az agyvelö helyén pedig valamelly darab hús tsutsorodott. Ismét más Tekenös-békáknak egésszen levágta a'

fejöket, és még akkor is egynehány napig éltek.

Külső fenntartói az életnek: az eledel, és levegő; de itt sem minden álmélkodás nélkül folytatja a' Természet az ő útait. A' többek között egy Tekenős-Békát találtak 1733. Esztendőben Svécziában bizonyos Kőbányában 7 röfnyi mélységre a' legkeményebb kövek között, mellyeket ékekkel, 's kalapátsokkal kellett széllyel hasogatni. Még élt, midőn kivették, de egésszen el volt bádjadva, a' bőre töpörödött, 's több helyen úgy bele nőtt volt már a' kő, mintha természetes kérge lett volna. Hogy jöhetett ide ezen állat? Leghitelesebb az, hogy igen kitsiny, vagy talán még tojás korában került ezen kőnek valamelly kis hasadékába; annakutánna az oda szolgálló nedvességgel-, 's oda rejtődzött férgekkel élt. De hát minekutánna a' hasadékot benőtte a' tsepegő kő, 's a' nagyobbra nőtt Békát egésszen kő közzé zárta?

Megfagyott 's ismét felelevenedett Angolnák.

Swalow Úr, a' ki Gral Consul volt Anglia részéről az Orosz Birodalomban, egykor télen útazott Sz. Péter várából Moszkvába. Elindúlása előtt egynehány

Angolnát, a' mint vízből kifogták, a' földre tétetett, a' hol kis idő múlva ollyanná fagytak, mint a' jég-tsap, 's így vitte magával útra. Negyed nap múlva, a' mint Moszkvába ért, hideg vízbe tétette az Angolnákat, a' hol lassanként kiengedtek, 's ismét felelevenedtek. Vallyon nem lehetne é más fagyott halakat is így feleleveníteni?

Kildin Szigetén a' Nap,

Kildin Szigetén, melly az éjszaki szélesség 69-dik grádusa alatt, a' Koli öbölhöz közel fekszik, nyáron szinte két hónapig nem megy le a' Nap. Ezen idő alatt éjtszakákán, ha tiszta az ég, puszta szemmel nézhet az ember a' napba, a' nélkül hogy azt el tompíttsa. Ollyan először ezen felséges tsillagzat, mint valamelly temérdek nagyságú tányér, mellynek területét semmi ismeretes égi testhez sem lehet hasonlíttani. Éjjel a' fénye nem világos, hanem sötét vörös, hasonló az eleven szénnek színéhez. A' sugárai egyenesen, avagy tsak nem egyenes függössen lövödnek lefelé, és a' földnek 's tengernek felső színét ollyan formán világosíttják meg, mint szokták, midőn a' nap egésszen megfogyatkozik; de meglehet nálok a' legkissebb tárgyat is látni. Illy formában lehet a' napot látni ezen Szigetről egész Julius 20-

káig; de már ezen éjszaka egy kis széle elrejti magat ezen nagy égi testnek, és úgy látszik, mintha a' tengerbe merűlne. Mindazonáltal ez ekkor még tsak kevés ideig tart, és az egész nap-tányérja ismét láthatóvá lessz; hanem a' következendő éjszakákon óránként mind jobban jobban süllyed a' nagy tengerbe, míg egésszen be nem következik a' rendes éj, melly az ősz érkezésével mind inkább inkább hosszabbodik.

Jó ó-bort tsinálni.

Egy vagyonos Uraságot mind kellemetes barátságáért, mind jó boráért szívessen látogatott a' többek között egy ifjú szomszédja is, a' ki egykori múlatása közben azt mondja: „Tsak nem iszom én sehol is jobb ó-bort, mint szomszéd Urnál, ugyan taníttson meg engem is ezen titkára" Szívessen édes szomszéd Uram: Az egész titok abból áll, hogy a' szőllőmet jól meghagyom érni, 's azután tisztán bánok vele. „Azt én is mind elkövetem, de tsak nem lessz az enyémből ó-bor". — Igen szomszéd Uram, de azután én jó pinczében tartom a' boromat, 's újj korában nem iszom meg, sem Zsidónak el nem adom.

Franczia Polgárnak Passusa.

Egy Franczia, ki tsak evésben, ivásban, aluvásban, és sétálásban töltötte idejét. Párisban, egykor, minekutánna untig dözsölt volna, sétálni ment, hogy gyomra jobban megemészsze a' falatokat. Akkoráhan senkinek sem volt szabad a' város korlátain kívül menni passus nélkül, ha tsak életét veszedelembe nem akarta ejteni. A' Franczia a' korlátokhoz értt, 's tsak akkor ébredett fel eszmélkedéséből, midön az Ör menydörögve rá kiált: Charte! (a' passust). A' Franczia Passusról nem is álmodott, de annál többet gondolkodott a' Vendéglönek Étel Lajstromáról, melly ekkor is zsebében volt. Ijedségében ezt kirántá, 's átadá az Örnek. Az örháznál lévö Strazsamester a' pápa-szemet orrára feltüzte, 's el kezdi olvasni a' Lajstromot: Borjúfej, Rákfark, Disznófül, Ökörnyelv, Ürüczomb, Vaddisznó 's a' t. Végre sok Hm! hm! után viszsza adja a' Lajstromot, és azt mondja: Valóban illyen Passus még soha se volt kezemben. Menj Citoyen (Polgár) illyen ember legkevesebbé sem lehet gyanús.

Mese.

Mi tsuda az? Melly, mikor születik, és meg hal, legnagyobb?

Jegyzet. A' 2-ik Számbeli Rejtettsó: Szán-tó.

Hasznos Mulatságok.

1822.

(4.)

A' Szőllőtőkék Fajtáinak öszve gyűjtögetésében tett előmenetelek.

Heintl Ferencz Úr, Austriai, és Steier Országi Birtokos, több Gazdaságbeli tudós Társaságoknak Tagja, a' Szőllőtőkék tenyésztetésének előmozdítására iskolát állitott, mellyben az Austriai Birodalomban találtató külömbféle Tőkék fajtái egymásmellé ültetve állanak, hogy a' Természet Tudományát gyakorlók azokat egymással öszve hasonlíthassák; Rendekre, Nemekre, és Fajakra feloszthassák, és sok külömbféle Neveiket öszve írhassák. Már ő 1817-ik eszt. az Újságok által, 's egy különös Hirdetésben is meg kért minden Szőllő-művelőket, hogy a' vidékeikben tenyésző Tőkék fajtáit, neveit, 's művelésök módjának leírását beküldenék. Azóta sok Tőkék szállítatván hozzá, Würnitzi, és Nexingi jószágán, már valóban gazdag is-

kolát állított, mellyet ő több Folyó-írásokban, 's egy különös Munkájában is: (Über den Weinbau des öst. Kaiserthums) már leírtt. Az ő Szőllőtőke iskoláját, gazdag szállításai által leginkább bővítette Tsász. Kir. Udv. Tanátsos, és Kamarás Görög Demeter Úr, ki már Heintl Úr előtt, Grinzingi jószágán illyen iskolát állított, 's nem tsak az Austriai Birodalomból, hanem Külföldről is, különössen Olasz, és Franczia Országokból, 's a' Rhenus mellől, fáradhatatlan törekedéssel a' legkülönössebb, 's legritkább veszszö fajtákat öszve szedte, 's most egyedül, 59 külömbféle veszszökkel Heintl Urat megajándékozta. — Nevezetessek azon 4 ritka fajak is, mellyekkel Boos Úr a' Tsász. Kir. Udv. Kerteknek Igazgatója gyűjteményét szaporította. A' Brüni Gazdaságbeli tudós Társaság pedig, melly hasonlóképpen illyen czélból Brünben, Ferencz-hegyén Szőllőtenyésztő iskolát állított, Heintl Úrnak azt az ajánlást tette, hogy mind a' két ültetéseknek megbővitésére, kész tserében felesleges Szőllő-veszszö fajaiból néki némellyeket által adni. A' ki Hazánkból ezen jeles igyekezetet előmozdítani kivánná, az ő egésséges, 's gyökeres veszszöit, vagy Bétsbe, a' városba, az Isten szeméhez Nro 563. vagy Nexingi (utólsó Pósta Gounersdorf), vagy Würnitzi Jószágára (utólsó pósta Wolkersdorf, a' Neveknek és Fajaknak feljegyzésével beküldhetné. — Ha-

zánk is ditsekedhetik a' Természet ezen ágának bővebb gyűjteményével; mert Méltóságos Gróf Festetits László Kamarás Úrnak Keszthelyi Georgikonában Bene Úr Botanicus fő Kertészének gondviselése alatt 120 faj, és külömbféleségek találtatnak a' Szőlő-veszszőkből mind Magyar, mind Német és Franczia Országokból öszve gyűjtve, mellyek még naponként szaporittatnak.

Nevezetes Idő-tűnemények.

Az Appenzelli Cantonban, és Rhenus völgyében, Dec. 24 és 25-ike közt való éjszakán, regvel 4 óráig irtóztató Orkán dühösködött, a' millyen 1750-ik esztendő óta nem pusztitotta a' vidékeket. Gaisban 2000 lábnyi magasságon, hol a' Barometrum közép állása 24 hüvelk. 9 Lin. az egyszerre 23 hüv. 10 Lin. le esett. Külömbféle helyeken az égen tüzes jelenetek látszattak, 's némellyek azt mondják, hogy éjfél tájban földindulás is volt. — Hasonló Orkán dühösködött Karátsony estvéjén Tyrolisban, hol az menydörgéshez hasonló zengéssel rémitette el az egész vidéket. Sok házakat egészen ledöntött. 's a' fákat gyökerestől kiszaggatván egész erdőket elpusztitott. A' legidősebb emberek sem emlékeztek illyes szélvészre. A' Barom. 25 hüv. 8—9 L. állott; a' Hévmérője a' hőség 10

Grad, millyen meleg Junius, Jul. Augustusban sem szokott ottan lenni. A' Dér-forma hó azonnal elolvadott. Különös hogy ottan már minden tavaszi virágok, u. m. a' kökörts, Ibolya 's a' t. virágoztak. — Az Adriai és Közép-tenger partjairól jött tudósitások, irtóztatóan festik ezen szélvészeket. Genuánál három Angol, egy Spanyol, és egy Nápolyi Hajó merült el, 's több más hajók végképp megromlottak. — Dec. 28-kán estve 6 órakor 35 min. 32 Sec. Augsburgban, az égen hirtelen tüzes sugár tünt fel, melly az 1811. eszt. üst. tsillag farkához hasonló, 's lefüggő állásban volt (vertic). Hoszsza több volt 15 grad. 's a' fölét körülvevő felhők között tovább látszott 2½ Minútumnál.

Töredéke egy Levélnek.

Mellyet az Útazás terheiben, Alexandriában 1820-ik eszt. meg halt, Burkus Kir. Prof. Liman Lajos, a' Lybiai pusztaságból irtt:

Alig hinnök mi Európaiak, melly mértékletessek az Arabsok az evésben ivásban. Ha tsak egy nap kell nekik koplalva, 's szomjan útazni, azt fel se veszik. Rendszerént tsak kevés ro'skenyér, mellyet parázs tüz fölött megpirittanak, megpirített árpa Liszt, vagy vizzel egyvelített Búza Liszt teszi eledelöket; italok többyire viz.

Ha Idegent vendégelnek, Teve tejet tesznek elejébe, melly sós íze miatt a' szájnak igen kellemetlen. Mind ezen sanyarú élet módja mellett, izmos test-alkatások van; arczúlatok vonásai nagyon külömböznek egymástól. A' Szakált, valamint minden Napkeletiek, fő ékességnek tartják, fejökről minden hajat lenyírnek, kivévén az egy üstököt, annak púpján. Nap felkeltekor, és lenyugtakor imádkozni szoktak. Sírhalom előtt soha se mennek el, a' nélkül, hogy azt meg ne áldanák. A' Sírhalmokra, mellyekkel tele van a' pusztaság, egy kőhalomról ismerni reá, a' mellynek közepére bototskát szoktak tűzni. Szentjeiknek sírjaik, azáltal külömböznek más egyébb sírhalmaktól, hogy azoknak kövek kútkáva formára igen gondossan el vagynak rakogatva. Minden Beduin, valamelly Marabuttól kapott titkos, és bűvös Irás-jegyeket hordoz magával, mellynek másolatját Tevéjére is reá akasztja. Az által a' szerentsétlenséget véli el kerűlni. A' Marabutok egyúttal Orvosaik is, 's orvosságok egyedűl illyes titkos Jegyekből áll, mellyeket azon edényre karczolnak, mellyből a' Beteg iszik. A' Lovakat nagyon kedvellik az Arábsok, minden Nemzetségnek bizonyos számú Lovagja van. Fő gyönyörűségöket a' fegyver teszi. Ha idegen embert látnak, azonnal fegyveröket próbálgatják. Mindegyiknek Puskája, pisztola, és kése van. Tsak Seikjök hordoz kar-

dot, és ünnepi napokban Bernuszt, melly bíbor színű, arannyal ékesített palást. Vagynak olly Nemzetségek, mellyek tsupán földmüvelésre adják magokat, és ezek a' Fegyvert-viselőknek Zsoldosaik. Gazdagságokat, Teve, Juh, Ketske, Szamár, és Szarvas-marha nyájaik teszik. Baromfiat nem tenyésztetnek. Ha Gyarmataik körül a' legelőből kifogytak, felszedik sátoraikat, és más vidékre költözködnek. Telepedéseik körül a' földet is szokták művelni; el vetik t. i. először a' gyöpre a' ro'sot, vagy árpát, 's ezt valamelly könnyű ekével alá szántják. Az Aszszonyi Nem fátyolozatlan jár a' Sátorok között, 's az Ifjak szabadon barátkoznak a' Leányokkal. Énekeik többnyire két-három egy hangú osztályokból állanak, és ugyan azon mód mindég elő fordúlnak. Ezekben a' Leányoknak szépségöket, és szeretetöket szokták kifesteni, 's közbe közbe eszmélkedésöknek játékát szokták egyvelíteni. P. o. „Sátoromban Lyánkámnak jelet tsináltam, ezen Jelet senki sem ismeri, mint én, és Leánykám", 's a' t.

Egy különös, igen kellemetlen tulajdonsága Párisnak.

Ha tsak egy nap esik is az essö Párisban tehát az, a' legundokabb Hely a' világon. Az útszákon a' viz kiárad, 's a' sárt

a' gödrökből, árkokból kimossa a' városban lévő számos dombokról, és hegyekről lehordja, 's minden istállókat, pájtákat, fészereket, mészárszékeket kitisztít. Egyik ember a' másikat befetskendezi; a' szét hordott gané tsúnya büzt terjeszt el, mintha az útszák tsupá istállók volnának. Ha még ekkor a' nagy tehert hordó szekerek ide 's tova járnak, mellyek a' Házaknak falait, sorral öszvé fetskendezik, akkor a' kinek hoszszabb gyalog útat tenni kell, Páris városára nem sok áldást mond.

Augustus és a' Katona.

Augustus Katonái közül valamellyiknek igen féltős pöre volt, mellyet, hogy kívánt végre hajthasson, Augustust magát kérte meg, hogy lenne néki Pártfogója. A' Tsászár azon nyomon elő szóllitja egyik Udvari emberét, 's reá parantsol hogy menjen ezen Vitézzel a' Bíróhoz, és ott légyen szószóllója. „Nem úgy bántam én veled, mond á' Bajnok midőn Actiumnál veszedelemben forgottál, magam víttam én meg te éretted", melly szók közben széllyel nyitotta felső ruháját, 's melljén lévő ditső sebhelyeire mutatott. Annyira megilletődött ezekre a' Tsászár, hogy valóba személyesen ment a' Törvény elejébe, 's ott maga védelmezte a' Bajnokot.

Apróságok.

P** Kapitánynak az ütközetben egyik lábát meglőtték. A' Sebhorvosok jó nagy vágásokat tesznek rajta minekelőtte bekötnék. Ő darab ideig hideg vérrel szenvedte a' sebjében való vájkálásokat, utóbb kérdi tőlök, hogy mit keresnének benne? Amazok: a' golyóbist. „A' golyóbist? hát miért nem mondtátok mindjárt elejéntén? hiszen az a' Zsebemben van".

Valamelly Prókátor a' maga tulajdon pörét elvesztette, mellyért a' Felesége szemre hányás képpen azt mondja neki: „No ugyan Prókátor vagy, a' magad tulajdon pörét sem tudod megnyerni". Mellyre a' férj: Éj! érted is te a' dolgot, itt nem az az Igasság vagyon, a' mellyet én tanúltam.

Mese.

Mennél több van benne, annál több fér bele
Bár mikép erőlködj soha sem lessz tele.

Jegyzet. A' 3-ik Számbeli Mese: A' nap, és hold, midőn felkel és lenyugszik.

Hasznos Mulatságok. 1822.

(5.)

Oda.

Méltóságos Vajai Vay Jósef Úrnak, a' Cs. Kir. A. F. Tanátsossának, a' Fő Méltóságú Hétszemélyű Törvény-Szék' Köz-Bírájának a' Helv. Vallást követők Tisza-melléki Szuperintendentiájok, és S. Pataki Anya-Oskolájok' Fő Curátorának 1821. Esztendő Karátsony Hava 30-ik napján történt Halálára.

Villám módra leszáll, — a' rohanó idő
Szárnyán, roskadozó sírok alól szedett
Sűrű ködděl övedzve
Száll Gellértre le a' halál;
És Fényben lebegett ormait a' homály
Éjféllel fedi el. Reng ropog a' tető,
És baglyok huholása
Újjong a' Duna habjain.
Thémis hallja az ón szárny suhogó szelét,
'S a' tompán dobogó lábakat ingani.
Szent mértéke kezében
Majd majd ingani kezdene.

„Borzasztó Tsuda! - így szóll neki messziről -
„Ismét templomomat dúlni erőlködöl?
„Hijjában, — agyarad bár
„Edzett, rajta kitördösöd". — —
„Nem — nem. Dűledező templomod áljon, a'
Míg álhat, falait tartsa Fiad Ferentz
Átlás vállaival, míg
A' menny Indigeszének Őt.
„A' Földről ölelő karja közé veszi.
Szentséges Fejihez tiltva vagyon nekem
Mérészkedni közel. De
Felkent Papjaid ellen ég
„Bosszúmnak tüze. Mert truttzol az a' sereg
Vélem; testeiket sírba tiporhatom,
Lelkek mennybe lebeg fel,
És onnét nevetik dühöm.
„Próbálám nevöket rettenetes fogam
Közt szétt-örleni, és semmire sem menék;
Értzek márlanak attól,
Ennek Fénnye nevelkedett.
„Bosszúm lángja tsak a' testeket égeti,
Mint más embereké gyenge 's erőtlen az.
Látám öszve omolni
Májláthod vasam élitől.
„Majd Almássyra szállt tőled el átkozott,
És Pannónia bús népe könyüitől
Ázott fegyverem. Ismétt
Vérző áldozatért megyek.
„Egy olly áldozatért, mint Telekyd, 's Balogh
A' két Múzsa-harát, 's szent Hitek oszlopi
Voltak. Halld! Vay ellen
Fentem fegyverem', és zokogj".

Így dörgött iszonyú hanggal az éjj fija.
Szennyes szárnyaitól a' levegö nyögött,
Míg meg szállt Bugyi' tornyán,
'S a' nagy lelket erötlenült
Testéből kiveré. A' hidegült tetem
Már már nyugszik. Özön könnyeket öntenek
Méltó Magzati, a' Hös
Testvér, 's jó Onokák reá.
Mit sírtok? Magam én láttam Atyátokat
A' Hit' karjai közt Mennybe repülni fel.
Hallám millyen örömmel
Fogták Ötet az Égiek.
Hármaztatva riadt a' Hunyadik szavok,
A' völgyekre alá szállt öröm énekök.
Mert illyen Hazafit, mint
Ö volt, látni 's ölelni
Mennyek sorsosinál fö jutalom. — a' Hazánk'
Védlö lelke szelíd tsókkal elözte meg,
'S font-karral vezeté a'
Bíró széke elejbe Öt;
Jegyzö könyveiből a' Haza' Rendjei'
'S Bírák' tette felöl mellyeket irogat,
El számlálta Vayunknak
Tettit, gondolatit, szavát.
Hallván ezt az Egek 's Föld Ura, végzetét
Mit Battyán Alajos, 's Pásztory lelkire,
És Izdentzire mondott,
Ö rá újra el olvasá.

Losonczi Farkas Károly.

Lambertazzi Imelda.

Ezen szerentsétlen Leányka, Nemzetségére nézve roszszúl őrzött szivének indúlata által 1273-ik esztendőben Bolognában, az ő születése helyén, irtóztató polgári háborút okozott. A' Gibellinusok ekkor a' Welfek ellen el olthatatlan haraggal viseltettek. Imelda Lambertazzi' Leánya volt, a' Gibellinusok Felekezete leggazdagabb, és leghatalmasabb Tagának. Nagy uraságos Birtokai által Romagnában, és számos Jobbágyi által olly karban volt Lambertazzi, hogy ármádákat is állithatott a' személyes gyülölségnek mégboszúlására. Szinte illy hatalmas volt a' Welfek Felekezetében Gieverney' Nemzetsége, ki Lambertazzit, és az ő pártját halálban gyülölte. Az ellenséges Végzetek ezen nemzetségi haragot Lambertazzi Imeldával, és Gieverney Bonifacióval el felejtették, és a' két ellenkező felekezetekből való szíveket a' legindúlatossabb szeretet kötötte egymáshoz. Illyen helyheztetésben történt, hogy Imelda egykor Bonifacio Gieverney látogatását önnön magánál el fogadná. A' kedvelők ugyan titkolták a' világ előtt érzéseiket: de akármint titkolták is, egy álnok Szolga azt mégis kikémlelte, és a' Leánynak gyengeségét Imelda Báttyainak feladta. A' dühös Ifjak, Bonifaciora Imelda szobájában reá rohantak, és szivét méregbe mártott gyilkkal keresztül vervén,

holt tetemét egy el pusztúlt Udvarnak omladékai közé vetették. Imelda a' Gyilkosoknak párohanásakor el futott, és viszsza tértekor megölettetett Kedveltjének vérét borzadva szemlélte. Az el fetskendezett vérről könnyen reá akadott Bonifaciónak sírhalmára. A' kétségbe esett Leánynak szívét ismét reménység élesztette, midőn Bonifaciót megpillantotta, mert az omladékok közé vetett teste még vonaglott. Imelda vagy véle élni, vagy véle halni kívánván, tüstént reá vetette magát Bonifacionak haldokló testére, és a' mérget vérző sebjeiből kiszívta. Bonifacio ugyan meg nem menekedett, de az ártatlan Szűz a' magába szivott méreg miatt el veszett. Oda tolakodó Rokoni már meghűlve találták Bonifacio mellett. De ezen közös szerentsétlenség nem tsak nem enyésztethette el az ellenséges Nemzetségeknek haragát, hanem inkább nagyobb dühösségre, és méregre gerjedtek mind a' két felekezetek. Nem sokára irtóztató Támadás ütött ki köztök, a' melly miatt a' Lambertázzi felekezetéből 12000 Polgárnak kellett számkivetésbe költözködni. A' Gieverneyk is meglakoltak ellenségeskedésökért, mert San Procolo hídjánál két véres ütközetben nagyon megverettettek. Ezen polgári viszálkodás szinte a' 15-ik Századnak végéig dühösködött.

Az égi testeknek világossága.

Ez által, szemmel láthatjuk, és tapasztalhatjuk földünknek az égi testekkel való egybeköttetését. A' belölök kiömlő világosság súgári egy minutum alatt 40,000 német mértföldeket haladnak át, és mind e' mellett, a' tejes úton lévő tsillagok világosságának 1000 esztendőnél több kell, még földünkre hat. Ha tehát ott mostan valamelly tsillag támadna, tehát azt földünkön tsak 1000 esztendő után lehetne meglátni, mivel tsak ezen hoszszú idő alatt haladná el a' világosság azon tért, melly az ujjonnan támadott tsillag, és a' mi földünk között van. Ebből kitetszik, melly meszsze vagynak földünktől azon tsillagok, és melly hatalmas láncza a' teremtésnek a' világosság, melly eggyik testből a' másikba át ömölvén, az egész természetet körül övedzi.

Thiknesze Fülöp.

A' nem igen rég meg halt Thiknesze Fülöp, egykor szorúlt állapotjában Fiához, Lord Audleyhez folyamodott: de a' háladatlan fiú legkevesebbé sem segítette bajában. Kétségbeesésében fia palotájának általellenében egy Varga műhelyt bérlelt, és a' Házra kiakasztott Czimerére ezt íratta: „Thiknesze Fülöp, Lord Audleynek

attya, Tsizmákat, és Sarukat foltoz, oltsó áron, és tartósra". Kiki el találhatja, mi következése lett ezen tselekedetének. A' Lordt t. i. el szégyenelvén magát, attyának elég pénzt adott, 's a' gyűlöletes Czímert a' Házról levetette.

Charakterisztikai vonás Sternéről.

A' Newkastlei Herczeg, Ángol Státus Minister Tristram Shandy Szerzőjéhez azt mondá: „Kár, hogy a' Lángeszű embereket semmi hivatalra sem lehet alkalmaztatni". — Mylord, felele Sterne, a' Lángeszű emberek nem alkalmatlanok a' hivatalokra, hanem túl állanak ollyas erőszakos lekötelezéseken. A' nemes Ló szinte úgy hordhatná a' tehert, valamint a' Szamár. De nemes alkatása miatt magasabb czélra van elrendelve.

Apróságok.

Richelieu Cardinál Franczia Ministersége alatt egy szegény, de jó elmebeli tehetségű Nemes Ifjú bizonyos gazdag Kisaszszonnyal barátságot kötött: de ennek az Attya tellyességgel hozzá nem akarta adni, mivel ő a' Leányát tsak Országos hivatalbeli embernek szánta. Az ifjú tehát elment a' Ministerhez, és tsak azt kérte, hogy

egyszer másszor Audientia alatt neki valamit mondhasson. Richelieu kész volt az ifjút boldogítani, 's mások közűl egynéhányszor ötet magához inté, 's vele különösen beszélgetett. Ennek híre futamodott Párisban, 's mindenik belőle nagy Tisztet várt. Eljutott a' hír az Atyához is. A' ki már most olly igen hajlandó volt a' Leánya oda adására, mint előbb keményen vonakodott. — Nem lehet tehát mondani, hogy „szegénynek szegény a' szerentséje" — tsak észe legyen.

Turenne Marsal láta egy derék Tisztet igen rosz lovon nyargalni. Tudakozódván kitanúlta, hogy nintsen tehetsége jobbat venni. Elhivatá tehát magához ebédre, 's asztal után magányosan így szólla hozzá: „Nekem egy kérésem volna az Urnák, de azt meg ne tagadja. Én öreg legény vagyok; a' virgoncz paripákon igen bajos lovagolnom; láttam minapában az Ur alatt eggyet, melly nekem épen jó volna. Engedje nekem által, én helyette mást adatok az istállómból". — Melly szép megkéméllése más megpirúlásának.

Rejtett szó.

Barmod alatt kihalok, kedves prédája: de reggel
Viszsza felé mászok, 's újra világra jövök.

Aczél István.

Jegyzet. A' 4-ik Számbeli Mese: Elmé.

Hasznos Mulatságok. 1822.

(6.)

Köznép Dall.

(Fársángon)

Bort iszom én nem vizet,
Kit Jáfet apánk szerzett.
Tapasztalta azt Noe,
Hijába kapálta é?

Árt a' víz a' tsizmának,
Kis Aszszony paputsának,
A' Paraszt botskorának,
Hát az ember torkának!

Árt ez a' Doctoroknak,
Concionátoroknak,
Oskola Rectoroknak,
És igy minden Tudósnak.

De vagyon egy hivatal,
Mellyben jó a' Víz-ital:
Ha vagy Commissárius,
Tehát légy Víz-árius.

Vizet iszik ökör, ló,
Mert ez azoknak való:
Szénát nem eszem vélek,
Tehát vizet sem nyelek.

A' víz másként jó lenne,
De béka lakik benne.
Még tsömörbe ejtene,
Vagy has-rágást szerzene.

Bort iszom hát, nem vizet,
Így a' szőllő megfizet.
Állat azt nem kapállya,
Magyar ember osztállya.

Austriai Nemzeti Bankó.

Ezen N. Bankó 1817-dik esztendő óta képeződik pénz költsönözések által, mellyekért a' Hitelezők Aktiákat nyernek. — Minden egyes, Aktiáért való hitelezés 1000 fr. Bankó-Czédulából, és 100 fr. ezüstből áll. Ezen 100 fr. ezüst a' Bankónak Cassájában megmarad, melly által az, ha mind a' 100,000 Aktiája el kel, mellyet Plánumába felvett, 10 milliom fr. P. P. nyer. A' bejött Papiros pénz a' Status Igazgatás kezébe jön, melly minden 1000 forintról a' Hitelezőt $2\frac{1}{2}$ p. Centumos, Obligatióval megnyugtatja, és ezen úton 100 mill. papiros pénzt a' forgásból kivesz, és elenyészt. A' Bankó fundusába tehát Papiros pénz helyett, interest hozó Kötelező Le-

velek jönek. — A' Státus ez által 100 mill. fr. adósságot tesz, vagy a' tőle meghatározott 2½ p. C. P. P. Kamat szerént, 50 Mill. ezüstöt. Ezen adósságnak el enyésztetésére a' Státus 500,000 fr. esztendei Enyésztő adót szed Tartományaiból a' Bankó javára, melly által 37 esztendő alatt, azon 100 Mill. for. 2½ pCt. Adós Levelek mind kiváltatnak, és a' Bankó tiszta 50 Mill. Ezüstöt nyer. Már azt is felszámolták, hogy a' Bankó, ha a' néki szánt 120 Mill. által végképp meg lesz állapítva, az ő mellékes Bankói segitségével, a' pénz forgását az egész Birodalomban fentarthatja. — A' Nemesség legjobban támogatja ezen N. Bankót. Az Alsó Austriai Státusok egyedül 3000 Aktiákat birnak. Hogy a' többi Tsász. Kir. Örökös Tartományokban a' Bankó kötetező Levelei (Banknoten) jobban forgásba jöjjenek, és azoknak beadása, és kiváltása olly terhes ne legyen 1818-ik Sept. 1-sö napjától, Prágában, Brünben, és Budán; és 1818, Dec. 14-ikétől fogva Lembergben, Linzben, Grétzben, Trieszt-ben, és Mailandban is Váltó Hivatalok állitattak. — 1819-dik Marczius 15-kén meghatározta, hogy 500 frinton alúl nem költsönöz, és egyúttal minden Státus Bankókat felvenni rendeltt, mellyeknek Bétsben Enyésztő Hivatalaik vannak. 1819-ben mindenestől 50,621 Aktia volt eladva; es a' tiszta haszon 1,857,641 fr. 3-kra ment. A' Váltás dolgában jövő menő pénz 220,858,-

274 fr. 57 krt. tett. — A' még el nem keltt 50,000 Aktiákat a' Státus Igazgatás vette által törvényes hitelezésekre (Statutermässige Einlagen), melly által a' Bankó 1820-dik esztendőben Fundatiójának egész Birtokába jutott, 's különössen ezüst pénz Summáját egyszerre 5 mill. nevelte. De az Országlószék Aktiáját a' Pénzváltó házban időről időre ismét el adja. Egy Bankó Aktiának értéke, törvényszerént 500 fr. Váltó Bankóra (Bankwährung) határoztatott. De már 1820-ik elején értéke 630—650 fr. emelkedett.

Sebestyén.

(Portugalliának Királya)

Sebestyén, az ő attyának János Királynak halála után születtetett (posthumus). Annya Johanna volt, V. Károly Tsászárnak Leánya. — Születtetett 1554-dikben, és 1557-ikben III. Jánosnak halála után a' Trónusra ült. Az ifjú Uralkodó nagyon vonzódott a' tudományokhoz, a' melly indúlatot az ő Nevelője, Austriai Katalin, a' meg haltt Királynak Felesége mindenképp iparkodott benne táplálni. Az akkori időnek lelkeként, Sebestyénből nem ájtatos, hanem fanatikus uralkodót képeztek, a' ki, az ő hitsorsosin kivül, minden egyebeket gyűlölt. Jó tulajdonságai közé a' Rendnek, és igazságnak szeretete tartozik; a' rosz-

szak közé, a' ditsőségnek határtalan szomjazása. Mentségéül szolgál, hogy a' mi benne jó volt, azt a' természetnek köszönhette; a' mi rosz, a' nevelésnek. — Még meg se üdült, már a' hadaknak és véres ütközeteknek lelke őtet el ragadta. — 800 — 900 Portugallusoktól kísértetve vitorláit Tanger felé megeresztette, és a' Maurusokra, Afrika' hegyes helyeinek Lakossaira rárohant, kiket részszerént meg ölt, részszerént megfutamtatott. Ezen Győzedelem által indúlata még nagyobb lángra kapott. Viszsza térvén Lisabonába, feltette magában, hogy Mulei-Mahometet fogja segíteni, ki Molue, Fez, és Marokko Királya ellen táborba szált. Ezen háború gazdag zsákmányt ígért. Sebestyén annak felét Kastiliai Fülöpnek ígérte, ki 50 gályát, és 10 ezer embert ajánla néki. Német, és Olasz országból öszve szedett serege nem sokára kiállott, pénze is volt, mert rendkivül való adókat vetett a' Népre, 's így felkészülve késéröinek szomorú előre érezése, 's Népének könnyei között örökre ott hagyta Országát. — Molue, Fez és Marokko Királya, Sebestyénnek azt az ajánlást tette, hogy néki azon darab Tartományt oda engedi, mellyet az által kivánhatott, hogy Mulei Mahomenek segítségére jött, tsak hagyná félbe az ellene való viaskodást: de ő rá nem állott. „Veszszen el tehát Portugalliának Királya, így szólla Molue, felháborodva makatsságától,

mivel ő úgy akarja, „indúljunk ellene".— Már az első ütközetben a' Maurusok a' Portugalliai Sereget egészen megzavarták. Sebestyén az ellenség sorai közé vágtatott akármint tartóztatták is vezérei. „Megadjam e' magamat! felele ő kevélyen. A' Királynak halni kell, a' midőn szabadságát el veszti". Ezt mondván a' legsűrűbb rendekbe vágott, 's néhány perczenet alatt, legbátrabb Höseivel örökre el veszet. — Augustus' 4-kén 1578.

A' Gabonának szárítása füstölés által.

A' mezei Gazdaság mindég előbbre, 's előbbre törekszik. Jóllehet tehát az emberi nemzetnek Ór-angyala, a' Himlő-oltás által, az Emésztők mindég szaporodnak, nem fogunk még is szükséget szenvedni, ha termesztéseinket a' szerént szaporíthatjuk, a' mint a' Népesedés szaporodik. Nem elég, hogy a' Gabonának fentartására Életes házaink legyenek, mellyek még közönségesen nintsenek: a' Magnak szároznak is kell lenni, hogy az több időre megromlás nélkűl el álljon. E' végre legjobb volna, ha a' füst azt által járná, mivel az úgy jól kiszáradna, és bizonyossan el nem romlanék. — Ostseelandban a' Gabonának ezen mód szerént való szárítása igen közönséges. Felöntik t. i. e' végre készűltt szárító

Rátsokra, 's tüzet raknak alája. Ha egy fekvést a' füst jól keresztül járt, mást öntenek fölébe, 's úgy tovább. Az így megfüstölt Gabonát minden veszedelem nélkül az Éléses házakba lehet önteni, 's nem csak a' sok forgatást kerülnénk ki, hanem azon haszon is következnék, hogy a' 'sisik azt soha meg nem emésztené.

Rendkívül való nagy emlékezet.

Ha a' Világ történetében bámulva olvassuk, hogy Erichson Anglus Mindenttudó volt (Universalgenie), hogy ő már 21-dik esztendös korában minden Párisi Tudósokat tudományos vetélkedésre kihívott, és tíz nyelvekben akár kivel kész volt bár mi tárgyról is szóllani; ha Fuller Tamás Szeretsennek rendkivül való Szám-emlékezetét bámulva emlegetni halljuk: tehát nem kevesebbé fogunk tsudálkozni, ha egy 9 esztendös Cesenai Leánykáról, Gervasi Iphigeniáról hallunk tenni emlékezetet, ki Velenczében, múlt eszt. Martius végén nyilvánvaló tudományos vetélkedést tartott, és a' Történetből, Moralból, Mythologiából, Természet Historiából tett minden kérdésekre környülállásossan megfelelt, úgy hogy a' számos jelenlévő Nép őtet valóságos tsuda Teremtésnek mondaná. A' Palota bemenetelénél, hol az Akademia tar-

tatott, minden személy, a' bemenő kártyával, egy más kártyát is kapott, mellyre mintegy 20 különbféle kérdések voltak feljegyezve, és illyen kártya egynehány ezer volt. A' Leányka nem csak feleleteket adott a' kérdésekre, hanem sokakhoz éles észrevételeket is. Vittorelli, Anacreonnak egy Ódáját mondatta el vele, és abban többször félben szakasztotta: de a' Leányka soha sem jött zavarodásba, és a' költeményt a' hoszszas beszélgetés után mindég folytathatta. Valaki azt kérdezte tőle hogyan kellessék a' rosz Aszszonyokkal bánni? ő azt felelte: „Elöször kérni, azután fenyíteni, azután böjtöltetni, azután ütni, és ha mind ez nem használna, az időre bízni, és ha ez sem javítja meg, — — kötelet a' nyakára.

Mese.

Vagyon egy anyának négy örökös fia,
Mindegyiknél szokás egymást hajtania:
Az első kis virgoncz, másik deli legény,
Harmadik gazdag: de a' negyedik szegény.

Jegyzet. Az 5-ik Számbeli Rejtettszó: Telek, Kelet.

Hasznos Mulatságok.

1822.

(7.)

Heziod.

Ezen nevezetes Görög Költő Kumában Etolia városában született. Az ő koráról már a' régiek is vetekedtek. Leghihetőbb állítás az, hogy ő vagy együtt élt Homerrel, vagy mindjárt utánna. Már ifjuságában Aszkrába mentt, Böotiának kis városába, 's az lett utóbb az ő második hazája, kedves lakó helye.

Az ő Költő tulajdonságáról általjában Halikarn. szi Dioniz azt mondja, hogy kellemetes ágyság, az előadásbeli eggyenlőség, és 'szovakban 's versekben való harmonia különös tulajdona.

Legnevezetesebb munkája: Az Erköltsi és Mezei oktatás, mellyet közönségesen: Tételek, és Napok neve alatt ismérünk. Ebben ő az erköltsi tanítást rövid mondásokba foglalta; a' mezei munkát idő szerént felosztotta. Mind a' kettőben, az akkori ismereteknek szük volta kitetszik: de

egyszer'smind az emberi léleknek kora felemelkedése is. — Irtt ő az Istenekről, és Világ alkotásáról is Theogenia név alatt. Melly munkája szinte az idő bélyegét viseli, 's az utóbbiak által nagyon öszve zavartatott. — Ennek végén említi, hogy ő a' Herosokról is énekel, tudniillik azon jeles Emberekről, kiknek nagy tetteik miatt Isteni eredet tulajdoníttatik. Talán ennek töredéke a' Herakles paizsa. — Ezekből Hesziodnak nagy lelke kitetszik, melly illy nagy, és felséges tárgyakkal az ő idejéhez képest elég szerentsésen foglalatoskodott.

Néhány régi Bőltseknek állításaik, a' testnek életéről.

Tsudálkozásba merül el a' lélek, ha a' régi Böltseknek a' testek' élete okairól hozott éles itéleteiket megfontolja. Azon régi időkorban, midőn a' bálványozás, és tudatlanság felhője borította el az elméket, midőn a' kezdetbeli eröről, és a' testeknek kezdetbeli alkotó részeikről még képzeletök se volt, már ők olly mélyen hatának a' dologba, hogy mi ezeredek után, ő utánnok is alig hatunk. A' Világot ők lelkes állatnak lenni mondották, 's ezért őket, az utánnok következett sötét idő kaczagta: de a' mi felvilágosodottabb korunk őket azért bámulja. Thales, a' mozgásban helyheztette az életet, mint Aristoteles a' Lélekről írtt 1-sö Könyvében említi, és min-

den testnek életét valamelly kezdetbeli mozgástól, valamelly Lélektől származtatja. A' köben, úgymond ő, Lélek lakik; a' földet észszel és elmével biró Lélek élteti, és minden a' mi él 's mozog tele van erővel 's Lélekkel (viribus et dämonibus). Plutarch de Phys. philos. decret. L. II. C. 3. Pythagorás a' tüzet mondotta lenni az élet első kútfejének, 's a' melegséget a' mozgás első okának, a' tűztől származtatá a' képzelődést, gondolkodást és minden lelki tehetséget, 's azt mondá, hogy az emberben lakó Lélek, tsak a' nagy világ lelkének kieredése. Diog. Laërt. L. VIII. de vita, phil. Aris. de anim. Empedocles azt mondá, hogy: a' Világ Lelke, minden egyes testekbe, u. m. az Istenekbe, Emberekbe, Állatokba, és Plántákba béhat; hogy az életnek kezdő oka ezen lélektől okoztatott Hőség; hogy a' testeknek kezdetbeli alkotó részei a' Levegő, Tűz, Viz, Föld, mellyeket a' Barátság öszve köt, az Ellenségeskedés el választ. Heraklitus a' tűzben helyheztette az életnek kezdő okát, 's annak külömbféle sürüsödésétől származtatá a' Levegöt, Vizet, Földet; a' kezdetbeli alkotó részeket, úgymondá, nem a' Barátság, hanem az Ellenségeskedés köti öszve (heterogenea se attrahunt). Anaxagoras azt mondá, hogy mindenek kezdettől óta zurzavarban fenállának, és ekkor beléjök lövellett az elme, és a' rokonos részetskékből (Homöomeriis, Atomis) testeket képzett. Leukippus ezen

Részetskéket öröktől fenállani mondotta, 's hogy tsak a' véletlen eset egyesíti őket, 's képez belőlök testeket. Demokritus a' Lelket Levegőnek, gömbölyűnek, el osztha-tatlannak (Atomus indivisibilis) lenni állí-totta, 's hogy az érzést, képzeletet, moz-gást hasonló nemű szer okozza; a' Testek-nek külömbféle formáját pedig a' külömb-féle képzésű részetskéknek külömbféle ösz-vefüggésében helyhezteté. Aristoteles min-dent a' Testben és Képben helyheztete (Ma-teria et forma). A' Test tehetetlen, 's tsak akkor alkalmatos ez életre, ha a' rokonos erő belé száll (Physic. Acroas. L. II.) Hyp-pokrates minden Testeket Empedoklesnek négy kezdetbeli alkotó részeiből mon-dott lenni öszve alkottatva, és ezekben Lelket helyheztete (Enormon). A' Betegsé-get a' Léleknek a' Test' részeinek rosz ve-gyűletével való küszködéséből származtatá. Erasistratus a' Levegőt mondá lenni az élet okának (Lelket - Pneuma) ez a' Lélekzettel a' tüdőbe szívatik, és onnan az üres Élet-erekbe (arteriae) hat. Erasistratustól tá-madott az Orvosi tudományban el terjesz-tett híres állítás, az el tévesztett Helyről (Error Loci). Protagoras szinte Pneumati-cus volt: de ő az előtte élt Böltsektől megállapított négy fő nedvességeket, u. m. a' vért, nyálat, sárga, és fekete epét, hat más nedvességekkel szaporítá. Plato azt mondá, hogy láthatatlan Istenségek (Dä-mones) képezik a' Testeket, és Lelkeket,

hogy a' Léleknek egy nemes, és egy nemtelen minden roszra vezérlő része van; hogy az életnek a' Lélek az oka 's a' t. Ettől terjedett el az újj Platonikusoknak Emanatismusok, hogy t. i. az Isten az akaratot, ez a' világ Lelkét, ez a' nemesebb elméket, az emberi Lelket alkotta; ettől a' Zsidók Cabbalistika iskolájok, hogy t. i. az ég alatt való testek, az égiek szerént vagynak képezve (sublunares, juxta superlunares). Philo és Avicenna lelke, melly minden Tsillagokba lakozik; a' Keresztények Gnostika iskolájok, melly szerént az Isteni kútföből két lélek ömle ki, mellyek a' Világot népessé tevék, az egyik a' Világ rosz lelkét (Demiurgum) a' földet, és az embert alkotta, 's a' t.

Jó Reménység Foka.

A' Jó Reménység Foka (Capland, Hottentotten Land. Vorgebirg der Guten Hoffnung). Afrikának déli részén van a' Déli szélességnek 30—35° alatt. Barrow hoszszaságát 124, szélességét 67 Georg. mértföldekre teszi. Déli kelettől, éjszaki nyugot felé nagy erdőségek borítják el a' hegyeket. A' Hold forma hegy keleten van. Éjszak felé a' Kafferek országától Nievveld hegye választja el. — Fokok: 1) A' tulajdonképp való Jó Reménység foka. 2) A' hamis Jó Remény Foka. 3) A' Tö Fok. 4) Af-

rika déli tsútsa. 5) A' Varras, 's a' t. — Folyók: Nyugotra a' Zöld folyó, az Elefánt folyó, és a' Hegyi folyó. Délre, a' Sós folyó, a' Széles folyó, az Arany folyó, a' Nagy folyó, a' Vasárnapi folyó. Déli keletre a' nagy Halas folyó. Éjszaki keletre a' Tengeri-borjú folyó 's a' t. — Tengeri öblök: a' mellyek között legnevezetesebbek, a' Sz. Ilonai Tengeri öböl a' Hegyi folyónál, a' Saldenheri öböl, fekszik délre a' másiktól; a' Tábla öböl, Caplandnak tulajdonképp való kikötője; a' hamis öböl; Sz. Katalin öble; Teknő öböl, 's a' t. — Évszakaszok: Tsak két évszakasz vagyon, mellyek az időszakaszokként támadó szelekkel kezdődnek (Moussons) Májustól Augusztusig tél vagyon, és ez a' legszebb évszakasz. Földje igen külömbféle nemű. — Az Ásványok országából való termései: Só. — A' Plánták országából: Gyümölts, Gabona, Czitrom, Narants, Kenyérfa, Füge, Babér, Viaszk-fák, Tölgyek, Méregfák, Ákaczok, mellyekből enyv izzad. Szőllő-tőkék (Európai Burgundiai, és Asiai fajták). — Az Állatok országából: Szarvas marhák, Juhok, Vad-lovak, Szamarak, Elefántok, Vízi-lovak, Egy-szarvúak, Vadketskék, Vad-Bivalok, Oroszlányok, Párduczok, Tigrisek, Hyänák, Farkasok, Majmok, Sakálok, 's a' t. Grif-Madarak, Fáczánok, Pávák, Halak nagy bőséggel, és sok veszedelmes Bogarak. Az idő tűnemények között nevezetes az Ökör-szem, egy

ökör-szem nagyságu gömbölyeg felhő, melly a' nyári évszakaszban a' tiszta égre hirtelen feltűnni szokott, 's egyszerre irtóztató, 's mindent el pusztító zivatarrá válik. — Az egész Tartományt négy kerületekre osztják fel: 1) a' Cap kerület. 2) Stellenbost, vagy Sárkánykő kerület. 3) Schwellandam ker. 4) Graaf ker.

A' Fetskékről tett nevezetes észrevételek.

Német Országnak egyik helységében, valamelly Jobbágy embernek szobájában, egy pár Fetske fészket rakott. Midőn ezen Fetskék tojásaikat kiköltötték, a' Lakosok közül egyik hirtelen veszedelmes nyavalába esett. A' Fetskék tüstént el hagyták gyenge fiaikat, úgy hogy azok éhen el vesztek. A' Beteg egy hétig sínlődött nyavalyájában, 's ezen idő alatt a' Fetskék sokszor repkedtek a' Ház körül: de soha sem repültek bé a' szobába, tsak utolsó nap, midőn már a' Beteg közel volt halálához, jelentek ismét meg a' mellék szobában. Nyolczad napra a' Beteg kimúlt, és ekkor ismét berepültek, a' Vendégek a' szobába. Ezt már többen észrevették, és sokan bizonyos, a' tapasztaláson épült, jelnek tartják, hogy, ha nyáron, valamelly házban valaki megbetegszik, a' hol Fetskék fészkelnek, és azok fészköket el haggyák, a'

Beteg bizonyossan meg hal. Hihető, hogy a' Betegnek testéből kibontakozó rosz gőzeket nem szenvedhetik.

Apróság.

Valami deákos embernek ki kellett menni, midőn éppen senki se volt odahaza. Gondolkodóba esik tehát, hogy hova tegye a' kúltsot? legbátorságosabb helynek találta belől az asztalra tenni, mellyre azt letévén, a' pléhet reá botsátja; de, hogy haza jövő tselédjei reá találhassanak a' kúltsra, az ajtóra kívűl felírta, hogy „az asztalon vagyon a' kúlts".

Valamelly elmésségéről el híresedett embernek azt mondá egykor egy gazdag kereskedő, hogy: „sok ezeret adnék érte, ha olly hírt nevet szerezhetnék, mint az Urnak vagyon. „Életébe annál rosszabb vételt nem tett volna, visszonozá amaz, mert azt egy hét alatt bizonyosan egésszen el vesztené".

Rejtett szó.

Míg az végső él, az egészt az hordja az elsőn.

Dömény Jós. F. M.

Jegyzet. Az 6-ik Számbeli Mese: Az esztendő négy részei.

Hasznos Mulatságok.

1822.

(8.)

Aranyverés.

(Kézi mű v)

Az Arany-verő finom Levelekre veri a' nemes érczeket (aranyt és ezüstöt). Az ő művéhez a' legtisztább aranyat 's ezüstöt kell néki venni, azért ő azokat előbb gondossan megtisztítja. Eszközei következendők : forrasztó tserép edény, pöröl, kalapátsok, húzó-vas, fogó, formák, márvány, tsipő-kés, forma-prös, metsző-vánkos 's a' t. A' megtisztított Aranyt ő mindenek előtt megolvasztja, és Táblába önti. A' meghült arany táblát ismét több ízben megtüzesíti, 's a' pörölyön négy szögletesre veri. Ezután a' Nyújtó eszközön olly hoszszúra nyújtja, mint az ablak ón szokott lenni, illyen állapotban öszve-sodorja, és ismét megtüzesiti. A' meghülés után szét sodorja, 's egy vékony fátskára tekeri. A' fátskát a' feltekerés után ismét kihúzza, és az öszve tekert aranyt a' pö-

rölyön egy hüvelk szélességre veri. Ekkor szét bontja, laposra üti, és egy hüvelk szélességű 's hoszszaságú táblátskákra metszi. Ezen táblátskákat ő kutya-bör közé teszi, mellyet zúzó Eszköznek hívnak (Quetschform), és a' márvány fölött 2 hüvelk szélességre veri. Ezután megtüzesíti, 's a' fő zúzó Eszközben a' kissebb táblátskákat, a' nagyobb táblátskákhoz hasonló nagyságra veri, az után valamennyit ezen eszközbe rakja, és egyszerre szélessebbre üti. Minekelőtte a' harmadik formába jönek kétfelé metéli, és öszve hasonlítja. Már most a' vékony Levél formába rakja, és ott mind addig veri, míg a' bör közül ki nem tünnek. A' kiálló karimát (krätze) késsel levakarja. Ezután minden Levelet négyszögletesre metsz, 's egymásután a' Börformákba rakja. Az elsöt Olvasztó formának nevezi. Ebben mind addig laposítja, míg a' bör Leveleihez hasonló nagyságnak nem lesznek. Ekkor kiveszi, 's a' fogóval négyszögletesre szaggatja. Az így el szaggatott Leveleket a' vékony laposító formába rakja, és mindegyiket $3\frac{1}{2}$ hüvelk hoszszaságúra, és szélességűre veri. Igy el készítve kiveszi a' formából, és a' vánkoson négyszögletűre metszvén vörös papiros közé rakja. — Mindegyik arany-verö külön bélyeggel jegyzi munkáját, 's arany 's ezüst Leveleit kis könyvetskékben el küldözgeti, a' mellyekben mintegy 12—25. Leveletske van. — Az Arany Leveleket a'

Művészek fínom aranynak, Széles-aranynak, Fabrika-aranynak, Arany-leveleknek, 's a' t. szokták nevezni. — Hasznokat megaranyozásra veszik. — Az Arany-verö kis Ezüst táblátskákat is szokott készíteni, mellyekből az Ezüst-műves gombokat tsinál. — A' Tombak-verő hamis aranyból, 's hamis ezüstből készít Leveleket, 's ehez azon kutya, 's más bör formákat használja, mellyeknek az Arany-verő hasznokat nem veheti. A' húlladékot mind a' két Művész öszveszedi, és abból Teknö-aranyat, teknö-ezüstöt (Muschel-Gold, Muschel-Silber).

Harley' bátorszívűsége.

Az emberi elme irtóztató zurzavarja, 's az eszelösködésnek véres jelenetei között III. Henrik Franczia Király idejében, Harley Achill, a' Párisi Parlamentumnak Elöl-ülője olly bátor szívűséget mutatott, mellynél Rómának akármelly Hőse sem mutatott nagyobbat. Az álnok Guisei Herczeg a' Királyt el akarta fogni, és Rabbá tenni, mellyért a' Fejedelem 1588-ik esztendöben Párisból el szökött. Ezen történet után a' Herczeg a' Praesidenshez ment, ki Kertjének lugosiban sétálgatott. Harley egy pillantásra se méltatá, hanem a' midön a' Lugos végén néki viszsza térni kellene; és a' Herczeg elejébe állana, illy

szókra fakadott. „Gyalázatos dolog Herczeg Uram, hogy a' szolga Urát a' Házból el űzi. — Egyébbaránt lelkem az Istené, szívem Királyomé; testemet, ha úgy kell lenni, azon gonoszak bírhatják, kik a' Királyságot öszve dúlják és el pusztítják".

Négy-lábú, madár-orrú állat, új Hollandiában.

Ezen tsudás állat az Emlős állatok, és madarak között közép helyet foglal, mivel állkapczák helyett, Kátsa-orra van, mellyért is Blumenbach Madár-orrú állatnak (Schnabelthier) nevezi. Egész hoszsza 17-18 hüvelk, úgy, hogy feje farka 7, teste pedig 10 hüv. Hazája Polynesiában újj Hollandia, 's különössen Botany-Bay. Lakása a' Tavak. Fejét kivévén nagyon hasonlítt a' Vidrához. Eledelét valamint az, vízekben keresi. Lábán legyező forma úszó hártya vagyon. Tsak lélekzetet venni, jön elő a' vízből. A' természet Visgálók az Emlős állatok közé számlálják. Közönséges takaróján (bőrén) sürű finom, gyapjas szőr vagyon, a' melly közűl háján feketés barna, hasán sárga, és farkán sörte forma hoszszabb szőr tűnik elő. Hátulsó szörös, és első mezítelen lába újjain a' körmök nem lefelé, hanem felfelé kanyúlnak. Feje kitsiny, keskeny, apró szemei, 's fülei hasonlók a' Vakandokéhoz, farka a' Hódéhoz. —

Ezen legújjabb időkben felfedeztetett állat Kátsa-orra által leginkább külömbözik, minden egyébb állatoktól a' föld kerekségén. Ezen tsudás alkatású orra elől kanál forma, 's vékony, érző inakkal tellyes bör terül reá, melly által az a' Tapintás érző tagává (organon) válik. Tsudálatos benne az is, hogy Emlőt senki még rajta nem talált; igen hihetővé válik tehát, hogy tojásokat tojik, és így a' Madarakkal rokonosabb volna. Vagynak olly Kígyók, mellyek akkor tojják tojásaikat, midőn már fiaik azokban egészen kiképeztettek, vagynak olly Halak, mellyek eleven fiakat szülnek. Ha ezen Madár-orrú állat is illy tulajdonsággal birna, azt kérdezhetnök, ha szophatnak-é madár-orrú fiai? — Minden bizonnyal nem! Tápláltatásokat mindazáltal könnyű megmagyarázni. A' Vizekben t. i. elég nyálka, 's kotsonya forma tökélletlen képzésű állatok vagynak, mellyek ezen gyenge állatoknak eledelül szolgálhatnak. Ha mind ez így vagyon, tehát ezen állat, ugyan négy lábu, de nem Emlős állat, és úgy mese a' teremtésben.

A' Színjátszók tekintete Angliában.

Sehol sintsenek olly nagy tekintetben a' Színjátszók, mint Angliában. Más egyébütt rendszerént megvetve bánnak velök, ott rendkivül tisztelik. Garrick és Foot

nem tsak az Ország Nagyaival éltek szoros barátságban, hanem az Udvarnál is, a' St. Jamesi Királyi szobákban úgy forgolódtak, mintha ott születtek volna. Garrick temetési pompája legszembetűnőbb bizonysága az Anglusoknak eránta mutatott tiszteletéről. Temetését a' Pairek is megtisztelték jelenlétökkel, 's a' mi több, némellyek közűlök koporsójának rojtjait fogták. Ne gondolja senki, hogy ezek tán szél-eszű ifjú emberek valának. — Nem! — Tiszteletes Vének, kik közül tsak Lord-Camdent említem. Lord Camden kevéssel előbb a' Királyságnak Fő Canczellárjusa vala. Ezen leereszkedésért nem tsak nem rágalmazák őket, hanem inkább közönségessen ditsérték. — Garricknak az ő halála előtt, minekutánna tudniillik 1776-ik esztendőben a' Játékszíntől bútsút vett, azt tanátslák jó Baráti, hogy a' Parlamentumnak Tagává legyen. Ezen nagy tekintetü Hivatalnak el fogadása egészen tőle függött. De Garrick öregségében inkább békén akart élni kintseivel, mint fényes polczon zúrzavarok között.

Apróságok.

Egy Nötelen Ember, kinszerítetvén házi Gazdaságát Szolgájára bízni, észrevévé hogy az hívtelenül bánik, a' reá bízott vagyonnal. „Péter! így szóllítá meg egyik

nap ötet, nagyon szemet szúr kendnek tselekedete. Hadja kend félbe azt az alattomosságot, mert kéntelen leszek bizodalmamat végképp megvonni kendtől. Más egyébb jó tulajdonságai miatt, el halgattam mind eddig kendnek hívtelenségét, 's behunytam szememet: de már többé lehetetlen el szívellenem. Mindazáltal a' régiért kiakarom kendet menteni a' bizonyos veszedelemből. Ezentúl hogy okot ne találjon kend jószágom el tulajdonítására, három forinttal megjavítom kendnek bérét hónaponként: de megigérje kend, hogy evvel befog kend elégedni". Péter megfontolá az ígéretet, 's tolvajsága hasznával öszve hasonlítván, így felele Urának: „Bizony Tekintetes Uram, akár miképp hányom vetem is eszemet, tsak azt gondolom, legjobb lesz, ha a' réginél maradunk".

Valamelly dologhoz értő egy újj Színjátékról azt itélte, hogy azt bizonyossan kifütyülik, mihelyest játszani fogják. A' Színjáték előadattatván ugyan nem nagy kedvességet lelt, de ki sem fütyöltetett, a' mint a' Visgáló azt megjövendölte. Lássa az Úr, monda ekkor egy valaki, miképp megtsalatkozott ítéletében! — „Óh, felele a' Visgáló, a' szemlélők bizonyossan fütyültek volna, ha a' Darab, tsak parányival jobb volt volna is. Úgy gondolom jól

tudja az Úr, ha az ember ásítozik, nem fütyülhet".

Az Angliai ködökről sokat beszéllenek a' Külföldiek. Az Angoly Udvarnál lévő Spanyol Követnek egy jó Barátja Spanyol országba útazott, 's azért kérdezé a' Követet, hogy mit izenne Hazájába? — „Köszöntse az Úr a' Napot, felele a' Követ, mellyet azóta nem láttam, mióta onnan el jöttem". — Caraccioli, a' Nápolyi Követ azt szokta mondani, hogy Angliába soha érett gyümöltsöt nem látott, ha tsak a' sült almákat nem nevezi azoknak, és egykor II. György Király jelenlétében azt mondá, hogy Nápolyban a' Holdat többre betsülné, mint Londonban a' Napot.

M e s e.

Ha benned van te hordozod
Ha földben van te gázolod,
Mindég eggyet ér:
De tsak egyszer vér.

J e g y z e t. Az 7-ik Számbeli Rejtett szó: Nyak-ló.

Hasznos Mulatságok. 1822.

(9.)

Meteorologiai Jegyzetek.

Levegőégi Kövek. Abel Remusat feljegyzette azon Levegőégi Köveket, mellyek azóta Chinában estek, mióta az időszámolás bizonyos történeteken épül. Chladninak a' Levegőégi Kövekről írtt Lajstroma 1818-dik óta Journal der Physik nevű folyó Irásban, és még bővebben az Edimburgi phil. Journalban jelenik meg. A' Jegyzetekből kitetszik, hogy 1819-ben egy sem esett, a' Hollandiai vérszínű essőt kivévén. A' Baffinsbay Angol Expeditió közt lévő Sabine Hajóra az Esquimok egy darab vasat vittek, melly Brandesnek Visgálata szerént valóságos Meteor vas. A' levegő égi Köveknek képeztetésekről legújjabban következendő Theoriákat állították fel (1818). 1) A' Viz-szesz-gáz (Hydrogenium) feloldozza azoknak alkotó részeit, és a' Levegőbe felhordja, hol azok két külömböző elektromi folyammal megteltt felhők közé kerülvén, el pattannak, és ércz for-

mában a' földre hullnak (Murray Tilloch Magaz. 54). 2) A' Melegség, és a' Levegö oldozza fel a' testeket, mellyek rokonságok miatt ismét egymással egyesülnek, 's a' földre lehúllnak (Regnold a' Tudományok Amer. Journ). Az első állitásnak Adkinson Tilloch Magaz. ellene mondott.

Levegöégi Por. Ha a' Napsugára a' szobába hat, a' Levegöben megfoghatatlan sokaságú apró por-szemetskét látunk pözsögni. Rafinisque szerént, nem az el romlott, és feloldozódott Házi eszközöktöl veszi az eredetét, mert Szicziliának, és Amerikának legmagasabb hegyein, a' Havasok fölött, 's a' tengeren is láthatni, hanem a' Levegöben véghez menö Chemiai öszve köttetéstöl. Ö azt mondja, hogy az földi részetskékből áll, 's az agyag-föld különössen sok benne. Egy bezárt szobában ö sokaságát egy esztendö alatt $\frac{1}{5}$ hüvelknyire teszi, melly a' levegö nyomása által $\frac{1}{6}$ rész hüvelknyire alá száll. Nyilt helyeken jobban különbözik ezen arány egymástól: de egészben 100 esztendö alatt még is 6—12 hüvelkre tehetni. Rafinisque szerént ezen tünemény oka a' földszine változásának, 's azért a' Geologusok figyelmébe nagyon ajánlja.

Tüzokádó Hegyek kitörései. Az Aethna 1811 óta nyugton volt: de 1819-ben Május 27—28-ika köztt való éjszaka újjonnan tsútsa alatt 150 ölnyire 3 torokból hányta a' tüzet. Nem sokára 4-ik torka

is kigyúlt Trifoglietto vagy Bone völgynek felsö részén. — 1818-ban a' Georgiai Statusban, Indián Rivernél egy Vulkánt födöztek fel, melly kitsinységére nézve emlékezetes. Tudniillik tsak 5 láb magasságú, 49 láb kerülete, és katlana 2 láb 2 hüvelk. — Az Aleutiai Sziget tsoportban, nem meszsze Una-Laskától 1814-ben menydörgés, villámlás, és föld rengés között, Vulkán által egy új Sziget támadott (Journal of Roy. Just. 13). A' Muszkák Junius 1-sö napján oda evedztek, és iszonyatos örvényeket, és szirtokat leltek benne. Felsö színe tsak néhány ölre volt meghűlve, a' víznek rajta még tsak nyoma se volt. 1815-ben már alatsonyabb lett, hoszsza 2. mértföld, most Bojuslawnak hívják.

Földindúlások. A' Pekingi Újság, 1817-ben Május 2-kán valamelly földindúlásról emlékezik, Chinának nyúgoti határain, Chang-Ruban, Szeehuen Tartományban, Aprilis hónapban, 11,000 háznál több omlott öszve, és 28000 embernél több veszett el. — 1818-ban Febr. 28-kán Sziciliát pusztította el a' földindúlás. — Május utólsó napján pedig Mexikónak nagy részét. — October 26-kán Bataviában Borneoban volt nagy földindúlás. — Ugyan azon hónapban Hyberniában, a' midön a' Hekla is tüzet okádott. — 11-kén Quebekben. — 31-kén Dalton városában a' Lankasteri Grófságban. Nov. 20-kán éjfélkor Invernessben. — Ugyan akkor Haytiban Cap

Henrín. — Dec. 7-kén Bangorban, és Penterben. — Dec. 10-kén Reggióban, Modenában. — 1819-ben Januarius 18-kán a' Genuai tenger partok' hoszszában. — 24-kén Sz. Ubesben. — 29-kén Tiflisben Georgiában. — April. 11-kén Ballen Loan, vagy Glén-Bionban. — 26-kán Rómában. — Apr. 8-kán Temesvárott. — 10-kén Augsburgban. — 3, 4, és 11-kén Copaipo Chili öbölben. — Maj. 26-kán Cornatoban. — Aug. 12-én Trinidád Szigetén. — Sept. 4-kén Corfuban. — Jun. 16-kán Bombayban minden Városokat és falukat a' Kutsi kerületben el pusztitott, több 2000 embernél el veszett, a' rengés 3 nap tartott.

Madonata és az Oroszlány.

Ki ki tudja, mennyibe került a' Spanyolyoknak Paraguai el foglalása. 1535-ben Buenos Ayrest épitették. Az új Gyarmat nem sokára majd éhen veszett, mert a' ki sánczain kivül menni bátorkodott, azt a' Vad Nemzetek megölték. Illy környülállások között megtiltották, hogy senki se merjen élete vesztesége alatt, a' Gyarmattól el távozni. Egy Aszszony, kit Madonatának hivtak, az éhségtől kinoztatván, ezen parantsolatot megvetette; és a' vadonba ki ment élelmet keresni. Nagyon el fáradván, egy barlangba vonta magát. De szörnyen megborzadott, midőn ott egy nyöstény O-

roszlányt talált. Sikoltva a' köre rogyott. Az Oroszlány feléje ment, 's nem tsak nem bántotta, hanem inkább hízelkedve kezét nyalogatta. Madonata nem sokára észrevévé, hogy az Oroszlány terhes, 's hogy a' kölykezésre kísztő fájdalmak tevék olly szelíddé. Madonata a' természetet segiteni akarta, és a' nyöstény Oroszlánynak bábája lett. A' szerentsés kölykezés után az Oroszlány prédáért szaladott, mellyet midőn megjött Jótévője elejébe rakott. Ez mind addig tartott, míg az Oroszlány kölykeivel a' barlangot el nem hagyá. Megválván jótévő Társnéjától Madonata ismét a' szabadra kiment, és az Indusoktól el fogattatott, a' kiktől ismét a' Spanyolok kezébe, és azokkal Buenos Ayresbe viszsza kerűlt. A' parantsolatnak megszegéséért őtet a' szabad mezőn egy fához kötteték, és éhen halásra kárhoztaták. Egynehány nap múlva látni akarták, mi lett az Aszszonyból, 's tsudálkozva szemlélték, hogy ő még él, jóllehet Oroszlányok, 's Tigrisek tanyásztak is körűlötte, különössen egy nyöstény Oroszlány tűnt szemökbe, melly az ő kölykeivel őtet mindenek ellen védelmezte. Midőn a' katonák hozzá közelítettek, az Oroszlányok félre mentek, hogy feloldhassák az Aszszony köteleit. Midőn ismét viszsza késérték Buenos Ayresbe, az Oroszlány ezer féleképp jelentette ki neki jó indúlatját, és sajnállani látszatott, hogy tőle meg kell vállni. Midőn erről a' Kormányozót tudó-

sítanák megindúltt szíve, 's megkegyelmezett az Aszszonynak. — (Allg. Gesch. der Reisen) hol több Tanú-bizonyságok is elő hozatnak.

A' Guillotin.

Ezen rettenetes Műszer, melly az 1791-ben kezdett Franczia Országi Gyilkolások által hiressé lett, már Angliában is régen ismeretes, 's ott Szűznek nevezik. Az előtt más egyébb, öldöklésre készült műszereket hívtak így. Sokan azt állíták, igazán e' vagy nem: senki se tudja, hogy a' hét esztendős háború után, illyen műszerek a' Dreszdai, és Prágai Sánczok között is lettek volna. Nem régiben a' Madridi Inquisitio fogházában akadtak egy illy pokolbeli készületre. Hajdan Angliában a' Hardwikei, és Yorkshirei erdőkben volt egy illyen Masina. Erzsébeth Királyné idejében 25 fogoly veszett el általa. 1623 és 1650 között még más 12 veszett el általa. Később, úgy látszik, nem vala szokásban. Most ezen rettenetes műszert a' világból kiirtották. Csak Edimburgban tartanak fel örök emlékezetűl egyet, mellyel Morton Vice Király (Stuart Máriának törvénytelen ágybúl született testvére) megöletett. Rajzolatait sok régi szinte 1510-ikig terjedő Könyvekben fellelni: de leírását sehol sem. Egy leírását Hollinshed' Krónikájában lát-

hatni. Halifaxé a' régi Yorkshirei Mappáknak Karimáján van leképezve.

San Martin Generalis.

Ezen Hös, ki most Déli Amerikát, Spanyol Országtól el szakasztotta, az előtt a' Spanyol Ármádában szolgált, Bonaparte ellen. Megkülömböztetvén magát Fo Fő Hadnagyságra candidálták: de másoknak alattomos áskálódásaik miatt azon Tisztségre nem juthata. Ez felingerlette indúlatait, 's viszsza menvén Születése helyére, Buenos Ayresbe, ott a' mostani nagyságra emelkedett. Ifjú korában ö Charles Doyle Angol Generálisnál Adjutáns volt. Most 45 esztendös.

Apróságok.

Félénken, 's minden remény nélkül álla valamelly közönséges mulatságban egy ifjú, midön a' táncozosnék legszebbike véletlenül meghívja, hogy tánczolna vele. Ez azt gondolván hogy valamelly szerentsés tsillag, szerető karok közé vezette, el kezdi a' Szép körül a' hízelkedést. „Ah! mivel érdemlettem úgymond, hogy engem mindenek felett megkülömbböztetett angyali szépséged"? Az én szívem — „Soha se fárassza magát az illyen minden napi be-

szédekkel, mond a' virgoncz Tánczosné: a' férjem, egy különös természetű ember, reám parantsolt, hogy tsak ollyanokkal menjek tánczba, a' kiktől félteni ne lehessen".

Egykor két ember öszve vész, és a' mint legjobban üstökölnék egymást, egy harmadik vegyeledik közikbe, hogy helyre állítsa köztök a' békességet; de amazok köszönet helyett reá fordúlnak, 's úgy megütögetik, hogy a' feje két helyen is beszakadna. Véres fövel a' legközelebbi Seborvoshoz bemegy, 's tsak arra kéri hogy minél előbb visgálja meg, ha az agyveleje nem sértődött é meg. „Hogy gondolja azt, így szóll megnyugtatására az Orvos, hogy az megsértődhetett vólna a' mi nem is volt; hiszen ha lett volna, más bajába nem vegyelítette volna magát".

Mese.

Mi tsuda ez? Ő mindent lát,
Ki bele néz látja magát.
Ireg forog kis fészkében,
Jól megfér maga bőrében.

Jegyzet. A' 8-ik Számbeli Mese: Ér, melly az emberi testben és a' földben kétfélekép vagyon.

(10.)

Kotzebue Ágoston Sírköve.

Professor, és Udvari Képfaragó Pozzi Urat Manheimban kérte meg a' boldogúltnak Hitvesse, hogy ezt kis formában (Modell) készíttené el, mellyet a' tudós Művész, maga tulajdon gondolatja szerént, már szinte tökélletesen el is végezett. — Az Emlékkö valamelly köszíklát ábrázol, melly arányos magossággal födi a' sírhalmat. Ezen köszíklára egy nagy koczka kö van eggyik szögletével állítva, mellynek másik, az ellenbe álló szögelete, élével felfelé áll. Két óldalról egy egy nagy, szomorú alakú, egyik férfi, másik asszony, Bálvány tartja ezen Koczka-követ. A' homlok lapon ezen ígék olvastatnak. „Itt nyugszik Kotzebue Ágoston, született Weimárban 1761. Május 3-kán, meg halt Mannheimban 1819. Mart. 23-kán. A' hátulsó Lapra azon Sírvers jö, mellyet még életében maga készített magának;

„Kímélletlen tört ellene a' Világ,
„Fondorlás zavará élete napjait;
„Boldogságot tsak hölgye adott neki:
„Nyugalmat pedig a' föld kebelébe lelt.
„A' mord irígység szüntelenül tövist:
„Rózsát hintegetett lágy szerelem reá.
Istent és, embert kéri botsánatért:
Ő már mindenekért nyújta botsánatot.

Configliachi Professornak, Pictet Professorhoz írtt Levele, a' Vipera Kigyók Mérgéről.

„Néhány esztendők óta, Como Tartományban, és a' Tesseni Cantonban a' mérges Kigyókat hajhászom. Mind eddig tsak két Nemeire, és egy Fajjokra akadhaték; t. i. a' közönséges Viperára (Coluber Berus), és a' Redi' Viperájára. A' Faj, Linnének Aspis Kigyója (Coluber aspis), mellyet Franczia Országban is igen jól ismérnek, és Daubenton Aspisnak nevez. Többet száznál felbonczolék, és a' hímeknek a' nőstényekhez való arányát, mint 1—3 lelém. Egyforma környülállások között, alig lehetett külömbséget találni, mérgök hathatósága köztt: de az évszakasznak, 's tenyésző helyöknek úgy látszik, abba nagy befolyása van. Mérgöket következendő módon szoktam öszve gyűjteni. Vas-fogótskával óra üvegbe nyomom agyarok mögött lévő hólyagotskájokat, ekkor egy baráz-

lás orrú tőt mártok a' méregbe, és azt, az a' végre kijegyzett állatok czomb vérerökbe (tyúkokba, galambokba, verebekbe 's a' t.) bele oltom. Meggyőződtem arról, hogy ezen méregnek legkevesebb következése sints, ha tsak az állatok vér-erébe nem hat; mert sokszor ezen méregbe mártott liszt Kukaczokat eteték meg a' madarakkal, és az bennök semmi változást sem okozott *). Ha külömbféle Viperák öszvekevert mérgét oltottam a' verebekbe, némellyek 5 minutumnál előbb el vesztek; a' közép idö 11 minutumot tett. Ha mindegyik Kigyó Mérgét külön vevém, az idö is nagyon külömbözött, úgy hogy némelly madarak meg se holtak tőle. Sokat gyönyörködtem azon próbákban, mellyeket az Elektromi folyamnak, az állatokba való behatásáról, illyen hörnyülállások között tevék (voltak sok meleg vérü állataim p. o. madaraim, mellyek tulajdon szemeim előtt kevés rángatódzások után el vesztek) 80 réz, és Zink táblákból készült Galvánika oszlop által, mellynek erejét Timsó feloldozással tettem munkássá; sok megétetett, de még meg nem hült madarakat egymásmellé rakván, megpróbáltam. Sokat azok közül megfojtottam, soknak nyakát szegtem, törtem 's a' t. Az Oszlop egyik végét (polusát) a' madarok gerincz velejével, a' másikat czomb

*) Marsigli, Spallanzani magok is megették sokszor ezen Kigyók mérget, minden káros következés nélkül.

inashúsokkal kötém öszve. A' mellyek méreg által vesztek el, azoknál az inashúsok érzése is majd egészen oda volt, 's talán tsak $\frac{1}{4}$ ideig tartott, mint azoknál, mellyeket másképp öltem meg; 's tsak $\frac{1}{6}$ ideig mint azoknál, mellyeknek nyakokat szegém. Az is megjegyzésre méltó, hogy a' méreg által el veszett madarak' inashúsát négyszer annyi ércz-tábla sem érdekelheté annyira, mint négyszer kevesebb érdeklé azoknál, mellyeknek nyakát szegém. Mivel 80 pár ércz táblákból készült oszlopomnak electromi folyama, némellykor igen soknak látszata, 40-re 's 10-re szálitám alá, a' mint az nekem jónak látszata. Ezután azon gondolatra vetemedék, hogy áz állatokat azon szempillantátba tegyem ki az Oszlop elektromi folyamának, midön éppen élet erejök végképp el vesz. Ezen próbákban azt tapasztalám, hogy a' megétetett madarak sokkal hamarább el vesztek, mint az egyébbképp megölettettek. Pilguer néhány esztendők előtt szinte illy próbák által akarta az Orvosi tudományban felvett hathatóssabb szereket el rendelni. Tsak azt említem még meg, hogy, azon állatokban, mellyeket kéksavannyal (acidum prussicum) öltem meg, szinte azt tapasztalám, azon külömbséggel, hogy ezek még hamarább kimultak a' világból *).

*) Meisner azt mondja, hogy a' Viperák természetének kikémlelésére legjobb, ha azokat, a' házban felneveljük. Wyder ezért már sokakat szerzett.

Tudományos Törekedés a' mostani Görög Országban.

Öt hat esztendő előtt alig volt Párisban (ezen Universzitást ők legtöbbre betsülik) nyolcz görög Tanuló, most több van 60-nál. — Pisában is mintegy 60 találtatik. Párisban először Coray ébresztette fel hatalmas szavával az ő Hazafiait halálos álmokból. 25 esztendeig dolgozott fáradhatatlanúl Nemzetéért. Leghíresebb Munkáját Tűnő Gondolatok (στοχασμος αυτοσχεδιοι) neve alatt botsájtá ki a' világba. Ezért most neki a' Görögök Rómában oszlopot emeltetnek. Cydoniában, Konstantinápolyban, Smyrnában, Chiosban már virágzó iskolákat állítottak. Minap a' Jóniai Szigetekből több ifjú Ember a' köz Társaság költségein az Európai Universzitásokba küldetett. Ezek majd viszsza fognak térni, és a' Jóniai Szigetekben állitandó Universzitásokban Tanitó székeket el-foglalni. Sokan közülök Göttingába mentek, mások az Olasz és Angol Iskolákra. Nem rég Epirusban a' Zagori Kerület egy Iskolát állíttatni rendeltt. Ennek elömozdítására, hat gazdag magános Polgár önnön indúlatjából kétszáz ezer Piasztert adott; más egyebek nagy Töke-pénzeket ajánlottak, melly Summák a' Kerületbeli városoknak ajándékival neveztesen fognak szaporodni. Mi légyen ezen Nemzetekről a' Végzetek Könyvében felírva? — azt a' jövendő mutatja meg.

Egy két példa, a' Kutyák elmebeli tehetségéről.

Tsalatkoznak, kik az állatokat tsupa testi alkotmányoknak mondják, bizonyossan ö bennök is lélek lakik. A' Flechei Jesuiták Collegiumában a' kutyákat petsenye forgatásra tanitották. Egykor a' szakáts a' petsenyét feltűzvén, azon Kutyát szóllitotta, mellyen a' petsenye-forgatás sora volt. De az nem találtatván másikat akart oda hajtani: hanem azt semmimódon sem birhatta reá, akármiként ütötte dobta is. A' kutya utóbb el szaladott, 's nem sokára azon kutyát mardosva maga előtt a' Konyhába hajtotta, mellyen azon nap a' szolgálat sora volt. — Prof. Strend azt beszélli, hogy egy Matskát az Üveg-harangba rekesztvén, mellyből a' Levegöt kiakarta szívni, az, a' midön annak el fogyását érzé, lába talpával azon lyukat befogta, mellyen ő a' levegöt kiszívá. Minden próbái haszontalanok lettek. Ha pedig kivülről a' harangba levegöt eresztett, a' matska azonnal el vette talpát, 's ha az a' kiszivátás által ritkúlni kezdett, ismét bedugta. A' Nézök kaczagtak, és a' Természet visgáló más állatot kénszerittetett ezen próba végett a' harangba tenni.

Charbert és az Indus Fejedelem.

Charbert Úr a' ki most Londonban valamelly vad Indus Nemzetbeli Fejedelmet mutogat, nem régiben ezen Indusnak valamelly nyilát visgálgatta, mellynek hegye meg volt mérgesítve; történetből el ejtette ezen nyilat, és azzal magának az állát meg karczolta. Eleinte észre sem vette ezen karczolást, hanem kis idő múlva mind az álla, mind az egyik orczája egésszen megfeketedett, és megdagadtt. Azonnal három tanúlt Seborvost hoztak neki, de azok mimden mesterségökkel sem tudtak rajta segítteni. Az Indus hidegen nézte a' történetet, 's ugyan olly hidegen kiméne a' házból, és bizonyos gyökeret hozott, mellyel az ö Hazájában e' méreg kiszívatására élnek. Szelíd kedvezéssel Urának sebére kötötte a' Gyökeret, és tsak hamar nem tsak fájdalmaitól megmenekedett az Ura, hanem a' dagadások is lelohadtak, bőrének fekete színe is el tűnt.

Apróságok.

Bizonyos városbeli Tanáts azon hányta vetette az eszét hogy mi módon szaporíthatná a' Jövedelmeket; az egyik Tanátsbeli fel áll 's azt mondja, hogy most öt kapunk vagyon mellyeken a' jövö 's menö

szekerekért, bejön esztendöt által ennyi 's ennyi pénz, nyittassunk tehát még öt kaput, mindjárt két annyi pénzünk lessz tsak a' Vámokból.

Bizonyos Tudós egykor ezen Állíttást vitatta közönséges helyen, hogy az Állatoknak képzelödö tehetségek szint' olly erös valamint az embereké. Ennek megmutatására a' maga Pudliját hozta fel példáúl, a' melly, úgymond ö, egykor azt képzelte hogy ö valóságos szelindek.

Rejtett szó.

Ha két s-et szét el veted,
'S közbe ötöd' betüt veted,
Adj középre másikat,
Sietteti azokat.

Jegyzet. A' 9-ik Számbeli Mese: Szem.

Hasznos Mulatságok.

1822.

(11.)

Augur, és Apáczai.

(Beszélgetés).

Apá. Mond meg nekem, miért kerítesz magadnak Kört az égen, ésföldön, midön jövendölni akarsz? Aug. Mert annál bizonyosabban szóllhatok, mennél szorosabbak határaim. Bár te se ereszkedtél volna minden Tudományokra. (Encyclopedia) Apá. — Én jókor ébreszteni akartam Nemzetemet mind azokra, a' mik akkor más Nemzeteknél tudva voltak. Aug. Nem azt kívánják az emberek tudni, a' mit mások tudnak: hanem, a' mit magok nem tudnak. Ime én a' Madarak röptéből jövendölök, és bámulva hallgatnak; mert a' jövendöt, mellyet nem tudnak, óhajtják tudni. Apá. Akár jövendö, akár múlt, ha nem tudjuk, felgerjesztheti vágyásunkat. Én így értettem a' Tudományokról, 's azért terjesztettem elő a' Tudományok körét. Aug. De nem éreztetted, hogy az gazdag-

gá, 's boldoggá teszi az embert, mint én a' jövendölésemmel. Apá. Sött inkább nagyon is; mert megmutattam, hogy a' Tudományok emelik fel az embert, azok nagyobbitják a' Nemzeteket. Ezt nem tsak az Encyclopediámmal, hanem a' Böltsesség Tanulásáról (de studio Sapientiae) mondott Beszédemmel is megfoghatóvá tettem. Aug. Még sem hitték, még sem követték. Ime! még majd két száz esztendö múlva is a' Tudományokat vagy tsak a' deák nyelvben keresik, vagy idegen földön, nagy költséggel bujdosva, tapogatják. Noha te már akkor magyarúl mind előadtad, és megmutattattad, hogy otthon is nagyra kifejthetnék az elméket. Apá. Boszonkodom is, hogy jó tanátsomat nem fogadták. Aug. Épen ne békételenkedj. Az emberek mindent az égből szeretnek várni, és venni. Ha én a' veszszömmel (Lituus) az égen kört nem kerittenék, semmi hitele nem lenne szovamnak: de most úgy fogadják mondásimat, mintha az egekből jönnének. Mindennek valamelly ditsösség súgár (gloria) kell, hogy az emberek bámulják. Ha a' te tanátsodat az Erdélyi Fejedelmek ápolgatták volna, már régen volna a' Magyarnak is Tudomány Akademiája.

*) Augurnak mondatott a' Romaiaknál, a' ki a' Madarak röptéből mondott jövendöt. Ez mindenkor különös öltözetben, 's nagy készülettel jelent meg a' jövendölésre, és veszszejével kört keritven maga mellett, 's az égen, a' bele jött madarakból jóslott.

*) Apáczai Tsere János Magyar Nyelven 1653 adott ki Encyclopediát, melly Györött nem rég újra kinyomtattatott.

A' Mesterségekben való Előmenetelek 1821-ik esztendőben.

Baradelle, és Désdor feltalálták azon módot, miképp lehessen az öntött Vasat verhetővé tenni:

De Grand Marseillében igen óltsó gőz Műszereket készitt, p. o. ollyat, melly 1. óra alatt, egy fillér árú köszénnel, 24 négyszögű lábvizet, 60 láb magasságra felemel 500 Frankért.

Az éghető Gőzzel (Gas) való világositásra nézve is sok jeles találmányaink vagynak: de Clément, és Desormes még nagyobb tökélletességet óhajtnak e' dologban.

Az állati, és növevényi Szerek fentartására nézve Jos. Mac. Sweeny. Phil. Mag. T. LIV. azt hirdeté, hogy ő a' Húst 7 hetekig épségében fentartotta, felforralt víz köze, vassal, sötét helyre tévén azt, és olajt öntvén fölébe. — Ezen mód jónak lenni látszatik, az édes víz fentartására a' tengeren. Perinet, a' ki eziránt sok próbákat tett, azt állitja, hogyha 250 rész víz közé 1 ½ rész Mángán meszet (oxydum) teszünk, és minden két hét alatt felkeverjük, azt hét esztendeig épségben el lehet tartani.

Valamelly Franczia Chemikus az állati testeknek a' rothadástól való megóvására, a' fának letsepegtetéséből (destillatio) nyert pörkölt eczetét (empyreum) ajánlja. — A'

Gabonának sok ideig való fentartására, pedig Clement, Journ. de Phys. LXXXIX. annak füstölés által való szárittását.

Kirchhof az Amidonból kénsavany által nyert Czukorból jó és kellemetes sört készitett.

Poutet, Journ de Phys. LXXXIX. az Oliva Olaj megvesztegetésének megismérésére tanitt.

Sheldon, Americ, Journ. of. Scienc. azt találta fel, hogy a' Gesztenye-fába kétszer több forradó szer vagyon, mint a' legjobb Tölgyfa héjba; és $\frac{6}{7}$ több festőszer. E' szerént a' Festő, és Sörfőző Kézi-műveknél, ezen fának nagy hasznát lehetne venni. Ritka szépségű az abból nyertt fekete szin, és a' kékszin, mellyet az Indigo színétől alig lehet megkülömböztetni.

Lemaistre szép újj bibor szint talált fel, melly az Olajos festésre különössen alkalmajos.

Macculloch, Edimb. Journ, az Indusoknak, és a' Drága gyöngy készittőknek azon módját teszi közönségessé, melly által az Agáth köveket külömbféle színre festhetik. Olajba kell t. i. tenni azokat, hogy az átszivódjék rajtok, azután kénsavannyal forrasztani.

A' Mezei Gazdaságra nézve. A' Gabona magot meg kell melegitteni, hogy az jobban tsirádzék. — Az üszögöt el lehet hajtani, ha sós vízzel megöntöztetik ($\frac{1}{8}$ rész só ha van a' vízben). — Thanet és Gran

megbizonyitották, hogy a' Répa földekre szórt mész, azokat valamelly Bogár Nemeknek megvesztegetésétől megóvja. — A' Journ. de Seienc. et des Arts Szerkőztetői, a' letsepegtetés által nyert húgy-sós és kalamászos vizet jónak mondják lenni, a' fáknak és Növevényeknek mindenféle ártalmas Bogaraktól, és Tsigáktól való megóvására. — Mackzie a' fáknak törzsökeit, és ágait e' végre hal-zsirral keni be.

Annal. de Chemie T. XI. a' fák szemzésére azt ajánlja, hogy a' kettős hasitást mint egy felfordúlt L kell tsinálni.

Hyberniában azt tapasztalták, hogy a' Tsollány fonalai, színőkre, tartósságokra, és finomságokra nézve, a' Len-szálaitól nem külömböznek, és hogy az azokból készült vászon, a' Len-vászonhoz egészen hasonló.

Legnevezetessebb mindazáltal a' Mezei Gazdaságra, és Kézi-Művekre nézve a' Tibeti Ketskéknek (Kasemir Ketsk.) Franczia országba való tenyésztetése. Ha Várakozásnak végképp meg nem feleltek is, az által még is hasznosakká lettek, hogy önnön birtokunkra figyelmetessé tettek. Franczia országnak t. i. több Vidékeiben, a' Ketskék szőrének tövében felette finom gyapjas szőr vagyon, melly ha nem olly finom is, mint a' Tibeti Ketskéké, mindazáltal igen nevezetes készitményekre használható.

Az Egyiptomiaknak a' Lélek állapotjáról való véleményeik.

Már egykor szóllottunk (Amenthes neve alatt) az Egyiptomiaknak ezen Hitbeli ágozatjokról. Most Dr. Sickler, és Tudós Hammernek, a' Bétsi Régiségek Tárházában találtató Mumia Szökrény Hyeroglypháinak megfejtegetéséből ezeket vonjuk ki: „A' Lélek emberi alak formában jelenik meg itten (a' más világon), vörösre festett testel, melly nem a' földi testet képzi (mivel a' Mumia kép a' Sírban fekszik), hanem tsak Levegő alak, a' mellybe madár, vagy Lepke formájában az el repült Psyche (Lélek) rejtözik. Ezen árnyék alak testalkatása, ruházatja, szine egészen külömböz a' Mumia testétől, valamint azon kesergő Aszszonyoktól is, kik a' földalatti világ kapuin túl a' Holtat siratják. A' Lélek ezen alakját minden utóbbi Elötűnésekor megtartja, míg a' ditsőítetésnek legfelsöbb egébe jut. Mindenütt könnyű ötet megkülömböztetni, az ötet körűlvevő Istenségeknek alakjaiktól. Tsak ötet, mint földi Polgárt késérik itt be a' halhatatlanok menyezetébe. Papok itten nem látszanak. Ezen képezetet majd minden Egyiptomi Sír emlék köveken fellelni; úgy szinte minden Mumiákat, és Sír köveket mutató Papiros Tekertseken. — A' Lélek az Oltár elött áll, mellyen könnyű tűz lobog. A' Láng fölött a' Levégöben Lotos virág le-

beg. Kezében virág edény vagyon. Az abban viruló plánta, mint Adonis Kertjei a' Testnek újjonnan való feltámadását jelenti. Az írás szerént: a' Jók felfognak támadni, 's mint újjonnan sarjadzott Levelek, mint Boglyárfák 's Czedrusok virúlni. A' Virágedény Hyeroglyphája még ma is minden napkeleti Sírokat ékesítt: de a' Lotos virága tsupán a' halál álmából a' jobb életre való feltámadásnak jele, mivel az éjszakánként fejét a' vízbe rejti, és nap-keltével abból ismét kiemelkedik". A' Titkot képző jelek, nyilván ezt adják tudtunkra: „A' megalázódás, és megkegyelmezés után, a' Hatalmas, a' feltámadást óhajtót, a' Lelket, az élet világába ismét viszszahívja".

A' Hollandiai Tojások.

I. Györgyöt, Ángol Ország Királyát, Hollandián való keresztül útazásában sok helyeken irtóztatón meghúzták, 's ezért már semmi Vendégfogadóban sem akart megszállani. A' Pósta kotsi egykor vele Alemaerben, a' Bárány nevezetű Vendégfogadó előtt megállott, és ő, míg Lovakat váltottak, három fölt tojást adatott magának. Felhörpölvén kérdezé, hogy mivel tartozna? — Kétszáz forintal, felele a' Vendégfogadós", mélyen meghajtván magát. Mit! kiálta a' bámuló Uralkodó, kétszáz forintot, ollyan ritkaság tehát itt a'

tojás? — „Megengedjen Felséged felele a' Vendégfogadós, a' tojások ugyan nem ritkák nálunk: de a' Királyok".

Kotsis Logika.

Lord Petersboroughot sétálása közben egy kotsis nagyon megbántotta. A' Lord levetközödött, és azon otromba embert rútúl öszve öklözte. „Tudja e' kend, monda azután a' kotsisnak egy ember, hogy azon Úr, ki kendet öszve páholta, Lord Petersborough volt"? — „Ördög helye, felelé a' Kotsis, akár ki volt: de ha kemény öklét, és bival erejét megfontolom, soha sem hiszem el, hogy apja napszámos ne lett volna".

Mese.

Nintsen tsontja, se hús rajta,
Egy nyomorúlt sovány fajta;
De hírtelen meghízik;
'S miben más nem is bízik,
Ö éltét abban tartja,
Lelkét hamar kiadja.

Jegyzet. A' 10-ik Számbeli Rejtett szó: Sebes.

Hasznos Mulatságok.

1822.

(12.)

Némelly élő Német Tudósoknak különös történetei.

A' Bétsi Tsász. Kir. Marha Orvoslás Intézetének Tanitója, és Igazgatója Veit Emanuel, ki Tseh Országban Zsidó Szüléktől született, később a' Keresztény Hitre által tért, 's magát a' Marha Orvoslás Tudományának Kézi-Könyve; az Austriai Flora, és más Munkák által híressé tette: Hivatala írók lemondván,'s a' Liguoristáknak Rendébe álla, már Papnak fel is kenettetett. — Dr. Oken, előbb Jénai Professor, Tanító székétől bútsút venni kinteleníttetvén,a' múlt nyár alatt Párisban tartózkodott, mostan Baselben, a' Természet visgálódásról, Természet tudományról, különössen áz állatok ismeretéről, és a' Physiologiáról rendkívül való Tanításokat ád. — A' Lucernai Státus Tanáts Troxler Ignátz Pál híres Doktort, Philosophiát, és Történetet tanító székétől megfosztotta. A' Tanátstot ezen végzésére Troxlernek Aarauban 1820-ban

kijött illyen Czímü Könyve: Fürst und Volk nach Buchanáns, und Miltons Lehre" birta, mellynek árúltatását is megtiltotta. — Dr. Thiersch Kir. Tanátsos, és Müncheni Professornak, a' Görögök dolgában minden további ügyeskedése a' Bajor Kir. Büntetö Törvény következésében megtiltatott. — Dr. Freudenfeld Bonni Professor, előadási által a' Tanuló Ifjúság között okozott lázzadások miatt, tellyes fizetésének megtartása mellett, székétöl megfosztatott. — Görres előbb Professor és a' Rainische Merkur Kiadója, hogy el ne fogattassék, kéntelen volt Helvetiába szökni, most Straszburgban tartózkodik, és írogat. Ujabb munkái „Deutsland und die Revolution" — és „Europa und die Revolution".

A' Róka Ravaszsága.

Hogy a' Rókák ravaszok légyenek, már azt ök régen kijelentették, 's annál fogva közönséges példa beszéddé váltak: de a' régiek még alig adtak ebbe olly remeket, mint mostanában egy, Szász Országban; a' hol valamelly falusi jószágán élö Nemes embernek Vadásza egynehány hetes róka fiat fogott, és azt az Urának vitte ajándékba. Ez, mint valamelly kutya kölyköt, úgy neveltette azt; melly végre úgy hozzá is szokott mind a' házhoz, mind az emberekhez, hogy tsak nagy korában adta

természeti hajlandóságának némelly jeleit. A' gondos Ur minden kárnak el távoztatására, éjszakánként mindenkor lánczra tetette, mellynek nyakszorittója szíjból volt.

Egykor lárma támad a' Helységben, hogy Róka, vagy Görény jár, és sok tyúkot, réczét, 's a' féléket rabol el: annakutánna pedig többen látták, hogy valósággal róka, mert 'sákmánnyával futni világosan szemlélték azok, a' kik a' baromfiak zajgására öszve futottak. A' gyanúság természetesen a' Nemes ember nevendékjére esett legelősször; de minekutánna kivilágosodott az, kogy a' vádoltatott nappal az udvarból soha ki nem megy, éjszakára pedig mindég lánczra tétetik; továbbá a' rablások a' Nemes udvartól mindenkor távúl esnek: magok a' jámbor lakosok mentegették a' jó nevelésű ravazdit, 's a' vádot tsupa rágalmazásnak nyilatkoztatták. Hanem a' Nemes ember, tüzes tsudálója lévén a' Természetnek, egy nyári éjszaka (Juliusba) hajnal előtt felkél, hogy majd a' serkedező napnak szemlélésével gyönyörködtesse magát. De, midőn az udvarra nyíló ablakba állana, a' melly előtt volt éppen a' Róka gunyhója, nem kis megütközéssel látja, hogy a' láncz, és nyakszoríttó ott vagyon ugyan, de a' Róka sehol sints. Ezen mesét, mellynek megfejtésén ő külömben is hijjába törte volna az eszét, kis idő vártatva maga fejtette meg a' szőkevény; melly tsendesen beugorván a' fa-

lon, gondosan körül nézett minden felé, annak utánna lánczához tsúszott, 's nagy vigyázással bele dugja az orrát a' nyakszoríttóba, és első talpaival mind addig nyomta, erőltette azt, míg szokott helyére, a' maga nyakára nem nyomta. — Erre pléhből tsináltatott nyakszorítót a' Nemes ember, 's a' további rablások megszűntek.

Nyavalya-törés ellen való újj orvosság.

A' Hamburgi híres: „Magazin der ausländ. Literatur der gesamten Heilkunde 's a' t." tudományos Folyó-írásban a' Nyavalyatörés ellen ezen Orvosságot olvassuk: Végy. Pázsitos Tsengetyűfűnek (Campanula Graminis) fűvét és leveleit 2 Uncziát, önts fölébe egy font forró vizet, és áltasd benne egy óráig. Megszűrt levéből regvel délben, 's estve egy pohárral adj a' Betegnek. A' Paroxismus előtt-é, vagy akármikor? azt a' tudósítást megjelenti. Ezt Orvosi tapasztalás mutatja meg.

Anglus biztató Beszéd.

Az Angolok 1702-ik esztendőben Cadixot ostromolták. Illyen nevezetes várnak el foglalására, a' mint tudni való, bátorság kelletett. Az Angol Generalis tehát, hogy bátorságra gerjesszse vitézeit, illyen rövid, de tüzes beszédet tartott hozzájok. „Angolok, kik naponként jó darab marha-

hust, és egy jó tál velős Levet felfaltok, gondoljátok meg, melly nagy gyalázat volna, ha azon ringy rongy Spanyol Nép megverne benneteket, melly tsak Narantsot és Czitromot eszik". Ezen nagy tűzzel előadott egy két szónak kívánt foganatja lett. — Olvassuk a' régi történetekben, hogy az előidö Hösei is, minekelőtte viadalra mentek, egész marhákat megsütötték, 's az ö rendszerént váló vendégségökre egy borjú egynek kettönek alig volt elég.

Mitsoda tekintete legyen egy Mesternek Tanítványi előtt.

II. Károly, Ángol Király, egykor valamelly tudós Iskola-Mestert látogatott meg. Midön szobájába bélépett, ez éppen a' Gyermekek tanításával foglalatoskodott. A' Mester legkissebb megalázódást se mutatott, mert kalapja felvolt téve, míg az Uralkodó süveg vetve a' szobában fel és alá járkált. Késöbben el botsájtá a' Gyermekeket, 's midön már mind kitakarodtak a' szobából, mélyen meghajtotta magát a' Király előtt, és így szóllott: Felséges Úr, megbotsásson, hogy a' tartozó hódolást Felségedtől megtagadtam. Ezt tsak a' tanítványaim tekintetéből tevém; mert ha azok tudnák, hogy a' világon nálamnál hatalmassabb ember vagyon, meg nem zabolázhatnám öket.

Chinai köszöntések.

Chinában illyen köszöntő szokás vagyon. Ha valaki mély tiszteletét akarja valaki eránt mutatni, mind a' két kezét mellére teszi, és azon, míg fejét lehajtja, tetszetössen ide 's oda vonogatja. — Ha valami főbb rangú Személyt köszöntnek, kezöket keresztbe teszik, felemelik, és tüstént a' földig lehajtják, szinte olly mélyen meggörbednek testökkel is. Ha valamelly jó barátok, kik egymást régen nem látták, véletlenül öszve akadnak, egymás előtt térdre rogynak, fejöket a' földig lehajtják, ismét felemelik, és újjonnan kétszer háromszor ugyan azt tselekszik.

Az örökösök.

Bizonyos takaros öreg, lehetne talám szük markúnak is nevezni, a' maga testamentomi rendelését jó előre megtévén, végre tsak ugyan meg halt, örökösseinek nagy — örömére: a' kik azonnal öszve futnak a' tsak nem minden eszköz nélkül álló szobába, és a' Testamentomot felbontják; de nem kis szív fájdalommal olvassák belőle hogy: „Az én Sógor Asszonyomnak Mariánnának hagyom azon két ótska ször-kapczáimat, (harisnya) mellyek az ágyom alatt hevernek; Unoka Ötsémnek M. Károlynak azon másik ótska kapczáimat, mellyek ládámban találtatnak;

J** Kapitán Ötsémnek egy pár fehér kapczát, 's a' veres dolmányomat; Hanna gazdasszonyomnak, hívséges szolgálatiért az én igen kedves tsorba korsómat".

El lehet gondolni miként meresztgették szemeiket ezek egymásra. — Hanna indúlt kifelé legelősször bosszonkodva, az Ifjú Unoka pajkosságból megszóllítja, hogy hát a' kedves tsorba korsót nem viszi el magával? — azon közbe tsúfságból azt meg is taszította úgy, hogy a' póltzról, mellyen állott volt, legördűlne; de imé mint változtak meg az Indúlatok, midőn abból az arany ömle széllyel. Mindnyájan öröm kiáltásokra fakadtak, 's kiki kivántsian ragadta meg a' számára rendelt Jószágot, melly hasonlóképpen mindegyik arannyal volt töltve.

Az Angol Király, és az öreg Grant.

Ő Felsége a' mostani Anglus Király, az előtt egynéhány nappal, hogy most legközelebb (Jan. 18-án 1822) Brigtonból Londonba vissza tért volna, egy 108 esztendős Öregnek esedezését fogadta el, melly e'képpen volt írva: „Felséges Uram! Már nem táplálhatom többé magamat kezeim keresményéből, azért Felségednél esedezem Grantnak kenyérért. Ha nem hízelkedhetik is ő magának azzal, hogy Felségednek legöregebb szol-

gája legyen, kéntelen azt megvallani, hogy legöregebb ellensége. Én 1748-ban a' szerentsétlen Eduard Herczeg zászlói alatt harczoltam, és a' Cullodeni ütközetben jelen voltam, melly a' villongásban volt kérdést a' Felséged Familiája javára határozta. De soha sem szűntem meg, az én régi Királyom Maradékit szeretni".

El olvasván ezen különös esedezést a' Király, azonnal kimutatta ezen emberséges öreg eránt a' maga Nagy lelkűségét azon Rendelésének kiadásával, hogy az öregnek holta napjáig 60 font Sterling (540 for.) Pensiója járjon esztendönként, holta után pedig, az ő most 70. esztendös Leányára száljon. Az napságtól fogva majd a' Stuartok, majd a' Braunschweigok egésségéért iszik felváltva az öreg Katona.

Rejtett szó.

Öt házadnak része;
Négy Vadászt szóllatja;
Vég tag varró' dísze;
Zavard, 's mást majmolja.

Jegyzet. A' 11-ik Számbeli Mese: Fújtató.

Hasznos Mulatságok. 1822.

(13.)

Peru, és Qvito.

Ezen Amerikai Országokat az ég minden adományaival gazdagította. Fekvésök jóllehet már magában is magos, mert Qvito Városa 9000 lábnyi magosságra feküszik a' tenger vizének színe felett; de a' melletök el nyúló Cordilleras hegyek szakadatlan láncza még inkább látszik ezen Tartományoknak magosságát emelni. Ezen hegyeknek gyomrában pusztító Vulkánok lappanganak, mellyeknek kitörései gyakorta egy szempillantás alatt emésztenek el egész Városokat, helységeket; sőtt nem példátlan dolog, (mint 1797-ben) hogy nagy sor hegyeket is elnyelnek. A' hegytetőkről sebesen nagy mormolással omlanak le a' Vizek, 's iróztató üregeket tsinálnak. A' legnagyobb térség, mellyet hasonlóképpen nagy folyók kerittenek, Pampana del Sagramento. Ennek kiterjedése 4500 □ mérföldet tészen. A' napkeleti vidékek egész hónapokig is elvagynak az árvíztől borítva annyi-

ra, hogy a' magosfáknak tsak tsúttsai látszanak ki, a' lakosok pedig kéntelenek magokat tsónakokra venni. Qvitonak 1500 □ mérföldnyi sík vidékén örökös tavasz uralkodik, midőn a' magos bérczeken a' véget nem ismérő tél mindent jég alatt tart. Áprilistől septemberig esős az idő; de a' révparton, melly mintegy 15 mérföldnyire nyúlik, jóllehet mindég ködök borítják, eső soha sem esik; és mivel itt a' földindúlást igen gyakran tapasztalják, házakat tsak kákából és nádból épittenek. — A' Cordillerásról ömlő vizeket a' Maranhon folyója nyeli el, itt olly rendkívül való nedvesség vagyon, hogy a' papiros, ha szinte jó borítékba be vagyon is tsínálva, megrothad, a' töltött fegyvert egy két óra múlva már kisütni nem lehet, 's ha az ember itt akar maradni, kéntelen földbe vert karókra venni magát.

Állatjai között igen sok a' Majomnak minden féle faja, a' szelíd, és vad Láma, mellyel tereh hordásra élnek kivált a' hegyes helyeken, a' szelídíthetetlen Vikunna (juh fajta, gyapjából finom posztó készül) a' Pákosz, Tapir 's egyebek. Itt van a' hazája a' legnagyobb madárnak a' Kontornak is, valamint a' Papagájok', Tukánok' 's számtalan vizi madarak is itt tenyésznek. Vizeiben temérdek sok a' hal, valamint a' szörnyű kígyók, és tekenős békák is, mellyek között nem ritkaság 100 fontosnál nehezebbeket találni: de vagynak kinzó férgek is,

valamint irtóztató Pókok, egyegy újnyi vastaságú, 's réfnyi hosszaságú geleszták 's a' t.

A' Plánták Országa bujálkodik növevénnyeivel, mellyeket mi nagy részént tsak a' kereskedésből ismérünk p. o. hyppekakuanha, China, Kakao, Indigo, 's a' t. Földalatti kintsei is nagyok úgymint drága kövei, kiváltképpen nagy Smaragdjai; arany, ezüst bányái kimeríthetetlenek, úgy hogy ollyan bánya is, mellyen szinte fel hagynak tsekély haszna miatt, 300 piastert rendszerént be ád hetenként. Vagyon olly bánya Potosziban, mellynek kiterjedése 6 mérföldet teszen, 's 13,000 munkásnak ád foglalatosságot. A' Lakosok minden féle emberekből állanak, mint minden egyéb Amerikai Tartományokban is. Minden féle gyümöltsel, gabonával 's a' t. kereskednek, a' barom tenyésztetés nagy divátjában vagyon nálok, kivált képpen a' sertés tartás: pamukkal jól tudnak bánni.

Orosz Literatura.

Már ezen tárgyról az 1822-ik Első Félesztendei 1-sö Számban szóllottunk, most bővebben ezeket közölhetjük. — Moszkvában 9 nyilvánvaló Könyvtár, és 10 Könyvnyomtató műhely vagyon; Sz. Pétervárában 7 nyilvánvaló Könyvtár, és 15 Könyvnyomtató Műhely; Wilnában 1 nyilv. Könyv-

tár, és 5 Könyvnyomtató Műhely; Revalban, Dorpatban, Charkowban, mindegyikben egy egy Bibliotheka, és 2 Könyvnyomtató Műhely. — Moszkvában egy Orosz Tud. Újság; Wilnában egy Lengyel Tud. Újság jelenik meg. — A' Sz. Pétervári Admiralitás Könyvtárában mintegy 40,000 Kötet ritka Könyv vagyon. Museumában szerfelett sok ritkaságok. — Nem rég egy Ásiai Museumot állítottak fel, és Frähn Coll. Tanátsosra bízták. — Sz. Pétervárában egy Orosz Tud. Újság jelenik meg, mellynek ez a' neve: „Kritikai Tud. Folyó írás. öszveszerkeztetője Olin". — Frähn az Ásiai Museumnak Igazgatója, azon Museumnak leírását Sz. Pétervárában kiadta. Abból kitetszik, melly temérdek Chinai, Mandschuri, Japoniai, Mongol, Kalmuk, és Tangut Irások, napkeleti pénzek, és régiségekkel bővelkedik, különössen mióta a' Bagdádi Franczia Consulnak, Rousseaunak, Syriai Mesopotámiai, Persiai, 's egyébb Arábs és Török kézíratai azon Museum számára megvetettek.

Koldús Iskola Londonban.

A' Londoni különös Tanyák között legkülönössebb, és legszembetűnőbb a' Koldús Iskola, mellynek egy Vén Aszszony az Igazgatója. Ezen iskolában az apró gyá-

moltalan Gyermekek a' Koldulás mesterségének kimeríthetetlen fortélyaira tanittatnak. London naponként 15,000 bélyegezett Koldúsokat táplál. Ezek közül némellyik 30 Schillinget be kap naponként. Sokan társaságokba állnak öszve, és estvénként, Whist, vagy Bostont játsznak, a' Koldús Leányokkal tánczolnak, és Collegáikkal a' tele Kantsókat ürítgetik. — Egy vén Banya az említett koldus házból, már akármelly gyámoltalan, nyomorék, és beteges Leányért naponként 2 Schillinget örömest megfizet; egy nyomorék vak emberért 3 Sch. és még több adót is fizetnek. Ezen adó szint olly arányban nő, a' melly arányban eggyik nyomorúlt a' másiknál szembetűnőbb. Az ollyas gyámoltalan szegény Ifjakat kapva kapják, kik álnok és mesterséges rángatódzásokkal az emberek szíveit megindítani tudják. A' Városnak egyik útszájában, egy Koldús Aszszony már 10 esztendő óta foglal el egy helyet. Ezen Aszszony két gyermeket mutogat, kik se idősebbek, se nagyobbak nem lesznek. A' koldulással kereskedők ezen segédjeiket nem magok tartják magoknak, hanem azon Intézetekből hozzák ki reggelenként magokkal, hol minden élhetetlenek, és nyomorúltak menedék helyet találnak, estvénként pedig ismét viszsza késérik, és leteszik azon bért érettök, a' mellyért őket azon napra kibérlelték. Itt meg kell jegyezni, hogy a' koldús házaknál minden-

kor Cautiót is kell letenni, míg a' nyomorékokat ismét viszsza késérik. A' koldúsoknak igen nagy száma közé nem számláltatnak azok, kik szabad Levelekkel házról házra járnak.

Kalapok és Fejek.

Egy Tudós, valamelly gazdag Kalap Fabrikásnak Házában egy szobát bérlelt. Ezen ember igen rátartós volt, 's azért a' Tudóst mindég sértegette. Az utóbbi egykor szemére kezdé hányni gorombaságait, 's azért a' Kalap Fabrikás megharagudván így szólla hozzá. „Tsudálkozom, hogy az Úr illy gorombául mer velem szóllani. Tudja e' az Úr, hogy engem a' fél világban ismérnek"? — Tsalatkozik az Úr, felele a' Tudós; nem az Urat ismérik a' fél világban, hanem kalapjait, és éppen ez tészi a' külömbséget közöttünk. Ott, hol az Úrnak kalapjait ismérik, ott az én fejemet ismérik.

Örmény tanítás módja.

Az Örményeknél az Iskola Mesterek az A. B. Czét diófa Táblára festik tús festékekkel, hogy annál jobb kedvök legyen a' Gyermekeknek tanúlni. Pénzt ök nem kapnak a' Tanításért: de ünnepnapokon gazdag ajándékokat

dékokat. Ezen kivűl a' Tanuló, mint valamelly Rabszolga, minden házi munkákat végbe visz. Általjában a' Mestereknek ön akaratjokra vagynak bízva Tanítványaik, kik is rendszerént igen keményen bánnak velök.

Angol Fűszerszám.

Pimento, vagy az Ángol Fűszerszám Jamaikának termesztékei közé tartozik. Ezen hazájától Jamaikai Borsnak is nevezik. A' fűszerszámot termő fa, a' Szigetnek mindenh egyes vidékeiben tenyészik: de leginkább éjszaki részein. Ezen fát rendszerént megkéméllik, midőn más egyébb fákat levagdalnak. Tenyésző helyeiről sokszor ollyan helyekre ültetik, hol az előtt soha se nőtt. Ezt nyereség kivánásból tselekszik, mivel gyümöltsét az Európaiaknak drága pénzen el adják. A' Pimento fa virágzásának idejét bizonyossan meghatározni nem lehet; mert tenyésző helyéhez képest majd korábban majd későbben virágzik. Rendszerént Junius, Julius, és Augusztus hónapokban. Midőn virága el hull, gyümöltse hamar megérik, ha tudniillik a' fa nyílt helyen áll. A' sűrű vadonok között sokszor nagy sokára. A' Gyümöltsnek öszve szedése, és el készítése igen kevésbe kerül. Egy két Szeretseny a' fára felmászik, 's a' gyümöltsel megrakott ágatskákat letördeli, azután azt a' falevelektől, és ágots-

káktól el választván a' napfényre több ízben kiteszi. Mennél apróbbak, annál jobbaknak szokták tartani. Sloane híres Orvos azt jegyzi meg, hogy ezen gyümöltsöt méltán a' legjobb, 's legártatlanabb fűszerszámnak tartják, minden fűszerszámok között.

Apróság.

Bizonyos Földes Úr, a' kinek gyermekei nem voltak ugyan, de költő pénzre gyakran volt szüksége, az erdeit vágotta le, hogy egyszerre jó Summához juthasson: ezután egynéhány esztendő múlva meg halt 's az Örökösse ezt vésette sírkövére: „Most nyúgosznak az erdök".

Mese.

Ingyen adja a' természet:
De soha sem tesz egészet;
Színe hoszsza változik.
Nem kedvelte Jesuita,
Most is bötsűli Servita,
Tsak a' vasnak áldozik.

Jegyzet. A' 12-ik Számbeli Rejtett szó: Kürtö, kürt, tő, Tükör.

NB. Az előbbi Rejtettszó némelly darabokban hibáson nyomtattatott: Szóllatja helyett tedd: Vadász' Szózatja, és majmola helyett: majmolja.

(14.)

A' Báthi Fördő Angliában.

Báth, a'hol 40 ezer Lakosok vagynak, Angliának egyik legékesbb városa, 's legvígabb mulató helye. A' Fördő Vendégek számtalanok, kik többnyire mind tsak időtöltést keresnek. Orvosi vize az el fásulás, a' köszvényes, és görtsös nyavalyák ellen igen hathatós. Legnevezetessebb benne a' Király fördő, melly szabad égen Doriai rendű oszlopokon épült palota alatt áll. Hoszsza 65 láb, széle 40. Vize mennyisége 365 Tonnányira tétetik. A' fördés ideje regvel 6 órától 9-ig tart. A' bémenetel ára 1 ½ Shilling. A' bémenetelkor egy kis szobátskába vezetik az embert, hol a' midőn levetközödött, téglaszínű öves köntöst adnak reá, melly a' Gálya rabok ruházatához egészen hasonló; fejére gyapjúból szött szürke sapkát tesznek, mellyet kiki fülére húzván, a' közönséges Fördőbe lép. A' Fördő fölött sűrű meleg göz lebeg, a' melly miatt 2, 3 lépésnyire se láthatni. A' víz-

nek hősége 116 grádus Fahrenheit Hévméröje szerént. Szinére nézve sárgás zöld, tiszta. Izére nézve alig érezhető sós-vas izü. A' Fördö fenéke homokos és követses. A' falakban köpadok vagynak, mellyekre leülhetni; és vas karikák, mellyekbe megkapaszkodhatni. Egyik felén oszlopon álló födött boltozat vagyon, hogy az esső ellen kiki magát megóvhassa. — A' köz Hagyomány szerént ezen fördöt Bladud, a' Brittusoknak valamelly Királya találta fel, ki 863 eszt. élt K. U. szül. előtt, és Athénában nevelkedett. Az bizonyos, hogy a' Rómaiak idejében Báthban már fördő volt. Szép tünemény az, midön a' szellö a' göz felhöket egy két szempillantatra el üzi, és a' ször sapkák a' víz színén elö tünnek. Az ismerösök illyenkor egymást köszöntik, 's egymással mulatoznak. Egy órakor a' Vendégek az ivó Palotába gyülnek; mellynek közepén két kút vagyon, hol az inni kívánóknak ékes Asszonyok nyujtják a' poharat. A' Palota homlokán Pindár elsö Odájának elsö Verse áll: „Elsö mindenek fölött a' víz". — Báthban 29 Orvos; 43 Seborvos; 12 Patikáros; 8 Fog-orvos; 33 Prókátor; 11 Táncz-mester; 57 Musika Tanító; 15 Nyelv-tanító Mester vagyon: az utóbbiak között csak egy, ki a' Német nyelvet tanítja.

Nello Feleségének Gyilkosa.

Nello della Pietra, egy Siennai fő nemesi Házból született Kisaszszonyt vett Feleségűl. Neve Madonna Pia volt. Szépségét egész Toskána tsudálta. Maga viselete minden szíveket megbájolt. Titkos árúlások, 's gonosz szívű súgarlások Nellót kárhozatos szerelem féltésre ingerlették. Semmi józan gondolkodás, semmi megfontolás se verhetè ki fejéből azon véleményt, hogy Felesége hitszegő. Dante Madonnát egészen ártatlannak modja. Férje nyilvánságos Gyilkos nem akart lenni, azért ötet magával a' Maremmába (Tengeri posványokba) hurczolta, melly valamint most, úgy akkor is dögleletes gőzei miatt igen veszedelmes hely vala. Soha se szóllott Felesége ellen. Számkivettetésének okát, soha egy szóval se érdeklette. Magába vonva, és komoran élt szerentsétlen Hitvesével, azt soha tsak egy vigasztaló szóra se méltatván. Tsak akkor látszatott felderűlni, midőn a' posványokból kigőzölgő döghalál a' Boldogtalant el ragadta. Néhány Történet Irók azt is állitják, hogy Nello, nem várhatván kimúltát, gyilkával szívét általverte. Az bizonyos, hogy ő Hitvesénél tovább élt, lelki ismeretének mardosásitól kínoztatva. Dante ezen irtóztató Történetet négy rövid Versekben érdekli, mellyektől minden érzékeny szív el réműlhet. A' föld alatti tűzben a' Költő három lélekre talál,

kiknek egyike egy Aszszony vala, ki midőn a' többiek el végezék beszédeiket, így szóllala meg: „Oh! ha te a' Földre viszsza térsz emlékezz meg rólam. Egykor Pia valék én: Szienna adá éltemet; Maremma el vevé. Jól tudja az, ki engemet drága gyűrűvel magának el jegyzett". (Baglioli' Dantéról írtt Commentárának Edimburgi Recensiója szerént).

Egynéhány Jegyzet az Elefántokról.

Az Indusok előtt a' fehér Elefánt nagy Szentség. A' Szeretseny Királyok, egy fehér Elefántnak Birtokát, akár melly más Kintsnél fellebb betsűlik. Illyes Elefánt sokszor a' legnagyobb Státus Hivatalokat nyeri el, (mellyek kétségkivűl éppen úgy illenek reá, mint Caligula Lovára a' Consulság). Lakása fényes palota. Mandarinok a' szolgái. Ételét és italát arany tálokban adják. Ha kivezetik, mennyezetet hordnak fölötte, 's előtte Trombitások mennek. — Caesar midőn éjszaka kiment, gyakorta 40 Elefánttal vitetett maga előtt szövétneket. — Suetonius szerént Galba Tsászár az Elefántokat irásra, kötelen való tánczolásra taníttatta. — Domitián Tsászár Elefántjainak Tántz palotájok volt. Egykor egyik, tudatlansága miatt megverettetvén, következett éjjel a' holdvilágnál gyakorlotta magát. — A' Mongoloknál hajdanában Hohéri

kötelességet viseltek. — Goaban hajó építésre tanítják. Ugyan itt a' teher hordásra is használják, mellyet ön maga rak magának a' hátára. — Minekelőtte a' Lövöldöző fegyvereket feltalálták, had-viselésre használtattak. Indiában még most is viszik őket imitt amott az ütközetekre. — Éjszaki Hindostánban külömbféle mesterségekre tanítják. — Siámban rajtok vadászni mennek. — Sokhelyen a' Napkeleten arannyal és drága gyöngyel felékesítik, és a' Fejedelem Asszonyok az ő hátokon jelennek meg a' Nép előtt. — Afrikában húsát megeszik. Orrát valóságos nyalánkságnak, lábait Királyi eledelnek mondja Vaillant. — Börét paizsokra vonják. — Farkából legyezőket, és haj-ékességeket készítenek. — Sörtéiből jó pipa-szurkálók vállnak. — Beléből jó Pergamena. — Fogából remek művek készűlnek. A' jó Elefánttsontnak Guineában is 1 forint fontja. — Ha megráspolják, és öszve égetik, az Elefánt-tsontból fínom fekete festék válik. — A' Világnak nagy változásai által kiveszett neme az Elefántoknak, a' Mahmut hús evő állat vólt, a' mint a' földalatt találtatott Tsontvázak (Mahmut tsontok) alkotása mutatja. Egész, és sértettetlen illyen Elefánt tsontvázakra 1695 és 1698 esztendőkben Thüringiában akadtak, 20 és több lábnyira a' föld szine alatt.

Ifjító Fördő.

Ha valaki megakar ifjúlni, és ezen végre költségét nem sajnálja ('s azt meg is teheti), az menjen Párisba, és ott tudakozódjék Madame N**-röl, a' ki pompás Prospectusban (tudnivaló dolog pedig, hogy az illyen Jelentések soha sem hazudnak) három féle fördöt hírdettetett, mellyek minden Ránczot, Fogyatkozást, Hibát, egy szóval a' Vénségnek minden nyomait el öblitik, és el mossák. Az első orvosló mód tizenkét, úgy nevezett, ifjitto fördöböl áll; ezek a' következendökre tsak készületek; egyik egyik fördö ára, tsak 60 Frank. A' második 12 fördök már készittök, nevök Eucharis fördök, egynek egynek az ára 600 Frank. Az utólsó 12 fördök tökélletességre vivö fördök, nevök Kalypso Fördöi, egynek egynek az ára 1200 Frank. Tehát ezen tsekély Summáért, úgymint 21920 Frankért, minden 70 esztendös Öreg virgoncz Ifjúvá, minden töpörödött 60 esztendös Matrona fris leánykává válhatik.

Elmés Névhajtogatás.

Stuttgardban, valamelly Tudós, iskola Mesteri hivatalt viselt. Ezen embert kiki ismérte az ö elmés tréfáiról, 's mivel azokkal soha sem sértett meg senkit, szívessen látták ötet minden társaságokban.

Ugyan azon városban egy víg elméjű Tanátsos is volt, ki már régen valamelly alkalmatosságot lesett, mellyben az Iskola mesterrel tréfát űzhetne. A' Gyermekeknek próba ideje legjobb alkalmatosságnak tetsze nékie. Midőn tehát már minden Vendégek megjelentek, 's a' Gyermekektől ezt is amazt is kérdeznék, ő is meghagyá egynek, hogy az Asinus nevet hajtogatná. A' Gyermek tellyesítette kívánságát, 's midőn a' Vokativusra jött, azt mondá a' Tanátsos, hogy „Mesteredre néz". A' Gyermek azt tevé, 's el mondá: O Asine! óh te Szamár! — Minden ember nevetett: de egyszer'smind nyughatatlanúl is várta; hogy hogy fogja majd magát valamelly tréfással megboszúlni a' Mester. Ez mindenek tsudálkozására halgatott, 's a' Gyermeket tovább is deklinálni hagyá. Már a' többes szám Vokativusát kellett mondani: midőn megszóllal a' Mester: Az Urakra nézz úgymond. A' Gyermek megtselekedte, és kikiálta: O Asini óh ti Szamarak".

I. Ferencz Király és X. Leó Pápa.

I. Ferencz, Franczia Ország Királya, X. Leo Római Pápával egykor Bolognában, valamelly viszálkodásoknak el igazítása végett öszve jött. A' Pápa az ő késéretével olly pompással jelent meg, hogy a' Király szinte el szégyenlette magát. Boszúságá-

ban, a' Pápának hallattára, azt jegyzette meg, hogy azok, kiknek az emberek lelke üdvösségére kelletett vigyázni, az előtt olly egyűgyűen éltek, hogy az ő életök méltán minden embernek például szolgálhatott. „Ez tökélletessen igaz, felele a' Pápa, és azon idő akkor volt, midőn a' Királyok még Juh nyájakat őrzöttek.

Apróság.

Bizonyos Vendég-fogadós a' parasztoktól gabonát és szénát venni akarván, hogy jobb kedvök legyen, egy korsó bort köszönte reájok. A' parasztok jó ízűn isznak, de a' jószág eránt semmi képpen meg nem egyezhetvén tovább indúlnak: a' Kortsmáros tehát sajnos szemmel utánnok néz, 's a' bor' árát kéri tőlök. Egyik paraszt azt felelé: Hm! ezt kegyelmed tsak azért adta, hogy a' kerekünk ne tsikorogjon, mi tehát tovább állunk.

Rejtett szó.

Tsont fegyverű állat, ha Nominativus;
Fordítsad fonákul, 's már lészen Dativus.

Jegyzet. A' 13-ik Számbeli Mese: Szakáll.

Hasznos Mulatságok.

1822.

(15.)

A' közép, és újjabb időkben élt Böltseknek az élet okáról való véleményeik.

(Folytatása a' 7. Számú Hasznos Mulatságoknak.)

Galenus után a' tudomáoyok ki halták. A' harmadik században a' bárdolatlan Nemzetek mindent el pusztítottak, feldúltak, 's a' böltselkedés a' Földkerekségéről el tűnt. A' 7-dik — 12-ik Században az Arábsok újra felélesztették az emberi léleknek gondolkodó tehetségét. Közöttök Avicenna, és Rhazes fénylettek, kik Galenust követvén a' Lelket mondák az élet kezdő okának. Az alkotó részeket, testi vegyűleteknek. — A' következő Századokban a' Klastromok falai közé volt rejtve a' Tudományok Ereklyéje. Egyébütt mély sötétség födte az elméket. A' mi Böltsesség még fent vala, azt a' Szalernói iskola gyámolitotta. — A' 15-ik Században, Constantinápolynak a' Törökök

által lett el foglalása, a' Könyvnyomtatás mesterségének, és az új világnak feltalálása után, minekutánna már Farnelius a' Régieknek állításait felforgatta, Paracelsus felállt, és mindent kénesőből, kénköből, és sóból mondott alkotva lenni. Az ő elméje szerént mind a' külső világot, mind az állatokat különös Lélek éltette (Archaeus), és ezen Lélek lakása az állatok kis hasában volt. — Helmontius különös Kovátsnak mondotta lenni ezen Lelket (Faber Archaeus), melly az állatok hasában a' testet igazgatja; 's ha kire megharagszik, a' vérnek vegyületét megrontja, a' kit pedig kedvel, azt jó egésségben megtartja. — Sylvius (de le Boe) mindent savanyból, és Alkaliból lenni mondott, mellyeknek ha valamikép egyarányos vegyülete megromlik, a' test el bomlik. — Boerhave az életet, a' részetskéknek mesterséges egymással való dörgölésében helyheztette; az ő esze szerént a' bévett eledelek, italok, orvosságok, tsak az ő hegyeik, töveik, ékeik által munkálódnak. — Hoffmann Friderik a' húzó, és rúgó erőnek (attractio et repulsio) tulajdonítá az életet. — Stahl a' Léleknek, mint egészen test nélkűl való alkotmánynak. — Gaubius különös élet erőbe (vis vitalis) helyhezteté, melly a' nedvességekkel, és kemény részekkel egyesűlve, az élő testet teszi. — Girtanner a' savany szeszt (oxygenium) mondá az élet kútfejének. — Brandis az életet az elégésben helyhezteté.

— Reil, Baume a' Testeknek kezdetbeli alkotó részeit Savany-szesznek, Víz-szesznek, Melegnek, Kénkönek, és Azoumnak mondák lenni, mellyekből az életerö elöbukik. — Brown az életet az ingerelhetésben (irritabilitas) helyhezteté. — Az új Természeti Világ Böltsek (Naturae Philosophi) minden különös Testet tsak a' nagy Egész részének mondják lenni; 's hogy, a' mi a' nagy világban a' Magnetismus, az a' testekben a' vissza állíthatóság (reproductibilitas); a' mi ott Elektriczitás, az itt ingerelhetés; a' mi ott Chemiai keverék, az itt az érzékenység. Minden Test különös kis világ. Az élet a' Természeti Testeknek a' külsö világgal való öszve köttetésében gyökeredzik.

A' Tölgyfa kéregnek Orvosi hasznai.

Sokat halljuk a' Külföldnek termesztékeit dítsértetni. A' magunké el van felejtve. Bajunkban sokszor az idegen földnek drága szereihez folyamodunk, mig azon plánta, melly rajtunk segíthetne, körülöttünk virúl, és hervad. A' Tölgyfa kérget — (Quercus robur) már a' leghíresebb Orvosok a' China kérgéhez hasonlíták, a' mellytöl tsak kevesebbé gyántás, és több forradó szere által külömbözik. Ha vízben megfözzük, Levének kitünö orvosi haszna van a' testnek közönséges gyengeségében, bád-

jadságában, és az elszáradáshoz való közelítésében, a' midőn részszerént belsőképpen, részszerént fördőkben élünk vele. — A' rothasztó hideglelésben, és időt váltó hideglelésben sokan nagy haszonnal éltek vele. Megkülömböztetett erejét mutatja a' test valamelly részének el fásúlásában, a' midőn külsőképp élünk vele. Ha valakinek ina kificzamodik, vagy valamelly tagja el törik, főtt Levével borítgassa. — Úgy szinte a' gyengeségtől eredett daganatokat, 's a' fekélyeket. — A' sérűlésben, legkivált a' Gyermekek sérűlésében, a' kéregnek vörös borba kevert porát használjuk. Valamelly vánkosotskába teszszük t. i. azt, 's a' felkötő alatt egyenessen a' sérűlés helyére borítgatjuk, melly által az új erőt nyer, és tökélletessen meggyógyúl. — A' végbélnek lejárásakor, az arany-ereknek megdagadásokor, főtt Levével borítgatjuk azon részeket: az utóbbi Betegség esetében belsőképp is használhatjuk. — A' Lehellő tsőnek el rekedésében; a' Torok tsüggő porczogójának meghoszszabbodásában, főzött Levét torok öblögetésre használhatjuk, a' midőn Timsót, és Pálinkát is kell hozzá adni. — Felette nagy haszna van, ha így élünk vele, az méh-anya, és az orr-vér folyásban. — A' Testnek rendkivűl való táplálltatását, melly a' Választó edények gyengeségétől származik, a' Tölgyfa kéreg el háritja. — A' köszvényben, Angol betegségben (a' tsontoknak helytelen képzése,

el veszése), a' fakadásos nyavalyákban, részszerént belsőképp, részszerént külsőképp fördőben kell élni vele. — A' régi fenés sebeket, a' tsont-fene dagadásokat főzött Levével kell boritgatni. — A' Hideg fenére erőssé főzött Levébe mártott ruhátskákat rakunk, 's ha a' fenés seb körül a' gyülladás nem igen nagy, pálinkát is öntünk közébe. Ezt mind addig folytatjuk míg a' fene egészen el nem válik, és még azután is, ha valamelly rosz indúlatú sebek maradnának. A' boritgatást minden órában megújjítjuk. — Ugyan így használjuk a' tagok nagy lágyságában, 's a' rothadásra indulásában, hogy a' fenét el háríttsuk. — A' jó Tölgyfa kéreg ismértető Jelei következendők: kivül síma, hamvas szürke, fehér mohokkal megrakva; belül vörösses barna; törésében rövid szálkái vannak. Szaga nints. Ize keserű, öszvevonó. Vastagsága egy Liniát meg ne haladjon. Fiatal ágról legyen levéve; a' vén ágak, vagy a' Törzsökök kérge vastag, hasadozott, barázdás, barna, kemény, fás. — A' használásra a' kéregnek 1 Unczia porát 2 font vízbe félig befőzzük, és abból egy két Uncziát beveszünk. Külső használásra még erősebbre, készítjük befőzését. A' fenéhez, Hahneman szerént, 6 Unczia kérget 8 font vízben mind addig főzünk, míg az általszürt nedvesség tsak egy fontot tesz. — Vagyon kivont szere is (Extractum), mellyet a' víz-

nek kigőzölögtetése által készítünk. Ebből ½ és 1 nehezéket lehet egyszerre venni.

Miképp honnyosítják a' Hollandusok idegen Földön a' Fogoly Madarakat.

A' jó reménység Fokán élő Hollandusok különös módot találtak fel a' Fogoly madaraknak idegen földön való honnosítására, a' hol külömben meg nem maradnának. Megfognak tudniillik egynéhány Pár megszelidült Foglyot, 's a' vízbe mártván azokat, hamut hintenek fülökbe, és illyenkor fejöket szárnyaik alá dugják, és valamelly sűrűbe leteszik. A' Foglyok többé azon helyről soha el nem távoznak.

Szultán Mahmud, és Szeiman Basa.

Szultán Mahmud, a' mostani Nagy Úr, Országlásának kezdetén, darab ideig nem nevezett ki senkit Nagy Vezérnek. A' Szeiman Basa, ki a' Jantsár Agának távúl létében annak Tisztét tellyesítette vala, szokás szerént el jöve, hogy a' Metsetbe szándékozó Szultán kengyel-vasát tartsa. Ezen alkalmatosságot használni kívánta a' Basa, 's a' Jantsárság nevében azt kérdé Urától; hogy: Kire fogna az ő választása esni? Felboszonkodva kérdi a' Nagy Úr: „Mi-

ólta vettek magoknak szabadságot az én Jantsáraim, hogy az ő Urokat kérdőre vonják? Menj, vidd meg nekiek feleletemet", — 's ezzel felrúgta. Zavarodva állott félre Szeiman Basa; de ezen gyalázat, még nem volt elég büntetésére; más nap fejét vetette.

Apróságok.

Valamelly kövér poczokos útas késötskén ért a' Városhoz, mellybe szándékozott volt. Közel a' Lineához szemköztt találkozik egy onnan jövö paraszttal, 's azt kérdi tőle, hogy bemehetek-é a' kapun? Oh miért nem, felelé a' paraszt, hiszen én reggel szénás szekérrel mentem volt be.

Bizonyos Úri aszszonyság, a' ki a' matskáját igen szerette, annak hasas korában jó böv lyukat vágatott az ajtó alljan, hogy szabadon ki-'s bejárhasson. Egykor nagy örömére megfiadzik a' matska, 's a' szaporaság négy lett; hogy tehát az annyokkal ezek is bátran ki-'s be mászkálhassanak, négy kissebb lyukat vágatott a' nagy körül.

Valamelly magányos úri ember, éjszaka a' szolgájának azt parantsolja, hogy ütne

ki, és gyújtana gyertyát. A' lomha tseléd még örömest nyújtódzott volna, de Ura parantsolatját sem merészelte egésszen megvetni, azért a' szájával tsettegett, mintha az aczélt verte volna a' kovához. Az Ura hamar észre vette a' tsalfaságot, 's a' ki nem rest, felkél, és tsendesen a' szolgájához menvén, azt jól pofon vágta. Egész szolgai félelemmel vette az intést a' tunya: hanem tsak a' nem fért a' fejébe, hogy-hogy tudta az Ura úgy el találni sötétben az ö orczáját, 's ez eránt alázatos észrevételét az Urával is közlötte, a' ki a' nehézségnek el háríttására: „Azon szikrák vezérlették, úgymond, kezemet, mellyeket aczélod olly böven szórt vala".

Mese.

Nézd, míglen él, eggyenkint áll,
Halva egymásra fektetik.
Élö benne éltet talál,
Bár halni vassal kísztetik.

Jegyzet. A' 14-ik Számbeli Rejtett szó: Kan, nak.

Hasznos Mulatságok.

1822.

(16.)

Magyar Literatúra.

Nemzeti Literatúránk nemes ajándékkal gazdagodott Homér Iliászának magyar kiadatásával, mellyre minden Magyar örömmel tekinthet. A' Munka magában olly gazdag a' gondolatokban, olly eleven a' leírásokban, olly tellyes a' históriai ismeretekben, hogy azt minden századok tsudálták, mint a' poëtai teremtö Léleknek nagy remekét. Azért nyereségünkön való örömünkben, másokkal is megkedveltetni kívánván olvasását, legalább némelly Darabokat itten közölni helyesnek itéltük:

II. Ének 144. 's köv. verseiben a' Trója alól haza vágyó Görögök gyülését így írja:

„Zúg 's mozog a' Gyülles, valamint nagy habzati zúgnak
Ikari tengernek, ha Kelet' 's Dél' vésze magasra
Felveti, Zevsz-atya fellegitöl rohanással omolván.
'S mint sik búza-mezöt lázzaszt Zefürosz' szele, jövén,
Zúgva rohan fenntröl, 's rátekve lehajtja kalaszit:
Így lázzadt az egész Gyülles. Ezek egybe kiáltva
A' Gállyákra rohannak; alól nyomaikba poros-köd

Támada, 's felszállott; amaz, ezt késztette, hogy egybe
Nyúlna hajójihoz, és a' szent tengerre lebúzná.
Tisztogaták a' hajók árkát: hata zajjok az égig
A' haza vágyóknak, 's kivonák a' gyámot alólok.

VII. Ének 206 's köv. V. V. Ájász Hektor ellen bajvívásra menvén:

— — — Fényes rezet ölte fel Ajász.
A' mikor így minden hadi-fegyvere fedtebe testét,
Mégyen előre rohanva, mîként a' szörnyeteg Áresz,
A' mikoron megyen ez férjfiakhoz a' badba, kiket Zevsz
Szivet-evő, mérges dühhel viadalra botsátott:
Így mene szörnyetegül az Achâji sereg' fala Ajász,
Rettenetes színű két arcza mosolyga, 's alantan
Lábaival nagyokot lépett, és rázta nagy érczét.
Ezt hogy az Argoszi nép látá, megörüle felettébb:
A' Trószok tagaikba pedig nagy rettenet ötlött.
Még maga is Hektor félt, 's kezd vala szíve dobogni;
Mert neki nem lehetett többé hátrálni, se' búvni
A' sokaság közzé; mivel az viadalrá kihívá.
Ment közelébb Ajász, és vitte toronynyi paizzsát,
Réz vala 's hét bőrű, mellyet Tüchiosz neki mivelt,
A' szijgyártók közt legügyesb, 's vala lakhelye Hűle. 's a' t.

A' XXIV. Énekből az Öreg Priamosz könyörgő beszéde Achillevszhez, fia holt testéért.

Emlékezz az atyádra, te isteni nemzet Achillevsz,
Éltes az, úgymint én, 's áll bús vénsége küszöbjén.
'S most, lehető, hogy az ő szomszédi körül-veszik őtet,
És nyomják, 's nintsen ki baját 's veszedelmit el űzze;
Még is azért mikor ő meghallja, hogy élsz te valóban,
Lelkében megörül, 's hiszi, hogy még fogja naponként
Látni fiát, mikor az Trójától majd haza téránd.
Ah de szerentsétlen vagyok én, Trójába ki nemzék
Legbátrabb fiakat, sokból pedig egy se maradt meg.
— — — — —

Eggy pedig, a' ki maradt 's Tróját fedezé vala, 's minket,
Azt te minap megöléd, mikor oltalmazta házáját.
Hektort, a' ki miatt jövök én az Achâji hajókhoz,
Hogy megváltsam, adok végetlen sarczokat érte.
Féljed az Isteneket, Peleid, 's szánj engem, atyádra
Emlékezz: még én megszánni valóbb vagyok annál;
A' miket én tűrtem, nem tűrt soha semmi halandó:
'S ím fiamat gyilkolt kezeid' vittem vala számhoz.

Mánes halála.

Mánes, a' róla neveztetett Manicheusok felekezetének Szerzője, születésére nézve igen szegén sorsú, de jeles formájú, 's nagy eszű Persa volt. Ezen tulajdonságiért az Aszszonya, a' ki őtet pénzen vette volt meg, különös hajlandósággal viseltetett eránta, és fiának fogadta, a' midőn annakutánna a' Mágusok által minden böltsességben oktattatta, míg nem utóljára ékes-szóllása által, mellyel már a' Természet megajándékozta, nagy Bölts nevet szerze magának. — Különösen valamelly Skythán nevezetű Arabs Könyveinek tanúlására adta magát, és azokból merítette gonosz vélekedéseit. Ezekhez pedig úgy jutott, hogy Skythián javainak 's istentelenségeinek örököse, Terebinth, vélekedéseit terjeszteni akarván Persiában, nagy üldöztetést vont magára, melly elől, az imént említett Özvegy Asszonynál keresett menedék helyet. Itt rendszerént éjjelen-

ként a' ház tetejére szokott járni *), de egykor nagy villámlások, és dörgések idején onnan leesett, 's nyakát szegte, 's így mindene az özvegynél maradt. Midőn már a' fellyebb érintett mód szerént, nagy hírre kapott Mánes; a' Királynak, Szaporesnek fia, olly veszedelmesen megbetegedett, hogy azon az Orvosok nem tudnának segítteni. Mánest hívatja tehát a' kesergő Atya, a' ki nagy gőggel ígéri meg neki, hogy ő minden más segedelmek nélkül meggyógyítja a' Herczeget; de szerentsétlenségére az ő karjai között is tsak ugyan kimúlt. A' felettébb felháborodott Király ezért fogságba vettette Mánest; de onnan kiszökött, 's Mezopotámiába ment: mindazáltal az utánna küldött Lovasok el fogták, és Szaporeshez újra vissza vitték, a' ki őtet elevenen megnyúzatta, testét annakutánna az ebeknek vettette, bőrét pedig kitömetvén, a' városnak egyik kapujába felakasztatta.

*) Még ma is szokás Persiában a' házak födelezetein hálni, a' mint Morier, a' föld Lakosinak külömbbféle életek módjáról 's charakteréről irt Munkáiában mondja: „Éjjelenként minden a' házteteién hál, a' hol az ágyi ruhák a' födelezetre (terrasse) terittetnek le, 's a' kékellő égen kivül, semmi egyéb takaródzójok nintsen. A' szegényebbeknek ritkán vagyon tsak annyi ellenzőjök is, hogy azok őket a' jövőkmenők szemei elől el rejtenek. Az asszonyok korábban fekhelnek ugyan; de a' férfiak még akkor is ágyokon hevernek, midőn a' nap már jól feljött. Ezen kinthalást a' klima nem tsak megengedi, hanem úgy tapasztaltuk, hogy a' szabad eg alatt sokkal frissittőbb az álom, mint a' zárt szobákban".

A' Ligero.

Nevezetes az Amerikai négylábú állatok között a' Ligero, vagy tsúf neve szerént, a' Szapora Péter. Ezen nevet rendkivűl való túnyaságáért nyerte. Képzésére nézve hasonló a' Majomhoz, de igen tsúf alkotású. Böre szürkés barna, ránczos; lábai mezítelenek. Helyéből soha sem mozdúl el, ha tsak a' legnagyobb éhség nem kinszeríti. Ha pedig valahová megy, tagjának minden mozdúlását irtóztató ordítás követi. Ugyan ezt tselekszi, ha tsak fejét, vagy fülét megbillenti is. Hihető, hogy az inashúsoknak, és érző ínaknak az erőszakos mozduláskor való öszve-vonulása néki nagy fájdalmat okoz. Ordítása olly irtóztató, hogy ollyankor sem ember, sem vad állat hozzá nem mer közelíteni. Úgy látszik, a' természet védelmére adta néki azon tsúf hangokat. Eledele ezen állatnak vad gyümöltsökből áll. Ha illyeket a' földön nem talál, valamelly termett fát keres ki magának. Minekutánna az alatt már soká állott volna, 's az éhség beleit már már keresztül marná, nagy ordítás között felmászik reá. 'S hogy azt többször tenni ne kíntelenítessék, minden gyümöltsöt leszed róla, a' mit rajta talál, és a' földre húllatja. Lemászni a' fárol restel, azért öszve vonja magát, 's az ágrol lepottyanik. Ezután mind addig azon fa alatt hever, míg

a' gyümöltsben tart, 's a' végső inség újra tovább nem űzi.

A' Mecheli Tsipkék.

A' Mecheli híres Tsipkéket ottan a' Beduinák Apácza Klastromában készítik. Ezen Apáczáknak ollyan kedvező törvényeik vagynak, hogy a' Klastromot, a' mikor tetszik, oda hagyhatják, és férjhez mehetnek. Rendszerént 7—800 fiatal Leánykák vagynak ott, kik tsipke készítéssel foglalatoskodnak. Ez által a' Mecheli tsipkék egész Europában oltsókká vállnak.

Éjszak Amerikai Népesedés.

A' Literar. Convers. Blatt 1821-iki Augustusi Tsomójában az Éjszak Amerikai Népesedésről illyen Jegyzékek találtatnak. „Baltimóréban 1790-ikben 12,503. Lakos volt; 1800-ban 26,514; 1810-ben 46,535; 1820-ban 62,627. — New Yorkban 1800-ban 60489; 1810-ben 96210; 1820-ban 123706. — Philadelphiában 1810-ben 111,210; 1820-ban 136,293. — Pensilvaniában 1810-ben 810,081; 1820-ban 1,046,844. — New Yerseyben 1800-ben 211,941; 1810-ben 245,562; 1820-ban 277,575. — Ohio Státusban 1810-ben 230,760; 1820-ban 581,434. — Mariland Státusban 1820-ban 407,300,

ezek között 260,264 fehér; 39748 szabad Szeretseny; 107,281 rabszolga. Egész Éjszaki Amerikában 1775-ben 3,056,678; 1790-ben 17 Egyesült Státusokban 10,405,575. Most még két Egyesült Státussal többet bir, a' Floridákon kivül. 1819 Sept. 30-kától fogva. 1820 Sept. 30-káig 7008 idegen érkezett oda. Többnyire mind az Ország belsejébe küldettek.

A' Selteni Savanyúvíz.

A' Selteni Savanyú-víz kútja, esztendőt által, rendszerént 120,000 forintot tesz forgásba; 's ha a' körülötte megkivántató 24 ember napszámát, a' tserép korsók, dugaszok, szurok, zsineg 's a' t, árát lehúzzuk, még 30,000 forint tiszta nyereség marad.

Hol üt ki a' tudatlanság.

G** Aszszonyság Férjével valamelly társaságban volt. Az Ura ott egy Astronomussal mulatott, 's az ő beszédjöket az Aszszony igen figyelmetessen halgatta, végre a' Tejes útra jött a' Beszéd. Ekkor az Aszszony bele szólla, és ezt kérdé Urától: „Úgy-é bár, szivem, a' te szüléidnek is volt azon úton házok? (!)

Apróságok.

Fontanelle több jeles személyek társaságában lévén, azt kérdik tőle, hogy mi módon tudta azt megnyerni, hogy mindenek barátjai legyenek, és mi módon tudja kerülni, hogy senki se váljék ellenségévé? — Ezen egyetlen egy gondolkodásom által, úgymond, hogy: „Minden lehetséges, és mindennek engedek".

Mit reszketsz gyáva! így szóllítja meg az ütközet előtt egy Sváb a' másikat. „Azon veszedelemtől félek, úgymond, a' mellybe engem az én vitézségem taszittani fog". De hát te miért reszketsz"? „Én reszketek? — nem én, csak a' böröm borsódzik előre azon rettenetes vérontástól, mellyet az ellenség között fogok tenni". — „Nekem pedig, közbe szóll a' harmadik, minden tagjaim ugrálnak örömökben azon ditsösséges győzedelmen, mellyet nyerni fogunk". — Kérdés mellyik volt bátrabb?

Rejtett szó.

Egyenest mond, úgy fából van,
A' Szöllő ölelgeti.
Fordítsd viszsza, megtsal gyakran,
Ha farkát illegeti.

Jegyzet. A' 15-ik. Számbeli Mese: Széna.

(17.)

Több Érdemes Hazafiak' kívánsága szerént, Ts. Kisfaludy Sándor Úrnak Magyar Királyi új Énekét, melly az Aurórában vagyon, hogy annál közönségesebben ismeretes legyen, itt örömmel közöljük.

A' Nemzetnek Teste a' Nép,
Feje annak a' Király;
A' Nemzettest erős és ép,
Virág 's Gyümölts korban áll,
Míg az ősi Törvényinek
Erős lelke élteti; —
Idő 's Világ vészeinek
Dühe meg nem döntheti.
Tartsd meg Isten Fej-delmünknek,
Nemzetünknek, Törvényünknek
Három ágú kötelét!
Edgy Testé vált lételét!

A' jó Király édes Attya
Hív népének: Törvénnyel,

'S Kegyelmekkel igazgattya,
Nem változó ön-kénnyel.
A' Nemzettest boldogságát
Hordozván nagy szívében,
Önnön érzi szabadságát, —
Törvény 's fegyver kezében.
Áld meg Isten a' nép Attyát
Ágozattyát és Magzattyát! —
Imígy kiált minden hív,
Királlyát szerető szív.

A' hív Magyar Jó Királlyát
Tiszteli és szereti;
Megjárni a' Világ pályát
A' Népet ő vezeti.
A' Magyar hív Királyáért
Kész kikelni vérével;
Kész áldozni Hazájáért
Értékével, éltével.
Táplálj Isten elméinkben
Szíveinkben, míveinkben
Megegyező értelmet!
Öszve hangzó értelmet!

Tíz századot ki élt 's állott
Árpád népe 's Törvénnye;
Boldog-volt bár vérbe szállott
Más Nemzetek napfénnye;
Kormánnyában 's Törvénnyiben
Élvén halván soha mást
Nem kíván mint a' Régiben
Boldog örök maradást.

Tartsd meg Isten Nemzetünket.
Királyunkat Törvényünket
Boldog Eggyességébe
Erejébe Fénnyébe!

Charakterisztikai Jegyzetek, egy két híres Személyről.

A' hires Raleighet egyszer, valamelly tüzes Ifjú igen gorombául megbántotta, 's azon felül egy szál kardra is kihívta. Raleigh nem fogadta el kihívását, 's ekkor a' heves Ifjú ötet szemközt köpte, és ez mind nyilvánvaló helyen történt. Raleigh minden megílletődés nélkül kivéve zsebkendőjét, 's letörülvén arczulatát így szólla az Ifjúhoz. „Jó gyermek, ha véredet szinte illy könnyen letörülhetném lelkiismeretemről, mint ezen meggyaláztatást arczámról, tüstént megölnélek".

A' híres Doktor Radeliffe valamelly jó Barátját veszedelmes nyavalyájában gyógyította, és egésségét szerentséssen viszsza is állította. Gyógyítás közben többször nyilván kijelentette, hogy ő Barátjától semmi jutalmat sem fogna elvenni. „Barátom monda a' lábra állott Beteg, egy erszényt nyújtván Radeliffenek, ezen erszénybe gyűjtögettem naponként, meghálálhatatlan fáradságodnak jutalmát, nem volnál Barátom, ha azt megvetnéd. „Az Orvos reá katsintott a' tele erszényre, egy két

szempillantatig magában pro et contra disputált, végre kinyújtván kezét feléje így szólla. „Ha egyenként nyújtottad volna a' Guineakat által, midön naponként hozzád jövék, el nem fogadhattam volna: de egy tsomóban, lehetetlen megvetnem".

A' Belgiomi Háború alkalmatosságával, a' tsata' legnagyobb dühödése között Groten Obester, az ő Hadnagyától egy szippantat Tobákot kért. Midön a' Tiszt éppen a' piksziszt néki nyújtotta, egy ágyú golyóbis helyéről el sodrotta. „Tehát az Urnak kell terhére lennem, monda Groten a' legnagyobb hideg szívűséggel egy másik felén álló Tiszthez, mivel látja, hogy Barátunk, tobákjával együtt el szöktött".

A' Szamumi vagy Szamieli Pestises Szélnek eredetiről Rzewusky Grófnak tett Visgálódásai.

(Lássd Fundgrube des Orients 17 K. 392—401 L. és Thenew monthly magazine 1821 Januáriusi Kötetét).

Gróf W. Rzewusky, Aleppóból, az Afrikai pusztaságokon keresztül a' Palmyrai omladékokhoz tett útjában gyűjtögette a' Samieli szélről tett jegyzéseit, mellyekből kivilágosodik annak oka, hogy miért volt már a' legrégiebb idő óta Egyiptom,

hazája a' Levantei Pestisnek „Afrikának legnagyobb térségét, nyugotról kelet felé hegyek veszik körül, mellyek mind inkább inkább lefelé szállanak. A' hegyek ezen el alatsonyodását követi az ő ágyával a' Niger, és mellékessen, a' Nilus vize is. Nilus valamivel mélyebben fekszik a' Nigernél, 's valamelly nem igen magassan fekvő földközzel van tőle el választva. Midőn a' hó belső Afrika hegyein el olvad, a' Niger kiönt; 's vize a' Vangara tóba ömlik. Ottan a' víz megáll, 's ha le nem folyhat, vagy a' szelek fel nem keverik, rothadásba indúl a' melegség miatt. Május 1-ső napja, és a' leghoszszabb nap között a' Vangarató nagyon megtelvén *), a' mélyebben fekvő Nilusba önti ki vizét, melly annak vizétől zöldé válik **) A' Déli heves nap, a' víztől megmenekedett tó fenékét sugáraival éri, és a' motsár rothadó állatainak részeit feloldozza. Herodotushól tudjuk, hogy a' Nigernek is nagy berkei vannak. A' Vangara tó körül ekkor a' Levegőben sürű dögleletes, büdös gőzök képeződnek.

*) A' Déli tengernek kigőzölgése azt okozza, hogy ott irtóztató felhő tsoportok képeződnek, mellyek onnan Afrika hegyeire szállanak, és ottan esővé hóvá vállván a' Nilusnak időszakaszonként való kiáradását okozzák.

**) A' Vangara viznek zöld szine, nem annak rothadásától jön, hanem mivel az, nagy Márgás föld fekvéseket feloldoz, és az ezyel, és a' Havasoknak megterhelt vizével való öszve kevercdése által lesz olly termékenységet szerző a' Nilusnak kiáradott vize.

Míg a' szél ezeket a' mélyebben fekvő tartományokba hajtja, a' kiszáradott berkekből szinte illyen dögleletes Levegő emelkedik. Ez is a' hegyek magasságából a' Nilus völgyeibe ereszkedik. Illyenkor nyugoti, és déli szelek uralkodnak, 's az égető dögleletes Levegöt, Afrika legmagasabb Tartományaiból előbbre hajtják. Mivel a' Niger maga eredetétől nem mindég azon arányban folyik, a' melly arányban a' dögleletes Levegő leszáll, tehát az nem hozza mindég magával, mint a' Nilus, a' felsőbb Tartományokból az alsóbbakba a' dögleletes Levegöt. Egyébbaránt tudjuk, hogy a' Niger az aequatortól egynehány grádusra Éjszak felé szakad a' tengerbe, mellyről 1819-ben még G. Rzewusky kételkedett *).

---

*) Miért nem találták még eddig érdemesnek az Olasz Tudósok, a' Samieli széllel rokon Siracco szél eredete' okának megvisgálását, 's mennyi befolyása légyen annak az Állatokba és Plántákba? — Az egész Világ ismeri azon borzasztó természet tüneményét, melly szerént, az Egyházi Fejedelemség déli részein, és a' Sienai vidékeken a' mérges gözök által esztendönként sok száz négyszögü mértföldek lakhatatlanná vállnak. Olasz Országnak, ezen déli részén a' dögleletes Levegő 300 esztendök óta mindég tovább terjed, a' Népesedés pedig mindég fogy, mivel minden nyáron, midön a' Levegő legritkábbnak látszatik, a' halandóság szerfelett nagy. — Már a' magas Volaterránál (3600 lábbal magasabb a' Tenger szinénél) és a' Volsenai Tó alatsony partjainak Népesedése is majd majd kivesz.

Calcutta.

Calcutta (22° 33′ Éjsz. Szél.) Fő Városa a' Calcuttai, és Bengaliai Elölülőségnek. Környéke erdős 's tavas. Éghajlata felette egésségtelen, dögleletes. Fekszik a' Huglyn, Ganges egyik ágának partjain. Lakhelye India Fő Kormányozójának, helye a' legfőbb Törvényszékeknek. Hires a' William nevezetű erőssége, útszáiban részszerént vízi tsatornyák, részszerént tavak vagynak. Házai többnyire Bambus nádból vagynak épitve, az Angolok szállásai készültek egyedül kemény épület szerekből, és ezek palotákhoz hasonlók. Népesedése mint egy 7—800,000. — Ezek között Angolok, „Purtugallusok, és más Keresztények; Örmények, Musulmánok, Hindusok, Chinaiak találtatnak. Gazdag a' Kézi Művekben, különössen sok Callicot, Patyolatot, himezett Vásznat, Szönyeget 's a' t. készit. Kereskedése igen kiterjedett. Hajó épitő műhelyei nagyok. Nevezetesebb nyilvánvaló Intézetei: Egy Tsillagvisgáló Torony; egy híres Tudós Társaság (asiatic society); Universitás; Pénzváltó Műhely; Pénzverő Műhely; 15 Bátorságositó (assecuranz) Társaságok; Ispita; a' Mahomedánusok Tudományok Akademiája, 's a' t. Közepén vagyon a' régi erősség, a' híres fekete Barlanggal.

Hajkenetek.

(Pomádák).

A' Hajkeneteket átalyában felette tiszta zsirból kell készíteni, a' melly közé fehér viaszkot, és szagatlan olajakat vegyítünk, ezen Kenetekhez jó illatú fűszerszámokat adunk (p. o. Vanillát), mellyeket előbb igen finom porrá törünk; jó illatú Olajakat (p. o. Rózsa Olajt, Jazmin Olajt, Szegfű Olajt), 's ezen hozzá adott illatos Szerekhez képest Vanilla, Rózsa, Jázmin 's a' t. Kenetnek fogjuk nevezni, vagy pedig valamelly Személynek (a' ki azt készíti, vagy adja) nevével illetjük. — Lehet Haj-keneteket letsepegtetett Vízből is készíteni, mellyet gondossan tiszta zsirral egyvelítünk: így szoktuk p. o. a' közönséges Rózsa kenetet, Narants virág kenetet készíteni: de ezeket megromlás nélkül soká nem lehet tartani.

Mese.

Bár kemény az eredete;
Mindenkor híg a' termete,
Sok jó magban lakozik.
A' súly hozza a' világra,
Kéz a' konyha 's patikára.
Tüz, 's gyomornak adózik.

Jegyzet. A' 16-ik Számbeli Rejtett szó: Karó, róka.

Hasznos Mulatságok. 1822.

(18.)

A' Dióhéjnak orvosi hasznai.

A' Dióhéj (Putamen Nucis juglandis regiae, Fruchthülle der Wallnusz) azon Diófa gyümöltsének zöld héjja, melly nálunk mindenütt, de leginkább a' völgyekben, és hegy oldalakban terem. Kivül zöld, belül fehér, síma, húsos. Íze igen keserű öszvevonó. Szaga kellemetlen, egy kevessé fűszerszámos. Braconnot szerént alkotó részei: 1)Barna éles, keserű szer. 2) Forradó szer. 3) Keményitő. 4) Alma, Czitrom, Loher, Phosphor savany. 5) Mész. 6) Lúgsó. — A' Dióhéjjat Junius Julius hónapokban kell az éretlen Diókról leszedni. Orvosi végre az egészek, 's pelyhesek választatnak. A' szárításkor öket nem kell egymásra halmozni. — A' Dióhéjnak Leve az embernek bőrén barna sárgás motskokat okoz, mellyek arról egy könnyen le nem jönek. Belül véve könnyen hányást okoz. Hathatós befolyása van az alsó test érző inaiba, 's a' testnek táplálkatását esz-

közlö edényekre. Külsöképpen legnagyobb haszonnal, és legbátrabban élhetünk vele. A' lerohadott, hamar el terjedö, nedves, rosz sebekben, a' fenés daganatokban, a' felgyülladott, vagy megkeménykedett sebekben. Ha illyes sebekre boritgatjuk, nem sokára kis szigetetskék támadnak, mellyeket a' tejes hártya képez (membrana lymphatica), ezen hártya mintegy negyed napra, az alatta fekvö edényekkel öszvenö, vastagabb és szélessebb lesz, 's újj alkotást nyer, 's végre a' sebnek bélyegét képzi. Brambilla, és Huncovsky taplós kinövések ellen használták. — A' száj üregnek kisebesedése ellenn már régebben ajánlották, úgy szinte a' Gombák, nyálkás torok gyülladás, 's az állkapcza ikráshúsainak daganati ellen. Különös hatalma van azon rosz sebeknek el hárításában, mellyek a' Syphilitikus nyavalyák ellen bevett kénesötöl eredtek. A' búja élet betegségeitöl származott el gyengülés, el bádjadás, 's az azáltal támadott lágy karimájú fekélyek ellen hathatós orvosság. A' Tsont daganatokat, 's mely fájásokat el hárítja. Leforrasztott Levét a' betegség mivoltához képest belül 's kivül kell használni. Sokan már a' köszvény, a' bör kipattogásai, 's geliszták ellen is nagy haszonnal éltek vele. Készittései a) Leforrasztott Leve. Melly egy egy Unczia Dióhéjnak egy font vizzel 4 óráig való párlalása, és $\frac{1}{4}$ óráig való fözése által ered. b) Kivonása. (Extrakt) Kö-mozsárban

kevés vízzel öszvetörjük a' Dió-héjjakat, azután kifatsarjuk a' Levét, és gyenge tüz fölött kigőzölögtetjük. c) Be föltje (Roob Nucum) Melly kifatsart levének mézzel való befőlése által ered.

Szapora Költés. Muzsika szerzés, és annak másolása.

Telemann híres Muzsika mester az Eisenachi Udvarnál egykor azon parantsolatot vette, hogy egy nagy Vendégnek el fogadására három óra alatt egy Cantatét készittsen. Telemann a' parantsolatot el fogadta, és annak majd lehetetlen végrehajtását megigérte. Az Udvari Költőt azonnal magához rendelte, 's az ablaknál az Iróasztalhoz ültette, maga hátamegé ült, úgy hogy annak irását olvashatta, 's egyúttal annak minden sorára muzsikát költhetett. A' Muzsika Szerzőnek hátamegé a' Másoló állott, a' ki hasonlóképpen az ő vállain által nézhetett, és a' papirosra leirtt muzsika Jegyeket másolhatta. E' szerént a' Cantatenek költése, az árra való Muzsikának szerzése, és annak tisztázása egyszerre megkészült. Az egyetértés, ezen súlyos munka közben, majd hihetetlen nagy volt. Ha Telemann valamelly nehéz kiejtésü szavat látott, hátba döfte a' Költöt, és azt mondá: „Itt más szó kellene". A' Poéta engedelmeskedett. Egyszer megdöfte a' Költöt,

és azt mondá: „Itt tsak öt lábra van szükségem". A' Poéta ismét engedelmeskedett, és a' hat lábból egyet kitörűlt (mind ez hihetetlennek látszatik talán sok Költönél). A' Copista ezt megjegyzé magának, és ő is egyszer megdöfte a' Muzsika mestert: „Uram, itt nyoltz a' Tactus, Pausa kellene". Telemann dörmögött, de nem sokára nagy hahotával kaczagván azt mondá: „Isten neki egy kéz a' másikát mossa", és 8 Tactus után pausát hagyott. A' Cantate e' szerént 3 óra alatt el készült.

Az Üvegfestés.

Az üvegnek különös tulajdonsága az, hogy akár olajos, akár enyves festékkel lehet reá mindent festeni tetszésünk szerént: de sem egyik, sem másik nem nagy nyereség a' mesterségre nézve; mert az enyves festéket a' nedvesség leáztatja, az olajos festésekre pedig tartóssabb testek vagynak az üvegnél. Ugyan azért nem is ezen festéseket szokták az üveg-festések neve alatt érteni, hanem más kétféle mesterséget: úgymint

1-ör Midön már a' külömbbféle színű üvegek valamelly természeti testnek színéhez képest kiválogattatnak, öszve rakattatnak, és aután ónnal öszve is foglaltatnak. A' midön a' testnek árnyékait az effélével bajlódó Mester-ember vékony finom

vonásokkal kijegyzi, és azon húzásokat fekete festékkel megbarnitja. Ezen üveg festés, melly a' tetemes (massiv) munkával megegyez, talán nem mutat elegendö tökélletességet, de legalább azt lehet róla mondani, hogy legrégiebb; mert a' közép századokban, nevezetessen már a' VII. és VIII-ikban a' Templomok ablakjait ezekkel tsinosgatták, 's a' XIII. Században, tsak nem mindenütt közönséges lett. A' XIV-ikben ezen üvegfestés valamennyire tökélletesedett; mert a' figurákat szebb test állásban adta elö, mellyek az elött igen idomtalanok valának. De legnagyobb tökéletességet nyert az üvegfestés

2-or Az által, a' mit a' XIV-ik Századnak végefelé Brugge János talált fel, midön t. i. az érczes festékeket az üveggel öszve olvasztotta, és egy testté változtatta. De mivel a' nagyobb tábla üveg igen töredékeny, tartósság végett ezen színekkel öszve olvasztott üvegeket is apró darabokra szelte, és hogy a' képnek természeti színét megadhassa, olly darabokra metszette a' mint a' ruházatoknak ránczai, vagy a' testnek hajlásai, kivánták. Igy szokták el rejteni ezen apróbb tábláknak hasonlóképpen ón által tett öszve szerkeztetését.

Az üveg darabok elöre az ércz mészből készitett és porrá lett festékekkel, gumi vizzel felerösztetve, kisded etsetkékkel festettek be, és tüz által kiégettetvén kapták meg azon szint, mellyet a' Mester kivánt.

Ugyan azért ennek jól kellett tudnia, melyik szín, miképp' változzék meg e' tüzön. Az efféle festett üveg képek a' XVI-ik században már a' legnagyobb tökélletességre vitettek.

Mindazáltal, noha a' színes üveg daraboknak öszvealkotása, vagy a' színeknek a' tiszta üvegbe való bele égetése mesterségesebb munka, és több tudományt, 's több ügyességet kíván: a' tsupa olajos, vagy enyves festékellel az üvegre való festés is bizonyos tekintetben figyelmet érdemel, tudniillik mint az iparkodásnak (industria) különös ága; mert, ha megtekintjük, hogy a' köznép számára hány ezer üvegre festett képek adatnak el a' vásárokban, könnyen általláthatjuk, hogy ezen képek által, mellyek nálunk Tót képeknek neveztetnek, sok ember kenyerét keresi, mivel mennél oltsóbbak, annál inkább veszik. Talán nem leszsz helyén kivűl itten azt megjegyezni, hogy a' kik az ájtatos érzéseket gerjesztő eszközökre figyelmezni tartoznak, arra is ügyelhetnének, hogy az illyen lépek idomtalanok ne legyenek.

A' madarászpók.

Martinik szigetében, és Déli Amerikában ollyan neme vagyon a' póknak, melly magát nagyságára és erejére nézve más fajoktól megkülömbözteti. Mivel az apró ma-

darakat megeszi, onnan Madarász-póknak nevezték. Lábait nem számlálván, teste 1 és ½ hüvelknyi. Hálót nem köt, hanem kőszikla hasadékokban lakik, és onnan rohan nagy dühösséggel az apró madarakra, kivált a' piczi kolibrira; gyenge gyíkokra, mellyeket mindenkor hátoknál fogva ragad meg, mivel erről legkönnyebben megölheti őket; 's egyéb állatokra. Úgy látszik, hogy midőn valamelly állatot megharap, a' sebre mérget botsát, 's annál fogva veszedelmesebbek marásai, mint sem fogai nagyságához képest lehetne. Ezen óriási pók fehér selyem forma matériából szött zatskóba tojja 1800—2000 való tojássait, és ezen szaporaságához és hosszú életéhez képest, az egész Tartományt nem sokára el boríttaná ezen veszedelmes, és undok féreg, ha a' Természet hatalmas ellenséget is nem támasztott volna néki. Ez a' veres hangya, melly a' ki költ gyenge pókokat nagy részént el emészti.

Különös Ajándékozás.

Bizonyos fiatal Színtjátszó Párisban valamelly vagyonos, és Teátrumot kedvellő asszony személynek annyira megnyerte a' tetszését, hogy ez annak ismeretségét minden módon keresné. Nehány öszve jövetelek után azon szabadságot kérte magának az Asszonyság, hogy a' Legénynek haját papi-

rosba hajtogathassa. Azt megnyerte, 's midőn másnap a' foglaló papirosokat kibontaná az Adonis, imé mindegyik ezer ezer Frankos Banknota volt. Messziről felszámittani bajos volna, hány lehetett ezen foglaló papiros. Ha a' magunk módi Ifjain — ollykor öregebbjein is — szabad a' próbát megtenni, úgy legalább is lehetett 20—25; legalább mondjuk, mert a' határt nem ismérő Szépség, könnyen tehette azt két annyivá is.

Apróság.

Segür egykor igy szólla Soines Gróf-hoz: „Igaz-é Uram! hogy az r egy társaságban, hol engem elmés embernek lenni mondottak, azt mondá, hogy ostoba vagyok? — „Soines igy felele: „Uram, mind ebből egy szó sem igaz. Én soha sem valék olly társaságban, hol az Urat elmés embernek mondották, nékem az Urat soha sem kelle tehát Ostobának mondanom.

Rejtett szó.

Képmutató az egész, kerek a' láb, a' feje szúrós.

Dömén Jósef.

Jegyzet. A' 17-ik Számbeli Mese: Olaj.

Hasznos Mulatságok. 1822.

(19.)

A' Föl dindúlások természeti okairól.

A' régiebb Természet-vísgálók véleménye szerént a' föld-gyomrában el rejtett Kénkö, a' vassal való egygyesülése által okozza a' földindúlást, a' midön a' kifejtkezett melegség által a' hozzá ütköző víz felforr, az egyveledett természeti testek Gáliczköve át-változnak; 's a' szereknek ezen szétbontakozása azon tüneményeket teremti, mellyek ollyan alkalmatossággal a' Lelket el rémítik. Mélyebben megfontolván a' dolgot, ezen állításnak vitatása által a' Természet-visgálók tsak a' zavarodásokból akartak kivergödni, mivel a' Természet Tudománynak tökélletlensége által helyesebb okot fel nem állíthatának, 's ez, ha nem igaznak, legalább hihetönek látszaték. De mivel a' testeknek ezen földalatti szétbontakozását még egy Chemikus sem bizonyíthatá meg, 's a' föld rengések után a'

tűzokádó hegyekből kihányt szerek egészen ellenkezőre mutatni látszanak, ezen állítással semmiképp sem elégedhetünk meg. Humfriednek, Davynak, Ruprechtnek, Tondynak a' Lúg-savakkal, és Földekkel tett újabb tapasztalásaik e' dologban világító szövétneket gyújtanak, mellynek világánál az igaz útra mehetünk. — Megbizonyították már az említett Tudósok, 's ő utánnok többen is, hogy az Alkaliák, és földek nem egyebek oxydált Érczeknél, mellyeket a' Galvanismus, vagy a' legégetőbb tűz által, külömbféle Olajaknak, de leginkább kő-olajnak segítségével ismét Érczekre viszsza lehet hozni *), 's hogy azok a' víz-szesznél (Hydrogenium) is hevesebben ragadják magokhoz a' Savany-szeszt (Oxygenium), mellyért a' földszíne fölött, mint Érczek, meg nem állhatnak, a' Levegőből azonnal magokhoz ragadván a' Savany-szeszt, 's Savakká, földekké általválvan. Ezen Állítást vitathatjuk a' földrengések eredetéről. — Ezen Savak tsak a' föld-gyomrában tanyáznak úgy, mint érczek, hol még Levegő, 's víz hozzájok nem fér, mellyből a' Savany-szeszt magokba ragadhatnák. Mihelyest valamellyik ezek

*) Humfried, Davy a' Galvanismus által, a' Lugsavat, Széksót, és Húgysavat érczekké tevék. Ruprecht a' tűz által a' Lúgsavat, Borkövet, Szappanyt, Nehéz Kovatsot, Kovát, Agyagot, Meszet 's a' t. Mások egyes Kövek nemeit, u. m. Lapidolitust, Micát eredeti voltokra viszsza hozák.

közűl hozzájok ütődik, azonnal felforrás, kevergés, lángolás, a' földnek ez által történő rengése, 's a' lángnak a' földből dörgésekkel, és morgásokkal váló kibányatása köztt oxydálódnak, 's eredeti voltokból kivetközvén Lúgsavakká válnak. Ezt több próbákkal bizonyíthatni. a) Ha valaki az érczes Lúgsavat vízzel öszve keveri, a' víz azonnal alkotó részeire szétbontakozik, 's az érczes Lúgsó magához ragadván savany szeszét, felforrás, 's lángolás között földé válik (Lúgsóvá). b) A' Tűzokádó Hegyek sok ollyan Köveket hánynak ki, mellyek majd tiszta Lúgsóból vagynak öszve alkotva, 's a' mellyeket másutt nem találhatni, mint p. o. a' Sienites. c) A' Vulkánok többnyire a' tenger partokhoz közel vannak *), hol a' víz ezen testekhez könnyen hozzá fér. d) Midőn ollyan helyen földrengések, 's a' hegyeknek dühösködései kezdődnek, többnyire a' tenger is több mértföldekre felforr.

*) Senki se ütközzék meg mindazáltal, ha hallja, hogy földrengések, 's tűz-okádások a' tenger partjaitól távúl is történnek. A' Víz a' föld gyomra alatt mindenütt el van terjesztve, ezt azon földalatti viznek kigőzölgéséből származott örökös forrásaink, és kútaink bizonyítják, mellyeket mindenütt a' földkereken találhatni. Ha tehát valahol a' föld fekvéseinek geognostikai képzése úgy vágyon, hogy ott érczes Lugsavak tanyáznak, a' víznek hozzá ütődése által akárhol eredhetnek földrengések, és tűz okadó Hegyek.

Tejet vérré változtatni.

Önts egy-két kés-hegynyi Borkö-savat a' Téj edénybe, és a' Téj azonnal vér színre által változik, legkevesebb megromlása nélkül.

Belladonnából nyertt Festék.

Röggerath azt jegyzi meg, hogy, ha az ember a' Belladonnának (Maszlagos Nadragulyának) megérett friss gyümöltseit kifatsarja, igen szép bibor színű festéket nyerhet, mellyeket mindenféle kézi művekben használhat. A' Nadragulya mindenütt Hazánkban böven terem. Olasz Országban hajdanában gyümöltseit arcz-kenetekre használták, 's ezért adták neki Belladonna nevét. Az e' végre való használását mérges tulajdonságaira nézve ugyan senkinek sem lehet ajánlani.

A' felgyúlladott Elmének letsendesítése.

Az ismeretes Kristóf Szeretseny Királyról, ezen Regét beszélli egy Amerikai Útazó: hogy egykor egy Angol előtte panaszt tett, hogy a' Hayti Törvényszék az ő ügyében igazságtalan ítéletet hozott; meg sem halgatván az ő mentségeit. A' Király

elejébe idéztette a' Birákat, 's szemőkre hányván heveskedésöket, palotájának ugró kútja alá áltatta, 's mind addig öntöztette reájok a' vizet, míg egészen által nem áztak, akkor pedig így szólla hozzájok: Most meghűlt felgyúlladott elmétek, most fontoljátok meg újjra a' dolgot.

El-éghetetlen Magazinum.

Plymouthban, 1818-ik esztendőben egy el-éghetetlen Magazinumot készítettek, mellynek mindene öntött vasból, 's köből áll. A' Gerendák, korlátok, toló-ablakok, karimák, 's a' t. tsupa öntött vasból készültek; födele öntött vas, 's padlata kő, valamint garáditsai is. A' reá tett költséget 15,000 font Sterlingre teszik.

Swift különösségei.

Ezen különös ember tselédjeivel is különössen bánt. Tellyes szabadságot adott nekik a' házban mindennel szabadon bánni, és tsak azt a' parantsolatot adta, midőn valakit szolgálatjába felfogadott, hogy akár bemenne a' szobába, akár kimenne, mindenkor szorgalmatosan betegye az ajtót. Ezt talán valaki szükségtelen parantsolatnak tartaná: de Swift egészen másképp gondolkodott; mert midőn egykor a' Szo-

baleány Nénnyének menyegzőjére kivánkoznék, minthogy külömbben jól viselte magát, nem tsak engedelmet adott neki az el menetelre, hanem azt is rendelte, hogy fogjanak be a' kotsiba, és egészen a' Nénnyéhez (10 Angol mértföldnyire, nálunk tsak 2 mértföld volna) vigyék el. A' fiatal Leányzó örömében, hirtelen kiugrott a' szobából, és az ajtót tsukatlan hagyta. Swift ezen mosolygott, de midőn már a' Leány el ment volna, lovas legényt küldе utánna, és útjából vissza hivatá. A' Leányzó ezen hírre majd kétségbe esett, 's mivel már majd fele útján volt, azt gondolá, hogy a' Dékány Ur megbánta az engedelem adást; de a' parantsolatnak kéntelen volt engedni, és szomorúan vissza tért, 's nagy megháborodással alázatosan kérdé a' Dékány Urat mit parantsolna? ő pedig egész tsendességgel mondá: „semmit egyebet édes Leányom, hanem tsukjad be az ajtót, mert nyitva hagytad". — Ez meglévén ismét útnak eresztette.

Hosszú, és egésséges élet példája.

Norvégiában a' Bergeni Püspökségben nem régiben halt meg Bisgaard Asszony, a' ki tovább élt 101. esztendőnél. Életének utólsó szempillantásáig megtartotta mind lelkének mind testének erejét. Ellent nem álván p. o. az ő számos esztendei, szint

olly jól hallott, mint más akárki; a' legapróbbb Irást minden üveg nélkül el olvasta; századikszor érvén születése napját, 73 esztendős fiával könnyen járta a' tánczot. Emlékező tehetségét úgy megtartotta, hogy mind azokra világosan emlékezett, mellyek annak előtte 80 esztendővel történtek.

Amerikai Szorgalmatosság.

Cumánában (Déli Amerikában) ollyan Ültetéseket (Plantages) találni, mellyekben 6—7000 Kokosz Diófa áll. Ezeknek mind egyike 4—5 Tallér jövedelmet hoz esztendőt által az ő Gyümöltseiből nyertt Olaj által.

Apróságok.

A' szelíd Friedrich, Szász Uralkodó Herczégnek, Udvarában egy nemes Ember volt, ki ruháit mindúntalan váltóztatá, és mindég a' legujabbi szokás követte öltözetében. Ez a' Herczegnek nem tetszett, 's azért így szólla egykor hozzá: „Légy olly jó, ne váltóztassd minduntalan ruhádat, viseld magadat úgy, mint én magamat viselem". A' nemes Ember felütötte orrát, 's rövideden így felele: „Én úgy viselem magam, a' mint nekem tetszik". — És én

válaszolá az Uralkodó Herczeg, úgy hajtlak el udvaromtól, a' mint nekem tetszik.

A' Velenczeiek sokat pörlekedtek I. Maximilián Tsászárral. Végre hadat izentek neki. A' Követ felfuvalkodott tapasztalatlan ember volt. Belépvén a' Tsászár palotájába Titoknokával együtt, tsak azt mondá: „Velencze Hadat izen a' Tsászárnak". A' Tsászár meg sem illetődött, 's mosolyogva azt felelé: „Ha illyen bolondúl fogja a' háborút Velencze viselni, mint a' hogy izeni, ő lássa".

Egy Duzs-gazdag, és külömben is erköltstelen ember, valamelly szegény de jó hírben lévő emberhez így szólla: „Véleményeim szerént nagy maga megerőltetése kívántatik ahoz, hogy valaki a' földi javakat megvethesse". Éppen nem, felele a' jó erköltsű Ember, tsak ollyan emberek birtokába lássa, mint az Ur.

Rejtett szó.

Emberi név az egész, vad is; első része tagunk már,
Más fele veszszőből fonva megőrzi magod'

Vajai László.

Jegyzet. A' 18-ik Számbeli Rejtett szó: Tükör.

Hasznos Mulatságok. 1822.

(20.)

Lehet-é Aranyat tsinálni?

Aranyat böven birni régi óhajtás. Azt vélik az emberek, hogy Aranyon mindent meglehet szerezni, azért tsak Arany után törekednek: de, noha Danae tornyát az Arany megnyithatta, még is Midás' példája az arany után való mértéktelen vágyást eléggé kárhoztatja.

Legveszedelmesebb azoknak igyekezetök, kik az Alchimia által magoknak Aranyat tsinálni igyekeznek. Ezek többnyire úgy járnak, mint, kik a' Lotteriára minden vagyomokat el költik.

Mindazáltal, tudományos tekintetből nézvén a' dolgot, nem lehetetlenség az Arany tsinálás; mert 1) az Érczek tulajdonemei a' természeti testeknek, nem lehetetlenség tehát, eggyiket a' másikra által változtatni; 2) a' Chimiának nagy előmenetelei már annyira vitték az emberi tapasztalást, hogy a' legédesebb testből (Czu-

korból) külömbféle savanyakat készíthetni; a' legáltallátszóbb testet (Gyémántot) a' legsötétebb testté változtathatni; a' Földekből, és Alkalikból savanytalanitás (deoxidatio) által Érczességeket (Metalloid) lehet tsinálni. Már pedig ezen munkák sokkal tsudálatosabbak, mint egyik Ércznek a' másikra való által változtatása.

Még ugyan nem tudja a' Chimia az Érczeket az ő alkotó részeikre feloszlatni: de, ha ezen tudomány olly Óriási lépéseket tészen, mint az utóbbi harmincz esztendők alatt tett, reménylhetni, hogy nem meszsze van azon idő, mellyben egygyik Érczet a' másikra változtatni is megtanúljuk. Ez annyival hihetőbb, mivel már némelly homályos példák vannak, hogy az emberek Aranyat készítettek, és mivel most sokféle próbák tetetvén, a' történet olly titkot felfödözhet, mint a' Puskapor feltalálása volt.

Sibyllák.

A' régi pogány idő korban több Aszszonyok jelentek meg, kik jövendő mondásaikról az egész világ előtt hiresekké levének. Ezeket Sibylláknak hívták, más szóval, az Istenek akaratja kinyilatkoztatóinak. Mindenek felett 10 illyen Sibylla lett nevezetessé: 1) A' Persiai Sibylla. 2) A' Lybiai. 3) A' Delphiai. 4) A' Kumai. 5)

Az Erythräai. 6) A' Spanyol. 7) Az Amalthäai. 8) A' Hellesponti. 9) A' Phrygiai. 10) A' Tibertini Sibylla. — Egy régi Iró azt mondja, hogy Romulus idejében Tarent városában egy illyen Sibylla tartózkodott, kinek neve Delphika volt. Ezen Sibylla egykor azt jövendölte, hogy Capua el fog veszni, és Róma nagyra nöni, 's ezen kivül sok egyébb eseteket, mellyeknek megtörténni kelletett. Romulus a' jövendelésnek nagyon megörült. Küldött is azonnal Követeket Tarent városába a' Sibyllához, és önnön Kézírásával ötet magához hívta Rómába, egy úttal nagy igéreteket tévén néki. Delphika a' meghívást el nem fogadta. Erre maga Romulus Tarent városába ment a' Sibyllához, és ezt kérdezé tőle: „Mi sorsa lesz még Rómának 's nékem"? — A' Sibylla egy szót se szóltt, hanem valamelly fa kérget nyújtott néki által, mellyen ezen 13 Betük állottanak:

R. R. R. T. D. D. R. R. R. F. F. F. F.

A' Betük értelmét senki sem fejthette meg, ezokért a' Király ötet megkérte, hogy mondaná meg mit jelentenének? A' Jövendö mondó igy feleltt: „Azon Személy, melly a' Betük értelmét megfejtheti, még jövendöben fog születni. — Romulus a' kérget magával Rómába el vivé, és ottan Jupiter Templomában örizteté. Végre 437 esztendök el folyta után más Sibylla támadott,

kinek neve Erosthoea volt. Ki az említett betűket így fejtette meg:

Romulo. Regnante. Roma. Triumphante. Delphica. Dixit.
Regnum. Romae. Ruet. Ferro. Flamma. Fame. Frigore.

az az: „Romulus országlása alatt, midőn Róma diadalmaskodott, Delphika ezt jövendölé: Róma egykor Vas, Láng, Éhség 's Fagy által fog el veszni". — Az utólsót. „Fagy által" hihetőképpen úgy kell érteni, hogy az Éjszakról jövő Ellenségek fogják Rómát feldúlni, melly Jövendölést a' Rómaiak meg nem foghaták, 's a' melly még is betellyesedett, mert 1161-ik esztendőben Alarich alatt az éjszaki Nemzetek Rómát el pusztitották.

Borsos Szátorja, Satureja Hortensia.

Jó orvosság a' Veszett Ebnek marása ellen.

Egy időtől óta, minden módot elő keresnek, hogy ezen irtóztató nyavalyától (Hydrophobia) meglehetne menekedni. Sieber Úr, kinek ezen Nyavalya eránt való fontos visgálásairól 1820-ik esztendei 32-ik Számú H. M. értekeznek valamelly titkot ajánlott ellene, bizonyos feltételek alatt, mellyek fájdalom még nintsenek betellyesitve. Most Opitz Úr Hesperus folyó Irásnak

1821-iki 31-ik számában a' Borsos Szátorjának lefött Levét ajánlja, mellyel a' Veszett Ebnek marását tüstént jól ki kell mosni. Ez ugyan hasznos lehet: de hogy ha hevenyen érhetjük, a' megsebesítést, foganatosabb Orvosságaink is vagynak már ellene, t. i. annak kiégetése, kimetélése, evesedésben való megtartása a' 40-ik napig 's a' t.

A' Vad Emberek nyilaiknak Mérge.

A' Hasznos Mulatságok 10-dik számában egy Londoni esetről emlékeztünk, hol egy mutogatni hozott Vad Embernek Ura magát annak nyilával véletlenül megsértette, 's a' halálos seb miatt bizonyossan meg is halt volna, ha azon Vad Ember valamelly hazájából véle hozott gyökérrel meg nem gyógyította volna. Azon Mérget, mellyet Peru Tartományának vadon helyein tanyászó némelly vad Emberek Nemzetségi ismernek, és használnak, 1746-ik esztendőben Condamine magával Európába hozta. A' méreg felette finom, és halálos. Hathatóssága olly nagy, hogy a' Majmok, 's más állatok, mnllyeket a' vad Emberek apró nyilaikkal megsebesítnek, azonnal el vesznek. Reaumurnak egy, két esztendős medvéje volt, melly nála el vadúltt. Ezen Medvét örömest nyakáról lerázta volna, 's azért próbát tett rajta azon méreggel. Meg-

lövette t. i. egy méregbe mártott igen parányi nyillal, mellyet a' fúvó tsöböl kifúvhattak. Az első, hátára esett lövést a' medve, úgy látszott, fel se vette. Ismét meglötték. Azonnal egész teste reszkedett, rángatódzott, szája habzott, és 1½ minuta alatt megdöglött. Emlékezetre méltó dolog, hogy a' Majmokat, és Papagájokat, mellyeket Peruban ezen Méreggel el vesztenek, minden káros következés nélkül megesznek. Ezen rettenetes méregnek a' Czukor legbizonyossabb Ellenmérge (antidotum). A' Kutyák, és Matskák, mellyek egy fertály órával előbb czukrot ettek, mint sem a' mérges nyilakkal meglötték, a' méregnek semmi erejét se tapasztalták. — Ezen Jegyzéket a' Szerző Aszszonyság (Genlis Grófné) ollyan Személynek köszöni, melly az emlitett történetnek szemmel látó Tanúja volt.

A' Kör négyszögletezetének (quadratura Circuli) Külföldi Feltalálói.

A' Hesperus folyó Irás 1821-iki 3-ik Tsomójának 4-ik Számában a' Kör négyszögletességének ismét három feltalálói hirdettetnek. Az Első Berlini Asztalos Mester Wanschaff, kiről a' Bétsi Újság 74-ik számú Hirdetéseiben is szó vagyon. Ezen ember nagy Mathematikus, 's a' Műhelyé-

be dolgozó Legénynek fel se fogadja, ha tsak Mathesist nem tud. — A' második Bétsben lakozó Báró Stubitza, a' ki Synthetice, és analytice megakarja mutatni a' Körnek négyszögletességét, mihelyest a' Londoni Akademiától kitett jutalmat megnyeri. A' harmadik Cseh Országi Polgármester Kastner.

Nevezetességek.

A' Törököknek régi Története hat idő szakaszt foglal magába: 1) A' Vízözönt ők a' Világ teremtésének 2242-ik esztendejére teszik. — 2) Ábrahámnak születtetését, V. T. 3323-ik esztendejére. — 3) Mosesnek halálát a' V. T. 3808-ik esztendejére. — 4) Salamonnak halálát a' V. T. 4443-ik esztendejére. — 5) Jesus Krisztusnak születtetését a' V. T. 5584-ik esztendejére. — 6) A' Hegirát a' V. T. 6216-ik esztendejére, melly az 53-ik esztendő Mahomed születtetése előtt, és az ő Prófétaságának 13-ik esztendeje.

Örmény Országban illyen büntetés Neme vagyon, mellyet ők Falachnak nevezznek. Valamelly hoszszú póznának közepére sinórt kötnek, és abból tört tsinálnak. A' Törbe azon embernek lábait dugják, a' kit megakarnak büntetni. Ha már benne van erőssen hozzá szorítják a' póznához, úgy hogy a' Bűnös lábait meg sem mozdíthatja,

és ez olly nagy fájdalmat okoz, hogy az maga elég volna büntetés gyanánt. A' Bünös hanyatt fekszik a' földön. Ekkor két ember a' Póznát az ő mellőkig felemeli, és a' harmadik talpát mind addig botozza, míg a' szegénynek szava, és lélekzete el áll.

XIV. Lajos Franczia Király előtt egykor egy rongyos de híres herélt Énekes ditsekedett, hogy szavából azt tsinálhatna, a' mit akarna. „Tehát tsináltass magadnak egy pár sarut, mert látom szükséged van reá", felele a' Király.

Apróság.

Valamelly Ember egy Kortsma előtt ment el, 's a' Czégéreket szemlélvén illyen szókra fakadott: „Lássa az Ember ezen tüzes embereket, mellyek az embert világos nappal útjáról el téritik, 's éjszakánként a' sárba viszik.

Mese.

Mintha nem volna jó kedve,
Vagy ügye bajba keverve;
Maga magáról hir;
Tedd, vedd, mindenkor sír.

Jegyzet. A' 19-ik Számbeli Rejtett szó: Farkas.

(21.)

A' kétségbeesett Szerető *).

Kétségbeesve bánatjában, —
Mert Fillis megvetette,
Rontsolt szíve' el hűnyt legszebb
Örömínek felette,
El tökélli szegény Dámon,
Hogy éltének véget vet;
Mellynek rózsa-reményeit
Meggyilkolta e' rút tett.
Felhág egy szirt' tetejére,
'S vér-szándékját érleli, —
Tépelödik, — de vesztének
Itt más írját nem leli,
'S midön méri a' mélységet,
Melly alatta el terül,
'S már már ugrik — egy szerentsés
Eszmélése jobbat szüll.
Meggondollya, hogy szeretőt
Még több százat is kaphat,

*) Thomson szerént: The despairing Lover.

De kitörvén a' mostanit,
Hol veszen majd más nyakat;
Hogy meghalni nem mesterség,
'S innen mindég el mehet,
De az Ördög-kézből viszsza
Ijesztőnek se jöhet;
Hogy az élet örömivel
Még mindég foghat kezet,
De a' sirtul ide viszsza
Semmi bűbáj nem vezet; —
'S végre: hogy ha ez esetben
A' nyaktörés szükséges,
Erre ama hiteszegett
Nála inkább érdemes. —
Lemond tehát szándékáról,
'S vólt kedvesét felejtve
Egy jobb sorsnak reményében
Megy a' hegyről sietve:
Siettében éltén örül,
'S hegy' tövénél el bámúl;
Lát egy Leányt, — belé szeret,
'S még az nap megházasúl.

Egerben. Feb. 1. n.

***s.

A' hajdan, 's közelebb mult esztendők' különös Időjárásának Jegyzéke.

Ez a' mostani havatlan meleg tél, és időjárás, okot adott arra az embereknek, hogy sokan kérdezösködjenek, hogy volt-

é illyen tél? Sőtt az öregebbek is sokan, annyira el felejtették már a' múlt idők járását, hogy nem átallanák azt mondani, hogy e' jelenvaló télhez hasonlót, soha senki sem ért. De még magok a' tanúlt Tsillag-visgálók, figyelmetesekké tetetvén ezen különösség által, külömbb külömbbféle vélekedések elő terjesztésére vettek alkalmatosságot. Ezeket a' közönséges Újság Levelekből itt felhordanom annyival szükségtelenebb volna, hogy én senkinek szovába állani nem akarok; a' jövendő, vagy igazolja, vagy megfogja azokat czáfolni. Czélom egyedül ebben határozódik, hogy az illyenekben gyönyörködő Olvasóknak, együve írva adjam kezökbe a' különös időjárású esztsndőket, elegendő hézagot hagyván másoknak, az el maradtak kipótolására. De ezen előadásban igazságos kivánok lenni, és ezen gyüjtögetést nem tulajdonitom magamnak, hanem megvallom, hogy azt Pap István szorgalmatosságának köszönhetjük.

Krisztus Urunk születése után:

252-ik Esztendőben, igen lágy, és száraz tél volt, igen száraz tavasz, és nyár követte.

374-re forduló, hasonló havatlan, és száraz tél volt; iszonyú száraz tavasz, nyár, és ősz követte. Utánna

375-ben a' leghavasabb, és hidegebb tél lett.

442-ben száraz tél, és nyár.

443-ra forduló olly hideg tél lett, hogy a' tengerek is befagytak, és a' meleg Klimák alatt is 6. hónapig hevertek a' nagy havak.

527—28—29-ben száraz, lágy telek, száraz meleg nyarak.

530-ra forduló, olly hideg tél követte, hogy a' tengerek is befagynának.

547. száraz tél és nyár.

552. szinte ollyan.

567—68. száraz telek, igen száraz és meleg nyarak.

569-re fordúlóra, a' leghidegebb tél követte.

587—88. száraz, meleg telek; száraz, meleg nyár.

589-re forduló, olly hideg tél leve, hogy a' földközi Tenger is befagyott.

594. igen meleg, és havatlan tél.

595-re forduló, a' leghavasabb követte.

604. száraz meleg tél, száraz meleg nyár.

605-re forduló, olly hideg tél lett, hogy a' fekete Tenger is befagyott.

666—67—68. száraz lágy telek, és meleg száraz nyarak.

669-re forduló olly hideg tél, hogy emberek, barmok megfagytak, és a' fekete Tenger is befagyott.

674. száraz, és meleg tél; a' nyár is igen száraz.

675. Havas, erős tél.

676—77—78. három esztendőben nem volt tél, se eső, tsak száraz, meleg idők

jártak; ezen utólsó esztendőben, olly forró, száraz nyár lett, mellyben erdők, szénaboglyák, háztetejei is felgyúladtak: tavak, folyóvizek, kútak kiszáradtak.

717—18. száraz, meleg telek, és nyarak.

719-re forduló olly rettenetes hideg, havas tél lett, hogy még Ásiának déli részeiben is száz napnál tovább hevertek a' nagy havak a' föld szinén, és majd minden fák, vadak, madarak el vesztek miatta, a' tengerek egészen befagytak.

746. igen meleg száraz tél; a' Canicula igen heves lett utánna, Augustus 4-dikétől October 15-ig még az éjszakák is olly hevesek vóltak, mint a' nappalok.

760. igen hideg tél.

767. meleg száraz tél, annyira, hogy sem eső, sem harmat nem volt.

796—97—98. lágy telek, száraz meleg nyarak.

799. olly hideg tél, hogy a' Tengerek is befagytak. Hasonló hideg telek: 819,-823.

856—57—58. lágy telek, száraz nyarak.

859-re forduló olly hideg tél, hogy az Adriai Tenger annyira befagyott, hogy terhes szekerek járhatták.

986—87—88. lágy telek, száraz, heves nyarak.

989. a' leghavasabb, és hidegebb tél, melly miatt a' folyóknak rendkivül való jeges áradásai következtek.

992—93. száraz meleg telek, és nyarak.
995-re forduló iszonyú havas hideg tél. Novembertől fogva Májusig tartott, Julius ismét olly hideg lett, hogy tavak sőtt folyó vizek által fagytak; az élő fákat, és gabonákat úgy leforrózta a' hideg, mintha tűz per'selte volna le.

Ezen esztendőbeli hideggel, a' historiai jegyzések szerént, csak a' 763-dik esztendei mérkődzhetik: Mert a' Duna és Rhénus fenékig fagytak. Ki engedvén a' Duna 30. lábnyi vastagságú jeget hordott a' Fekete Tengerbe, 's azt úgy el töltötte jéggel, hogy egész nyáron el nem olvadhatott, 's a' mint a' szél Konstantinápoly alá hajtotta, a' Város kőfalait úgy megrongálta, hogy ledűledeztek. — A' Dunától fogva egész az Eufratesig minden Tartományok eggyé lettek a' jég által: a' földközi Tenger, valamint a' fekete Tenger is, által fagyott.

(Folytattatik).

Török Levél felírások.

Török Országban nintsenek Levél Pósták. Tatárok, és Szolga-Követek hordják ide oda az Irásokat. Kinek magának szolgái nintsenek, pénzen kell illyeseket fogadnia. Magános személyek a' Karavánokat szokták bevárni, 's ezek által küldik el Leveleiket;

's mivel az egyes embereknek Familiá nevök nintsen, 's a' Városok, és helységek útszáinak se neve, se rende, tehát tsak nagy szerentse, ha a' Levél kézre jut. A' felírás rendszerént így vagyon: „Mustafának, Alinak, Constantinnak 's a' t." Történik, hogy 30—40 illyes nevezetű Személy is van egy városban, hogy tehát a' Levél el ne tévedjen, Kézi-mesterségét, Hivatalát, arczúlata' vonásait, szőre színét 's a' t. is fel kell jegyezni. E' szerént az ember sokszor illyen felírásokat lel: „N. N. Úrnak a' Vaknak, Sandának, félszeműnek, fekete-szakállúnak, sántának, bénnának, púpos-hátúnak 's a' t. 's mivel az is megesik, hogy több illyen test-alkotással úgyan azon nevezetűek birnak Tisztségét, Hivatalát, foglalatosságát, 's a' t. is felszokták jegyezni. És mind e' mellett sokszor még is 20—30-nak kezébe jut a' Levél, míg Urára rá talál.

Gyászos történet.

Sz. Aubinban Franczia Országban, nem régiben valamelly Leány (Honoré Devigne a' neve) két ízbe lévén anyává, mind a' kétszer kútba vetette a' Gyermekét. A' Leánynak attya (Devigne Sebestyén) ezen kegyetlenségen úgy el irtózott, hogy tulajdon Leányát agyon ütné. A' Gyilkost az Aube Departementi Törvényszék elejébe állította. Egész életében tapasztalt betsü-

letes maga viselete, ősz haja, 's nagy szívű maga el szánása minden Bíráknak szívét megindította. Mind a' Törvényszék Ügyvédője, mind az Elölüllö a' dolgot tsak kémélve érdekelték: de az Esküttek, bár vérzö szívvel Bűnösnek vallották, és az ösz ember halálra itéltetett. Soha sem húllattak egy Gyilkosért is a' Birák annyi könnyet, mint ezért.

Apróság.

Valamelly Ember egy Kereskedö Boltba ment, hogy ott valamit el tsípjen. A' Kereskedö elejébe rakja a' Partékákat, 's a' míg más embereknek is szolgál, ez egy pár selyem kapczát zsebébe dug. A' Tolvaj azt vélvén, hogy senki sem vevé észre, tovább is visgálja a' partékákat, 's mivel árokat sokallá, útnak indúl. „Uram, monda ekkor a' Boltos, a' Selyem kapczákat nem adhatom oda olly oltsó áron". Nem? felele a' Tolvaj, tehát viszsza adom; drágábban meg nem tarthatom".

Mese.

Hetenkint üll: de nem kotlik,
Mindég másra néz szeme:
A' mit hordott, tovább adni
Az ö egész öröme.

Steöszel János.

Jegyzet. A' 20-ik Számbeli Mese:

Lá-

Hasznos Mulatságok.

1822.

(22.)

A' hajdan, 's közelebb mult esztendők' különös Idő járásának Jegyzéke.

(Folytatás.)

1006. — 7. — 8. lágy telek, és három esztendeig való szárazság.

1017. — 18. — 19. száraz, lágy telek: száraz, meleg nyarak. Ezeket az

1020-ra forduló, olly hidegtél követte, a' melly miatt sok ember, 's barom elveszett.

1022. rettenetes szárazság.

1042-től fogva, hét esztendeig uralkodott a' szárazság.

1048- igen lágy tél, száraz nyár.

1059. olly iszonyú hideg tél, hogy az élőfák, és gabonák kivesznének miatta.

1096. — 97. — 98. igen lágy telek, száraz nyarak.

1099-re forduló kegyetlen hideg lett.

1117. lágy tél, úgy hogy Februarius elején olly iszonyú égtsattogások voltak, mint nyáron.

1126. olly hidegtél, hogy a' madarak fagyottan le húllanának.

1135. — 36. — 37. igen lágy telek, és olly forró nyarak lettek, hogy erdők, boglyák, házak 's faluk felgyúlladnának. A' nagy folyó vizek is úgy megapadtak, hogy a' hajók nem járhatnának, széltére által lehetett őket gázolni. Sok emberek 's barmok elvésztek a' szomjúság miatt.

1142-ben az igen meleg száraz telet, ki mondhatatlan szárazság követte Magyar Országban, melly olly éhséget szerze, hogy sok ember meghala az éhség miatt.

1144. igen hideg, és hosszú tél; a' nyara is olly hideg, hogy az Aratás egy hónappal később esnék, mint egyébkor, igen kevés bor, az is olly savanyú lett hogy inni nem lehetett.

1182. olly igen lágy tél volt, hogy a' gyümölts fák Febr: 2-kán már rakvák voltak gyümöltsel.

1186. ismét olly lágy tél, hogy Januariusban már a' fák virágoztak, Februariusban a' madarak tojtak, és az almák akkorára megnőttek, mint egy egy dió, Május hónapban, Turingiában, az aratás már elvégződött, Augustusban a' szüretnek is vége lett.

1217. vagy mások szerént 1219. olly ízenyú tél, hogy a' bagdádi úton a' Török hadi nép, nagy része mind el fagyna.

1224. igen lágy tél; a' nyara heves, száraz, de nagy tsattogásokkal, felhőszakadásokkal tellyes.

1225-re fordúló pedig egy a' leghidegebb telek közűl. A' Volga annyira befagyott, hogy D'sengis-Khán a' jéghátán vinné által táborát Asztrakán ostromlására. Még Siriában is nagy havak estek.

1245. olly hideg tél, hogy a' Tatár egész táborával együtt a' Duna befagyott hátán ment által Esztergomot ostromolni.

1258. Januariusban már virágzottak a' fák, Pünkőstkor arattak, Jakab napkor pedig szüreteltek.

1269. olly hideg tél, hogy a' Napkeleti Tengert jégen járnák.

1275. hideg, havas tél; nyara is olly hideg lett, hogy semmiféle gabona, gyümölts és szőllő meg nem érhetett.

1287. igen lágy tél.

1289. még lágyabb, mert Straszburgnál a' fák levelei le se húllottak; karátsonkor és Vízkeresztkor a' falusi Leányok búza-virágból, violából 's más virágokból koszorúkat tsináltak. — Januariusban már a' fák virágoztak, a' madarak tojták, Februariusban a' szőllő növések már nagyok voltak, és érett epreket lehetett szedni; Aprilisbe a' szőllő virágzott. Az aratás igen bő lett.

1294. olly lágy tél, hogy soha sem fűtöttek: de
1295-ben olly hideg tél következett reá, hogy a' napkeleti Tengert, valamint a' Czimméri Tengert is, szekerek járták.

(Folytattatik).

Charakterisztikai vonás Swift életéből.

Swift hires Irót, minden tudományos Ember ismeri. Ő néki sok különösségei voltak. Emlékezetes az ő életéből a' következendő történet. — Faultner Könyvnyomtató, Swift munkáinak kiadója, Londonban Előfizetőket szedett egy ujj kiadásra. Dolga jól ment, 's azért viszsza térvén örömében, (bár különben egy igen magát meggondoló ember vólt) pompás kotsit, 's ruhákat vett, 's minekutánna czifrán felöltözködött, haját az akkori szokás szerént nagy tsomóba kötette, és ki kenette, Swifthez ment, hogy őtet végbe vitt dolga felől tudósittsa. — Swift, gyülölője minden pompának, 's pazarlásnak a' Könyvnyomtatónak belépésekor helyéből felugrott, 's mint valamelly idegen nagy Urat, mély meghajtásokkal fogadván, nagy alázatossággal azt kérdezé, hogy kihez légyen szerentséje? — Faultner tsudálkozva azt felelé, hogy kötelessége szerént, tudósitani akarja Londonban végbe vitt dolgáról. —

Swift ismét azt kérdézé, hogy kihez légyen szerentséje, és nevéért esdeklett. Ekkor elbámulva igy szóllott Faultner. „Uram Isten em, hiszem én Faultner György vagyok Nagyságodnak Könyvnyomtatója!" — Swift erre nagy megilletödéssel. „A' Hóhér vigye el az Urat, az Ur egy orczatlan hazug Ember. Faultner György, az én Könyvnyomtatóm, egy magát meggondoló józan eszü ember, a' ki illyen bolondot, nem tesz magából. Takaródjék az Ur, mert másképp a' Törvényszéknek által adom. „Ezen szavakra megfogta Faultnernek karját, és kilodította az ajtón. A' szegény Könyvnyomtató tehát haza takarodott, és együgyü ruhájába felöltözködvén ujjra Swifthez ment. Midön ekkor ötet megpillántotta felugrott székéről, és által ölelvén, jó barátjának mondotta. Végre mintegy Ujság képpen elbeszéllé néki, hogy éppen valamelly álnok hazug ember az ö Személyében ötet megakarta tsalni.

Az Arakacháról bövebb ismértetés.

Az Arakacha, vagy Arakátsa Déli Amerikai kerti és mezei növevény, kiterjedett hasznára nézve egészen hasonló a' Krumplihoz. Levelei majd ollyanok, mint a' Zellernek

Levelei, gyökerei pedig formájokra a' Tehén szarvához, ízökre nézve pedig az édes Gesztenyéhez hasonlók. Eredetiképpen a' Cordilléráknak azon részein tenyészik, mellyekre szelid éghajlat terül. A' mint látszik, a' nagy hőséget nem kedvelli.

Európának elszegényedésére nézve felette nagy nyereségnek tarthatnánk, ha ezen külföldi veteményt nálunk honnosithatnók. Szanta Fé de Bogotában az ő Hazájában szinte olly böven terem, mint most nálunk a' Krumpli, 's gyökerével egész Tartományokat táplál. De mivel Szanta Fe' de Bogota, Maracaibótol, és Santa Martától 30 napi járó föld, 's az oda való út vadon, száraz, lakatlan pusztaságokon megy keresztül, hol a' háború már sok esztendöktöl óta változó szerentsével üzi pusztitásait, kevés reménységünk lehet, hogy ezen hasznos növevényt onnan olly hamar megkaphassuk. Még a' Londoni Kertészséget elömozditó Társaság (Horticultural Society) sem bir vele: de reménysége van megnyerésére. Nagy Britannia tudniillik, a' Szanta Féi függetlenek szolgálatában lévő valamelly Ángol által kivánja azt megszerezni, 's e' végre már a' Morning Chronicle, mult esztendei Leveliben Felkérő Irást botsájtott a' Szanta Féi Ángolokhoz, hogy azon Plántát Kewgardenbe, vagy akárhová máshová küldjék Ángliába. Ezen Irást későbben az Amerikai, és Nyugot Indiai Ujságok is felvették, és közölték a'

Világgal. Talán szemébe tűnik valamelly ollyas Európainak, kinek tehetsége és akarata lesz azt Európába által küldeni. Mult esztendei Junius 11-iki tudósitások szerént, ujjonnan és igen sürgetve irtak Szanta Martába, és Cucutába az Arakacháért (vagy Arakatsáért). Sok álnok Emberek hitegeték ugyan már a' Világot, hogy ezen palántával birnak, és valamelly más növevényt annak szine alatt el is adogattak: de a' Londoni Horticultural Society bizonyossá teszen kit kit, hogy azt még Európában senki sem látta. Hermbstädtnek Journáljában is közöltek egy Bonplandi Levelet, a' melly szerént még ő sem tud semmit is ezen Növevénynek Európába való hozattatásáról. Mindazáltal a' Londoni Horticultural Society Titoknokához irtt Levélnek Szerzője mindazáltal bizonyossá teszi a' Társaságot, hogy egy két esztendő alatt, mindent, a' mi Amerikában a' Növevények Országában még ujj, és hasznos vagyon, meg fogná nyerni. Mivel pedig az említett Londoni Társaság olly messze terjedő czélokkal, és útakon törekedik az Arakachát meg nyerni, reménylheti Európa hogy valamint Sir-Francis Drake által a' Hrumplit Amerikából megnyerte, ezen Növevényt is valamelly Angol által megfogja nyerni.

Természeti Ritkaság.

Göze, Quedlinburgban meghalálozott Természet Visgáló, sokat foglalatoskodott a' Gelesztáknak felkeresésében (Helminthologia) 's e' végre mindenféle állatokat, mellyekhez hozzá júthatott, felbonczolt. Ezen Természet. Visgáló egykor két Erdei Snefben négyszáz pántlika Gelesztákat talált. Egyike ezen Sneffeknek felette kövér volt, és még is több volt benn 200 pántlika gelesztánál. (Ezen Madarak a' Sneffeknek azon fajtájához tartoznak, mellyeknek beleiket a' nyalánk emberek megszokták süttetni, és pörkölt kenyérre, vagy zsemlére kenve, mint igen finom nyalánkságot megenni).

Rejtett szó.

Erdőn termett, fűrész műve,
Lakja házad' födelét.
Kis szó: mégis farka vágva
Tészi sok' eledelét.
Ha egészen viszsza mondod,
Dolgaidban első gondod;
O teszi Puskás jelét.

Jegyzet. A' 20-ik Számbeli Mese: Kosa.

Hasznos Mulatságok. 1822.

(23.)

A' dicső Német nő Magyar Országban *).

Midőn sok itt' köztünk született Szépségek
Ős'ink' vitéz Nyelvét felejtve cserélik,
'S Németűl azt dörgik: hogy én Magyar bégek,
'S e' szívetlen gőgnek gyalázatját élik.

Te szomszéd-nemzetű, fogadott földeden
Büszke vagy vólt férjed' szerencsés honnyára
Hathatós Nyelvünket híván gyengédeden
Bíboros aj'kaid' édes nyílására.

Szálva hozzád, símúl szózatink' hangzatja,
Nyelveden nő, szépül, a' hang' méltósága,
Midőn azzal lelked lelkünk' buzzogtatja,
Minden, a' mit bennünk ébreszt, Tiszta, Drága.

*) Nevét csupán szemérmetessége miatt halgatom el, mert ő Plutár'kal tart, ki a' derék asszonyok' nevét nem akarta köz-nyelvre kocsáttatni. Kiméllenii kell a' szégyenlőséget.

Únom a' csicsergő Kanári madárnak
Sípocskáknál tanúl't kalitkás énekét,
Mezős pacsirtáim' a' midőn rám várnak,
Hogy csirricsireljék körültem az ekét.

Szád fülünk' bájolja, — helyes'ben cseréltél
Mint a' szomszéd hangnak rohanó csacskáink,
Boldogabb fülektől jobb tanácsot kértél,
Mint adhattak volna Magyar majmocskáink.

A' Francziák' aj'kát, fülét az Olasznak
Kérdezd: hogy kellőbb-é a' szomszéd' dörgése?
Mint szép mértékére a' dicső Hellásznak
Szálló, pompás nyelvünk' ható zendülése.

Mint a' festő napfény' rezgő ragyogása
A' setét bokorból kicsal friss virágot,
Úgy a' lelkes szemek' kedvező látása
A' szív' 's ész' ködében szül világosságot.

Ti hát barna, vagy kék szép Magyar szemfények,
A' Magyar ész-pállyát ked'vel tekincsétek,
'S hogy emelkedjenek a' kis növevények,
Hajtó virány'inkra súgártok' öntsétek.

Mi vólt Berlin' hangja, mikor LAJOS' nyelve
Messzünnen Párisból, azt lenyomorgatta?!
És minden Burkus szív érzé mély bú-telve
A' nagy szégyent, a' nagy Királynak alatta.

Boldogabbak vagyunk; — a' Jövőre-verő
Szíves FERENCZ, tudja: hogy Láng-nemzetünknek

Béllyege, a' hívség, a' dísz, és az erő,
És ezért barátja szív-ható nyelvünknek.

Lenne-é Sillerje, lenne-é Göthéje
Az elmék' mezején feltetsző Németnek?
A' Külföld' fénnyiért, ha setétül't é'je
Soha nem nyíl't volna honni derületnek.

Ott' is csügged't fővel a' Haza' — Múzsája
Könnyezve tűnöde vad el hagyatásán,
Míglen nem lebegett a' nők' rózsa-szája,
A' nemzeti lélek fercsegő forrásán.

E' Lélek szint'-ollyan Gyéniosz, mint a' szép
Tegzes, nyilas, szárnyas, hódító Istenség,
Ki, bár kicsiny, erős szíveket öszsze-tép,
Ki, vív, 's kit nem győz-meg, a' nagyobb ellenség.

Ő, a' fáklyás Ámor' komolyabb testvére,
Szint'úgy teremt, bájol, és tüzet szint'úgy hány
Minden Nagynak, szépnek, rejtett bölcsőjére,
Csak hogy gyújt, 's nem emészt, a' tőle folyt gyúlvány.

Annak is, ennek is súgári, tégedet
Világló keggyel úgy felém tűntetének,
Hogy a' sajnos búnak fátyolával fedett
Lantomra, vissza tért, a' távozó ének.

Szög hajad' fürtjeit láng-keb'led' havával
Az idő' szél-repte majd el fuvogatja,
De azt nem — hogy honni érzés' példájával
Tündöklesz lyány'inknak, Te Czelták' fajzatja!

Pírítva igazítsd, el hajlott érzését
A' törpülve tompúlt hig Magyar Hölgyeknek,
'S tanítsd érdemleni ápoló végzését,
Az őket takaró honni törvényeknek.

'S a' lelki penészben gőgös fér'fjucskákat,
Honni dísz-érzetre kik nem emelkednek,
Mint moh-lepte taplós, redves, eserjés fákat,
(Ha tetőn ál'nak is) mutasd ép szemednek.

Mivel pedig nemed és kimíveltséged
Az ízlés' mértékét érzetidbe fűzte,
'S csak a' szép, és a' Nagy illethet-meg téged',
'S a' verset el dobod, ha mester nem tűzte.

Tűrd kis tollam' reptét, 's bár elmém' súgárit
Tél-túl össze-vissza, úgy, mint Homályházi *)
Nem szórom; — ne vess-meg; — a' felhők' határit
Hadd rázza Egen-túl, a' roppánt Égrázi.

---

*) Koczebue Brillen Insel nevezetű kis Vig-Játékában, a' két nagy Német Költőt, Misztifaxot, t. i. és Kárfunkelt verselteti. Az utánozás' felséges lelke oda vivé nálunk a' dolgot, hogy már mi se szűkölködünk egészen ily' Költői remek elmék nélkül. Miért ne tisztelhetnők meg hát mi is Misztifaxainkat, a' Homályházi; — Carbunkulusainkat pedig az Egrázi dicső nevezettel? — „Vos exemplaria Tanta nocturna versate manus, „versate diurna"!

Kassán, Febr. 25-ikén 1822

Gr. D. J.

Mozárt.

Ezen halhatatlan Hangmester, életének legszebb korában „Belmonte, és Constancze" Operát szerzette. Éppen ekkor ő is ifjuságának, és felemelkedett képzeletének egész hevével szeretett. Kedveltjének, utóbbi Feleségének, Constancze volt neve. Az előtt ő, útazásai miatt, sok ideig tőle el válva volt. Az egész Szerzemény tehát tsak újjonnan feltalált kedveltje iránt érzett tüzének kijelentése. Leginkább kitetszik ez, azon szivreható Énekben. „Tehát itten ismét megláthatlak Constancze"! — Ezen Operát Bétsben először Mozárt születése napján játszották. A' Játék jelentő czédulát minden útszák sarkain lehetett olvasni: „Belmonte, és Constancze, vagy a' Serályból való el ragadtatás". Mozártnak néhány jó baráti azon Theátromi czédulához hasonló Levelet nyomtattattak, és ezt iratták reá: Ma elő adatik: Farkas (Mozárt kereszt neve) és Constancze, vagy az Isten szeméből való el ragadtatás. „(Igy hivják Bétsben azon házat, mellyben Mozárt Jegyesse lakott). Nem sokára a' város útszáinak minden sarkaira ezen Levél, volt felragasztva, és a' közönség, melly a' nagy Művészt kedvelte, szivből örült a' tréfának.

Nagy embereknek is van gyengeségök.

Marlborough nagy Hadivezér volt. Alig lehetett az ő idejében nagyobb Hadi vezért találni, mint ő Felesége is szép szőke Aszszony volt, kinél az időben alig lehetett szebbet találni. Marlborough indúlatossan szerette, 's ez néki sok fohászkodásokat okozott. A' szép Aszszony igen kedvetlen természetű és pörlekedő volt, 's ez által Férjét halálra gyötrötte. Más egyébb szépségei között igen ékes hoszszú szőke haja volt. Egykor regvel, midőn szokásaként a' kendőző asztalkánál űlt, és Férjével pörölt, olly dühösségre gerjedett, hogy szép haját kezére tekervén, töből el metszené, 's Marlborough szeme közé vetné.

Német Irók.

Egyik Német Ujságban következendő Jegyzék találtatik. Meusel Udvari Tanátsos 1812-ik esztendőnek elején, a' Német Irókat számba vette, és 12000 találtt. — Most a' Német Irókat 15000-re lehet tenni. Ezekközűl Szász Országi 791 (Drezdában magában 222, Liptsében 181); a' Romántt Szerzők száma reá megy 386-ra; a' Költőké 316; az egyébb Szép tudományokat Művelőké 743; az Aszszonyi Nemből irnak Német Nyelven 157; Nevetlen Irók 244.

Miképp kell igen jó taplót készíteni.

Végy haszonvehetetlen nyomtató, vagy itató papirost; végy azon fellül egy darab Salétromot, és ezt oldozd fel elegendő vízben. Ezen vízbe mártogassd bé az itató papirost, mig jól által ivódott, azután vedd ki, és száritsd meg. Ezen Papirosba nem tsak hogy könnyen bele esik a' Szikra, hanem fel lobbanásakor a' kéngyertyát is egy szempillantat alatt meggyujtja. Egy két krajczár árú Salétrommal temerdek papirost lehet taplóvá változtatni; tsak hogy vigyázni kell, hogy az azután mindég száraz helyen légyen, mert a' nedvességet könnyen magához szívja, a' midőn tüzet nehezen fog. —

Miképp tartják fel a' Törökök a' Hústs.

A' Törökök hoszszú útaikra rendszerént szárított Hústs visznek magokkal, és azt úgy el tudják készíteni, hogy bár mi hőségben két, és több esztendőkig is el áll. Szárítását, és el rakását igy szokták végbe vinni: Vesznek marha, ürü, vagy teve hústs, és azt vékony szeletekre metélvén, egy nap egy éjjel bésózva tartják; azután egy nap egy éjjel áztatják; végre a' napon mindaddig szárítják, míg egészen meg nem keményedik. Ha ez megtörtént,

olajban megfözik, és ismét megszárítják. Ekkor kö korsókba rakják, és jól öszve nyomván egy kevés levet öntenek reá. — Ezután a' korsókat úgy bedugják, hogy a' Levegö a' húshoz semmiképp se férhessen. Igy el készítve két és több esztendökig el lehet a' Hust tartani, a' nélkül, hogy íze legkevesebbet is megromlanék.

Apróság.

Valamelly Költö N. Barátjának a' Weczlári Kamara Tanátsosnak egy új Színjátékát olvasta el. A' harmadik felvonás végezetekor kérdé, mit itélne róla? „A' Törvényszerént, felele a' Tanátsos, a' dolognak ugyan tsak az utólsó, és e' szerént ezen Darabban az ötödik felvonásban kellene kifejleni, addig pedig mindég nöni a' kevergéseknek". De itt már a' harmadik felvonás végével annyi kevergések vannak, hogy el gondolnom lehetetlen, miképpen nöhetnének még nagyobbra. — Ne aggódjék semmit, monda a' Költö, a' negyedik felvonásban egy Pör jön elö, melly a' Tartomány Törvényszéke elött foly.

Rejtett szó.

Elsöm egy Müvésznek tanúlt kéz' munkája,
Másodikra segélt jó koha szikrája,
Harmadik melly nélkül a' szabó nem lehet.
Egészen ád inni, kapálva eleget.

Holovits Boldizsár.

Jegyzet. A' 22-ik Számbeli Rejtett szó: Lécz.

Hasznos Mulatságok. 1822.

(24.)

A' Sárga Festő-fűnek, vagy Nyúl Rekettyének

(Genista lutea tinctoria) a' Veszett Eb marása ellen való különös hathatóssága.

A' Sz. Pétervári Egyveleg Értekezések az Orvosi Tudományból az 1821-iki folyamatjokban e' következendő Jelentést olvashatni: Midőn Marochetti, valamelly Moszkwai Ispitálynak Seborvosa, 1813-ik esztendőben Ukrajnában tartózkodott, arra kérték, hogy orvosolna meg 15 Személyt, kiket valamelly veszett eb megmart. Marochetti hozzá kezdett az Orvosláshoz: de azonközben több Öreg emberekből álló követség jött hozzá, 's ötet arra kéré, hogy azon Szerentsétleneket bizná valamelly Paraszt emberre, ki már több esztendők óta az illyes Betegek gyógyítása által magának nagy hírt szerzett. A' Paraszt azonnal a'

Sárga Festőfű föléből *) és virágjából (Summitates, et Flores Gen. luteae tinctoriae) erős Dekoktumot készíttett, és abból 14 Beteggel naponként 1½ fontot megitatott. A' gyógyítás ideje alatt mindennap kétszer megvisgálta nyelvök allját, hol az ő mondása szerént kis gombotskáknak (fekélyes daganatoknak) kelletett támadni, mellyekben a' Düh mérge vagyon. Ezen Daganatok valóban kikeltek, és azokat maga Marocheti is látta. Mihelyest pedig megjelentek, a' Paraszt ember azonnal felmetélte, és tüzes tővel kiégette. A' Betegnek ekkor a' Sárga Festőfűnek lefött vizével kelletett száját kiöblögetni. Ezen orvoslásnak az lett a' vége, hogy mind a' 14 Beteg (kik közűl tsak 2 nem kapott daganatokat nyelve alatt, kiket a' veszett eb legutóbb martt meg) hat hét múlva ép, és egészséges lett. De egy kis Leányka (a' 15-ik Beteg) kivel hasonló módon bántak, heted napra megdühödött, 's a' Betegség kitörése után, nyolcz óra múlva meg halt. Az egészségessen el botsájtott embereket Marochetti még három esztendő után is látta egészséges állapotban. Ezen történet után ötödik esztendőre (1818) Marochetti Podoliában, ezen Orvosság hathatósságának ismét Tanú Bizonysága lett, 26 Betegek bizattatván kezére, kiket a' veszett eb megmartt. A'

*) A' Virág föléhez annak nyele, levelei, és virága tartozik.

Betegek között 9 férfi, 11 aszszony, és 6 gyermek volt. Ő azonnal a' Genistából Dekoktumot készittetett, 's azt velök, az előbbi mód szerént itatta. Azonközben szorgalmatossan megnézegette nyelvöket, és abból az tetszett ki: hogy 5 férfiú, minden aszszony, 3 gyermek nyelvök alatt az említett tsomósodásokat megkapták. A' kik nagyon megvoltak marva, már harmad napra; a' többiek ötöd, heted, kilenczed napra, 's az egyik Aszszony, a' ki tsak lábán kapott igen tsekély sebet, még tsak a' 21-ik napra. A' többi hét Beteg is, kiknél ollyas gombotskák nem látszattak, hat hétig éltek a' Festő Fű lefött levével, és valamennyi meggyógyúlt. — Az említett gombotskákat mindazáltal, az ő támadások után való első nap ki kell égetni, mivel külömben a' düh mérge ismét beszivattatik, és a' Beteg minden irgalom nélkül el vesz.

A' Fűszerszámot termő Fa.

A' vad, Fűszerszámot termő Fa, vagy eredeti nevén, a' fehér Kaneel Fa, Jamaika szigetén terem. Magasságára nézve, mint egy 20—30 láb, igen ágos bogas. Az ő ágai lefelé konyúlnak, és egy leveles színhez hasonló ödelezetet képeznek. A' Fűszerszám az ő kérgéből kerül, és ez két részből áll öszve. A' külső tsak mintegy két linia vastagságú, fehéres-hamvas színü,

fehéres el hintett foltokkal megrakva, 's több keskeny, sötét, 's egymásba fonatkozó vonásokkal bélyegezve. Belső kérge vastagabb, fehéresbb színű, 's még tsipősebb, fűszerszámosabb izű. Ezen fának minden része nyers korában igen fűszerszámos, 's hevítő: de az ő belső kérgéből kerül tulajdonképpen azon szer, mellyel mind a' Nyugot Indiai Ángol ültetésekben, mind Európában kereskedést űznek. A' Fűszerszámos kéregnek egyéb készűletre nints szüksége, mint a' lefejtésre, és az árnyékon való megszáritásra. A' Nyugot Indiai köznép, minden más Fűszerszám gyanánt ezen kéreggel él. Hasznos a' gyomorban, és belekben öszve tsoportozó nedvességeknek el emésztetésére; a' lankadó emésztés tehetségének felelevenítésére, 's a' megrekedtt szeleknek el hajtására.

Az ásítozásnál, és tüszszenésnél szokásban lévő Kereszt-vetésnek eredetéről.

Hrisztus Urunk születése után 580-ik esztendőben, Pelagius Pápának üdeje alatt, Tyber folyó olly nagyon megáradott, hogy a' víz Nero Templomának ablakjain is befolyt. Midőn a' folyó ismét leapada, a' leüllepedett iszap, 's az abban rothadó plánták, 's állatok a' Levegőt annyira megrontották, hogy Romát, 's az ő környéket nem

sokára irtóztató dögleletes nyavalya pusztította. Az emberek minden előre való megbetegedés nélkül egyszerre lábaikról le estek, 's meghaltak. A' nyavalya rendszerént ásítozással és tüszszenéssel kezdödött, 's a' midön ez történt, hirtelen kiadták lelköket. A' Lakosok ezen tűneménytől el rettenve, ha valakit ásítozni láttak, vagy magok a' Pestistől el fogatva ásítoztak, hirtelen Keresztet vetettek, 's az Istent segitségül hívták. Ekkor támadott tehát ezen különös szokás, mellynek eredeti okát sokszor kérdezik egymástól az emberek, a' nélkül, hogy ezek megmondhatnák. Pelagius Pápa böjtöt rendelt, 's egy közönséges bútsú-járást, 's ezen ájtatos tétel közben ő is más 90 Személyekkel ásítozás, és tüszszenés között meghaltt.

Különös és emlékezetes történet.

Linné Természeti Systémájának forditásában Müller Professor ezen történetet említi: 1758-dik esztendöben egy Gálya szolga a' közép tengeren, véletlenül a' hullámokba esett. Alig bukott le, egy Czethal, mellyet az emberevönek hívnak, a' szerentsétlent befalta. A' Gálya Kapitány észrevette a' Tengeri szörnyeteget, 's azonnal ágyút süttetett reá. A' Golyóbis olly szerentséssen találta a' Czethalat, hogy az a' Gálya szolgát magából ismét kihányta,

a' midőn ötet minden sérelem nélkül a' hálóval kifogták. Az agyon lött szörnyeteget pedig kifogatván a' Kapitány, a' hajós szolgának ajándékozta. Az emlitett Czethal 10 rőf hoszszúságú, 4 rőf szélességű, és 3224 font nehézségű volt.

Egy példa a' Barbarusok szertartásaikra.

1778-ik Esztendőben, December 8-kán a' Tunisi Bégnek egy kedvelt Leánya meghaltt. Az ő temetésekor 6000 szegények nyertek egész újj öltözetet, 's negyven napig eledelt. 600 Vakoknak (kik elegen vannak az Afrikai meleg 's homokos vidékeken), 40 napokig kellett éjjel nappal az ő Koporsója körül imádkozni, a' mellyért ők hasonlóképpen ételt, italt, 's ruházatot nyertek.

Szűz Leány' Teje.

(Lac Virginis. Jungfer Milch)

Végy két nehezék legjobb nemű Benzoe gyántát, oldozzd fel 3 Unczia 24 Gradusú égett-borban, és szűrd meg a' folyó szert. Ebből végy külön 3 nehezéket, keverd öszve 3 Unc. Rósa, és 1 Unczia Narants-virág vízzel, a' keverékhez tégy 4 tsepp Ambra Tinkturát, a' mint azt a' Pa-

tikákban készíteni szokták. A' Tinkturát nem szabad a' vízre önteni, midön azt véle öszvekeverni akarod, hanem a' vizet a' Tinkturára, mivel az első esetben igen pelyhes, 's sűrű üllepedése lenne. A' Szereknek öszvekeverése után rázzd fel a' folyó szert, 's úgy élhetsz vele.

Apróságok.

Dugos, Lioni Polgármesterhez egykor a' Pék Czéhnek néhány Tagjai jöttek, kérvén őtet, hogy a' Kenyérnek árát fellebb emelné. Mindőn el mentek egy erszényt hagytak az asztalon, mellyben 200 Lajos arannya volt. — Kérelmöknek soká nem látták sikerét, azért ismét Dugoshoz mentek, és ez ekkor így szóllott hozzájok. „Uraim minden ok nélkűl a' közönséget nem lehet drágasággal terhelni. A' mi az Urak pénzét illeti, azt a' Varos két Ispitályának ajándékoztam. Egyébbaránt az is eszembe juta, hogy, ha az Urak illy nagy Summa pénzt el ajándékozhatnak, lehetetlen, hogy az Urak mestersége olly rosz lábon állana".

Valamelly Paraszt Aszszony Czin-Tányér fölött petsenyét tett-el az Urának, és azt a' parázs fölé tette, hol a' Czín-tányér el olvadott. Észrevévén a' Paraszt-aszszony

a' szerentsétlenséget, illy szavakra fakadott: „Nézze az ember mitsoda bolond Matskánk van nekünk, a' tányért megeszi, a' petsenyét pedig meghagygya".

Egy Deák, ki Marburgban örömest Iskola Mester lett volna, az Examenben Vitatásúl a' Halló Organumot vette fel. A' Vitatás köztt ő egy Ellenvetésre sem felelt, úgy hogy azokra magoknak az Ellenvetőknek kellett felelni. A' Vitatás után az Elölülő így szólla hozzá. „Igen böltsen tselekedett a' Candidatus Úr, hogy a' Halló Organumot vette fel tárgyáúl, mivel maga is tsak Halgató volt, a' melly által hihetőképpen ezen Organumnak nemességét akarta bizonyítani.

Rejtett szó.

Elsőt ökel két második,
'S így üllő, vagy futó lessz;
Hogy ha szívét megékezed,
Gyermeknek örömet tesz.

Jegyzet. A' 23-ik Számbeli Rejtett szó: Szölötő.

Időjárás Jegyzéke.

(Folytatás)

1301 és — 2. lágy telek; de
1303-ra forduló olly hideg, hogy a' napkeleti Tenger majd egészen befagyott; és olly hideg nyár, és ősz, hogy a' földnek, minden termései éretlenek maradtak.
1313-ban olly késöre maradt, az idő sok féle viszontagságai miatt, a' szüretelés, hogy a' szöllők a' tökén fagytak; a' hol el kezdették is a' szüretet, a' must a' kádakba fagyott.
1315. nagy éhség Német országban.
1323. olly hideg tél, hogy a' Tengerek járhatólag befagytak.
1328. igen lágy tél. Januariusban a' fák virágzottak, Pünkösdkor már arattak, Jakab nap tájba pedig szüreteltek.
1332. olly lágy tél vólt, hogy Vízkeresztkor is szántottak a' Magyarok.

1343. lágy tél.

1349. olly igen hideg, hogy a' tengerek is befagytak.

1350—51. a' legszárazabb, és lágyabb telek; olly forró nyár, hogy az erdők kiszáradtak, mellyből viszont, olly éhség következett, hogy Német országban még a' fiaikat is megették az atyák, ha igaz a' mint Bód Péter Eccl. Historiájának 516. lapján írja.

1353. nagy szárazság, és éhség.

1364. a' legszárazabb tél, és nyár. Olly szűk esztendő lett belőle, hogy a' föld népe, majd mind éhel halásra jutott. A' Nagy Lajos, melly bőlts rendeléseket tett ez ellen, láthatni Virág Magy. Századok 2-dik Dar. 209 lap.

1381. olly hideg tél, hogy a' Lübeki Lakosok az ő tengerjeknek hátán, Prussiába terhes szekerekkel jártak.

1386. száraz lágy tél, és forró nyár annyi bor termett, hogy helyét nem lelték.

1392-ben a' télnek, és az azt követett nyárnak rendkivül való hidegsége miatt, semmi gyümölts, semmi bor nem termett.

1396—97—98. olly igen lágy telek, mint 1189-ban volt, és a' nyarak is korán valók, és hevesek. Nevezetesen 1397-ben Májusban már learattak: mind ebben, mind a' következett 98-ban a' legjobb borok termettek. De

1399. a' leghidegebb tél lett utánnok, a' tengerek járhatólag befagytak; keresztül fagyott a' Franczia országi Tsatorna, valamint a' Német Tenger is.

1406 - 7 és 8. lágy telek, forró száraz nyarak, és igen jó borok. De

1408 és 9 közt olly iszonyú tél lett, hogy a' Napkeleti Tenger majd egészen befagyott.

1420—21—22. a' leglágyabb telek, és a' világon legszárazabb és forróbb nyarnak, jó és sok bor lett. 1421-ben a' fák Martiusban, a' szőllők Aprilisben virágoztak, Aprilisben érett tseresznyét, Májusban érett szőllőt lehetett találni, Sz. Iván napjára (Jun. 24.) mindenütt tökéletesen megértek a' szőllők.

1423-ra forduló olly hideg tél következett, hogy a' tengerek járhatólag befagytak. Nevezetesen a' Napkeleti Tenger úgy befagyott, hogy Lübekbe, és Meklenburgba úgy jártak a' jéghátán Dániából a' szekerek, mint az Ország úton.

1424. ismét olly lágy tél lett, hogy Karátsonykor, és Vízkereszthor elég virágot lehetett szedni.

1426—27—28. lágy telek, forró nyarak.

1429-re forduló olly hideg tél követte 's a' nyara is olly hideg lett, hogy semmi gyümölts, semmi bor nem termett, a' földnek más terméseí is éretlen maradtak,

1430. iszonyú havas tél, melly miatt Húsvétba olly rettenetes áradása lett a' Dunának, mellyhez hasonlót az akkori emberek soha sem láttak: Belgrádnál 12 mértföldnyi széles volt a' Duna.

1439. igen lágy tél, forró nyár. 1440, a' leghosszabb, és hidegebb tél lett. 1441—42 lágy telek, forró száraz nyarak. 1443, hideg havas tél, 36 ízben esett hó. A' következett 1444-ki tél is iszonyú hideg, havas, noha ezt mások az 1445-re fordúlóról írják, mint Budai Ésaiás Magyar Or. Hist. a' 260 lapon.

1447—48. igen lágy telek, és olly száraz nyarak, hogy minden kútak, források, folyók el száradtak.

1459-re forduló telet Heltai így írja le: „Decemberben befagyott a' Duna, és Húshagyó kedden olvadt ki". Ezt a' telet Detsy Sam. 1799-ki Ujságában, a' 204. lapon, 1460-ra fordúlónak teszi e'képpen írván: „Tartott a' tél December elejétől fogva 1460. Martius utóljáig, és a' Tengereket mind a' szekerek, mind a' lóhátosak még Gertrud napján is (Mart. 17.) jégen járták.

1463. igen lágy tél, és forró száraz nyár. Bosniában a' tavak és folyó vizek majd mind kiszáradtak.

1464-re forduló a' leghidegebb és keményebb tél lett.

1467—68. lágy telek, 1468. olly száraz nyár, Németországban, Aprilistől

fogva October közepéig, egy tsep esső se esett.

1469. igen havas hideg tél, nagy víz áradások lőnek.

1471—72. lágy telek; 1473. havas tél lett, de a' nyár és az ősz olly szelíd, hogy a' gyümöltsfák Octóberben másodszor virágoznának, és Márton napkor érett tseresznyét lehetett enni.

1474. igen száraz tél, a' nyara heves, forró, száraz, annyira, hogy erdők házak, szenes szekerek felgyúlladtak a' nap hevétől; folyók, tavak, kútak kiszáradtak.

1475-re forduló a' leghavasabb, és hidegebb tél lett, a' nyara is híves, esös, és rossz borok.

1477—78. ismét lágy telek; a' nyár olly forró, hogy minden gyümöltsök el húllottak, az erdők kiszáradtak, és felgyúladtak, valamint a' folyók is el száradtak.

1484. lágy, és száraz tél, a' nyara is száraz, meleg, és annyi bor lett, hogy helyét nem lelték.

1485-re forduló, olly hideg tél lett, hogy „Mátyás Király Táborának, melly Béts felé útaza, még a' nadrágban is el fagyna szeméremteste" — a' mint feljegyzé Heltai 2 Dar. 205 lap.

1488. lágy tél, a' nyár igen forró, borok jók lettek.

1489-re forduló hideg, havas tél.

1491. igen havas, zűrzavaros tél.

1494. igen nagy tél, a' nyara olly száráz, heves, hogy 6. hónapig semmi esső sem esett, még a' nagy folyók is majd egésszen el apadtak.

1495-re forduló tél a' leghidegebb, havasabb, zürzavarosabb.

1498. igen lágy tél, reá a' legforróbb nyár.

1499-re forduló tél egy a' leghidegebbek közül, II-dik Bajazet Török Tsászár népéből Podoliában 1499-ki Januar. 10-kén egy éjszaka 10. ezernél több megfagyott. Következett napok is olly hidegek lettek, hogy 80. ezer népből alig maradt 10. ezer; ló is több megfagyott 100 ezernél.

A' Víznek tiszteltetése minden időben, és minden Nemzeteknél.

Plato és Xenophon azt mondják a' Persákról, hogy ők Halottjaikat nem temették el, hanem Templomokba tevék le Holt-testeiket, hol a' Pap így áldotta meg: „Te az Elementomokból vevéd életedet; most, midön meghaltál vegye ismét mindegyik a' maga részét viszsza: Víz vízhez, Tűz tűzhöz; Föld földhöz; Levegő levegőhez.“— Ezen Elementomok között mindazáltal a' vizet tisztelték mindenek fölött. Ugyan azokért a' legrégiebb korban hajókat sem épitettek. Ezen tiszteletből az Egyiptombeliek soha tengerre nem szálltak. Meru Indus Iró, Nemzetének Mythoszairól így szóll: Az egész világ sötét volt. Mély álom-

ba el merülve, a' láthatatlan Isten először a' vizet teremtette. Ebből egy arany tojás jöve ki, melly úgy ragyogott, mint ezer nap. Ebből született Brama, minden élő Teremtéseknek attya. A' Vizeknek Nara a' neve, mert azok Isvarónak alkotmányai, kit Narayanának hívnak (a' vízen való mozgás). Ezen Rege Moses szavaira emlékeztet. „A' föld üres, 's puszta volt, és az Istennek Lelke a' vizek fölött lebegett". Pindár első Olympiásában így énekel: „A' Víz mindeneknél jobb". Thales azt állitotta: hogy a' Víz mindeneknek kútfeje. — Minden Nemzetek Mythosza arra megy ki, hogy a' mostan élő Emberi Nemzetnek köz Attya, ki majd mint Isten, majd mint Ember jelenik meg, 's a' kinek majd Nooh, majd Deukalion, majd Xisuturus, majd Fohi, majd Brahma, majd Osiris, majd Satyavrota, majd Dlanvatari, majd Narayana 's a' t. a' neve, valamiképp a' Tengerből fejtözött ki. A' Chinai Regék Vízözönt soha sem említenek. Első Királyoknak Fohinak, ki az ő irásaik szerént mintegy 3000 esztendővel előbb élt a' mi időszámolásunknál, nem volt Attya; az ő annya a' föld, őtet szivárvánnyal nemzette. Ezen Nemzés közben nagy Vízáradás lön, 's ebből tűnt elő Fohi. Egy Indus Rege szerént Sur és Asur (jó és rosz lélek). Cesy Kigyóval a' Földet által öveztették, és vele a' Tengert el jegyzették, míg Téjjé és azután Irósvajjá nem vált, hogy a' Halhatatlanságnak, a' Vízözön által el vesztett vizét ismét meg-

nyerjék. A' kísértet Dhanvatari, emberi alakban a' tengerből jött elő, 's a' halhatatlanság Italát fehér Korsóba hozta magával. — A' régi szokások is a' víznek tiszteltetésére mutatnak. Lucianus Hyerapolis Isten-aszszonyról, kinek Templomát Deukálion az Euphrates partjaira épitette, azt mondja, hogy abban kétszer minden esztendőben Syria Arabia Tengeri vizet hozott. Egyiptomban esztendőnként Athyr hónapnak 17-kén Osiris képét egy Szökrénybe zárták, és a' Tengerbe vetették. Kiki tudja, hogy Venus a' Tengerhabjaiból fejlett ki. A' Régieknek Hal formában képzett Isteneik bizonyosan illy származatúak voltak. Ide tartozik Caunes Chaldäaiak; Dagon a' Philisteusok; Derceto a' Phenicziaiak; Ichton az Egyiptombéliek Istensége. Ha tsak ezen egy két felhozott példát tekintjük is, mi tsudálatosan megeggyezni látjuk minden Nemzeteknek véleményeit. De éppen ezen véleményeknek megeggyezése Tanubizonysága annak, hogy a' régi időbeli megfogások azok, mellyekből a' sötét és világos utóbbi gondolkodások el terjedtek.

M e s e.

Néha az égből száll,
Máskor földön gördül:
Bár ellenségnek tartsd;
Tűz' ölelni örül.
Kissebb nagyobb a' fajtája,
A' tengernél van a' szája.

Jegyzet. A' 24-ik Számbeli Rejtett szó: Bab, Báb.

(26.)

Quin.

Quin híres Színjátszó volt Londonban. Az ő mesterségének híre, néki sok pénzt szerzett, és ő ezt nem maga kedvetöltésére, hanem az ifjú Tudósoknak, és Művészeknek elősegéllésére fordította. Ekkor kezde Thomson is virágozni. Az Évszakaszokról, 's a' Szabadságról írtt Költeményei minden Olvasót gyönyörködtettek. De minden elmebeli tehetsége mellett is olly szorúlt állapotban élt, hogy sokszor ebédjét sem tudta megfizetni, és a' jobb jövendő reménységében néki adósságokat kellett tennie. Midőn Évszakaszai el hiresedtek, egyik Hitelezője azt jó alkalmatosságnak vélte lenni, hogy pénzéhez juthasson, 's azért Thomsont bezáratta. Quin, ki maga is gyönyörködve olvasta Thomson' Költeményét, jóllehet a' Költőt nem ismérte, azonnal hozzá ment, 's szokott nyíltszívűséggel így szóllította meg: „Az Úr engem hihetőképpen nem ismér: engem Quinnek hívnak".

Thomson: Személyessen ugyan még eddig nem volt szerentsém az Urral megismérkedni, de nevéről igen jól ismérem. Tessék leülni. — „Quin leült. — Quin: „Nekem az Urral egy kis dolgom volna, 's azért, ide rendeltem vatsorámat. Gondolom nem fogja rosz néven venni bátorságomat. Tessék velem tartani". Thomson el fogadta a' meghívást, 's minekutánna jól ettek ittak, illy beszélgetés támadott ismét közöttök: Thomson. „Uram, méltóztass velem parantsolni, a' mi tölem kitelik, avval szívessen szolgálok". — Quin. Nem parantsolni, hanem könyörögni jöttem. Én az Úrnak száz font Sterlinggel tartozom, ezeket akarnám viszsza fizetni, ha azokat az Úr most el fogadni akarná. Thomson (Érzékeny indúlattal). „Nem gondoltam volna, hogy Quin valakit az ő szerentsétlenségében gúnyolhasson". — Quin. Nem Barátom, emberségemre mondom, nem gúnyolni jöttem az Urat. Én az Úrnak száz font Sterlinggel tartozom, és ime, itt van a' Bankó. Thomson. „Látom az Úr zavarodásomból akar kimenteni, 's az adósság színe alatt, nékem 100 font Sterlinget ajándékozni". — Quin. Ismét ellent kell az Úrnak mondanom. Én az Úrnak 100 fonttal tartozom: de még az Úr azt, úgy látszik, nem tudja; meg kell tehát a' dolgot világositanom. Én a' múlt hetekben Testamentomot tevék, 's a' többi között, az Évszakaszok Költöjének is 100 font Sterlinget

hagytam. Meghallván most, hogy az Úr ezen házban vagyon, örömöt akartam magamnak az által szerezni, hogy a' testált Summát magam kifizesem, mivel megtörténhetnék, hogy az Úr holtom után, arra kevesebbé szorúlna. Már talán általlátja az Úr, hogy az Urat nem jöttem gúnyolni. — Quin ei ment, 's Thomson minden bajos környyülállásából kimenekedett.

Sok embernek a' sült Veréb a' szájába repül.

Hesperus folyó Irásnak 1821-iki Octoberi Tsomójának 13-ik Száma alatt ezt találjuk feljegyezve. — „Valamelly szegény Molnár Inas, Sz. Pöltenben, egy özvegy Molnárné malmában szolgált, ki hasonlóképpen szegény volt. A' Molnár Inasnak Bétsben Szeretője volt. Ezen Szolgálóleány véletlenül jelen volt, midőn az Urasága Ujságot olvasott, és hallá, hogy abban valamelly Svéd országban meg haltt Austriainak örökösse után kérdezősködnek. Mind a' Kereszt, mind a' Vezeték név Szeretője' neve. Hamar el fut tehát hozzá, és tudtára adja szerentséjét. A' Molnár Inasra 28 Milliom (?) maradott. De mivel több örösösök is jelentették magokat, az örökséget felosztatták, 's fele (14 Milliom fr.) a' Molnár Inasra szállt; fele pedig a' távulabb lévő atyafiakra. — Az egész történetnek ez

a' folyamatja. — Egy Austriai, mintegy száz esztendő előtt Svéd szolgálatba állott, 's ottan egész Generalisságig felment. A' háborúk alatt derék Summa pénzt szerzett magának. Pályája végén, mint ország árulót befogták, kintsét birtokát törvényessen letartóztáttak, és őtet pörbe idézték. A' Pör alatt a' Generális a' tömlöczben meghal. — A' Pör tovább folytattatik, 's a' Törvényszék annak kimeneteléig a' pénzt az Ángol Bankóba adta. Ezen helyen a' Pénz, a' sok esztendők alatt, nagy Kamatokat hozott. Végre itélet hozatik, 's az utólsó Törvényszék a' Boldogúltat a' Vád alúl felmenti. — A' Molnár inas, most gazdaaszszonyától a' Malmot megfogja venni, 's hálaadatosságból Szeretőjét el venni". — (Fides penes Authorem).

Bianca della Porta.

A' Lombardiai Királyság, mellyet a' vörös szakállú Fridrich, Német ország részére meghódított, Ezzelin Gibellinus alatt ismét szabaddá tette magát. A' többi felső Olasz országi városok is követték, és tsak Bassano maradott a' Németekhez hív, mellyet Podesta della Porta védelmezett. — Podesta mellett az ő erköltsös, és kitűnő szépségű felesége Bianca harczolt. Mint akármelly Hős, mindent el követett a' város megtartására, 's az ostromkor forró

vizet, és olajat, köveket, és tűzes üszögöket szóratott az ellenségre. Titkos árulás a' várost még is Ezzelin kezébe játszotta; hijába viaskodott oroszlány módjára Porta, a' berohanó ellenség, híveivel együtt levagdalta. Biankát Ezzelin el fogta. A' szép Aszszonynak kellemei, a' bárdolatlan embernek szívét nemtelen tűzre gerjesztették: de bár miként hizelkedett neki, bár mint fenyegette, az erköltsöt meg nem routhatta. Egykor a' búja Ezzelintől megakarván menekedni, a' Házának ablakán leugrott. Örömest feláldozta volna bánatos életét: de a' sors a' búja Ellenség hatalmának fentartá. Kétségbeestében mindenképpen azon volt, hogy valamiképpen megúnt életét elveszthesse. Feltételét jól által látta Ezzelin, 's azért minden módot el követett, hogy azt végre ne hajthassa. De mit nem tehet egy nemes léleknek el szánása, ha tsak a' halál által nyerheti viszsza el vesztett szabadságát. Biankának maga viselete hirtelen megváltozott, és minden tettében tsendes maga viseletet mutatott. Egykor azon kegyelemre kérte Ezzelint, hogy férjének holttetemeit szemlélhetné meg. Ezzelin hajolt kérelmére, és Bianka a' Kriptába ment, a' hol Férje el temetve vala. Itt az őröket, kik a' Koporsónak födelét felemelték, arra kérte, hogy támasztanák fel, mivel olly hirtelen Férjétől meg nem válhatna. Az Örök végre hajtották kívánságát, és Bianka, a' midőn a' Holttesthez borúlt,

a' támasztékokat el taszította, 's a' nehéz kő-földél egész terhével fejére rogyván, őtet öszve zúzta.

Természeti Ritkaságok.

Cadix Városa Febr. közepe táján, azon különös Tűnemény által, egésszen mozgásba hozattatott, hogy déltájban a' napot igen különös fényességű tsillag látszott követni.

Nápoly városát Febr. 8-kán az a' rémittő, de a' nézö-szemnek tetszetös Tűnemény indította bámúlásra, hogy a' Vezúv hegye, hosszas nyúgodalma után, a' gyakor földindúlások által már elöre jelentetett tűz-okádását újra el kezdette, mellyben az volt különös, hogy új nyílást kezdett, és szörnyű füstös lángokat hányt, mellyeknek fölemelkedése alatt a' láva új úton kezdett kiömleni, úgy mindazáltal, hogy, a' mitöl féltek, a' lakó helyekben kárt nem tett.

Magyar országban Mart. 11-kén Fehér Vármegye szélén Baratska táján, szörnyü villámlások és tsattogások voltak, mellyeket nagy zápor esső követett. Ezt tapasztalták Váczon is. Alpáron pedig, Tisza mellett, hasonló villámlások 's tsattogások között a' menykö a' toronyba ütött, 's nem tsak annak tetejét, hanem a' Templo-

mét is el égette. A' tűznek nagy erejét tsak a' nagy essö gátolta.

Különös jó apetitus.

Blackburnban, nem régibe megevett egy 70 esztendös ember 2 óra alatt, 2 font sajtot 2 ½ font marhahúst, és 6 font kenyeret, és a' mellett megivott 14 palaczk erös sört. Ezeket el költvén fogadni akart, hogy még megeszik 2 font marhahúst, 1 font írósvajat, és 3 font kenyeret; de a' környül állók, eléggé meglévén már győzödve appetitussának jelességéről, fogadni nem akartak.

Statisticai Jegyzések.

A' Spanyol Corteseknek mostani Tagjai között vagyon egy Grand, 28 Pap, 2 Castiliai Titulusú, 27 Földes Úr, 10 Kereskedö, 1 Fabrikás, 6 Városbeli Tiszt, 18 Prókátor, 5 Universitásbeli Tudós, 23 Katona, 5 Orvos Doctor, és 17 országos Hivatalbeli, 5 egykori Minister, és 2 Deputatus a' Canáriai Szigetekből.

Rómában a' Pagság és Egyházi Személyek mostan illy számúak, t. i. Cardinalis 19, Püspök 27, felszentelt Pap 1450, Szerzetes Barát 1532, Apácza 1464, Seminaristák és Tanúlók 332.

Róma Várossának népességét, az 1821-ki esztendőben, így vették számba. A' nagy számú Zsidókon kívül találtattak Keresztények 146,000 Lelkek, mellyek 34,650 Familiákra oszlottak. Ugyan a' közelebbi esztendő folytában születtek Rómában 4756, el temettettek 5415, az egyházi Szertartás szerént öszve adattak 1205 párok.

Apróság.

Bizonyos Izraëlitát katonának vittek, a' hol a' fegyver gyakorlásokat már annyira mennyire megtanúlván, az ellenség elejébe is kikellett volna állania. Ezen készületei közt, melly-vasát ő megfordítván, hátúlra fűzte. Mire való az, kérdi felbosszonkodva a' Tiszt: majd ha megfutamodok, viszonozá egyenes lélekkel Sólom, hasznát vehetem.

Rejtett szó.

Az egész jó eledel,
Mellyet kis hüvel nevel;
Feje nélkül a' Boris
Pörgeti éjfélkor is.
Farka nem étel száma:
De annak fűszerszáma.

Jegyzet. A' 25-ik Számbeli Mese: Víz, melly folyóvá lévén a' tengerbe ömlik, 's ott vagyon a' torka, vagy szája.

(27.)

A' Magyar Utazók.

Tudományos felvilágosodást, és nemes érzést bizonyit az Nemzetünkben, hogy igen közönségessé lett az a' vágyódás: Vajha Eleinknek eredetét, más keleti Nemzetekkel lehető atyafiságát, és régi székeit tudhatnók! — E' végre Mátyás Király különös küldöttséget készült megindítani; későbbi Tudósaink pedig tudománnyoknak egész készületével kiállottak a' nyomozásra. De a' kérdések mind eddig el határozatlanon maradtak; mivel a' dolognak természete helybeli visgálódásokat kiván. Azért addig is, míg valamelly nagy lelkű Hazafiak tehetős segedelemmel számosabb küldötteket meg indítanak, örömmel látjuk, hogy egyegyes TudósUtazók a' czélt közelebbre hozni törekesznek. Körösi Sándor Úr, Erdélyifi, útját már Teheránig, Persia fő városáig folytatta: Jaksics Gergely Úr, Esztergomifi, pedig már a' Kaukazust két izben más más felé

megjárta. Ezen tudós Hazafi az öszszel szülö földére viszsza tért, és addig is, míg majd bövebb Jegyzéseit, mellyeket útközben el hagyni kénteleníttetett, köz haszonra fordíthatná, közli általam a' Keresztény Tatár Miatyánkot:

„Minink Atye, ki da tegeken, volgaltess tinin lemet, toless tinin kuksa, et-less tinin erek, kuze kesne-eme tegeken, meleg-teszta kindem mimnink tsilla ketsin ma adna memnink, utara memnink paranygets memnank, kuze mi elterelsz minink-gets memnank, is ne vegel memnink kesertet, szirlága memnink jaitongets. Mert tinin kuksa, vi, tsjab tsilagodon".

Szomorú emlékezet

Ns. Nztes Nagylaki Jaksits Ágnes édes Annyának Esztergomban történt haláláról.

Haukaziában a' havas Elborusz Hegy allyán
Aug. 2-dikán 1820-dik Eszt. kesergé
Gergely fia.

Millyen gyászos hír-szó érdekli fülemet,
Melly komor éjszaka boríttya fejemet?
Ah el vesztettem már az én fö kintsemet!
Édes Anyám' kitül vettem az Éltemet.

Érette zokogván keservesen sírok,
Bútol el fogódván magammal nem birok;

Jajgatásaimnak nem lehetek urok,
El nyomván jártomban idősebbi korok.

Drága édes Szülőm! koporsód nem látám,
Távul létem miatt szemed nem foghatám,
Csak puszta szavakkal köszönetem adám,
Hálámat zokogván, csak nevedet áldám.

Ah botsáss meg, kérlek minden hibáimért:
Ezerszer tsókolom kezed jóttetedért,
Kisdedségemtől vett bölts oktatásidért,
'S valahányszor csak szám tölled tanátsot kért.

Ki tudna illy Anyát elégképp tisztelni;
Vagy ki tudhatná jól Hamvait ölelni?
A' zápor könyektől szemének el telni,
És nagy jajgatásra kell annak kikelni.

Bár csak elő tudtam volna néked adni,
Másodszor 's Azsián keresztül akadni
Hogy mertem, illy földön, Tengeren haladni,
Hogy tudtam Caucasus felé tusakodni?

Húsz évek el töltek nagy bújdosásomban
Az olta csak kétszer valék én Hazámban;
Maid én is el halék Anyám el haltában!
Ajánlván jó Lelkét Isten jóvoltában!

Kérem, Tsolnokomat mostan Hazám felé
Hogy halkal intézné, máskint veszek belé! —
És jobb egésséget bár adgyon e' mellé,
Hogy tapasztalásim mozdithatnám elé.

Néhány Újj Találmányok.

(a' Ts. Kir. Bétsi Polytechnikai intézet 1820-dik esztendei évkönyveinek II. Kötetéből).

Finom, és mindenütt igen könnyen készíthető kő ragaszték. (Malter) Az Épitő Mesterségnek tökélletesitésére, sokféle kő ragasztékok ajánltattak, mellyek mind a' vízalatt, mind a' szározon egyképp megálljanak. Ezek között a' Basalt nemű köveknek, mészszel való öszve köttetése mind eddig fő helyet érdemlett. Ezen ragasztéknak tartósága a' Basaltban foglaltatott vas oxydalumtól látszatott függni, ugyan azért Prechtl Úr, a' Bétsi Polytechnikai Intézetnek Igazgatója, a' vas-oxydulumnak a' homokkal, és mészszel való mesterséges öszveköttetését ajánlja a' jó köragaszték készitésére. A' dolog igy megy végbe. Vesz t. i. meleg vizet, és abban, a' készitendő köragasztéknak mennyiségéhez képest bizonyos mennyiségű Gáliczkövet feloldoz, és evvel az égett mészet a' szokott mód szerént megoltja, azután pedig Quarz-homokot (közönséges homokot) kever közibe. Ezen keveréknek, mind a' levegőben, mind a' víz alatt egyforma a' tartóssága. A' Feltaláló Úr azt is tapasztalta, hogy a' homok' hozzá adása nélkül is erős, és tartós köragaszték készülhet belőle. Legjobb tsak annyit készíteni egyszerre, a' mennyi

egy nap elkel. A' mésznek megoltásakor azt jól meg kell keverni, hogy a' ragasztékban egész mész darabok ne maradjanak, 's ezért legjobb a' meszet a' megoltás előtt Gálicz-köves vízzel befetskendezni, hogy porrá öszve omoljon. A' Tsász. Kir. Austriai Fortificatio-Directiója ezen Kö-ragasztékot már néhány kertek víz-medenczéinek készítésére használtatta, és azt tapasztalta; hogy az mind a' víz alatt, mind a' szárazon, rendkivül való kemény szerré öszve áll, 's hogy néki a' téli fagy sem árt.

Újj Sárga Festék: Kopenhágában valamelly Chemikus igen finom, és tartós sárga festéket talállt fel. Lemetéli t. i. a' virágzó Krumpli szárainak hegyeit, és azokat öszve zúzván, levöket kifatsarja. Ha ezen festékben pamukból, vagy gyapjúból készült akárminémű szereket két nap áztatunk, finom és tartós sárga színt nyernek. Ha pedig az így megfestett Szereket a' kék festéket tartó katlanba mártjuk zöldé válnak, és színöket el sem vesztik.

Az Üveg töredékenységének meggátolása. Valamelly Amerikai, következendő, tapasztaláson épült bánás módját ajánlotta, az üveg töredékenységének megátlására. Akármelly üveg edényt tudniillik hideg vízzel megtöltt fazékba teszünk, és a' vizet a' forradásig megmelegítjük, azután ismét lassanként meghagyjuk hűlni, a' nélkül hogy az üveget kivennénk. Az illyes üvegekbe, ha jég fagyán általk volna

is, egyszerre forró vizet önthetünk, és nem fognak öszve repedni. Ha még nagyobb höség, és fagy változásra akarnók el készíteni, olajban forraljuk, és hűltjük meg.

Az Üveg készítésben az újjabb időben tett elömenetelek: Mivel mind eddig a' finomabb Üvegeket tsak a' Plánta Lúgsónak (Kali) Kova földel való öszveforrasztása által készíthettük; ezen mód pedig nem tsak az erdőknek irtóztató el pusztulasát húzza maga után, hanem sok időt kívánó öszve forrasztása miatt másképpen is nagyon költséges, Ő Felsége valamelly hasznosabb, a' Plánta lúgsavat egészen kipótoló keverék feltalálására Jutalom kérdést tett. Ennek következésében sokan sokfélét próbáltak, mellyeknek leirása sok helyet 's időt kivánna. A' dolognak veleje abban áll, hogy mind Dr. Östereicher, mind Baader, mind Báró Leithner, mind Niedermayr, Gehlen, és Joris, mind minden egyebek, kik a' Jutalmat megnyerni kivánták a' Kali helyett a' Tsuda sót (Glaubersalz, Wundersalz) ajánlanák, mellyet a' Természet is bőven termeszt, és külömbféle Chemiai munkálódásokból is felette nagy sokasággal képeződik, mind eddig pedig tsak a' földnek haszontalan terhe volt. Az Üvegkeverék majd mind eggyiknél Tsuda-sóból, Kovából, Mészből, és Szénből áll, (ezen szereknek mennyiségében különbözvén leginkább egymástól). A' mész által könnyebben olvadásba jön,

a' Szén pedig színét veszi el. A' sok próbák után az üvegnek ezen keverék által való készítése módja annyira tökélletesedett, hogy abból szinte olly színetlen üveget készíthetnek, mint a' Lúgsóból, és sem annyi idö nem kívántatik hozzá (mert 21 öra folyása alatt ki ég) azon fellül pedig sokkal keményebb is.

A' Könyvek keletének, és a' Népességnek öszve hasonlíttása.

Rendszerént a' Könyv-kereskedésekből, és azoknál fogva a' Könyvek olvasásából lehet a' lelki életet, és tudományos culturát megitélni, úgy hogy mennél több Könyv-kereskedések vannak bizonyos Városokban vagy Tájakban, a' Népességnek mivoltához képest, annál nagyobb tudományos kimíveltséget lehet tulajdoníttani. Erre nézve, kellemetes lehet Érdemes Olvasóinknak ezen öszve hasonlíttásokat, egy tekintet alatt látni: Bétsben 240,000 Lakosok és 28 Könyv-kereskedések; Prágában 76,000 Lak. — 7 Könyvker.; Berlinben 178,000 Lak. — és 51 Könyvker. — Münchenben 56,000 Lak. — 8 Könyvker. — Mannheimban 20,000 Lak, 2 Könyvker. — Stuttgártban 22,000 Lak. — 5 Könyvker. — Hannoverában 18,000 Lak. — 2 Könyvker. — Lüneburghan 10,000 Lak. — egy Könyvker. Aachenben 26,000 Lak. — 4 Könyvker. —

Straszburgban 48,000 Lak. — 2 Könyvker. Bazelben 15,000 Lak. — 4 Könyvker. — Main mellett lévő Frankfurtban 40,000 Lak. — 17 Könyvker. — Ulmában 15,000 Lak. — 3 Könyvker. — Augsburgban 28,000 Lak. — 5 Könyvker. — Nürnbergben 29,000 Lak. — és 17 Könyvker. — Freyburg Breisgauban 10,000 Lak. — 2 Könyvker. — Regensburgban 22,000 Lak. — 2 Könyvker. — Ezen földközepetti Német Városok között Lipsia azon tekintetben legnagyobb figyelmetességet érdemel, hogy az egész Német országi, sőtt mondhatjuk, egész száraz Európai Könyvkereskedésnek közép pontja, a' hová, a' Húsvéti, 's Sz. Mihály napi nagy Vásárokra (Messe) minden Országokból, az új Könyvek össze hordatnak, és onnan mindenfelé el terjesztetnek; ugyan azért ottan nem lehet a' Könyvkereskedést a' Népességhez hasonlittani.

Rejtett szó.

Magasságot képez, húzva, első féllel,
Más fele nem élhet, hanem tsak a' vérrel;
Az egész sem élhet tsupán tsak a' széllel;
Kis állat, 's osztozik Gazda kerestével.

Jegyzet. A' 26-ik Számbeli Rejtett szó: Borsó, orsó, só.

(28.)

Időjárás Jegyzéke.

(Folytatás)

1513—14 igen lágy telek voltak. 1515 igen havas tél; ezt olly essös nyár követte, hogy Pünkösdtől fogva Sz. Mihály napig, minden nap szünés nélkül esett az eső; minden folyó vizek rendkívül kiáradtak, és Német ország, úgy látszott a' sok víz között, mint valamelly Sziget.

1518. igen lágy tél, szörnyű meleg nyár. 1519. hideg havas tél. 1520. igen lágy tél, és olly forró meleg nyár, hogy a' folyó vizek majd egésszen kiszáradtak, a' Boden tava is (Boden-see) szinte egésszen el apadt; 1521 olly hideg tél lett, hogy a' Tengerek is befagytak.

1524. lágy tél; 1529 igen kemény hideg havas tél.

1530. felette lágy tél, ollyan az 1538-iki is, úgy hogy a' virágok is kinyíltak.

1540-re forduló tél igen lágy, mellyet olly igen heves száraz nyár követett, hogy erdők baglyák 's házak felgyúltak; a' folyó vizek folyásoktól megszűntek, és sok helyeken árkaikat is felszántották 's bevetették. Ezek közül való nevezetesen a' Rajna is. Beyreuth körül drágább volt a' víz a' bornál. Magyar országban is olly nagy volt a' szárazság, hogy a' takarmány nem léte miatt 14 darab marhát is meglehetett 10 forinton venni.

1554—56—57—58. lágy telek száraz nyarak; 1559-re forduló olly havas tél, hogy ember magosságnyi havak valának, midőn Dudith Olasz ország felé útazott Januar, és Febr. hónapokban.

1564. igen lágy tél, meleg száraz nyár; az ősz igen esős, az 1565-re forduló tél a' leghavasabb és hidegebb telek' egygyike vala, utánna olly bőv nyár lett 65 és 66-ba, hogy 1 forinton 20 Pesti véka Tiszta Búzát lehetett venni. Erdély országban, 1 pénzen 3 messzely finom bort. Ezen bőséget előre megjelentette a' Kígyóknak temérdek sokasága; mert 1564-ben annyi Kígyók támadtak, hogy még az asztagokat is el emésztették, a' mint írja Valerius Maximus. A' föld népe még mostan is bő esztendőt vár, ha igen sok a' Kigyó: ez talán minden bal vélekedés nélkül igaz lehet, ha úgy gondolko-

dunk, hogy illyenkor a' föld kebelé el van vízzel telve, melly a' kígyókat lyukaikból kiöntvén kénszeríti a' száraz helyek keresésére: midön pedig a' föld vízzel megtelik, igen természetes dolog, hogy böv termő légyen.

1569. hideg tél, és egész nyáron esett az eső.

1572. olly lágy tél volt, hogy Januariusban már zöldellettek az élő fák, Februariusban a' madarak tojtak; utánna 1573-ba olly iszonyú hideg tél lett, hogy Május hónap 21-ken még minden erdők és mezők, hóval, jéggel voltak beborítva Prussziában, és iszonyú víz-áradások lőnek utánna; Franczia országban pedig ollyan éhség, hogy az emberek egymást ették, a' mint írja a' Histor. Orbis Terrar. Geogr.

1586—87. felette lágy telek, a' gabonák Húsvétra már kalászt hánytak, és virágoztak, a' nyár igen forró lett, úgy hogy sok házak felgyúlladtak. Sopron tájékán igen sok bor.

1588. lágy tél.

1589. igen hideg, havas.

1590. lágy tél, forró nyár.

1591. lágy tél, Decemberben éjszak felé igen sok égi tsudák (talán tsak aurora borealis) láttattak.

1594. igen lágy tél, forró száraz nyár.

1595. iszonyú hideg havas tél, mellyből osztán szokatlan víz-áradások.

1596—97—98. lágy telek; ezen utolsó esztendőben az egész nyár és ősz felette száraz volt. Coller Obs. Medic. írja, hogy Octoberben 31 nap szünet nélkül esett az eső.

1599-re forduló a' leghavasabb, hidegebb tél.

(Folytattatik).

Bonaparte' Fogságának helye.

Párisban, folyó esztendőben, már másodszor kijött illyen czímű Könyv: „Document pour servir a l'histoire de la Captivité de Napoleon Bonaparte a Sainte Hélène" 's a' t. Bonaparte fogsága helyéről a' többi között ezen tudósítások találtatnak benne: Midőn az ember a' tenger felől közelit Sz. Ilona Szigetéhez, megborzad, a' hullámoktól körül vertt, 's majd a' felhőkig feltornyozott hegy tsoportnak, 's a' meredek szikláknak látásán. Midőn a' Sziget elöször Bertrand Aszszonyság szemébe tünt, illyen szavakra fakadott: „Az ördög okádta ki e' hegyet, midőn egyik világból a' másikba repült". De bár melly borzasztó a' tenger felől, még is belöl elég kellemetes. Örömmel tsügg a' szem a' tenger színe fölött 12—1400 lábnyi magosságú mosolygó tájakon, viruló völgyeken, 's a' jól művelt vidékeken, és James-Townnak jól el rendeltt falain. Az út, melly Plantation

Houseból Sandy Bayba viszen, a' legbájolóbb, és legjátszibb (romantique) minden gondolható vidékek között. Azon vidék, mellyet Sandes Bay völgyéből Dovetonnak házától láthatni, egész Bock-Rose hegyéig valóban gyönyörködtető. Ezen tetőn Karnes, tengeri Kapitány özvegyének mezei háza áll, hol az útazó kipihenhet. Ezekkel igen különös ellenkezésben ván Diána tsútsának erdeje (bois du pic de Diana), mellyen örök felhök lebegnek. A' Huts'gateba vivő úton, (melly egyedűl Bonaparte sétálására készittetett). Masson, és Ross Aszszonyságoknak mezei házaik, árnyékos tavaik, és a' Prospect-Hall a' szemet, újjabb újjabb gyönyörűségeikkel magokra vonják. — Longwood felé (Bonaparte lakása) a' táj egészen más szinbe öltözködött. Azon gödrös hely, melly az ördög puntsa (zagyva) név alatt ismeretes (Bowl de Punch du diable) terméketlen környékével tsúnya ellenkezésben van a' Coursesi, Pedwoodi, és a' Longwoodi ültetések viruló mezeikkel. A' Város felé vivő úton Sir Thomas Reade-nek háza áll 's mellette a' Strázsa ház. (Eddig volt szabad Bonapartenek késérő nélkül lovagolni). Itt az ültetések már majd szint olly szépek és gazdagok, mint Brooke Úrnak, a' Sziget kormányozója Titoknokának Háza körül lévő ültetések. Ha az ember onnan Plantation House felé néz, Sir Georges Byngham, és Desfontaine gyönyörü mezei házaikra akad. De sem-

mi sem vonja olly nagyon a' szemet magára, mint High-Koll hegyének (pic) tsútsa, melly egyedül maga a' tsendes völgynek ölében az ég felé emelkedik. A' szabad szív sehol se lelhetne a' világon szebb mulató helyet. James Townban újjonnan most Törvényszék palotája, fogház, és Mulató házak készűlnek, mellyek azon várasotskát nagyon fogják ékesíteni. — Longwoodban *) a' Barometrom változatlanúl a' 60—75-ik gráduson vagyon, 's ez okozza talán, 's a' dél keleti szellő, melly ott örökkén fúv, hogy azon vidék olly termékeny. A' hőség alig nagyobb, mint Párisban, vagy Londonban: de az éjszaka a' Nappallal olly hirtelen változik, hogy a' nap alig nyugszik el, már a' legnagyobb sötétség terül a' földre. Bonapartenek Longwoodi háza előtt ékes mulató Kert vagyon, tele virág ültetésekkel; e' mellett vagyon mintegy 4. holdat el foglaló Konyha-kert, az épülettől mintegy 100 lépésnyire, Porteus kertésznek igazgatása alatt. Az ő újjonnan épült haza igen ékes izlés szerént készült: de abban Bonaparte soha sem lakott; mert a' halál akkor elragadta, midőn az megkészült.

*) Longwood (grand bois) azon erdőtől vette nevét, melly jobbról körül veszi, és mintegy másfél mértföldekre el terjed.

Javai Fetske fészkek.

Chinában nints nagyobb nyalánkság, mint a' Fetske fészkek, 's a' Summa pénz, mellyet ezen tsekélységért fizetnek, valóban nagy. Külsőképp ezen fetske fészkek nem egyebek finom szálak szövevényénél, mellyek valamelly általlátsó enyves szerrel vagynak egymáshoz ragasztva. Ezen enyves szer, hasonló a' tengernek legtisztább habjához. — Hazája e' Fészkeknek, mint a' felírásból láthatni Java, hol valamelly kitsiny, motskos, hamvas Fetske szövi, a' legmélyebb, legsötétebb, és legborzasztóbb mészkő üregekben, és barlangokban. Némelly fészkek 500 lábnyinál mélyebben vagynak a' föld alatt. Mennél finomabb a' fészek szövetje, mennél egyformább a' szála, annál nagyobb a' bötse. Sokszor a' szebb nemű, fehér, általlátható, és motsok nélkül való fészkekért szinte olly nehezségű ezüst pénzeket adnak, valamelly nehéz a' fészek. Ezen drágaságáért a' kereskedésnek egy ága lett, 's a' Javaiak, már kora ifjuságoktól fogva annak felkeresésében gyakorolják magokat. De mivel kötél lajtorják, vagy más eszközök segitsége nélkül nem lehet hozzájok jutni, és e' szerént, azoknak felkeresése az élet veszedelmével vagyon öszve kötve, a' Javaiak hivalt szoktak áldozni, minekelőtte a' sötét mélységbe leereszkednek. Az áldozat után azon Üreg Papjához mennek, mellybe

leakarnak ereszkedni, és annak áldását is kikérik.

Apróságok.

Valamelly tsetsemő sokat betegeskedett, 's úgy látszott, hogy szédűlésben szenved; de a' sok orvoslásokra sem könnyebbűlt meg. Végre az Orvos azt mondja, hogy a' Gyermek részeg — Részeg? egy tsetsemő? — Az orvos szoros kérdésre veszi a' szoptató dajkát, 's kivilágosodik, hogy ez naponként jó portzió pálinkát szokott felhajtani. Anyák! vegyetek példát, hogy kell tsetsemőiteket idegen emlőkre bízni.

Phöbe Hessel, a' ki Anna Királyné alatt 1713-ban született, és nem rég 108. esztendős korában halt meg, még fiatal leány korában katonának állott, és a' Fontenoai ütközetben sebet is kapott; mivel a' Hannoverai Dynastiából lévő minden Királyok' alatt folytatta katonáskodását, most IV. György alatt penzióba tétetett.

Mese.

Károg, mint a' Varjú,
De nints rajta tollú:
Ámbár néma más üdőben:
Egyszer szóll az esztendőben;
Akkor is tsupán kinnyában,
Hogy vagyon ember markában.

Jegyzet. A' 27-ik Számbeli Rejtett szó: Ég, ér, egér.

Hasznos Mulatságok. 1822.

(29.)

Az embernek Haja.

Minden Hajszál vékony, kemény, visszsza-rúgó erővel biró, korong forma (cylindricum), hajlékony test, mellyben sem érző inak, sem erek nintsenek, melly el rothadatlan, és idio elektrikum. Minden Hajszálban velő vagyon, mellytől színét nyeri. Nagyító üvegeken számlálhatatlan párolgó lyukatskákat láthatni külsőképp rajta. Tápláltatását, mindegyik Hajszál különös életértől veszi, és a' szükségtelen vért onnan a' szívhez, egy vér-ér hordja viszsza. Minden Hajszálnak hagyma forma gyökere van, melly a' közönséges takarókban feneklik, a' honnan mintegy plánta, tápláló nedvességeit magába szívja. A' gyökér két részből áll: t. i. egy külső takaróból, melly a' gyökért tsésze formán körül veszi. Ehez az érző inaknak, és ereknek igen finom végei járulnak. A' Tsészének azon része, mellyből a' haj kinő, sokkal keskenyebb, mint belső tompa vége.

A' tulajdonképpen való gyökeret ezen tsésze veszi körül, és abból mintegy 10 hajlékony szálatskák kisarjadoznak, mellyeket a' közönséges takaró (cutis) felső hörötskéjének (epidermis) folytatása vesz körül. Midön t. i. azon szálatskák a' föből kitódúlnak, a' hörötske velök együtt kinö, és szintúgy magába zárja, valamint testünket a' közönséges takarók. A' Hajszálatskák, és az ö takarójok között belül hézagok maradnak, és ezen hézagot az olajhoz hasonló nedvesség (a' haj veleje) tölti be. Ezekből meg lehet fejteni, miért olly piros a' haj, (mert azon nedvesség belöle kipárologhat); 's miért olly érzéketlen (mert takarójokban semmi érző inak sintsenek). Wirthof Jegyzései szerént (De pilo humano. Duisb. 1757.) az ember hajának vastagsága, egy hüveknek mintegy $\frac{1}{800}$ — $\frac{1}{572}$ része. Muschenbrock (Introd. ad Cohaer. Corpor. firmor. Dissertatio Physica. L. B. 1729. p. 421.) 2069 Grán nehezéket akaszthatott némelly hajszálakra, a' nélkül, hogy el szakadtak volna. — Számára nézve, egy jó tömött hajú ember fején, mintegy 240,000 hajszál lehet. — A' Hajat úgy látszik, nem tsak ékességre, hanem haszonra is alkotta a' természet, mert a' fejet födi, és a' hideg ellen oltalmazza. A' Szemöldökök a' lefolyó izzadságtól óvják a' szemet; a' Szempillák a' pornak, napsugárnak, széles káros befolyását akadályoztatják. Egyébaránt, ki ismeri a' hajaknak minden tulaj-

donságait. Azon tapasztalás, hogy minden hegyes testek, az Elektromi folyamat magokba szívják, okot adhatna, azon véleményre, hogy a' hajak talán azért vagynak a' természettől alkotva, hogy ezen folyamat a' Levegöből a' testbe szívják. Ezt az állatoknak szöreikből az izgatásra kiömlő elektromi folyam is megbizonyíthatná, és igy, kitudja, mi káros a' haj elnyíretésének szokása, a' bajúsznak, és szakálnak leborotválhatása. A' fő e' miatt kevesebb elektromi folyamat nyer, és ennek az elme tehetségébe legnagyobb befolyása lehet. Alig hallanánk annyit a' főfájásról, feledékenységről panaszolkodni, ha a' hajat hosszúra növesztenénk. Alig volna annyi fog, és fülfájó ember, ha az ajkat szakál ékesítené.

Mi okozta Sz. Domingóban a' Szeretsenyek' pártütését?

A' Domingói közönséges Nép-támadásra, melly Toussaint l'Ouvertűrnek Vezérsége alatt a' Fehéreknek meggyilkolásával végződött, következendő történet adott alkalmatosságot. Mayomba Szeretseny, rabszolgája volt egy felette gazdag Birtokosnénak, kit Sz. Domingóban a' legszebb fehér Aszszonynak tartottak. Ezen Aszszony Port-au-Prince városához közel, mezei jószágán lakott. A' víg, és gond nélkűl való

élet kedvelése miatt nála mindég számos vendégek voltak, 's mivel Mayomba hires szakáts volt, néki kelletett az ételeket el készíteni. Egykor valamelly megpörkölt süteményt hoztak az asztalra. Ezen tsekélység miatt az indúlatos Aszszony ollyan dühösségre gerjedett, hogy a' konyhába kirohanva, Mayombát elevenen az égő kemenczébe vettette. Rabszolgái borzadozva szemlélték szerentsétlen társoknak a' lángoktól való megemésztetését: de senki sem merte magát boszújának ellene szegezni. Mayombának özvegyen maradott Felesége, és árván maradott három gyermekei a' hegyekbe futottak. a' kóborló Vadászokhoz, velök vivén Gyámoloknak hamvait. Ezen hamura esküttek a' Szeretsenyek boszúállást. Mayomba Aszszonyának minden ültetéseit szemei előtt felpörkölték, magát pedig egy dárdához kötözték, és Port au-Princenek piaczára kiállították, hol ő a' dühös népnek áldozatjává lett. Az Aszszony még tsak 23 esztendős volt. Példát vehetnének ebből minden indúlatos Aszszonyok, boszújoknak mérséklésére.

Az elveszett Paraditsom Költeménynek eredete.

A' híres Milton, ifjú korában egy réten aluva, midön két Leányka azon kotsizott. Szépségétől el ragadtatván a' kotsi-

ból kiszállottak, hogy ötet közelebről megtekintsék. Az Ifjabbik elővevé Napló könyvét, 's egy Levelet kiszakasztván, valamelly Olasz Költőnek ezen értelmű verseit írta reá: „Szemeid zárva vannak, és még is szivem megsebesítik. Mi lenne belőlem, ha kinyíllanának"? — A' papirost kezébe dugta, és Társával hamar el távozott, ne hogy az ifjú felébredjen, 's megszégyenítse. A' Történetet Miltonnak jó barátja távulról szemlélte, 's a' midőn a' Leánykák el távoztak felköltötte. Bámulva halgatta az érzékeny Ifjú a' történetet, 's a' Levelkét el olvasván képzelődéseibe el merült. Két esztendeig járt kelt ő ezen történet után, és kereste a' tündér Leányokat. Meg nem találván, bánatában — az El-vesztett Paraditsomot írta. Ha megtalálta volna, talán — a' feltalált Paraditsomot írta volna.

Szegény Szüléknek híres fiaik.

Sokrates, a' régi kornak legnagyobb Böltse, Képfaragónak fia volt. — Demosthenesnek, a' legnagyobb Görög ékesenszóllónak apja Kováts vala. — Virgilnek apja kenyérsütő, mások szerént Fazekas. — Horácz valamelly Szabados Rabszolgának fia volt. — Theophrastus egy Zsibvásárosnak. — Amyotot Tobak; — Lamottet Kalapos; — Rousseau Jánost (a' Költőt) Varga; — Rousseau János Jakabot (a' Philosophust)

Órás; — Massillont Timár nemzette. — Jsocrates, Athenei Sarú-foltozónak fia, nagy Hös vala, kitöl Epaminondas rettegett. — Ptolomäus, kire Nagy Sándor halála után Egyptom, és Syria jutott, fegyver hordozó szolgának fia volt. — Eumenes a' Macedoniai Királynak legnagyobb Vezére kordéstól született: Tarquinius Römai Királynak attya Korinthusban Kereskedésböl éltt: — Servius Tulliusnak attya rabszolga vala. Márius olly alávaló születésü volt, hogy arról még a' történet Irók sem tudnak semmit. — Ventidius, hires Römai Vezér elejénte Teve hajtó szolga volt. — Arsaces Persiai Királynak szüleiről szóllani se mertek. — Agathokles Szicziliai Király fazekasnak fia volt. — Pertinax Tsászár közönséges mesterembertöl. Diokletianus Könyvkereskedötöl. — Valentiniánus Kötélgyártótól. — Probus Kertésztöl. — Maximianus Lakatostól származott 's a' t.

A' Fügének Orvosi hasznai.

A' Füge (Ficus Carica) egy Fának Gyümöltse, melly Ásiában, Görög Országban, és déli Európában magától nö; nálunk pedig a' mesterség gyámolitása által tenyészik. Friss gyümöltse lágy, enyves, sárgás, édes, nyálkás húsú, sok apró sárga magvakkal. Orvosi végre a' megszárított Füge szolgál. Jóságának ismértetö bélye-

gei következendők: Ne legyen kemény, száraz, nyúlós, sötét sárga, ne legyen öszve rágva, czukor-porral nagyon behintve, ne legyen keserű. Tulajdonságai következendők: Felette tápláló, az emberi test reczés szöveteit gyengíti, béhoritja. Ennek következésében felette nagy haszna van a' Lélekzet vételre szolgáló részeknek gyúlladásában, a' huruthan, rekedésben, gége gyúlladásban; haszna van a' vesének szenvedéseiben; az ón mérgétől okozott gyomorgörtsben. Az orvoslásra nézve vagy magányossan, vagy más enyhitő szerekkel megfölve használhatjuk. Illyen szerek az édes téj, a' bodza virágnak lefölt leve. Megfölt levével a' szenvedő részeket párolgatni, mosni, vagy áztatni szoktuk. Különössen a' fog in-husnak kelevényeire tapaszthatjuk, hogy a' gyúlladást, fájdalmat, daganatot elmellőzzük, és az evesedést előbbre mozdittsuk. Ha az inhus felette érzékeny volna, tsak lefölt levével párolgatjuk. A' főzésben egy font vízre elég egy Unczia Füge. Ha téjjel akarjuk megfőzni, négy fügére $\frac{1}{4}$ font tejet öntünk, mellybe már az előtt bodza virág fölhetett; a' megfölés után keresztül kell metszeni a' fügéket, 's tüzes parázs fölött egy kevessé megpiritván, a' fájó kelevényekre melegen rá tenni.

A' Hajnak megnövesztése módja.

Valamelly Leányka Tseh országban el esvén, fejét egy helyen nagyon megsértette,

úgy hogy ott haja lassanként kiveszett, és többé meg se nött. Valaki azt tanátslotta neki, hogy önnön hajából egy tsomót igen kurtára metéljen öszve, és azt disznó-hájjal öszve kevervén, fejének kopasz helyére kenegesse. A' Leány megtselekvé, és a' seb helyen nem sokára sűrű haj nött.

Tökök.

Amerikában a' Tökök rendkivűl való nagyságra nőnek. Nehezségök ollykor két mázsát is meghaladja. Illyes Tök fajakból, a' múlt nyáron néhány magvakat Brémába hoztak, mellyek jóllehet sokkal később vettettek el, mint tulajdonképpen természetök kivánná, még is rendkivűl való nagy tököket termettek. Az egyik azok közűl 31 fontos. Körűlméröje 5 láb, 9 hüvelk, magassága 2 láb, 5 hüvelk.

Mese.

Nintsen teste, nintsen lába,
Még is a' világot járja.
Van hegyeknek tetejében,
A' barlangok kebelében;
Majd a' felhőt kergeti,
Ablakunkat zörgeti.

Jegyzet. A' 21-ik Számbeli Mese: Nagy-Pénteki Kerepő.

Hasznos Mulatságok. 1822.

(30.)

Költő Változtatgatás.

(Variatio poëtica).

Thema.—Qvae bona sunt, mala sunt; mala qvae bona; somnia namquè gaudeo, si mala sunt; si bona sunt, doleo.

1. Alom sc ős idő.

Almunk jó, vagy roszsz, mind egygy; úgy is nem egyéb vólt,
Mint álom; 's Phébus' hintaja porra töré.

2. Jobb a' roszsz, mint a' jó.

Almombann a' jó, nem jó; 's szeretem, ha kegyetlen:
Nappal azért epedek; ez nem igaz? — szeretem.

3. Somnia sunt Contraria.

Almom hogy ha nevet, — Siralomtól tartok azon nap;
Vagy ha gyötör, várom, más nap örömre kelek:
Úgy van; mert ha mi jó, nem enyém 's szánom; ha mi roszsz vólt —
Más nap nem kinoz, — a' mi nekem nagy öröm.

4. Jobb a' jó, mint a' roszsz.

A' jó mindég jó, ha enyém, bár éjjeli szinben;
Éjjel is én vagyok én, 's érez az emberi szív:
A' mi kegyetlen, — 's bánt; rövid álmomban se gyötörjön:
Éjjel kinzott meg, 's más nap is érzi tagom.

5. A' roszsz álmúhoz.

A' jó 's roszsz álom születik, 's saül, mint az örőm 's bú
Nap pályánk nevető, majd zokogó kebelen:
Éjjeled a' nap fény leterült árnyeka viradtig —
Álmod is a' leszsz bát a' mi magad, ha igaz.

Cseresnyés Sándor.

Arany Vadász-kürtök.

A' Kopenhágai Kir. Mesterségek Gyűjteményében két arany Vadász-kürt vala, mellyekről ezer Regék terjedtek el a' világba. Feltalálásoknak története következendő: Jütlandban, Gallakens faluhoz közel, 1639-ik esztendőben, Julius 20-kán, egy paraszt Leányka, midőn a' mezőn dolgozott, véletlenül egy hantban megbotlott, és a' lábát megütötte. Fájdalmában és boszújában a' földet felkaparta, és mintegy arasztnyi mélységre valami fényes testet, a' naphoz hasonlóan ragyogni látott, mellyet is a' földből kivévén, szüléihez vitt, kik azt jutalom reménység fejében a' Királynak általadták. — Aprilis 2-kán, 1734-ik esztendőben, és így 95 esztendővel később, egy agyagot ásó Paraszt a' nevezett helyen még egy hasonló arany-kürtöt talált, mellyet hasonlóképpen a' Királynak által szolgáltatni el nem mulatta. — Mind a' két Kürt legtisztább aranyból volt. Egyik $6\frac{1}{2}$ a' másik $7\frac{1}{2}$ font nehezségű. Külső színők tele volt, ismeretlen ízléssel készült alakokkal, képekkel, szörnyetegekkel, áb-

rázatokkal, betűkkel, jegyekkel (Hyeroglyphokkal) Bálvány formákkal 's a' t. mellyek az Udvart arra birták, hogy azokat szorossan lerajzoltassa, rézre metszesse, 's a' Tudósokhoz szerteszét a' megitélés végett el küldesse. — 68 esztendeig ékesitették még ezután az arany Vadász-Kürtök a' Kopenhágai Kir. Mesterségek Gyüjteményét, a' nélkül, hogy valaki megfejthetetlen értelmökre világositó súgárt terjeszthetett volna, midön 1802-ikben Május 4-ikén valamelly Tolvaj, hamis kults segítségével onnan el lopta. A' Tolvaj, és az Arany ugyan kézre került; de a' kints örökre el volt vesztve, mert az arany öszve volt olvasztva, 's külömbféle eszközökké, u. m. Tsatokká, pikszisekké, függökké 's a' t. által változtatva. Talán ezen kipótolhatatlan veszteség okozta, hogy a' Kopenhágai Kir. Tudós Társaság az Arany-Kürtök jeleinek megfejtéséről 1804-ik esztendőben Jutalom kérdést hirdetne, mellyet Kopenhágai Professor, Müller Erasmus ditséretessen meg is fejtett. Az ő értelme szerént az arany-kürtökön talált jelek, és betűk, a' régi Spanyol Országi Celtiberek Nemzetségének jelei, és betűi, mivel azon Nemzetnek pénzein szinte olly jelek, és betűk találtatnak. Hihető tehát, hogy azon Kürtöket, más egyébb kintsekkel a' Senidák, kik a' Celtiberi háborúnak végével, a' Rómaiak igát magokról lerázták, Spanyol Ország Templomaiból el rablották, és azokat, a' kül-

tőzködés viszontagságai miatt, valahogy Jütlándban el hagyták.

Öntött vassal való padlatozás.

Londonban azt javallották, hogy az útszákat közönséges kő-padlat helyett, öntött vas táblákkal raknák ki, mellyeket fetske fark forma karimáik által öszve lehetne kötni. Ezen vas tábláknak durva fölüknek kellene lenni, hogy a' Lovak rajtok meg ne tsuszszanak. Ezen vas padlatot, a' városnak egyik részében, a' Blackfriar nevezetű hídhoz közel meg is próbálták, és igen jónak találták. Most már a' városnak több fő útszáit illyen vas-padlattal akarják kirakni. El lehet gondolni, melly divatba fognak ez által az Angol Vas-hámorok jönni. A' közönséges költségekre nézve is, ezen új padolás nagy hasznot fog hozni, mert a' kiszámolás szerént, a' jól el készült vas-padlat húsz esztendeig, minden viszontagságoknak ellent áll, akár melly jártt úton legyen is. Ellenben a' közönséges kő padlatot, minden harmadik negyedik esztendőben egészen újjra kell készíteni. A' Blackfriori hídnál rakott vas-padlat több hetek mulva sem törödött meg tsak legkevesebbé is.

Természeti Tsuda.

Meckel „Deutsches Archiv für die Physiologie" nevezetű folyó Irásának 1820-ik esztendei VI-ik Kötete 4-ik Tsomójában, az 527-ik lapon, egy Cyclopsról látunk tétetni emlékezetet. Az eset olly rendkivül való, hogy eddig inkább tsak lehetséges voltát hinnék, mintsem hogy azt valaha láthatták volna. Itten Alcen-Kircheni Dr. Jung egy valóságos Leány Cyclopsot ír le. A' Leány Koblencz táján született 1819-ik esztendőben, November hónapban, képzése tökéletes vala; fején sürű haj; füle szokott helyén. Homloka fokán, annak közepe alatt, mintegy hüvelknyi hoszszúságú húsos test lógga, hasonló a' férfi tsetsemö szemérmes testéhez, 's annak tompa hegyén valamelly gömbölyeg nyilás volt, mellybe a' visgáló veszszöt egész a' homlok tsontig lehetett tolni. Ezen húsos testben az orrnak semmi tulajdonságai sem valának. Alatta, és a' helyessen kiképzett száj között a' Gyermeknek egyetlen egy nagy szemét lehetett látni. Ezen szem tojás formájú volt, két egymásba tolt szaru hártyával, két szem-tsillaggal. A' szivárvány hártya a' Gyermek születésekor a' szaru-hártyán által fénylett; a' szem-tsillagok feketék voltak. Különös az is, hogy ezen egy szemnek mind a' négy szempillája meg volt, mellyek mindazáltal nem voltak olly na-

gyok, hogy az egész szem-golyóbist befödhetnék. A' Leány születése után $\frac{1}{4}$ órára meghalt. Agya felbontatván, velejének más egyébb igen sok rendetlenségein kivül azt is tapasztalták, hogy a' Látó érző inak, mellyek szokott helyökön eredvén, minekutánna a' Látó lyukakon a' fő agyából kijöttek, eggyé váltak, 's mintegy nagy törzsök a' szem-golyóbisába ereszkedtek.

Canáriai Szigetek.

Húsz Spanyol Szigetek az atlantikumi tengerben, Afrikának nyugoti partjainál, a' 27' és 29' Éjsz. Szél. és 1—5° Keleti hoszszaság alatt. Valamennyi sziget tűzokádó hegyek által származott, a' 13,278 lábnyi magasságú Teneriffai Piko, még most is dühödő Vulkán. Sok hegyeikre örök hó terül. Éghajlatok kellemetes, egészséges; a' nyári höséget, örök hűves szellők mérséklik. Legnevezetessebb termesztékeik: Gabona, Bor, Fa, Déli Gyümöltsök, Méz, Viaszk, Tevék, Kanári-madarak, Méhek, Selyem-bogarak, és más házi állatok. Lakossai 180,000. kik mind Spanyolok. Ezek többnyire a' földmüvelést, ültetést, marha tenyésztetést, halászatot, és kereskedést gyakorolják.

Apróság.

Valamelly Tisztviselőnek Leánya Vendégségben volt. Az ő Báttya a' Szamárnak orditását igen mesterségessen tudta követni. Már a' Leány ötet igen türhetetlenül várta, mivel néki ötet haza kelletett volna késérni. Nyughatatlankodása között az Udvaron egy valóságos szamár el kezdett ordítani. A' Leány azt gondolta, hogy Báttya, 's azért örömében illy szókra fakadott: „Oh! most jön ez én Bátyám"!

A' Newcastlei Ángol Herczeg Aszszony, a' II. Károly Király idejében sok Komédiákat, és Románokat írtt. Egykor Witkinges Püspököt gúnyolni akarván, azt kérdezé; hogy miképp juthatna azon Világba, mellyet ő a' holdban feltalált; mert, ugymond, mivel az igen távúl van, lehetetlen volna, Vendégfogadók, és éjjeli szállások nélkül odáig útazni. — „Hogyan aggódhat azon Herczegséged, felele az elmés Püspök, azon sok Kastélyokban, és Várakban, mellyeket a' levegőben épített, könnyen megszállhat".

Harmincz óra hever asztalomon, mondá magában V. Károly Tsászár, és kettő sem jár eggyenlően egy sekundumra; hogyan lehetne

minden ember gondolkodása módját öszve egyeztetni? — Ekkor egy inas jött a' szobába, ki az asztalt véletlenül feldöntvén, mind a' harmincz órát öszve zúzta. — „Ember, monda a' Tsászár, te el találtad a' titkot".

Fényes halotti pompával, 's a'hoz alkalmaztatott szomorú Mu'sikával temeték N. asszonyságot, kinek kesergö késéröit követte a' megholtnak Orvosa is.

Az öszve tolódott nézök 's halgatók közül kérdi egyik a' szomszédjától, hogy nem tudná-é megmondani kikészítette ezen érzékenyíttö mu'sikát? Azt nem, felelé emez, hanem azt igen, hogy kiszerzette, az Orvosra mutatván.

M e s e.

A' mi magának nints,
Másnak megadhatja;
Úgy jó, ha göröngyös:
De mást simítgatja.

Jegyzet. A' 29-ik Számbeli Mese: Szél.

Hasznos Mulatságok. 1822.

(31.)

Az Angliai Vauxhalli Hídnak története, és leírása.

Vauxhallhoz közel, a' Themsén már előbb akartak hidat építteni, mint a' Westminsteri híd el készült: de a' vélemények nagyon ellenkeztek. Mintegy 15 esztendő előtt Ralph Dodd ismét szóba hozta, midőn a' Westminsteri híd már régen álla, és pénzt kezdett reá gyűjtögetni. A' Parlamentumban először 1809-ben kezdettek róla tanátskozni, és nem sokára Rennie Fő Földmérő igazgatása alatt hét igás kő-hídat kezdettek építeni. Az első talpkövet, a' Middlesexi parton Május 9-kén 1811, Lord Dundas tette le, a' Korona Herczeg nevében. A' híd-építés Igazgatása nem sokára észrevette, hogy költségeivel be nem érheti, 's azért a' munkát mindenképp húzta, hallasztotta; 1812-ben pedig a' Parlamentomtól újjra szabadságot nyert egy kilencz igás Vashídnak építésére. Ezen hidat Bentham Sa-

muel javallotta, és igazgatta. A' Munka kezdetekor Rennienek a' parton épitett bástya falait leszaggatták, és újj czél szerént épitették. Ezekután James Walker, ollyan rajzolást nyújtott be a' Társaságnak, melly a' vas-híd felépítésére nézve, mind bátorságosabbnak, mind gazdaságosabbnak is látszaték, ezokért ő lett a' Híd-épités Fő Igazgatója, és ő ismét Bentham Sámuelnek minden temérdek munkáját el rontatta, és újj czél szerént épitette. Ezen Hídnak első talpkövét Brunswick Herczeg tette le Aug. 21-kén 1813. és Junius 4-kén 1816. William Willianus Úr, a' Kompániának Kintstármestere rajta először által kotsizott, azóta a' járás szabaddá tétetett. Walter Úr 500 Guinea jutalmat kapott; English a' Számadást Igazgató 150; Nasz 100 Guineát. — Vauxhallnál a' Themse 900 Ángol láb szélességű (egy Ángol láb is 12 hüvelk). A' kis víz' mélysége 8—10 láb, a' magas vizé 12 láb. A' mostani Hídnak kilencz igája van, mellyek 78 láb kiterjedésűek, és nyolcz híd-oszlopa, mellynek mindegyike 13 láb szélességű. Az épités különössége ugyan ezen oszlopokban áll, mert azok tégla, és kő oldalú almáriumokban (Kästen) hányattak a' víz fenekére; öszve eresztésök Parkernek római kö-ragasztékával történt. A' süllyesztő almáriomoknak feneke (Senkkästen) mellyekbe a' híd-oszlopokat épitették 16 hüv. vastagságú, melly hármassan egymásra rakott jól öszve kötött erős fenyö-fá-

ból állott. Midön egy almáriom el készült, korongokon a' vízbe eresztették, és a' vízpartjához közel vasmatskák, és duczok által megerősítették, az oszlopot mintegy 5 láb magasságra (fenekétől számlálván) bele épitették; azután pedig, midön a' víz magas volt, elkészített helyére úsztatták, 's a' míg ott duczok által feltartóztatták, egyik oldalán a' vizet bele eresztették, a' midön az, a' már előbb kivájt mélységbe el süllyedett; ezután állást tsináltak fölébe és azt kövel jól megrakván úszó gőz műszer által a' vizet belőle kitsapolták, és ekkor abban szabadon dolgozhattak. Az Oszlopok a' víz homokos fenekén alúl lévő erős agyag fekvéseken nyugosznak. A' nagy tehernek el mellékelésére az oszlopoknak azon része, melly a' víz színe, és a' hídnak szekér úta között van, belűl üres. — A' vas igák külön külön tiz bordákból (Rippen) állanak, és mindegyik borda három szeletből (Segment), mellyek erős vas-póznákkal vannak öszve kötve. A' szekér-út öntött vas táblákkal van kirakva, mellyek a' vas-igák bordáinak szélein nyugosznak. A' vas-padlat fölé 18 hüvelk magasságú követs van hányva. Az egész vas-művet letsepegtetett Szénolaj (Kohlentheer) borítja; tsak a' bordáknak és rostélyoknak külső színe van kőfestékekkel bekenve, hogy a' rosdától óvja. A' tapasztalás szerént, a' szinek ezen különbsége az igák külső bordáinak nagyobb kifeszülését is meggátolja, mellyek

a' napsugárainak kitéve vannak. A' Híd belső szine 56 láb szélességű, Hotsi úta 25 láb ; két felséges gyalog útai 5 láb, 6 hüvelknyik. Az egész híd belső hoszszasága 806 láb. Emelkedése a' negyedik oszlop közepéig 135. Bővebb leírását megtalálhatni ezen munkában. Repertory of Arts, Manufactures, and Agriculture. March. 1818. P. 211.

Charakterisztikai Rajzolat a' régi babonás Világról.

G. C. Horst illyen Czimű Könyvében Zauber Bibliothek, oder von Zauberei, Thaurgie, und Mantik, Zauberern, Hexen, und Hexenprocessen, Dämonen, Gespenstern, und Geistererscheinungen 's a' t. Mainz 1821. 2. Th." midőn a' Boszorkányokról értekezik, a' többi között ezeket mondja. "1640 — és 1660 között legtöbb Boszorkányokat égették meg. Rántzon Kristóf, Holsteini Nemes ember egyszerre 18 Boszorkányt égettetett meg jószágán. Bámulni lehet, hány szerentsétlen lett illy rövid idő alatt az elő itéleteknek áldozatja. De ez illyes példátlan történetek az 1661 és 1664 között folyt Lindheimi Boszorkány pört, és annak következéseit velünk nem is képzeltethetik. Az Egyházi Könyvek Lajstromai szerént, három esztendő alatt ezen helységnek 600 lakosaiból 30 vesztette el, illy vádolásokért életét, és

így az egész Népességnek huszadik része". Továbbá más egyébb tudósitásokban (a' többi között Hauber acta et scripta magica Könyvében) nagy Lajstromokat láthatni, mellyekre az 1627 és 1629-dik közt Würzburgban boszorkányságért el vesztett személyeknek neveik felvagynak jegyezve. Az Itélet 29 tűz-rakások által vitetett rajtok végbe: de Dr. Hauber szerént még sokkal több tűz rakások valának, valamint sokkal több Varazsolók, Bűbájosok, és Boszorkányok, mintsem azon Lajstromokon feljegyezve vannak, a' mellyeknek száma 157-re megy. Legtöbben vén aszszonyok, vagy idegen útazók valának: a' vén Iródeákné; a' vén Udvari Kötél-gyártóné; a' vastag szabóné, a' Kefe-kötőné; egy idegen Mester, egy idegen útazó, egy idegen Ifjú; egy idegen aszszony; egy vak Leány, 's a' t. 14, 12, 11, 10, 9. esztendős gyermekek; nagy tekintetű, és gazdagságú emberek, p. o. 14 Vikárius az Egyháznál (Dom) 2 Nemes ifjú; a' kövér Nemes aszszony; a' Polgár-mesterné; egy Város Tanátsossa; a' Würzburgi legvastagabb Polgár feleségével együtt; egy Prókátorné; Nicodemus Hirsch; Dav-Hans; Schwart; Stolzenberger Tanátsosnak két fiatskája, férjhezmenő Leánya, és Felesége; D. Jungennek Leánya; a' legszebb Würzburgi Szűz; Weydenbusch; egy ötödik iskolás Deák, ki sok nyelveket tudott, és igen derék Musikus volt, vocaliter, et instrumentaliter 's a' t.

(Még tsak egy szerentsétlen Személyt nevezünk, ezen Nyomorúltak sorában): Schickelte száraz Dajka, kitől minden garázdaság el terjedett". „Ne borzadozzék e' az ember, így folytatja Horst Úr beszédjét, ha ezen Lajstromot által olvassa; ha mind azon számlálhatatlan könnyeket, és irtóztató jajgatásokat eszébe juttatja, mellyekre vagy magok, a' szerentsétlenek vagy az ő rokonjaik fakadtak. De mind ez semmit sem használt. Én egykor egy boszorkány pört olvastam, melly születésem helyében folyt. A' Vádoltatott Személy soká vittatta ártatlanságát. Ekkor megkinoztatám (azt mondá a' Tiszt) és ő mindent kivallott. A' kinzás négy óra folyásig tartott. — Sidonia Bork, a' legszebb, és leggazdagabb Szűz Pomeraniában, jóllehet sok Uralkodó, és fejedelmi Házak érte könyörögtek Stettinben, fejevétele után el égettetett, és pedig minekutánna már sokszori kinzás által testének minden tagjai öszveszaggattattak". Hány illyen gyászos esetet hozhatnánk fel Hazánkról?

El sűlhet-é a' töltetlen puska.

Nevetségesnek látszik az a' közmondás, hogy ha az Isten akarja, a' gereblye nyél is el sűl: de a' mint van, ez a' nagyítás nincs roszszúl találva a' puskával való vígyázatnak felébresztésére. — Két Úri em-

ber szomszéd látogatóba méne. A' házi Úr szívesen fogadgya vendégeit, az étkeket megszaporítani parancsollya, 's ezzel mind a' hárman kimennek a' kertbe, hogy míg az ebéd készűl, barátságos beszélgetéssel mulassanak. Ne hogy pedig a' konyha-ajtó mellett a' falon függő töltött puskához valamelly értetlen vagy szeles ember nyullyon, leemeli, magával viszi, és első gondgya azt a' levegőbe kilőni. Déltájban bennek; a' házi Úr a' puskát szokott helyére akasztya; 's mivel még az ebéd el nem készűlt, újra eggyet fordulnak a' kertben. Viszsza térvén a' szakácsné még sem tálolhatott. A' nyájas házi-gazda tréfálni akarván leveszi a' puskát, a' szakácsnéra fogja, 's enyelegve mondgya: mingyárt agyon lőlek, ha tovább váratsz bennünket. Erre a' sárkányt leszalasztya, 's azon szempillantásban a' szerencsétlennek velejét a' falhoz fecskendezi. A' puska nem volt töltetlen; mert az alatt, míg a' házi-gazda vendégeivel eggyütt másodszor a' kertbe ment, testvér öcscse maga unttából töltötte meg. Ha a' vigyázó ember így járhat: mennyivel inkább a' szeles és vigyáztalan.

A' Porczellán nevének eredete.

A' Chinai Porczellán készűleteket elősör a' Persiai követ, Barbaro ismertette meg Europával a' XV. Században, minekutánna a' Portugallusok a' Keleti Indiai,

és Chinai tengeri útat feltalálták. A' Porczellánnak Chinai neve Thsky: de az Olaszok mindjárt behozatása után ezen nevétől megfosztották, 's egy Tengeri Tsiga (Cypraea) tekenőjével való hasonlatossága miatt, mellyet ők Porcellenek neveznek Porczellenának neveztek. Innen eredett a' Német Porzellan nevezet; a' Franczia Porcelain; a' Magyar Porczelán 's a' t. Mások szerént a' Porczellán nevezete a' Portugallus Porcellenatól jön, melly Tsészét jelent; kiterjesztvén azt t. i. minden illyes készületű edényekre.

A' tudósításoknak szapora közlése Telegráfok által.

A' Franczia Országban fennálló Telegráfok által következendő idő határok alatt érkeznek a' tudósítások Párisba.

Calaisból Párisba, 27 Tel. által 3 Min. alatt
Lisleből Párisba, 22 Tel. által 2 Min.
Strasburgb. Párisb. 45 Tel. által $6\frac{1}{2}$ Min.
Lyonból Párisba, 50 Tel. által 9 Min.
Brestből Párisba, 30 Tel. által 8 Min.

Mesés kérdések.

1) Mellyik harangnak legnagyobb a' lármája, ha megsértik?
2) Mellyik zárt nem lehet az ajtóra szegezni?
3) Mellyik bot nem fogy ki a' faluból?

Jegyzet. A' 30-ik Számbeli Mese: Ráspó.

Hasznos Mulatságok.

1822.

(32.)

Dögleletes nyavalyák.

Az elő időben egyűgyűen éltt az ember Orvos sem kellett. Későbben a' természetnek mind a' három országából öszve hordotta, a' mivel kényét tölthette, 's ezer nyomorúságokat szerzę magának. A' mi időnkben Hufeland szerént 1000 ember közűl, tsak 58 éri el az öreg kort, a' többi előbb utóbb el vesz. Ezen irtóztató halandóságot szerfelett neveli a' lelket el rémítő Dögleletes nyavalyáknak dühösködése. Ezek közöttfő helyet érdemel a' Keleti Pestis. Ezen nyavalya Perikles idejében Athenában kezdette először irtóztató pusztitásait: Thucydides ezt írja róla: „A' Pestis az Athenabeliek között tört ki legelőbb, midőn a' Peloponnezusbeliek Attikában voltak. Soha sem hallottunk még eddig Dögleletes nyavalyáról szóllani. Az Orvosok, kik a' Betegeket látogatták, mind el haltak. Sem imádság, sem áldozat nem hasz-

nált. Először Aethiopiának azon részében kezdödött, melly Egyiptommal határos, végre Piräus Lakósait is meglátogatta. Ekkor minden egyébb betegségek is ezen nyanalyának alakát felvevék. A' Beteg először irtóztató főfájást érzett, szemei gyúlladásba jöttek, nyelve torka vér-színűvé lett, lehellete büdös volt. Azután tüszszögés, rekettség, nagy mely-fájás, és hurut következett. Ezt szűnetlen hányás követte, melly az epének nagy öszve tsoportozásától eredett. Többnyire valamennyen tsuklásban szenvedtek, melly az egész testben görtsös rángatódzásokat okozott. A' Beteg külső színe vörösses, fekete, sárga volt, 's az egész teste apró himlő forma fekélyekkel beborítva. Belűl mindene égett, úgy hogy mindég hideg vízbe vágyott ugrani. A' szomjúság irtóztatón kínozta; szemére a' jótévő álom soha sem borúlt. Még a' nyavalya erejében volt, a' test nem fogyott, és ez 7—9 napokig tartott, a' midön többnyire minden Beteg meghalt. Ha ezen időt által élte, a' nyavalya az alsó testre szállt, 's ott nagy fekélyeket, 's hasmenéseket okozott. Ezen időkorban is sok el veszett. A' ki a' Nyavalyán túl vala, vagy Nemző tagát, vagy keze, 's lába újjait; vagy szemevilágát; vagy minden emlékező tehetségét el vesztette, úgy hogy legjobb Barátjára sem ismert reá. A' madarak, 's ragadozó állatok a' holttesteket meg sem illették. Különössen a' dögön élő madarak

az Országból mind el takarodtak. Az Orvosság semmit sem használt. Erős, és gyenge egyképp alája volt vettetve. Már a' Betegség kezdetén kétségbe esés, és bátortalanság a' lelket el rémítette. — „Roma is sokat szenvedett a' Pestis által. Először Tarquinius Superbus alatt. 2-szor P. Servilius Priskus, és Arbutius Elva Consulok alatt, midőn a' virágzó Ifjuság, a' Tanáts negyed része, és mind a' két Consul el veszett. 3-szor M. Manlius el vesztetése után. 4-szer Nero alatt, midőn 30,000 polgárt ragadott el. 5-ször M. Aurelius alatt: Ekkor L. Verus' napkeletről haza térő seregei hozták magokkal. Ammianus Marcellinus szerént, midőn Seleuciában a' Katonák Apolló Templomát rabolnák, a' földalatt egy arany szökrényt találtak, mellyből dögleletes Göz (a' pestis) ömle ki. 6-szor Dio Cassius szerént Commodus alatt, a' midőn 2—3 esztendőkig szünet nélkül dühösködött, úgy hogy némelly nap 2000 ember meg halt. Később is megjelent Europában, u. m. 1348—50-ben Erfurtban. Egyik Erfurti Templomban látható kő-irás szerént, midőn már minden Temetők, 's Kripták megtellettek, 12 gödörbe, 12,000 holttestet hánytak. 1350-ben Lübeckben. 1428 Braunschwaigban. 1451 Rostockban. 1554 Magyar és Erdély Országban. 1631 Velenczében, hol 9 hónap alatt 94,164 ember holt meg. 1603 Londonban. 1625 ismét Londonban. Sok útszákban egy lélek se

volt többé, 1679 ismét Magyar Országban 's Austriában. Bétsben ekkor 140,514 ember holt meg. 1681-ben Eislebenben. — A' Napkeleti Pestisen kivül más dögleletes nyavalyák is dühösködtek Európában u. m. 1) A' rettenetes Fekete Halál, melly Chinából jött által, hol 13 millió embert el ragadott. 1348-ban Kastschakban mutatta magát. 1352-ben Muszka országban. Suchowban, Baldzerouban, és több más városokban végképp kivesztek az emberek. Ugyan ezen Pestis Grönlandiát, és Islandiát majd minden Lakossaitól megfosztotta. — 2) Az Angol Izzadság, melly VII. Henrik alatt először, IV. Eduárd Király alatt negyedszer dühösködött Angliában. Ez legfőképp a' férfi Nemet áldozta a' halálnak. Egy nap alatt a' Beteg el veszett. Az Ángolok azt gondolták, hogy valamelly gonosz Lélek űzi pusztításait. Később ezen Betegség Német országra is el terjedett, hol először nyerte említett Nevét. Itt azt jegyzék meg az Orvosok, hogy azon Betegek; kik inni nem kaptak; és nagyon meleg pongyolákba takaródzottak; minden irgalom nélkül el vesztek. A' beteg sorsa itt is egy nap alatt el váltt. 3) A' Sárga Hideglelés. Eredetéről semmi bizonyossat sem tudunk. Wabster Amerikai orvos szerént ezen nyavalya az Angolok Nyugot Indiai Gyarmatinál mindég ismeretes volt. Cromwell Seregeit 1635-ben midőn Jamaikát el foglalta, ezen nyavalya emészte

meg. 1729-ben Carthagenában Don Domingó Justiniani Hajó tsoportját pusztitotta el. 1748-ban először hallották hirét Német országban. 1793-ikig tsak a' Tropusi Vidékeken maradott: de még azon esztendőben Philadelphiának késértetévé lett. Spanyol országban ezen Pestis 1800-ban terjedett el először; azután 1804-ben; továbbá 1809-ben végre 1821-ben. E' szerént ottan már mintegy honnosodott. Kadixban 1809-ben kijött jegyzetek szerént ezen Nyugoti Pestis leginkább a' férfi Nemet ragadja el. 100 Halott között 10 Aszszony, és 12 Gyermek vagyon, 's ezek között ismét 8 fiú, 4 Leány. A' Nyavalya 90 napig tart: 30 napig nő; 30-ig erejében megmarad; 30-ig fogy. Spanyol Országban azt tartják hogy tsak a' Tenger partokhoz van szorítva, hol t. i. 20° R. nagyobb nyári hőség vagyon. 4) Az Orosz Influencza, melly az Orvosok észrevételek szerént, minden 20-ik esztendőben hozzánk viszsza tér. Ezen Nyavalya hurutos Hideglelésből áll, melly ugyan nem ragad el annyi lelket a' világból, mint az emlitett Pestisek: de szint olly közönséges. Először 1742-ben vevék észre; 1762-ben viszsza tért; úgy szinte 1782-ben; valamint 1802-ben; és az idén u. m. 1822-ben minden Ispiták illyes Betegekkel vannak megrakva, melly az Eszrevételeket megvalósította. 5) 1800-ban Orosz országból valamelly Tavaszi nyavalya terjedett el hozzánk, mellyet La

Grippenek neveznek. Ez Déli keletről, Dél Nyugot felé költözködött, 's Német, Franczia, Spanyol, Portugall országokon által menvén, Amerikában is el terjedett. Az öreg Ruther (axiom. oecon. p. 144) azt jegyzi meg, hogy illyes közönséges Nyavalyák rendszerént Keletről Nyugotra, vagy Délről Éjszakra terjednek; ha pedig Éjszakról, vagy Nyugotról jönnek, nem olly rettenetessek. Ez minket nagyon vigasztalhatna a' Sárga Hideglelésre nézve.

Az Amerikai Hivatalok.

Amerikában a' közönséges Hivatalok igen kevesek, és azok közül egynek sints, mint Europában, igen bőv jövedelme. Sőtt, igen sok Amerikai Státusokban közönséges törvényül tették azt, hogy semmi közönséges Hivatalnak se legyen olly gazdag jövedelme, hogy azért arra igen sokan vágygyanak. A' Pensylvaniai országos Rendszabások között a' 36-ik czikkely ezt tartja: „Minthogy minden polgár, hogy másoktól függetlenül élhessen, köteles, ha tsak elegendő bizonyos jövedelmei nintsenek, valamelly kézi mesterséget, vagy kereskedést űzni, melly ötet el tartsa; tehát sem nem szükség, sem nem tanátsos gazdag jövedelmű közönséges Hivatalokat rendelni, mellyeknek közönséges szokott következései az azokat bírók, vagy azok után csen-

kedőkre nézve a' másoktól való szolgai függés, melly egy szabad emberhez éppen nem illik; a' Nemzetre nézve pedig közönségesen, erköltsök megvesztegetését, alattomos mesterkedéseket, szakadásokat szokott árasztani. Ha tehát jövendőbe valamelly Hivatal, egy vagy más módon olly gazdag jövedelművé lenne, hogy annak megnyerésére sokan törekednének, az országló széknek kötelességében álljon annak jövedelmét megkevesebbitteni".

Kanova, és az Anglus.

Ama' híres Képfaragó Kanova, ez előtt mintegy 12 esztendővel azon parantsolatot vette Rómában, hogy Napoleonnak óriási bálványképét tsinálja ki, úgy, hogy a' kezében a' föld golyóbissát tartsa. Midőn a' remek készen volt, közönséges Ujság Levelek által kihirdettetett, hogy melly napon lessz szabad mindennek megnézni a' képet. A' mindenfelől tódúló kivántsiak között volt valamelly fő nemű Anglus is, a' ki az egész dolgot hízelkedésnek mondotta, 's annál fogva minden palástolás nélkül rostálgatta. Kanova ezt észrevévén, mellé botsátkozik 's azt kérdi tőle, hogy hát tsak nem tetszik Uraságodnak az én Művem? „A' föld golyóbissa, úgymond az Angol, mellyet a' Tsászár a' kezében tart, igen kitsin, semmi arányos-

ságban sintsen a' képpel". Hát nem látja, visszonozá Kanova, hogy a' föld golyóbissán nintsen ott Nagy Brittannia? — Ezen hizelkedö mentség, olly megnyugtató volt az Anglusra nézve, hogy többé száját sem nyitá meg a' kép ellen.

Czigány Privilégiomok.

Muszka Országban a' Czigányoknak pénzen kell megvenni a' szabadságot, hogy a' vásárokra el járhassanak, valamint Német Országban a' Zsidóknak. A' Vásárokon rendszerént Marha orvoslást, és Ló-kereskedést üznek. Fizetés helyett sánta, és bénna lovakkal örömest megelégesznek.

Rejtett szó.

Alig szó, tsak egy pár betü:
Az két, ez tsak egy szegletü
Ha egyszerre kiejted,
Majd a' levét szereted.

Tapio Györgyén. Szabó József.

Jegyzet. A' 31-ik Számbeli Mesés Kérdésekre felelet: 1) A' Rangnak. 2) A' Lázárt. 3) A' Robot.

Hasznos Mulatságok. 1822.

(33.)

Égtelenné panassza, 's mentése.

a) A' Panasz.

Nem, míg élek Létsapónak
Megbotsátani
Nem fogom, hogy kikapónak
Merte mondani
Szegény fejem: hisz' tudják a'
Kik ismértenek,
Hogy tetteim gyalázatba
Nem kevertenek.

b) A' Mentés.

Óh Asszonyom! nem kell arra
Hosszas ismeret,
Mert a' ki egyszer látott, a'
Bizony nem szeret.

Egy Özvegy siralma.

Jaj, nyomorúlt árva lettem
Szegény férjem eltemettem!
Búmban kihez folyamodjam?
Oh jaj! kivel czivakodjam?

Vígasztalás.

Ha a' fondor nyelvek rágnak,
Vagynak vígasztalások,
Hogy nem a' sorvadt virágnak
Esnek az éh dará'sok.

Somogyi Cs. S.

A' Gőzhajók története.

Midőn a' Gőz-műszereket feltalálták, azonnal azokat hajó-hajtásra is akarták forditani. Newcomen 1705 esztendőben szabad Levelet nyertt az ő Gőz-műszerére, mellyet 1820-kig minden Kőszén, és más Bányákban használtak. 1737-ikben már Hulls Jonathan Londonban egy rajzolást tett közönségessé, a' melly szerént Newcomen' gőz-műszerével Dereglyéket lehetett volna a' hab ellen hajtatni. Az ő Javallatának semmi foganatja sem lett. Tsak későn, 1798-dik esztendőben kapott a' New Yorki Státustól Livingston Cancellarius kirekesztő Privilegiumot, egy Gőz-hajónak felállitására: Livingston későbben Franczia országban, mint Éjszak Amerikai Minister New Yorki Fulton Úrral tett ismeretséget, és véle akaratja felül sokat tanátskozott. 1806-ban Fulton New Yorkban viszsza tért, 's az első Gőz-hajót felállitotta. Ezen hajó 1807-ben Hudson folyóján keresztül kosul evedzett. Közép sebessége 5 mértföld volt

egy órában. Teherje 160 Tonna (egy Tonna 20 mázsa). Neve Clermont. Első útja Albanyba volt, 160 Ángol mértföld távulságra (egy Ángol mértföld 848 öl). Ezen hajónak első megjelenése mindenekben irtózást, és félelmet gerjesztett. Tüzellő szere száraz fa lévén, kéményéből a' füstel együtt szikrázó tűz oszlop tódúlt ki. A' láng, a' kerekeknek tsattogása, a' műszernek zajgása, és azon különös tűnemény, hogy az önnön maga ereje által a' hab ellen úszott, minden ember előtt, legkivált éjszaka, olly irtóztatóvá tette, hogy az inkább valamelly tüzet okádó szörnyetegnek, mint hajónak gondolnák. Fultonnak igazgatása alatt New Yorkban nem sokára 15 gőz-hajót építettek, legnagyobb vala közöttök azon Gálya, melly az első Fulton" nevet viselé. Fulton 1815-ben Májusban meg halt, 's Gályája tsak halála után ereszkedett a' tengerre. Ebben az vala legnevezetessebb, hogy minden egyébb készületein kivül, egy szívó műszerrel birt, mellyel a' tengerből felszívott vizet, az ellenség hajóira lehetett árasztani. 1816-ban készűlt a' legnagyobb Gőz-Dereglye, „Livingston Cancellarius" melly 526 Tonna terhet hord. Gőz-masinája 80 Lónak erejével bir. Szél, és hullám ellen rendszerént 10 mértföldet tesz egy órában. — A' két kettős Sajkák, mellyek a' New York, és Jersey között való útakra készültek, mind a' két végökön högyesre vannak művelve,

hogy a' megfordulással időt ne kellessék veszteni. Már ma Éjszak Amerikának majd minden folyóján göz-hajók vannak, magán a' sebessen rohanó Missisippin, és Ohión is. A' Louisville, és New Orleans között való útat, oda és viszsza, melly 3400. mértföldet tesz, a' Missisippin 35—40 nap alatt bejárják. 1817-ikben a' tavaszon Pittsburghból (Pensilvániában) az Ohión egy Gözhajó Louisvillébe (Ventukyba) evedzett. Igen hihető, hogy az Éjsz. Amerikaiak idővel az Atlantikumi tengerből, Hudson folyóján, és Erie taván keresztül a' Mexikói tengeri öbölbe fognak jutni. Angliában az első Göz-hajó 1812-ik esztendőben készült. Göz-műszere tsak 3 Ló erejével birtt, útja Greenock, és Glasgow között való víz vala. Az Angol Göz-hajók sebessége a' tsendes vízben hat mértföld egy óra alatt. „The Lady of the Lake" göz-hajó, melly Stirling, és Leith között jár, és 20 Ló erejével bír, 52 Áng. mértföldnyi útat, rendszerént $5\frac{1}{2}$ óra alatt bejár. Átallyában azt kell megjegyezni, hogy az Ángol Gözhajók közel sem olly tökélletessek, mint az Éjszak Amerikaiak. — Austriában 1818-ban őszszel tevék a' Dunán első próbájokat az ő Göz-hajójokkal Bernhardt és Társ. és Chev. de St. Leon és Társ. Pestről Komáromba. A' melly Próbára ők 15 esztendei Priv. kaptak. 1819-ik esztendő óta Triest, és Velencze között göz-hajó jár. Azon

útat rendszerént 12 óra folyása alatt járja be. Felállítója Fr. Allen.

Fínom Rajzoló kő (Cerussa) készítésének újj módja.

Végy igen finom törésű szenet, fűrészeld olly hosszú, és olly széles póznátskákra, a' mint a' rajzoló követ kivánod, tedd azután tserép serpenyőbe, a' mellyben, el olvasztott viaszk vagyon, és abban gyenge tűz felett, mintegy fél óráig melegitsed. Ezután vedd ki, és hűtsd meg. Ekkor már használhatod. Ha a' Szenet keményebbé kivánod tenni, a' viaszkhoz Gyántát adj. Ha pedig igen lággyá, a' viaszkhoz irósvajat, vagy fagyút adj. Ezen Krétával tett rajzolatokat nem lehet úgy letörűlni, mint a' közönséges szénnél, vagy közönséges rajzoló kövel tett vonásokat. Mind ezen utóbbiakat, mind a' vörös Krétát (Rothstifte) ezen mód szerént meglehet javitani.

A' földi Bolhák ellen.

Áztass egynéhány óráig keserű űrmöt vizbe 's ezen vízzel lotsold meg gyengén a' répa, retek, és más palántáidat, mellyeket féltessz a' bolháktól: kiültetéskor is illyen vízzel lotsold meg a' plánta leve-

leit, de úgy, hogy az űrmös víz a' gyökerére ne menjen.

Ezen ártalmas férgek, kivesztésére valamelly gondos kertész ezt javasolja, hogy másfél, vagy két lábnyi távúlságra egymástól, rakjon az ember a' palánta vetései közé ollyan karókat, léczeket, vagy deszkákat, mellyek szekérkenővel, madárszléppel, vagy más illy ragadós szerrel bevagynak kenve, (jó ezen végre a' sürű agyag sár, és a' friss marha ganéj is). Midőn az ember a' plántát öntözi ezen férgek széllyel ugrándoznak, 's a' mellyek a' bemázolt léczre, karóra ugranak, azok abba bele tapadván, ott vesznek: 's így az ember apródonként kiirthatja.

Egy más Kertész azt ajánlja ellenök, hogy az ember ollyan helyre vesse palántáját, mellyre 10 óráig nem süt a' nap; de a' palánták nevekedésére el kerülhetetlenül szükségesek lévén a' napsugárok, mi a' veteményeket azoktól megfosztani nem gondoljuk tanátsosnak.

Elmés Felelet.

Egyik Kalifának Vezére a' Görögöket több ütközetekben megverte. Végre egyik Herczegöket is el fogta. A' Kalifa ötet tüstént maga elejébe kisértette, és azt kérdezé töle, hogy mit tartana jövendö sorsáról? „Ha te, felele a' Görög Herczeg,

úgy folytatod a' háborút, mint egy törvényes Uralkodó, szabadon fogsz botsájtani; — ha úgy mint Kereskedő el fogsz adni; — ha úgy mint Mészáros, megfogsz gyilkoltatni". — Ezen Feleletére a' Kalifa, minden Váltó-pénz nélkül szabadon botsájtotta

Élő Halott.

Sokan tudják, hogy Roquelaure Herczeg ollyan bűzt eresztett orrából, hogy azt már meszszéről meg lehetett érezni. — Egykor ő több Aszszonyok társaságában olly játékot játsza, mellyben egyiknek Halottat kelle képezni. A' sor Roquelaure Herczegre jutott. Ekkor egy kis Leányka, ki hasonlóképpen játsza így kiálta fel: Ah! azt vélném, valóban meghalt, mert már büdös.

Egyiptomból Europába érkezett Régiségek.

Philäből egy Obeliskust hoztak Angliába mellynek 29 láb a' hoszszasága; Kleopátrának 67. láb magasságú óriási bálvány képét Egyiptomban el kelletett hagyni, mert sem elég erő, sem elég tehetség még eddig nem volt el hozatására.

Deptfordba Angliában, Alexandriából egy 22 láb magasságú vörös Obeliskust hoztak, melly Philae Szigetén a' templom

előtt hevert. Ezen Oszlop mind a' négy felén tele van Jegyekkel (Hieroglyphokkal); alljan Görög felírás vagyon, mellyből láthatni, hogy Ptolomäus, és Kleopátra üdejében készítették.

Calcuttába is vettek több Egyiptomi, 's különössen Thebában feltalált régiségeket. Ezek között nevezetes egy ifjú Asszonynak jól megtartatott Mumiája, Egyiptomi vászonba takarva, melly tele van Jegyekkel. Külső színe a' testek bebalzamozásának módját adja elő. Továbbá egy fiatal Leánykának Mumiája, melly Sykomorus fából készült koporsóban fekszik; két bebalzamozott Kos; hat bebalzamozott Matska, 's a' t.

Újj Tsillagvisgáló Tornyok.

1821-dik Esztendöben a' Világ legtávulabb Széleiben három újj Tsillagvisgáló Torony állíttatott. Az első Nikolajewben, a' Fekete tengernél; a' második a' Jó Reménység fokán; a' harmadik újj Déli Wallisban (Neu Süd Wallis) újj Hollandiában.

Rejtett szó.

Egy fele vendégség, az egész fő része nyakunknak,
Más fele nélkül igen semmi dolog se lehet.

Szabó Jósef.

Jegyzet. A' 32-ik Számbeli Rejtettszó: K. V. Kávé.

Hasznos Mulatságok. 1822.

(34.)

Az Időjárásának Jegyzéke.

(Folytatás).

1601. Igen lágy tél, olly szárazság követte, hogy a' kútak, források kiszáradtak, a' fűvek el vesztek.

1604. Igen lágy tél, forró nyár.

1605. Havas hideg tél, felette bőv esztendő követte, úgy hogy Magyar országban egy szép ökör 12 garas, tehén 6—8 garas, egy sertés 2 - 4 garas vala.

1607—8. Lágy tél, úgy hogy Februariusba már a' legkésőbbi vírágok is kivirítottak.

1609. Olly hideg tél, hogy a' tengerek is befagytak.

1610. Lágy tél, az esztendő is ollyan, úgy hogy Novemberbe érett tseresznyét lehetett látni.

1617—18. Ismét lágy telek úgy hogy 1617-ki Januariusban a' fák virágoztak, a' patsirták tojtak, a' fülemülék énekel-

tek; de 1618-ki tavasszal először a' zöld hideg, azután a' ragya, később a' jégesők úgy el rontották a' Gyöngyösi szőllőket, hogy egy szem se termett.

1620. Igen lágy tél, koránti tavasz, meleg Martius, úgy hogy a' méhek már késszen voltak a' rajzás-ra; forró nyár, igen jó borok, úgy hogy a' híréért még 1811-ben is tartottak ezen esztendei termésből a' Hamburgi nagy hordókban.

1622. Lágy tél, száraz nyár; olly drágaság lett, hogy Lipsiában 33—42 ezüst forint volt egy véka búza 's rozs; nálunk is, nevezetesen Kassán el költ egy mérő Búza 10 forinton. 1 font hús 24 kr. egy itze zsír 30 garason.

1623-ra fordúló olly havas hideg tél, hogy Bethlen Fejedelem népéből sok a' lovon ülve fagyott meg.

1625. Mások szerént 26, olly lágy tél, hogy a' patsirták Januariusba már szóltak.

1628. Lágy tél, reá iszonyú szárazság, éhség, egész Europában.

1629. Olly hideg tél, hogy sok embernek keze lába el fagyott.

1633. Hideg tél, utánna olly hűvös nyár hogy Maria-Magdolna hetiben (Jul. 22.) egész héten havas eső esett.

1642. Lágy tél, de az 1643-ki olly hideg lett, hogy Mart. 6-kán újonnan befa-

gyott az Albis vize és más folyók, 's azontúl még 3 hétig járták a' vizek hátát jégen. Húsvétba olly hideg volt, hogy a' madarak megfagytak.

1651-re Fordúló száraz és lágy tél, száraz meleg lett a' nyár is, melly úgy megérlelte a' szőllőket, hogy a' magvaik úgy látszottak mint a' valóságos arany.

1652. Lágy tél, és után rettenetes szárazság, éhség lett.

1655-ben Olly bőv szüret Magyar országon, hogy a' bornak helyét nem lelték.

1656. Lágy tél, és ollyan idején való tavasz, hogy a' méhek Aprilisbe már sok mézet gyűjtöttek.

1658. Olly forró nyár, hogy nem tsak Persiában fojtott le a' tüzes Samum szél egy éjjel többet 20. ezer embernél; hanem Europában is, nevezetesen Franczia országban olly forróság volt, hogy XIV. Lajos vadászatra kilovagolván, a' lováról lefordúlt, 's kitsibe múlt, hogy meg nem halt, 9 izbeli érvágással gyógyíttatott ki.

1659. Olly iszonyú hideg tél lett reá, hogy a' Hafnia körűl lévő hadakozásban, a' katonák és lovak álló helyeikben fagytak meg, a' tengerek által fagytak. — Ezt a' rettenetes hideg telet némellyek 1657—58 közé teszik. Nevezetesen Huszti András azt írja ó és új Diciájában hogy 1657. Dec. már gatyakötésig ért a' hó.

1660. Lágy tél; Januariusba már a' fák virágoztak, a' patsirták és fülemülék énekeltek. Reá olly szárazság következett, hogy a' Sodoma tengere annyira kiszáradott, hogy a' bele süllyedt épületek omladéki is sok helyen kilátszottak, a' mint írja Hunyady Kereszt. Archiv. 2 Köt. 49 oldalon.

1662. Felette hideg, havas tél, de tsak Jan. 8-káig tartott. Ggyöngyösy István, Kemény János éltében azt írja: Rettenetes jegek, és olly áradás volt Tiszán, Dunán ritka párja.

1666. Lágy tél, Magyar Országban 4 hónapi szárazság.

1674. Lágy tél, heves, száraz nyár, jó borok.

1675-re Fordúló kegyetlen hideg, havas tél lett, Danczkánál keresztül fagyott a' tenger.

1683-ra Fordúló hasonló hideg 's tartós tél, 1682. Octob. el kezdödött 's következett Martius utólljáig tartott, a' Dunának szörnyü jeges áradása lett.

1685. Nagy drágaság, Miskólczon köble el kelt a' Búzának 16 forinton.

1688. Lágy tél, ollyan 91—92 még lágyabb, ezen esztendöben a' nyár olly forró száraz, hogy tavak, folyók, kútak kiszáradtak, erdök felgyúlladtak. A' következett tél kemény lett, és Decemb. 16-kán a' Duna már által fagyott.

1694. Lágy tél felette száraz, heves nyár.
1695. havas hideg tél, a' nyara is ollyan, hogy nyárnak se lehet mondani. Juniusban a' nagy hidegek több napokig tartván, mind mezőben, mind szőllőben nagy károkat tettek.
1697—98. Igen lágy telek száraz meleg nyarak.
1699-re Fordúló olly hideg, hogy 1699. Januariusba Karlovicznál midőn a' Törökökkel megkötteték a' békesség, az Uraságoknak sok tselédjei megfagytak. Brabancziában (Provence) is mind el rontotta ezen erős tél az olaj fákat.

Győr Vármegyei Öregek.

Győr Vármegye Hazánkban több tekintetből a' jelesebbekhez számlálható. Lakosi, némellyféle városi mesteremberektűl, 's kevés idegen származású szállóktól megválva, mind derűlt kedvű nyájas Magyarok. Földgye általában termékeny: Kereskedése, mellyet a' Duna elevenitt, emelkedő. Izes italú, és szeszes borai dicséretesek; millyenek a' Tényői, Csanaki, Nagybaráti, Nyuli, Pázmándi, Szentmártonyi, Szerecsenyi, Tápi 's a' t. A' Duna, Rába, Rábcza a' halászoknak elég foglalatosságot adnak. Mind a' földmívelésnek, mind a' kereskedésnek tetemes kárára vagyon; hogy a' Rábának árkát már régolta

csak a' papiroson igazgattyák. Természeti fekvése tiszta levegőt tart, és szembetűnőleg egészséges. Itt 75—80 esztendős embert látni, mindennapi dolog, 's közzel közzel százasakat is találhatni. Így 1819. November 2-án halt meg Téten Nemes Kis György 103 esztendős korában. Született Gyarmaton Tét mellett, 1716. Apr. 17-én. — Ő élete módgyában éppen nem különösködött. Talán rövidebb életre tartván számot, sorsához képest szép ősi hagyománnyának, üdején nyakára hágott. Azután is, ámbár egyedűl napszámból élt; evett ivott a' mikor és a' mi volt, gondolván: pereant, qui crastina curant. Semmi csapás őtet aggódásba nem hozhatta. — Még 102 esztendős korában is, de már bádgyadtan járkált. Haja, felette tömött, 's csak kevés őszszel volt tarkázva. Mindenkor jó ehető, 's a' mi különös, az erős italért és pipáért szinte reszketett. — Második példa lehet Vidacsi Katában, ki Gyömörén első Urával 61 esztendőt töltött házasságban, 's onnan 82 esztendős korában ment másodszor férhez Tétre. A' menyecske olly nyers, és virgoncz volt, hogy a' mosásban, kender-törésben, aratásban sok fiatalon kitenne. Pörölni akárki sem tudott jobban mint ő. Rövid betegség után életének 85-dikében; 1818. Jun. 5. halt meg. — Ugyan Téten 1816. November 25-én halt meg Zsalipszki József életének 103-dik esztendejében. Mindég könnyen moz-

gó öreg; csakhogy vége felé hallása nagyon megnehezedett.

Újjonnan felfödözötetett Sziget.

William Ángol Czethal halászó Hajó a' szélességnek 61-ik és hoszszúságnak 51-dik grádusa alatt újj Szigetet talált fel, mellyet New Shetlandnak nevezett. Ezen Szigetnek 200 Ángol mértföld a' hoszszasága, és a' Déli sarkhoz (Südpol) legközelebb fekvö Tartomány, minden ismért Tartományok között.

Apróságok.

II. Fülöp Spanyol Királyt 70 ezer Talléros Gyémánttal kinálta meg egykor bizonyos ember. A' Király, a' ki azon való tsudálkozását el nem titkolhatta, hogy egy magányos személy illy nagy Summát merészel adni egyetlen egy köért, kérdi töle: „Ugyan mit gondoltál, midön ezt megvetted"? „Kegyelmes Fejedelem, visszonozá az ember, azt gondoltam, hogy van a' világon egy második Fülöp". — A' Király el ragadtatván e' hízelkedö felelettöl, száz ezer Tallért adatott neki.

Valamelly deákos ember szerette volna látni, hogy millyen ö, mikor aluszik,

e' végre tükröt tesz maga elejébe, 's szemeit szépen behúnnya:

Egy időbe azt kérdezék Párisba a' Török Követtől, hogy mit itélne az Udvari Dámákról? semmit sem úgymond, mert nem értek a' Képfestéshez.

Egy piros posgás, de szegény Tiszt, hogy jobban felindíthassa a' hadi Ministert a' számára rendelendő penzióra, azt tette kéréséhez, hogy külömbben ehel kell neki meghalni. Erre a' Minister azt jegyzé meg, hogy az orczája nem azt mutatná. Ó arra ne nézzen Excellentziád úgymond a' szegény Esdeklő, mert a' nem az enyém; még azért a' gazdámnak adós vagyok.

M e s e.

Kéz-láb nélkül mászik,
Van háza, ha fázik.
Szarvaival nem öklel.
Húsa van, tsontja nints,
Tokja neki nagy kints,
Földben is jó szállást lel.

Jegyzet. A' 33-ik Számbeli Rejtettszó: Tor, ok, torok.

Hasznos Mulatságok. 1822.

(35.)

Mehemet Aly-Basa. Egyptomi Vice Király, és Alíne az ő Testvére.

(Isis 1822-ik eszt. 2-dik Tsomójának 166. és köv. lapján).

Mehemet Aly, és húga Alíne, Martiniqueben születtek, Keresztény szülektől, 1763 és 1764-ben. Születtetésök' köz ideje 18 hónap. Az ő attyok a' katonaságnak Kormányozó Fő Tiszte az 1744, és 1756-iki háborúkban Franczia Országnak nagy szolgálatokat tett. A' Király jutalomúl Bouille Marquis által 1778-ban a' Lajos Keresztjét, és két Patenst küldött által neki. Az egyikben fiát Bouillon Reg. Marseillei őrizet seregnél Al-Hadnagynak nevezte; a' másikban Leányát a' Kir. Sz. Cyri Apátság' Klastr. felvétette. A' két Testvér hajóra szállt: de a' tengeren egy rablóhajó el fogta, és el adta. Aly 15, Alíne 14 esztendös volt. Aly szolgálatot vett, nem akarván rab-szolga lenni; Alínét egy Örmény Smyrnába vitte.

L'Amouraux Francz. Consul ötet ki akarta váltani: de Alíne rá nem állott, mert egy vén Szeretsen Aszszony azt jövendölte neki, hogy egykor nagy Herczeg Aszszony leendne. Az Örmény nem sokára Constanttnapolyi Isáák Agának el adta, ki Abdulhamidnak, az 1778-iki Nagy Urnak ajándékozta. Alíne eleinte szolgáló - leány (Odaliske) volt a' Serailban: de nem sokára ritka szépsége miatt a' Sultán' kedveltje lett. Ezen állapotjában Alyt, az ő Báttyát tüstént felkerestette, ki akkor az Algiri Deynek Testörzői között vala. Aly Constantinápolyba jött, hol neki Abdulhamid a' Serail belsejében az Ichoglansoknál Tisztséget adott. Alíne 1784-ben, a' most uralkodó Sultánt Mahmudot szülte, melly által Abdulhamidnak tellyes kegyelmét megnyerte. Selim és Mustafa uralkodása alatt Alíne a' régi Serailban magányosságban élt, 's fiát nevelte. Aly ekkor Egyptomban a' Francziák ellen harczolt mint Aga, hol egykor életét Lasalle Francz. Regem. Kapitánnya Lyon megmentette, 's a' fogságból is kimentvén haza botsájtotta. — Lyon Kapitány, Egyptomból való viszsza térése után butsút vett a' hadi pályától, 's kereskedő hajójával az Avallai kikötőbe evedzett. Aly ottan, mint Beglerbég Basa Kormányozó volt. Reá ismervén Lyonra, pazorolva halmozta reá jótéteményeit. Lyon Marszeillebe viszsza tért; Alyt Constantinapolyba hívták. Ő ott jelen volt Barai-

ktar Mustapha támadásán, és Selim Sultán halálán. Hathatósan segitette Namir Effendit, ki azon Tornyot, mellybe Baraiktar Feleségeivel, és kintseivel zárkózott felvettette. Aly Namír Effendivel Mahmudot, Alíne fiát azon Palotából kimentette, hová ötet Baraiktar zárta, és a' Muftinak Fetsája által Sultánnak kineveztette; Alíne smét elő jött a' régi Serailból, és Valíde Sultánné lön. Midőn minden letsendesedett Aly 1808-ban Egyptomba ment, és ott a' fellázzadott Beyeket megzabolázta. Kevés idő múlva Mahmud a' Nagy Úr ötet Basának, és Egyptomi Vice Királynak kinevezte. — Szerentsés uralkodásának híre Európában már régen el terjedett. A' Wechabiták meghódítása; Medinának, és a' Próféta Sirjának újjonnan való elfoglaltatása, Oasis, Jupiter Ammon régi Templomának birtokába való kerítése; az Alexandriai 22. francz. mértföld hoszszaságú Mahmud árka (mellyet 6 hónap alatt 300,000 felláhkkal ásatott, naponként 10 Soust fizetvén nekik); ez Otahaiti Czukor Nádnak híres ültetései, mellyeknek első plántáit Martiniqueből ő hozatta; az Indigo plántának tenyésztetése; a' szép hadi, és kereskedő hajó Tsoport; az ő régi Barátja, Lyon Kapitány eránt való hív indulata (ki éppen akkor halt meg, midőn Lascaris, Marseilleben lakó Egyiptomi Consul által néki a' legnemessebb ajánlásokat tétette) Alynak a' világ történetében enyészhetetlen hírt szerezte-

nek. Aline 1817-ben mint Valide Sultánné Constantinapolyban már meg halt *).

Descartes' Feje Koponyája.

A' Párisi tud. Akademiájának 1821. Apr. 30-iki Ülésében. Cuvier híres Természet Visgáló Descartes Fejének Koponyáját mutatta be, mellyet Berzelius, a' Stockholmi tud. Akademiájának Titoknokja szerzett meg, és küldött Párisba. Egyúttal Berzeliusnak Levelét is felolvasta, mellyben megmutattatik, hogy azon Fő Koponya, valóságossan Descartesé. A' dolog valóságának még nagyobb megbizonyítására, egy festett Képet is elő mutatott, melly Descartest igen tökélletessen ábrázolta, és öszve hasonlitotta vele a' Koponyának ismertető bélyegeit. A' tudományok Akademiája fentarta továbbra a' Fő Koponyának valóságáról, vagy nem valóságáról való itéletét. — Az Akademiának Május 14-iki Ülésében Delambre Úr egy Értekezést olvasott fel, a' mellyben Cuviernek minden állításait megczáfolta, és megmutatta, hogy azon Koponya Descartesé nem lehet. — Descartes Stockholmban halt meg, Febr. 11-kén

*) Ezen fontos közlések, egy kiköltözött Frantziának Kéziratáiból vagynak véve, ki soká volt Konstantinápolyban, az Angol Követségnél. A' tudós Frantzia nem sokára közleni fogja, ezen két rendkivül való Személyről, eredeti Okleveleikből meritett irásait.

1650-ik esztendöben, minekutánna 53 eszt. 10 hónapot, és 11 napot élt volna. A' Királyné azon Templomba akarta temettetni, mellyben a' Királyok hamvai nyugosznak: de Chanut az akkori Franczia Követ szabad helyre tételét, reménylvén hogy Hazája viszsza fogja testét kivánni. Temetése szertartása igen együgyű volt. Négy Gyászoló vitte vállán, kiknek egyike a' Követ Minister fia volt. 1666-ik esztendöben Terlon, a' Svécziai Udvarnál lévő Franczia Követ Párisba akarta küldeni Descartesnek holttetemeit, viszsza kivánván azt jó Baráti Réz koporsót készítetett, mellynek tsak 2 $\frac{1}{2}$ láb volt hoszszasága, gondolván hogy az öszverogyott tagokat könnyen egymásra rakattathatná, melly tétel Május 1-sö napján, az említett esztendöben végbe is ment. A' követ a' halhatatlan ember kezének egy tsontját kivánta, mellyel írat. Nem is tagadta meg a' Svécziai Katholikus Papság kivánságát: de a' történet felül különös leirást készitett, és azt Descartesnek egyébb tetemeivel a' Koporsóba zárta. October 2-kán 1666 a' kiséret Descartesnek holttetemeivel megindúlt, minekutánna Colbert és Lionne a' vámoknál a' szükséges rendeléseket iránta megtették. A' Peronnei Vámnál a' Koporsót feltörték, mert azt gondolák, hogy tiltott partékákat akarnak bevinni. Januarius elején 1667-ben a' holttetem Párisba ért, és egy két napra utánna Sz. Pál templomába letétetett. A' Franczia

Revoluczio alatt, midőn a' Templomok kiraboltattak, ezen drága maradványok, az Emlékjelek Museumába tétettek. 1819-ben nagy szertartások között St. Germain des Prés Templomba vivék által, hol a' szökrény, mellybe valának, minden embernek nyitva álla. Már ekkor minden tsontja por vala, kivévén czombjának egyik hoszszú tsontját (Extrait de la vie de Descartes par Baillet). — Jóllehet, a' mint ezen Leírásból kitetszik, több alkalmatosság vala, Descartes feje koponyájának el tulajdonítására, Delambre Úr, még is tagadja azt, mivel, ugymond, azon el tulajdonitás felűl semmi Oklevelek sintsenek. De ki nem látja, hogy 1666-ikban midőn Terlon, a' réz-koporsóba záratta tetemeit, midőn egyik tsontját a' másikra hányatta, hogy a' szűk helyen el férjenek, és három hónapig magánál tartotta, Feje Koponyája könnyen el veszhetett, annál is inkább, mivel a' követ, ki az ő tisztelői közűl való volt, valamelly nevezetes Tagját birni kivánta. Ez annál is hihetőbb, mivel 1819-ben midőn az ő hamvait mutogatták a' Koporsóban se hajának, sem fogának nyoma sem volt, mellyek bizonyossan megtaláltattak volna, ha Feje Koponyája a' hamvak közöti lett volna, mivel ezek több ezer esztendőkig is minden viszontagságnak ellentálnak.

A' Corki Bolondház.

Dr. Halloran a' Hyberniai Corki Bolondházról Lajstromot közölt, melly 1798-ik esztendőtől 1818-ikig terjed. Ezen Lajstrom kivonásának közlése tsak azért is gyönyörködtető lehet, mivel abból a' férfi, és aszszonyi Nem között való külömbség ezen szerentsétlen nyavályában is kitetszik. 1334 megtébolyodottak között, 645 férfi; és 692 aszszonyi nembeli volt. — 587 Személy megtébolyodásának okát nem lehetett megtudni; a' többieknél következendő esetek adtak a' nyavalyára alkalmatosságot:

	Férfi	Asszony
Kevélységből megbolondúlt	1	9
Hideglelésből — —	3	5
Búból — — —	6	34
Száraz betegségből (Phtysis)	6	2
Gutaütésből — —	6	7
Kétségbeesésből — —	10	37
Vallásbeli vakbuzg.(Fanatismus)	11	9
Franczia betegs. (Lues venerea)	12	11
Agyvelő megrázásból —	19	2
Szerelemféltésből —	20	25
Nyavalyatöréstől —	33	34
Örökségek miatt — —	41	37
Birtok elvesztés miatt —	51	33
Pártütés rettegése miatt —	61	47
Részegeskedésből —	103	57
Gyermekszülésben —		34

Hogyan lehet a' veteményes ágyakat a' Verebektől megovni.

Ha az ember a' kerti veteményes ágyakba, valamelly botot tűz, és arra megdöglött Rákot köt, tehát soha sem fog azon veteményes ágyra veréb, vagy más kártévő Madár szállni.

Hogy a' kenyér meg ne penyészedjék.

Midőn kovászt akar valaki tenni, tseppentsen az arra szánt vízbe mintegy 100 tsep levendula vizet; ez a' penészt megakadályoztatja, a' kenyér ízében pedig legkissebb változást sem tesz.

Rejtett szó.

Első fele helyet keres,
Másik fejér, sárga, deres.
Fekete ő már egészen,
Ha húsevő madárt teszen.

Jegyzet. A' 34-ik Számbeli Mese: Tsiga.

Hasznos Mulatságok.

1822.

(36.)

Zoologiai Jegyzetek.

Isis Folyó írás 1822-dik esztendei, II. Tsoméjának 218 és következő Lapjain, Humboldt, és Bonpland, utazása Leírásának Visgálata találtatik. A' Visgáló abban a' többi között ezen nevezetes Zoologiai észrevételeket teszi. „Gmelin szerént a' Szoptatós állatoknak 400 neme vagyon; a' Madaraknak 2000; a' Tsúszó-mászó állatoknak 345; a' Halaknak 826; (ezek között a' Folyó vizekben élő Halaknak 200 neme, és pedig a' mérsékelt éghajlat alatt 163, a' meleg éghajlat alatt tsak 37. — Más Szerzők szerént a' Szoptatós állatoknak 500 neme ismeretes; a' Madaraknak 4000; a' Tsúszó mászó állatoknak 700; a' Halaknak 2500 neme (a' meleg éghajlat folyóiban lakozó halaknak tsak mintegyy 100 neme). És így mindöszve mintegy 7700 hússos állatok nemei. Továbbá 44,000 Bogarak (Insecta); és 40000 virágzó Plánták. Ha a' száraz Déli földet 1000 részekre felosztjuk, tehát azokból Ásiára tsak 114;

Ausztráliára 124; Amerikára 301; Afrikára 461 jut. Mind ezen Tartományok folyóinak halai még igen kevessé ismeretessek. Ramond a' közönséges Pisztrángot a' Pyreneusokon 153 öl magasságon lelte; a' havasi Pisztrángot (Alpenforelle) 1162 ölnyi magasságon; 1187 ölnél magasabban pedig egyikét sem. A' Pyreneusok az Éjszaki szélességnek $42\frac{1}{2}-43$ Grádusa között feküsznek, hol a' sík földnek közép melegsége 15—16 grad. a' 100 gradú Hévmérőn. Déli Amerikában, ezen Hőség pontja 1300 ölnél magasabbra esik, mint a' Pyreneusokon, 's a' Halak, ezen arányt vévén, ott még sem találtatnak olly magasságon, mint emitt. 1400—1600 öl magasságon felűl már halakat nem láthatni, 's azok, a' mellyek ott tenyésznek Poeciliák, Pimelodusok, Erenophilusok, és Aestroplepusok, a' melly két utóbbi fajak a' Tergélyek (Cobitis) közé tartóznak, mellyeknek hasi szárnyok nints. 1800—1900 öl magasságon fekvő tavakban az Aequator alatt sem találni halat, jóllehet ezen tavaknak közép melegsége + 9,5 Grad. jóllehet a' Pyreneusokon 1200 öl magasságú tavakban, mellyek sokszor félesztendeig befagyva vannak, elég Pisztráng vagyon. — Laguna de Nica, Quitótol nem meszsze 2100 öl magasságon, majd soha sints befagyva, és még sints benne hal. Az állati életnek megszűnése, a' magas vizekben, úgymond Humbold, nem mindenütt az éghajlatnak befolyásától származik. Az

életnek határt szabó hatalmat, által láthatatlan fátyol födi szemünk előtt, 's a' t."

Baconak Közmondásai.

Az Erkölts belső Szépség; A' Szépség pedig külső Erkölts.

A' Pénz jó Szolga: de rosz Úr.

Az embernek legnagyobb Szerentsétlensége az, ha semmit sem reménylhet, és minden roszszat várhat.

Az Uralkodók hasonlók az égi testekhez. Fényök szinte ollyan, mint az övék: de valamint azoknak, nékik sints nyugalmok.

A' Szerentse ritkán boldogitja azt, a' ki ötet szerfelett óhajtja: de a' Békességes tűrőnek sokszor mosolyog álmában.

A' Pénz hasonló a' trágyához. Halomban semmit sem használ, hanem el szórva termékennyé teszi a' földet.

Nemzeti Szokások.

(A' Skócziai Asszonyi Nem).

Skoczíában a' közrendű Asszonyok és Leányok, vasárnapokon ugyan hoszszú, bö fehér ruhában járnak, nagy kendöket (Schawl), 's bársony fökötöket viselnek, kezökben kesztyű van, és nap ellenző: de a' czipöt, és kapczát, igen gondossan ke-

zökben hordják, 's mezítláb mennek az útszán keresztül ha sár vagyon. (Simond).

(A' régi Ditmársok).

A' régi Ditmársok Menyegzőjökre Szemfödelöket is el szokták vinni, mellyet ők Dodentugnak neveztek (ez a' Német Todtentuch) mivel azon öröm nap ritkán múlt el véres jelenetek nélkül. A' Vendégség után egyik a' másiktól azt szokta kérdezni, hogy kit ütöttek agyon? 's ha senkinek sem esett baja, azt következtették, hogy a' sör bizonyossan rosz volt.

Derék Pástétom.

Vermontban a' Virginiai Tartományban (Éjszaki Amerikában) nem régiben igen nagy Mókus vadászat volt. Két nap alatt 4961. Mókust lőttek. Ezen Mókusoknak husát, valamelly régi szokás szerént egy Pástétomnak megkészitették. A' meghivott Vendégek, kik azon nyalánkságban részt vettek 275. voltak.

Néhány állatoknak élet ideje.

Szopós állatok.

A' Nyúl el él	—	8	esztendeig
— Házi-nyúl	—	9	—
— Ketske	—	10	—

A' Juh	—	10	esztendeig.
— Róka	—	15	—
— Matska	—	18	—
— Ökör	—	19	—
— Tehén	—	20	—
— Bika	—	20	—
— Disznó	—	20	—
— Farkas	—	20	—
— Medve	—	20	—
— Szarvas	—	20	—
— Kutya	—	28	—
— Ló	—	30	—
— Szamár	—	30	—
— Teve	—	60	—
— Oroszlán	—	60	—
— Elefánt	—	200	—

Madarak.

A' Tyúk el él	—	10	esztendeig.
— Kanári madár magán		24	—
párossan	—	10	—
— Fülemüle	—	18	—
— Patsirta	—	18	—
— Páva	—	24	—
— Vértse	—	40	—
— Lúd	—	50	—
— Hattyú	—	100	—
— Sas	—	100	—
— Papagáj	—	120	—

Halak.

A' Tsuka	—	100	esztendeig.
— Hartsa	—	150	—

Tsúszó mászó állatok.

A' Krokodilus	—	100 esztendeig.
— Tekenösbéka	—	100 —

Bogarak.

A' Pók	—	1 esztendeig.
— Prütsök	—	10 —
— Rák	—	20 's a' t.

Új Találmányok.

Bolónyában Vittorio Sarti, ugyan Bolónyai fi, olly különös masinát talált fel, melly eredetiségére egyetlen egynek mondathatik. Mert az ő masinája, minden ballon nélkül, egyedül belső alkotó erejével emelkedik fel a' levegöbe. De még eddig az nem jelentetett, hogy felemelkedése mennyire mehet, és ott mitsoda igazodást adhat magának.

Lafitte Fridrik, Gréczben égett bor főző, olly kávé masinát talált fel, melly által a' Kávénak legalább egy negyed része megkéméltethetik, és még is az ital sokkal fűszerszámosabb, finomabb, és erősebb. A' Kávét benne kissebb, nagyobb mértékben lehet készítteni, és a' nagysághoz képest a' masina sokkal ótsóbb, mint az eddig szokásban volt kávé fojtó masinák.

Hummel Károly Bétsben a' Leopold városi Diána Fördöinek egyik Birtokosa, olly készületet talált fel, melly által a'

mustnak forrása közben kifejlő szén savanyat, és alkohol gőzöket el lehet fogni, tsöppekre öszve sűrűsítteni, és igy a' bornak egész erejét, és illatját meglehet tartani; sőtt a' bornak mennyiségét is 10—12 perCentummal nevelni. Ezen készületet bizonyos alkalmaztatás által, még a' ser, alma-bor, és minden egyéb italokra is lehet fordíttani, mellyek forrás által készülnek.

A' Takátsoknak igen ajánlható azon találmány, mellyet Majlandban Richard Hippolit János hirdet, hogy t. i. egy vagy két göröndövel, vagy görgövel (cilinder) olly masinát lehet készítteni, melly a' szövő-székre alkalmaztatván, a' selyem, gyapjú, 's igy a' len-vászonnak szövését is nagyon könnyebbíti, és a' beléjök szövendő rajzolatokat, valamint a' pántlikákba is, sokkal könnyebben ejti, mint az eddig való szövő-székek.

Bétsben, bizonyos Troyer József, egykori Szakáts, a' Gazdálkodó tűzhelyekben, olly javíttást talált fel, hogy az eddig tudva lévő gazdálkodó tűz-helyeknek alkotásától mind módjában, mind formájában külömbbözik, 's olly módosan lehet fűtteni, hogy ugyan egy kementze által, a' házi szükségekhez képest, kissebb vagy nagyobb főzést, vele egy aránt végbe lehet vinni, a' nélkül hogy a' főző, eleven szénre szorúljon, vagy több fát vesztegessen.

Bétsben, Felix Gergely Rósoli Fábrikás, azt a' módot találta fel, hogy a' kö

zönséges 18 gradusos égett borból egyszerre szagtalan, és minden égetett vizekhez alkalmaztatható 34 grádusos Spiritust, bizonyos szernek hozzá tételével lehessen készítteni, olly módon, hogy ezen szert ne keljen mindég megújíttani, hanem ismét az új főzéshez lehessen használni.

Mangelkammer János, Bétsi Fazekas, Meiszner Pál Professornak útmutatása után, olly móddal tudja a' Kályhákat mázolni, hogy a' fűtés által a' máznak színe soha sem változik, sőtt a' Kályhákra, akár miféle színeket úgy lehet alkalmaztatni, hogy azok a' szobának különös ékességére is szolgálhassanak.

Apróság.

Zénónak azt mondá egykor valaki, hogy a' Böltsnek nem illik szeretni. Oh! ha az úgy van, mond Zénó, úgy a' szépek sorsa nagyon mostoha, a' kik csak az ostobák társaságára vagynak kárhoztatva.

Mese.

Szó nélkűl beszél,
Haláltól nem fél:
Sőtt a' derék férfiakat
Vérengző dühös hadakat
Magával élteti,
Vagy el is temeti.

Jegyzet. A' 35-ik Számbeli Rejtett szó: Hol, ló, holló.

Hasznos Mulatságok.

1822.

(37.)

Comptonites.

(újjonnan feltaláltatott Ásvány).

Brewster a' Vesuvnak ezen újj Ásványáról rövid tudósításokat közöl. Salvator Madonna, leghiresebb Kalauz a' Vesuvon elöször találta fel ezen Ásványt, 1817-ik esztendőben. Gróf Compton elöször vitte Angliába. Ő igen derék Minerologus, és a' Londoni Geologiai Társaságnak Elölülője, azért azt érdemlette, hogy az ő Nevéről neveztessék. Az előtt Apophyllitesnek hívták. Találtatik apró, általlátható, vagy félig általlátható Krystálokban. Tartozik az oszlop forma Krystálokhoz: de oldalai olly rendetlenek, hogy azokat szorossan kimérni nem lehet. Két tengelye a' sugárokat kettössen töri meg. Egy része a' megtörött sugároknak egyenes arányban, a' másik függő arányban vagyon az Oszlop tengelyéhez. Ha porrá tőretik, Szalétrom savannyal kotsonya forma szerré válik.

Mohsnak Lajtorjáji szerént 5. 1 keménysége van, és annak rende szerént a' Kupffon-Spáth Neméhez tartozik. (Edinburgh Philosophical Journal).

Mikroskopiumi állatoknak ömlései, a' Grönlandi tengerben.

(Scoresby észrevételei)

Midőn Scoresby 1820-ik esztendőben, Julius 29—30-kán nem meszsze volt Grönlandnak nyugoti partjától, a' tengernek szinén különös ömlést vett észre, melly tsak kevés lábnyi mélységre terjedett. A' jég morzsalékok, és apróbb darabok ez által Éjszak felé hajtattak; a' nagy jég táblák pedig vesztég feküdtek. Itt a' hajó az ő menetelében feltartóztattatott. Ezen ömlés két napi tsendes idő után kezdődött. Azon tájon a' Hajó utóbb nagy útat tett illyen rendkivül való formájú vízben. Ha a' vízből merítettek, abban nagyitó üveg által számlálhatatlan sokaságu állatotskákat lehetett látni. Sokan közülök czitrom sárgaságuak, és gömbölyüek voltak, és tsak igen kevés mozgó tehetséggel látszottak birni; de mintegy ötöd része örök mozgásban volt. Ezek közül némellyek egy secundum alatt mintegy $\frac{1}{180}$ hüvelknyire úsztak, mások igen szaporán forogtak. A' legügyessebbeknek előre haladása egy hüvelket tehetett 3 minutum alatt. E' szerént 151 nap

alatt jutnak egy tengeri mérföldnyire. Ha a' Kondor, mindenkor kedvező széllel 8 nap alatt a' Világot körül repűlheti; azon állatotskák a' tsendes vízben tsak 8935 esztendő alatt úszhatják körül. Egy tsepp vízben 26,000 illyes állatotska van. A' legnagyobnak általmérője, tsak $\frac{1}{2000}$ részét tette a' hüvelknek. Némellyeké tsak $\frac{1}{4000}$ részét.

Czeiloni Szokások.

Minden Czejloni fi, nagyobb vagy kissebb mértékben költő. Egyébbaránt nem a' Szerelem lelkesíti ott rendszerént a' szíveket, hanem nagyravágyás, és önhaszon kívánás. A' Czejloni Ifjú, nem kedveltjének sudár szemöldökéről, nem piros ajkairól énekel, hanem komor Fő Tisztjének barázdás homlokáról, kinek ő a' maga akaratját versek által nyilatkoztatja ki, hogy annak kegyelmét megnyerhesse. — Költeményeiket rendszerént el szokták énekelni. Hang lajtorjájok 7 külömbözö Hangokból áll. Ezek között legbájolóbb előttök az úgy neveztetett Ló-ügetés, melly a' Lóügetés hangjához hasonló hangtól vette nevét. Együgyű Hangszerszámaikban nagyon büszkélkednek, azt vélvén, hogy a' mi muzsikánk az övéjöknek szolgája sem lehet. Legkedvessebb hangszerszámok az Udakea, melly egy kis kézi Dobhoz hasonló, és ezzel követik minden Énekeiket. A' Gazda-

gabbak estve annak hangjánál merülnek álomba. Egy Czejloni közmondás szerént, az Álom karjába semmi sem ringathatja úgy a' szívet, mint az édes Poëzis, a' kellemetes Udakeával.

Különös nagyságú, vagy kitsinységű emberek.

Ez előtt mintegy 30 esztendővel hordoztak, 's mutogattak bizonyos Gili nevű embert, Tridentből eredettet, a' ki 8½ lábnyi magasságú volt. — Hasonlóan útazott M. Országban 1794. bizonyos Sváb, Würtenbergből, a' ki 7 lábnyi és 2—3 hüvelknyi volt, és azt vallotta, hogy annya kisded Aszszony volt. Most Poczdám mellett a' Pávák szigetébe küldött a' Burkus Király bizonyos ifjút, Pomeraniából valót, a' ki 7 lábnyinál magasabb. A' király ötet megváltotta azoktól, kik mutogatták, és a' Kertészhez adta, 's most irni, olvasni taníttatja. — De ezeknél álmélkodásra sokkal méltóbbak voltak Obrien, és Macdonald Anglusok; mert, noha tsak hét lábnyi magasságúk valának, olly nagy és erös testüek voltak, hogy, ha őket a' legkissebb törpéhez hasonlítanák, 's mértékbe tennék, tehát 150 törpe kivántatnék, hogy a' mérték egyenlően álljon. —

Ellenben különös törpék is vannak tudva. Leszinszky Szaniszló Lengyel Ki-

rálynak Bebe nevű törpéje, kiről már máskor szóllottunk, tsak 33 hüvelknyire nött. Midőn született, tsak 24 latot nyomott, és az ő böltsője a' fa paputs volt. Brovlaszky ugyan Lengyel Ns. ember, a' kit a' Király Bebével öszve hasonlított, rendes termetű, és eszes volt, de tsak 28 hüvelknyi magasságú. — Wiebe Lolkes Friziai paraszt 26-dik esztendejében tsak 29 hüvelknyi magasságú. Ezeket kitsinységére nézve meghaladta egy Anglus törpe, a' ki 37-ik esztendős korában tsak 16 hüvelknyi nagyságú lehetett. És ezen törpe az, kinél kissebbet nem tudunk.

Az Aszszonyi nemben szinte mind Óriások, mind törpék találtattak. Ez előtt egynéhány esztendővel mutogattak egyet, a' ki 7 lábnyi magasságú volt: Ellenben nem rég mutogattak Pesten egy törpe Leányt, a' ki nem igen volt 4 lábnyi: hanem olly széles vállú, 's zomok testű, hogy két akkorához is elég lett volna. — Stöber nevű törpe Leány pedig mind arczája szépségére, mind finom, 's arányos test alkotására nézve különös emlékezetet érdemel. Ezt is nem rég mutogatták.

A' Törpék mennyegzője.

Natália, Péter Czárnak húga, azt a' tréfát tette, hogy két törpéit öszve házasítaná. A' mennyegzőre öszve hivatta az egész

Birodalombeli törpéket. Kilenczvenkettő jelent meg. Kiknek a' templomba vitetésére különös kisded hintókat tsináltatott, és azok elejébe mind 6 Skocziai apró lovakat fogatott. A' Násznép egész pompával vitetett a' templomba, a' hova az Országnak Naggyai késérték a' Herczeg Aszszonnyal. Az esküvés után nagy lakodalom volt az Udvarnál, 's a' vendégeskedésnek vége lévén, egyedül a' törpék tánczoltak. Mondják, hogy eggyik azt énekelte:

Akár kitsiny, akár nagy,
Tsak két lábú állat vagy:
A' testnek nintsen értéke,
Ha nints benn lélek mértéke.
Legnagyobb is porrá lesz,
Valamint a' kitsiny vesz.
Noszsza Pajtás! vígan legyünk,
Jön az óra, mind el megyünk,
A' föld anya gyomrába,
Nem Czári palotába.
Ott én majd azt ölelgetem,
Ki most megveti termetem.
Dujnadu! Dujnadu!

Czéiloni Irás.

Czejlonban meghegyesített vas-tővel írnak. A' festéket lámpás koromból tsinálják, azt Gumi lévben felereszstve. Az írás fa-levelekre történik, 's rendszerént Talibot-pálmának levelére, melly olly ször-

nyű nagy, hogy egy levélnek karimája 30 lábnyi is vagyon. Ezen leveleket ők megszárítják árnyékban, azután olajjal megdörgölvén, külömbféle nagyságú szeletekre vágják. Minden szelet hosszúkás keskeny, és a' két végén meglyuggattatik, hogy annál fogva öszve lehessen foglalni. Ők a' leveleket könyv formába nem kötik, hanem két deszkátska közé szorítják, mellyek szokás szerént külömbféle formákkal bevannak írva, és kiczifrázva. Néha az illyen irások, vékony réz-táblákra is történnek: de ez igen ritka dolog. Az efféle irások, noha ritkák, még sem szoktak olly drágák lenni, mint Europában a' Könyvnyomtatás előtt készült kéziratok.

A' Piócza, vagy Nadály.

Melly nagy külömbséget tegyen az éghajlat befolyása, az állatoknak tulajdonságaiban, nevezetes példát ád a' Nadály, melly mi nálunk is a' posványokban, emberre, állatra reá ragad ugyan, és vérét kiszívja, mind addig míg vele meg nem telik, 's akkor önként lepottyan a' nélkül, hogy az ember, vagy állat egésségében szembetűnő változást okozna: de Czejlonban a' Nadálynak tsipését sokkal rettenetesebbnek tartják, mint akármelly ott lévő Kigyóét. Mert ha a' Nadály ott az embernek vérét kiszívja, annak többnyire halál

a' következése, ha tsak azon tagot, mellyen a' Nadály a' vért szívta, el nem vágják.

Apróság.

Egynehány esztendövel ez előtt az Angol Parlamentumban bizonyos vétek ellen olly büntetést javallottak, hogy a' ki abban találtatik, fizessen 50 font Sterlinget, mellynek fele a' Királyt, másik fele a' bevádolót illesse. Midön szokás szerént harmadszor felolvastatnék a' javallat, tetszett a' Követeknek a' pénzbeli büntetés helyett 7 esztendöre való számkivetést (Deportatio) szabni. De ezen változtatást olly kevés vigyázással tette meg a' Secretárius, hogy nyomtatásba kijövén a' Törvény javallat, a' Közönség ezt olvasná: „A' ki N. N. vétekben találtatik, 7 esztendöre számkivettetik, mellynek fele a' Királyt, fele a' bevádolót illeti".

Mese.

Bár a' tél még rejti,
A' tavasz kifejti,
Nyári szellő lengeti,
Az ősz dere tsípi,
Annyáról letépi,
A' szél űzi kergeti.

Jegyzet. A' 36-ik Számbeli Mese: festett Kép.

(38.)

A' Duna melléki H. V. tételt követő Egyházi Megye Fő Curatorához Méltóságos Gróf Rádai Pál Úrhoz. — 1822. 6. May Péczelen tartatott Gyűléskor.

A' midőn Aeol kamarája püffedt
Bérczes öbléből, szeleit kevéljen,
A' világokban, zavaró veszéljül,
Küldi üvöltve:
Mormoló szárnyok, keveredve porral,
Leplet a' napnak szekerére vonván,
Át-meg át futják üregét az Égnek;
'S hol-le, lecsapnak.
A' velek sodrodt feketés felhöket,
Szaggató lángal, darabokra tészik,
Perzselő üszkök ropogása rettent,
'S dúll dühödöleg.
Hányszor húl, Ákróczerausba gyilkos,
Szét bolyongó és tüzelő kanóczok?
Durva kártékony kebelét egésszen,
Füstbe borítva. —

Áll veszélj nélkül, az egekbe kedvelt
Pindus e' mellett, 's levegöbe süljedt
Szirtos ormával, korholást se érez
És nem alél el. —

Óh te orkánként, nememet letipró
Mord halál! méregbe kevert fogaddal,
Fusd te is szint így, kikerűld, 's ne törj e'
Mózesi Házra.

Már kaján nem rég, leveréd Hitemnek,
Fényit és hív Hös fijait sok ízben,
Truczra kárunkon 's te kaczajt ütöttél,
Durva Laverna! —

Fojtva sóhajtá, Sionunk ki jaját,
Sirtak a' Parnassz koszorús Leányi.
Sírt Hazám 's e' ránk rohanó veszéljben
Részt veve méljen.

Tedd Te! csonkázott Sionom le gyászod!
Nékik a' Lénás köre volt kimérve.
RÁDAINK keblébe vagyon nyugalmunk
Ö leve Átlás.

Benned éré el TELEKINK helyett a'
Szent Hit, hűséges Palinúrusát 's egy
Scitha véd Fábriczjusát, Te benned —
Óh szeretett GRÓF!

Kardal a' Márs nál, tüzes ésszel itthon,
Vajmi illendö, Haza dísze lenni
Minden évűnek, kit a' Honni érzés
Ösztöne ingerl. —

Vajjha Párházként, ecsetelni tudnám!
A' köz ügyekben epedö fejedre
Tüznek hány áldást, 's koszorúkat itt is:
Hát fen az Égben?

Óh ne marczongolja dühével Áte
Isten Asszony, kit Jupiter leszóra,
Életed folytát 's lebegő Hajónkat,
Mellyet igazgatsz!

Varga István
Monoron H. Leány Tanitó.

A' Nap tavasszal.

Mint mikor a' gyönyörü harmat nedvébe feresztett,
Rózsa piros ajaka helyeiből kifelül;
Úgy ragyog, úgy mosolyog, mind jobban jobban az ékes
Ég Kárpitjáról, lángba lobogva napunk.
Arcza fejér, karimája kerek, sok testre világol —
Tűz tenger, ragyogó láng heve élet adó.

V. I. Monori L. Tanitó.

Adahonnze.

(Dahomeer Országnak Királya, Afrikában)

Dahomee, Afrikai Tartománynak leirása most jött ki Angliában, ebben Adahonnzeról, azon Tartomány Királyáról következendő nevezetességek vagynak feljegyezve: „A' mostani Uralkodó, Adahonnze, igen szép ember. Báttyát az uralkodásban tsak azért halladta meg, mivel annak két lába úja egymásra van növe. Az ő ízlései igen

különössek. Palotájának két ángol mértföld kerületü falait, jobbágyainak, és Udvari embereinek fö-koponyáikkal ékesíti. 1795-dik esztendöben, Badogry ellen viselt szerentsés háborúban, az ellenség közül sokat el fogott, és öket mind lenyakaztatta, 's fö-koponyáikkal palotája falait ékesítette. Az épitö Mester, kire azon falak el rendelését bizta, nagy fondamentomot talált vetni, úgy hogy tsak késöbben vette észre, hogy a' koponyák czéljára nem elegendök. Ismét lekezdé tehát szaggatni a' munkát. Adahonnze észrevevé, 's hogy a' bajt el háritsa, 27 mellette álló embernek fejét leszedette. Az Uralkodó ezen bárdolatlan szokását, „Sebes Követ küldésnek mondja, az ö Oseihez". Valahányszor tehat Öseinek valamit izenni akar, egy Léleknek az árnyékok országába kell költözködni; 's illyenkor semmi Személy válogatást sem tesz, a' ki legközelebb áll hozzá, azt méltatja a' Kengyelfutóságra. Sokszor valamit el felejt megizenni, 's azonnal egy másik is el veszti életét. Egykor egy Udvarnok mentegetni kezdé magyát, hogy ö ezen megkülönböztetést kegyelemnek éppen nem tartaná, 's hogy választana mást, mert ö az útat nem ismerné. „Majd megmutatom neked", válaszola a' kegyes Herczeg, 's tulajdon jótévö kezével egy vágásra letsapta fejét.

Chorographiai Képek.

Clavius, Blamanus, Molerius Jósef, Cluverius Fülöp, és több más hires Chorographusok, a' Tartományok, 's Helységek fekvésének a' Tsillagzatokhoz való arányzását, leghelyesebb arányzásnak tarták. Origonus (Introd. ad Ephem. A. 1590). Tseh országot az Oroszlány; felső Szilésiát a' Kos; alsó Szilésiát a' Szűz; Moráviát a' Vadász Tsillagzatba helyhezteték 's a' t. — Cluver Európáról azt írja: Az én üdömben némelly Chorographusok Európát ülő Szűznek képezték, kinek fejét Spanyol Ország; nyakát Franczia országnak legkülsőbb szelete, melly a' Pyrenäusokra dől; keblét a' tulajdonképpen váló Franczia ország; Karjait Olasz és Ángol, országok; hasát Német ország; köldökét Tseh ország tevék; Testének egyébb tagjait, mellyeket ülő helyén meszsze el terült bő ruhája föd, Norvégia, Dánia, Svéczia, Finlandia, Liflandia, Lengyel, Burkus, Magyar Ország, Slavonia, Croatia, Görög ország, Dalmatia, Thráczia, Serbus, Bolgár ország, Erdély, Oláh, Moldva ország, a' Perecopi Tatárság, és Moszkva". — Bünting Henrik (Itin. S. Scripturae). Európát hasonlóképpen Szűznek képezi, mellynek szívére Tseh országot iktatja, mint valamelly gyöngyel megrakott ékességet, mellyet a' Szűzek nyakokban szoktak hordozni".

Eledelűl szolgáló Férgek.

Afrikában, a' Fezzani Tatomány tavaiban, és motsáraiban Douds nevezetű, temerdek sokaságú apró férgek teremnek, mellyek nagyságokra nézve a' Riskása szemhez hasonlítanak. Ezeket a' Lakosok kihalászszák, megsózzák 's mozsárban mind addig törik, míg fekete kása formaszer nem vál belőlök, mellyből pogátsákat készítenek, és a' Napon megszáritják. A' szegények ebből Levest főznek, mellyet kukoriczával megesznek. Az Angoloknak ezen eledel eleinte szenvedhetetlen volt, később nyalánkság gyanánt ették.

Mi az Izlés a' Szép Mesterségek Tudományában?

Midőn a' testi világ érzékenységeinket megilleti, nem tsak ezen illetődést veszi észre a' lelkünk; hanem abból itéletet is hoz. Igy elönkbe vetődvén valamelly ember, ló, fa, 's más akármi tárgy — ha külső minéműségeiben helyes és kellemetes megegyezést veszünk észre, azt szép embernek, lónak, fának, 's a' t. tartjuk, és mondjuk. Ellenben, ha részeiben, 's külső minéműségeiben rendet, és arányosságot nem találunk, azt tsúnyának valljuk. Az illyen kitetsző minéműségekre, 's azokban feltalálható helyes rendre, 's kelleme-

tes arányosságra nézve itéljük szépnek a' muzsikát, tánczot, festett képet, képszobrot, kertet, 's tájt, — és noha egyenként megjegyezni, 's előadni a' részeket, vagy azokban feltalláltató rendet és arányosságot nem vagyunk képesek, az egésznek mintegy öszve hangzását még is érezzük, és, természeti alkotásunk szerént, az által kellemetesen megilletődünk. Ezt a' gyermekekben és neveletlen emberekben is észre vehetni. — A' szép Mesterségek Tudománya az a' kedves útmutató, melly egyenkint a' szépség tárgyaiban megfejti, miben álljon mind egyikben a' Szépség, 's azt mitsoda minéműségek, és a' részeknek mitsoda arányossága, 's öszve hangzása teszi. — A' testi tárgyakról ezen tulajdonságokat a' lelkiekre is által viszszük, és a' Költés, vagy Ékessenszóllás Mesterségeire is alkalmaztatjuk, mellyek tsak annyiban testiek, hogy szókkal 's mondott hangokkal ejtegetjük ki a' gondolatokat 's értelmeket. — Mind ezen Szépség' tárgyaiban hozott itélet tehát az, a' mit a' Szép Mesterségek Tudományában Izlésnek mondunk. Azért, a' ki helyesen itél, azt mondjuk róla: jó ízlése vagyon, ha helytelenül itél pedig azt: rosz ízlése vagyon.

Apróságok.

Daemonax azt tanátsolá egykor valamelly tsekély tehetségű beszéllőnek, hogy

másszor, minekelőtte a' közönség előtt beszédet tartana, odahaza próbálja el mondani. Hiszen most is megtettem én azt, úgy mond a' gyáva, tízszer is el mondtam magamba. Oh barátom, másszor okosabb hallgatót válasz, tanátsolá tovább Daemonax.

Dominico, a' ki Párisban, az Olasz Theatrumon nevettető személyeket szokott játzani, egykor a' Király asztalánál lévén, midőn arra Fogoly madarakat tennének fel, azokra igen kivántsi szemeket vetett. Észre vevé a' Király, 's azt mondja az asztalnál szolgállónak: Add oda azt a' tálat Dominicónak. Mit felséges Uram, talán még a' Foglyokot is? kérdé a' játszi eszű. Igen, igen azokat is felelé a' Király mosolyogva, el értvén Dominico tsalfa kérdését, melly által az, az arany tálat is megnyerte.

Rejtett szó.

Ha fejét lábához teszed
'S felét felétől el veszed
Lesz arczodnak egy része
Gabonádnak nagy vésze.

Jegyzet. A' 37-ik Számbeli Mese: Fa levél.

(39.)

Konstantinápoly, és annak környéke.

Ezen roppant nagy Város az alkotójától, Nagy Konstantin Tsászártól, veszi nevezetét, a' ki a' Birodalomnak székét Rómából ide által helyheztette. Europának keleti tsútsán fekszik, mellyet három Tenger környékez, úgymint: a' Fekete, a' Marmora, és Fehér Tenger. A' Városhoz közelítteni tsak szűk tenger tsatornákon lehet, mellyek közül az éjszakit, melly a' Fekete tengert Marmora tengerrel öszve köti, Boszforosznak; a' délit, melly a' Fehér tengert ugyan a' Marmora tengerrel eggyesítti Helleszpontnak nevezik. A' Fő város maga ezen két tsatornák között a' Marmora tengerbe tsútsosan nyúlik. Ha a' Helleszponton közelit az ember hozzá, mind a' két oldalról szebbnél szebb tekintetek vonják magokra a' szemet: mert a' természetnek buja gazdagságai egymást váltják. Majd Cziprus, és diófa erdők közül tsillámla-

nak ki a' faluk, majd gyönyörű hegyek, 's mint egy lánczba font dombok, külömbbféle napkeleti növevényekkel megrakva, egymást váltják. A' tsatorna Europát Ásiától el szakasztván, a' két parton régi városnak omladékai, vagy most is virágzó Kastélyok látszanak, 's a' Dardanella várakból a' temérdek nagy, és sok ágyúk, mintegy megrettentik a' szemet; de tsak hamar ismét a' napkeleti pompás épületek, és a' Tsászári paloták felvidítják. Igy, mintegy félnapi hajókázás után, elő tűnik a' Tsászári Város, és számlálhatatlan sokaságú nagy tárgyaival, mellyek midőn az ember figyelmét mintegy zavarodásba hozzák, a' környéknek nevekedő szépségei a' szemet még inkább el ragadják. Legmélyebben benyúlik a' Marmora tengerbe a' Városnak azon része, mellyben a' Szeraly, és a' Szofia temploma diszeskedik. Tsak ugyan ezen két épületek azok, mellyek a' város legfőbb és legpompásabb épületeinek tartatnak. A' Szeralyhoz a' Magos Kapu, vagy is a' Baba-Humajma által lehet közelíteni. Itt elég tágas piacz vagyon, mellyet egykor Tsászári piacznak (forum augusti) neveztek. A' magas kapu, nem valami pompás, vagy mesterséges ékességű alkotmány, hanem tsak idomtalan bástya falak között való nyilás. A' piacz közepén ékes kút vagyon, mellyet III. Achmet tsináltatott. Balról a' Szeralynak falain kivűl látszik a' Szofia Templomának oldala, más részről

pedig a' Tarap-Hane, vagyis a' Pénzverő-ház, és a' Vezérnek Divánja. Ezek megett áll Irene temploma, a' mellyben egykor Theodosius Tsászár a' 2-dik közönséges Zsinatot tartatta. Ezen templomot a' Törökök fegyverházzá változtatták, mellyben külömbbféle hadi ritkaságokat láthatni. Evvel szemközt áll azon kapu, mellyet Baba-Szelamnak, vagy is az Egésség kapujának neveznek; a' 3-dik Kapu a' második udvarnak végén vagyon, melly Baba-Szádi, vagy is Boldogság kapujának neveztetik. Ezen második udvarban vagyon oszlopokon álló folyosó is, melly oszlopoknak fejei Korinthiai rendűk. Ezen tájon igen sok drága épületek, de mind el hintve, találtatnak, úgymint: márványból és porczellánból készült fördők, czifra nyugovó helyek, a' tsászári lovagló hely, és ékes kertek, még mind a' külső bástyák között. A' tenger parthoz közelebb vannak még sétáló és nyugovó helyek, virágos kertekkel, és gyöp-táblákkal, mellyek a' bástyák fölött lévő tájat foglalják el. Ugyan ezeknek végökben vagyon azon sétáló és nyugovó nagy hely is (Kioszk), mellyre néha a' Tsászár kiszokott menni. Ez egészen sötét zöld márvány oszlopokon áll, és egyenesen a' tenger partra szolgáll. Ezen mulató helyek között vagyon a' tulajdonképpen úgy neveztetett Szeraly, vagy is a' Tsászárnak palotája, mellybe az Európaiak nem egy könnyen eresztetnek, 's ez rendszerént tsak akkor

történik, midön a' Tsászár valamelly Europai Hatalmasságnak Követét el fogadja; akkor is a' Követek tsak a' külső audientialis Palotáig juthatnak, hol a' Szultán bársony menyezet alatt, gazdag Trónuson ülve, botsátja maga elejébe az Idegeneket. A' Trónusnak gazdagságát, 's a' palotának ékességét, az által is kivánják nevelni, hogy mellette tzifra öblös helyen áll egy turbán, mellyet a' Tsászár soha sem visel, hanem mindenféle drága kövekkel 's gyémánt boglárokkal tsak pompára vagyon kitéve.

Vannak még a' Városban több Szeraly, vagy is Kastély nevű épületek, 's ezek között legnevezetesebb mind szépségére, mind rendeltetésére nézve az Eszki-Szeraly, melly az özvegyen maradott Tsászárnék lakására vagyon rendeltetve. — A' Konstantin Tsászárnak egykori palotája, melly most Tekir-Szeralynak neveztetik, tsak öszve dűlt omladék.

Második emlékezetes tárgy, a' város ezen részében, a' Szofia temploma, melly most Török metsetté vagyon változtatva. Ide senki be nem botsáttatik, a' ki nem Török, ha tsak Tsászári firmánt nem mutathat. Ezt Justinian Tsászár épitette 8 esztendő, és 5 hónap alatt. Az épittő Mester Tralleszi Anthemiusz vala, a' ki azon időben leghíresebb mesternek tartatott. Az ő segédje volt Milethoszi Isidorosz. Az egész épületnek költségét 320,000 font aranyra

teszik. A' Keresztények akkor templomaiknak kereszt formát szoktak adni, Anthemiusz is ezen formát választotta, de úgy hogy a' keresztnek négy ágai mind egyenlők lennének, mellyet ő illendő magosságban, bóltozatokkal öszve foglalván, a' kerek Cupulát ezen köz-falakra állította. De 558-ban, a' templom felszenteltetése után 21. esztendövel, a' nagy földindúlás által majd egészen öszve dült. Justinian Tsászár tehát Izidorosz nevű építő Mesternek, az előbbi Unokájának, parantsolá az újonnan való felépíttést. Ez, megváltoztatta az előbbi felső kerek formát, és kerekdeden (ellipsis) építette, úgy hogy a' déli, és éjszaki részeken az ellipsis végein négy négy granit oszlopokat állíttana, és ezekre emelné a' magas bóltozatot, 's még 20 lábbal magossabbra vinné, mint előbb volt a' Cupula, mellynek által méröje most hosszában 100, széltében 115 lábnyi. A' bóltozat olly meglapúltnak látszik, hogy tsak hatod része annak magossága az általmérőhöz képest, 's ugyan ezért az ég boltozatjához sokkal inkább hasonlít, mint Rómában a' Sz. Péter templomának Cupulája. Az egész Cupula belől, az ablakoktól kezdve mind Mozaik munkával vagyon kirakva azon szerből, mellyet Vitruv Smaltumnak nevez. A' nagy Cupulához foglalva vannak két nagyobb, és hat kissebb Mennyezetek, mellyekkel Görög Keresztnek formáját képezi, belől pedig tojás forma kerekdedségű. A' föllebb

említett 8 oszlopok, nagy granit darabokból készűlvén, ónnal és mésszel forrasztattak öszve, és vas kaptsokkal megerösíttettek. A' köröskörül járható Karok 60 lábnyi szélességűk, és a' templom falaival 67 oszlopok által köttetnek öszve, mellyek közül nyolczat Porfirból lenni látunk. Ezek Romából vitettek Konstantinápolyba, azon templomból, mellyet egykor Aurelián Tsászár a' Napnak szentelt. Más 6. oszlopok, zöld Jaspiszból, valaha az Efezusi Diánna templomának tetejét tartották. A' templomnak tornácza 21 lábnyi szélességű, és 9 ajtókon nyílik meg, mellyek mind bronczból vannak öntve, és felemelkedett munkákkal ékeskednek. Az egész templomnak szélessége tészen 243 anglus lábot, és az egész hosszasága 269 lábot. Ez a' régiségnek annál ditsöségesebb emlékezete, hogy már most 1250 's egynehány esztendök óta áll. A' Törököknek vad ájtatoskodása ezen metsetet belsöképpen inkább el tsúfította, mert majd mésszel be vagyon mázolva, majd nagy táblákkal körül aggatva, mellyekre az Istennek, a' Nagy Prófétának, és az első négy Kalifáknak nevei arabs betükkel irattva látszanak. Számtalan lámpások függenek tarka üvegekből, valamint Kristál golyóbisok, vagy Strucz madár tojások. A' templom padlatja Porfir, és sötét zöld márvány táblákkal vagyon kirakva, és sok helyeken gazdag szönyegekkel; a' Szultánnak üllése aranyozott rostéllyal vagyon be-

keritve; a' Muftinak tronusa pedig hosszú keskeny garáditsoknak végén áll; külömben az egész templomban semmi üllés, semmi pad nintsen.

(Folytatása következik.)

Az Újságok Angliában.

Mennél munkássabb valamelly Nemzet, annál szükségesebbnek tartja a' közönséges közléseket, 's így annál inkább kedveli az Újságokat is. Mellyeknek hasznát, hogy az Anglusok igen érzik, abból is világos, hogy nálok az Újságok időről időre szaporodnak, és mind egyre bővebben terjednek. Erről szép ismereteket közlött Apr. 25-kén Lord Russel, midőn a' Parlamentum reformátiójáról szólla. Ugyan is azt állíttá, hogy 1782-ik esztendőben Angliában kijött 50 féle Újság, Skotiában 8. Irlandban 3. magában London városában naponként 9; kétszer egy Hétben ugyan 9. — 1790-ben Angliában 60; Skotiában 27; Irlandban 27; magában Londonban naponként 14; ugyan ott kétszer egy hétben 7; hetenként egyszer 11. — 1821-ben egész Angliában külömbb külömbbféle Városokban kijött 135 Újság; Skotiában 31; Irlandban 56; különösen magában Londonban, naponként 16, kétszer egy hétben 8; hetenként egyszer 52, az Anglus Szigetekben pedig 6. — Ugyan Lord Russelnek felszámolása szerént

a' múlt esztendöben Angliában 23 Milliom Újság Levél adatott el, 's ezek közül egyedül Londonban a' naponként kijövö Újság Levelekből több el kelt 11 Milliomnál, a' többi Városokban pedig 7 Milliom; a' hetenként kijövö Újságokból 2 Milliom; melly szerént kitetszik, hogy Angliában az Újságokat 70 ezer ember veszi. — Franczia országban 40 ezer. (Hát Magyar országban vallyon hány ezer veszi és olvassa a' Nemzeti Újságokat?)

Apróság.

Valamelly Kereskedöt éppen akkor ütött meg a' guta, midön Levelezöinek külömbb külömbbféle Leveleket el készített 's alá is írt volna. A' Számtartója, megtalálván a' Leveleket, jónak találta mind azokat minden változtatás nélkül el küldeni, illyen utól írással: „Még azt is meg kell Kegyelmednek jelentenem, hogy éppen most haltam meg".

Mesés kérdések.

1. Ki merít: de nem merít?
2. Hol esik az esső?
3. Mi több a' jónál?

Jegyzet. A' 38-ik Számbeli Rejtett szó: Hordó, or, doh.

Hasznos
Mulatságok.
1822.

(40.)

Konstantinápoly, és annak környéke.

(Folytatás.)

A' város' nevezetes épületei közé tartozik a' Hét Torony. Ez nem annyira pompás nagyságára, mint rendeltetésére nézve emlékezetes. Ezen épület több részekből áll, és a' nevezete szerént hét tornyok emelkednek fel belőle. Szépség nints rajta: de nagyságával szerez tekéntetet a' város délesti részének, a' hol tsak ugyan végső épület. Ha rendeltetését vesszük tekíntetbe, nem egyébb, hanem közönséges tömlöcz, és pedig erős vár-tömlöcz, mellybe szokták ez előtt záratni a' Törökök azon Hatalmasságoknak Követeiket, mellyekkel háborúban voltak. — Még annyiból is nevezetes ezen táj, hogy a' Hét-Toronytól nem messze tartatik a' Leány-vásár, a' hol a' Rabszolgává tett Leányok árúba eresztetnek, és szépségök, 's ifjúságokhoz képest

oltsóbban, vagy drágábban el adattatnak, 's így a' Vevö a' Rab-leány életének 's mindenének Urává lessz.

A' Hét-Torony és a' Szerály között nyúlik a' városnak nagyobb része, a' mellyben sok Metsetek, Paloták, Oszlopok, Tornyok 's a' t. látszanak. A' Metsetek közül nem ugyan nagyságára: de szépségére nézve nevezetes a' Laleli, vagyis Tulipán, mellyet 1735-ikben Mahmud Szultán épittetett. Ez belöl egészen Márvány táblakkal vagyon beborítva, különösen azon nagy két képekkel diszeskedik, mellyek drága hím-varrással készültek, és a' két Szent Várost, Mekkát és Medinát ábrázolják. — A' Hét-Toronytól keleti éjszak felé a' Marmora tengerben nem nagy messzeségre a' parttól áll azon torony, mellybe egykor Belizárius volt zárva, 's most is Belizárius tornyának neveztetik.

A' városnak kevés, 's nem nagy piaczai vannak. Legnagyobb az Atmeydán, mellyet a' Görög Uralkodás alatt Hippodromnak neveztek. Ezen piaczon a' régiségnek legtöbb maradékai látszanak. Egész hosszasága 250, szélessége 150 lépésnyi. Minden pompás menetelek, mellyeken a' Szultán megszokott jelenni, ezen piaczon keresztül szoktak megesni.

(Folytatása következik.)

Miként lehessen a' Menykő ütőttet felelevenitteni?

Minthogy az illyen dolgokban a' tsupa oktatásnál sokkal foganatosabb a' példa, jónak itéltük magának a' Tiszteletre és Háladásra méltó Plébánus Úrnak Tekéntetes W. Wattay György Úrhoz írtt levelét közölni u. m. — „A' múlt 1821-iki Junius 6-ikán, délután 3 óra tájban Kis-Terenyén lakos Kaszás Gyura nevű parasztnak 10 esztendös fiát, Marczit, kívül a' mezöben, midön a' sertéseket legeltetné, közel egy víz-állásos helyhez, egy másik Kanásznak, a' ki egynéhány lépésnyire távúlabb állott tőle, szeme láttára, a' menykö megütötte. Az említett Kanász azonnal a' lerogyott gyermeket felkapta, és Keszi nevezetű pusztához czipelte, a' házon kívül letette, hírt adatván a' szerencsétlenségről a' gyermek szüléinek. Ezek kimentek kotsin érette, 's egy óra múlván a' tsapás után tsak ugyan kotsin haza hozták a' Faluba. A' gyermek nem vólt még meghalva egészen, ezt rángatódzásai bizonyították. Lehívattak tehát engem hozzája, hogy Lelki-Pásztori kötelességemet illy veszedelmes állapotjában megtegyem körülötte. — Biztatván engem azon reménység, hogy a' nem régen majd minden helységekben a' Nemes Vármegyétől küldött, és az e'féle esetek-

ben Segitő nyomtatvány *) szerént, szegényt megmenthetem a' haláltól, minthogy lelkiképen semmire sem mehettem volna vele, eszin nem lévén a' gyermek, se nem halván, se nem látván, szóllani sem tudván, legelőször is azt tselekedtèm, hogy a' házból, a' hova látására sok nép betódúlt, és a' gyermek testiből kiömlő gőz mindnyájunkat fojtogatott, a' szabad levegöre kivitettem; azután egy ollyan gödröt száraz helyen ásattam az eszterha alatt, a' mellybe a' gyermeket betemethettem, nem lehetvén az azon kívül is ganajos udvaron gödröt ásni az esső szakadás miatt. Még a' gödröt ásták, én addig mellye gödrit, és az egész ábrázatját jó böven hideg vízzel öntöztem, a' szájába friss, egésséges, fiatal leánykák által levegöt fúvattam, fejét gyakran hideg vízbe mártott ruhával beborogattattam. Ezekre a' gyermek még inkább rángatódzott, de lélekzetet még sem vett; 's úgy tetszett, mintha a' lélekzetét valami egészen el akarná fojtani. — Meglévén a' gödör ásva, abba mezételen, a' jobbik óldalára befektettem, kihagyván a' fejét, és azt egy kevéssé felpóczolván, egyébb tagjait földdel betakartattam, fe-

*) T. T. Kovats Mihály Doctor Úr Táblára szedte, és a' Köznép által is megfogható módon előadta, miként lehessen az illyen, 's másféle véletlen esetekben a' holtnak látszókon segíteni. Ezen Táblákat több Ns. Varmegyék megvették, és méltó volna, minthogy más Hazánkbeli nyelveken is kiadta, hogy minden Falu számára megszereztessenek.

jinek lotsolását, a' levegő befúvást, és eczetnek szagolását, mellyel a' terenyeimet megdörgöltem, szagoltattam vélle, tovább is folytatván. Valami 1 óra és 1 fertály múlván a' gyermek ásítani, és lélekzetet venni látszatott. Akkor kivétettem a' gödörből, és azon estve és éjjel a' szobán kivül háltattam. Más napra kelvén még meg nem szóllalt, hanem harmad napra úgy megszóllalt, hogy már akkor meg is gyónhatott. Ekkor hámlott már le az egész testéről a' bőr. A' jobb óldala végig le az egész testén ollyan vólt, mint a' kit megégettek, még az öli is. — Minthogy a' menykő tsapás egy nagy sebet is ejtett a' bal lábaszárán, ezt a' Járásbeli Chirurgus Massa Úr egy hét múlva jövén oda, begyógyitotta, és fördők által tagjait is nagyobb elevenségre hozta.

A' gyermek még most is él, és egésséges, elég pajkos, a' jobb kezivel mindazonáltal még most sem foghat, a' jó lába is, mellyen leszaladt az elektromi materia, hibás, nem igen lép jól vele. — Az egész testén még most is meg van a' nyoma a' fluidumnak, szintúgy a' sebnek is. — Mikor belé ütött, a' botskora szijját, kapczáját mind a' két lábáról leszaggatta, szőr kalapján is lyukat ütött 's a' t. — Kis-Terenyén 25. Apr. 1822.

A' Tettes Úrnak

alázatos szolgája
Nagy Antal m. p.
Kis-Terenyei Plébános.

A' Bor-eczetnek Orvosi hasznai.

A' Bor-eczet, melly a' Bornak, vagy a' Bor-szeszű szereknek forradásából eredett, Eczet-savanyból, Vízből, Bor-köből, Lúg-sóból, Nyálkából, Sepröből, és Pálinkából áll. Orvosi haszonra, se Kénkösavannyal, sem Só-savannyal, sem Salítrom Borkö, vagy más akármi Plánta savannyal, se paprikával, fűszerszámmal, sem rezes, ónos, vagy más szerekkel ne legyen meghamisitva. Nevezetes az ő ereje a' Forró hideglelésekben; abban a' höséget fogyasztja, és a' vizelletnek, 's test kipárolgásának szokott rendét viszsza hozza. Ha ezen betegségben valakinek böre nagyon száraz, és meleg, vizzel egyelitett bor-eczettel meg is mosódhatik. Az Epehideglelésekben, a' főfájást, szédelgést, höséget, szomjúságot tsillapitja. Ezen betegségben a' közönséges ital között lehet bevenni. A' Pestisben, és a' veszedelmes rothasztó hideglelésekben más erösitö szerekkel egyvelitve tsuda ereje van. Kiváltképpen nevezetes a' dögleletes nyavalyák el ragadása ellen való ereje. Ez illyes betegségek uralkodása idejében eczettel kell mosdani, a' ruhát eczettel befecskendezni, a' szájt avval öblögetni, a' szobákat gözével füstölni. — A' süly (Skorbut) ellen tsuda ereje van. — A' rothasztó, és epés vérhas ellen nyálkás szerekkel kell bevenni. A' Torok és más gyúlladások ellen, va-

lamint a' melly betegségeiben, a' torkot jó vele öblögetni, vagy gőzét beszívni. A' sebhelyekre boritgatni; jó a' mérges bogár tsipés, a' kigyó, és veszett eb marás ellen minden más egyébbnél hasznosabb. A' vérmességtől eredett főfájást el űzi, ha a' beteg fejét vele boritgatjuk. A' fenét, az evesedő sebektől el hárítja. Az öszve folyó himlőket, és más fenés sebeket avval kell párolgatni. Mindenféle vérfolyásokat megakadályoztat. A' kissebb persenéseket el veszti. A' kövéredést vele meglehet akadályoztatni. A' belőle készültek között nevezetes a' Méz-eczet (Oxymel). Egy font boreczetet, két font tiszta mézzel öszve keverünk, és tiszta czintálban valamennyire befőzzük.

A' Hyénának leírása.

Fejét, farkát, és lábait kivévén, egyébb testének nagysága, és képzete a' Disznóéval jó formán megeggyez. Egész testén hoszszú, szürke szőre van, melly a' hátán majd arasztnyi hoszszaságú, ugyan ott szőrének fekete a' vége. Feje hasonló a' Farkas fejéhez, fekete bajusza, és hoszszúkás homloka van. Fekete szemei közel vannak agyarához. Fülei mezítelenek, sötét barnák, hegyessek. Farka hoszszú, az azon lévő hoszszú szőrén perecz forma vo-

násokat láthatni, ugyan ezek lábain is láthatók. Körme négy van, mellyeket valamint a' Farkas, úgy öszve vonhat. Testét hátától hasáig néhány széles, de rendetlen vonások bélyegezik. Ezen vonások közűl némellyek sötét barnák, mások feketék. Lakása a' föld alatt van, mellynek feltúrásában, és kiásásában ritka tehetséggel bir. Soká el élhet eledel nélkűl. Tsak ragadományból táplálja magát. Vadsága, vérengző indúlata, valóban rettentő. Ha prédát nem kap, a' temetőket, és sírhalmokat keresi meg, 's a' holttesteket a' koporsókból kitúrja, és felfalja.

Rejtett szó.

Vagy sárga, vagy kormos madár,
Szava erdönk' zengeti.
Vessed fejét a' farkához,
Majd Oroszt vezetgeti.

Jegyzet. A' 30-ik Számbeli Kérdésekre: 1) Ki rostával megy a' vízre. 2) A' Levegöben; mert a' földön már meg áll. 3) A' jobb.

(41.)

Konstantinápoly, és annak környéke.

(Folytatás.)

A' kereskedés különös helyeken folytattatik, mellyeket Khán, vagy Hán, Bazár, és Beresztán-nak neveznek. A' Khánok négy szegletű tágas épületek, mellyeket a' Szultánok a' köz jóra kemény szerekből építtettek. Ezeket közönségesen erős falak keritik, 's körösközül oszlop sorok ékesítik, mellyek felett három emeletre tágas kamarák vannak készitve mind kőből, és boltozattal, úgy hogy mind tűz ellen elégséges bátorság vagyon, mind a' nyári meleg ellen kellemetes hüvesség. Az egész Birodalombeli Kereskedők, kik Karavánokkal érkeznek, a' Khánokban rakják le portékáikat. — Bazároknak neveztetnek azon épületek, mellyek hasonlóképen kőből vannak készitve: de nem már durva terméseknek: hanem kidolgozott portékáknak.

Azért ezekben rendszerént elöl tágas boltok, 's ezekhez foglalt benyiló kamarák találtatnak. Azon Bazár, mellyben különösen Egyiptomi portékák árultatnak p. o. Kairoból jövö Ásványok, és Orvosi Szerek, tulajdonképen Mir-Gartsének neveztetik. Más részeiben a' Bazárnak drága kövek, majd kiköszörültek, majd durvák árultatnak, a' hol igen jutalmas áron lehet vásárolni. Van egy része, mellyben tsak Könyv-kereskedök találtatnak, a' kik Török, Arabs, és Perzsa Kézírásokat árulnak, 's noha a' munkák bötsét nem értik, mégis elég drágán tartják. Többnyire minden jószágnak tulajdon útszája vagyon p. o. a' Prémeknek, Paputsoknak. Bezesztánnak neveztetik azon nagy 's bö épület, a' hol tágas palotában már második kézből mindenféle portékák vegyest árultatnak, vagy kótyavetyéltetnek.

Még a' közönséges helyekhez tartoznak a' Kávéházak is. Ezek itt számtalanok. Mind Chinai módra vannak kiékesítve, 's idomtalan festésekkel tarkázva. Elöttök és bennök egész nap sok az ember, kik nem székeken vagy padokon: hanem gráditsonkint felemelkedö kerevetel en (divánokon) üllnek, vagy hevernek. Ott fö foglalatosság a' pipázás, úgy hogy egy ember 40—50 pipa dohányt is kifüstöl, 's mindegyikre egy findsa kávét iszik. Nevezetes mindazáltal az a' Török rendtartás, hogy ott éjszakákon nem dözsölnek: hanem napnyúgot után kiki haza takarodik, 's nap-

kelet előtt ki nem jön házából. Ugyan azért Konstantinapoly éjjel ollyan, mintha egészen kihalt volna.

(Folytattatik).

Kátrán vagy Kalamász.

(Nevezetes Orvosság a' Szarvas, és Gyapjas Állatok' betegségeikben.)

H. G. Schnee Úr, Hálában kijövő Házi és Mezei Gazda nevű Újságában, Horstig Úrnak egy Levelét közli, melly a' Kalamásznak nevezetes Orvosi hasznát, a' Marha tenyésztetésre nézve, elő terjeszti. „Midőn én 1798-ban, így szóll Horstig Úr, a' Zaplani jószágokat által vettem, láttam, hogy a' Szarvas-marhákat hoszszasan tartó Lép-gyúlladás veszeszti. A' Marha' Orvosok az áradásoktól megrontott Legelőt mondák ezen baj okának. A' Mezei Gazdák gyakor sózást javaslottak ellene, mellyet meg is tselekedtem. De ez majdan igen költséges lett. Gondolkodásomban eszembe juta, hogy születésem helyén a' Gazda emberek beteg marhájoknak egy evő kanál Kalamászt szoktak beadni, ha baját nem ismérik. Ezen feltalálásomat azonnal végre hajtattam nyavalygó marháimon, és minden harmadik héten, minekelőtte a' Legelőre kihajthattam egy egy evő kanál Kalamászt adattam be nekik. Az Orvosság után nagy szomjúság következett: de kevés

üdő mulva olly frissek lettek marháim, hogy örömmel néztem. 1811-ben midőn Felső és Alsó Dittersbacho árendában birtam, a' Só Szilézíában úgy el fogyott, hogy azt pénzen sem kaphatánk. Juhászom nem sokára a' sóért nagyon únszolt, és azt beszéllette, hogy 12 esztendő előtt, midőn a' só hasonlóképpen olly szűk vala, a' juh anyák, midőn megellettek, bárányaiknak körmeit el harapták, és felfalták. Ezen hír engem megijesztett: de még jobban az, hogy hasas anya juhaim nem csak az épületek falait, hanem a' szekerekről a' Szekérkenőt is lenyalták. Ekkor tüstént a' Juhoknál és az előbbi módot végre hajtattam. Két pint Kalamászt t. i. egy pint konyha sóval öszve kevertettem, 's egy kevés tölgyfa hamut kevertettem hozzá, hogy a' szer sürübb legyen. Ezután az Istállóba erős padok fölé nagy köveket rakattam, a' mellyeket ezen keverékkel vastagon bemázoltattam. A' Juhok ezen szerben telhetetlenek voltak, 's néhány napok mulva, midőn már nekik elég juta, felette virgonczok lettek; az anyák különössen gyönyörű bárányokat ellettek. Az ellés után ismét Kalamászt nyalattam velök, 's egész nyájam olly egésséges vala, hogy Juhászom szinte kért, csak sót ne adnék soha neki, hanem csak Kalamászt. Két esztendővel később még azt is állitotta, hogy ezen különös bánás módja óta keringős birkája is alig van a' nyájban, úgy hogy esztendőt által 5 sem vesz el,

noha az előtt ezen veszedelmes betegség 40-nél többet meg ölt". Horstig Urnak tapasztalásait nem tsak marha Orvosi tekintetből, hanem gazdálkodás miatt is ajánlhatjuk, minden Birtokos Uraknak, és marha tenyésztető Gazdáknak.

A' Vajmári Iparkodás Intézete.

(Industrie Comptoire).

Húsz 's egynehány esztendeje, hogy Bertuch Tanátsos Úr Wajmárban olly Intézetet kezdett, mellyben ég, és föld Golyóbisok, külömbbféle mathematikai eszközök Mappák, Képek, 's nem tsak Gipszből, hanem bizonyos sárgás-vörös agyagból öntött Képek készíttettek. Ezen föllyül, Ásvány Gyüjteményeknek példái, 's ezeknek leírásai, valamint más apróbb Könyvek, ezeknek magyarázataikra készíttettek, és nyomtattattak. Ezen Intézetének ő, Iparkodás Intézet nevet adott. (Landes Industrie Comptoire) Különös haszonnal dolgozott ezen Intézet, mind a' házi, mind a' közönséges nevelésnek javára, úgy hogy az ő művei egész Német országot el töltötték, sőtt a' mennyire tudjuk, az afféle munkák Hazánkba is kerültek. A' szorgalmatos Férfiúnak gondoskodása alatt, az Intézet naponként nevekedett, úgy hogy az Német országban a' nevezetes Intézetek közé számláltathatnék. Kiki óhajtotta, hogy ezen közhasznú igyekezet állandó legyen, de

már 1815-ben az ő egyetlen egy fia meghalván, legalább nevére nézve megtsökkent a' reménység: most pedig maga is kihalt. A' köz jó tekintetéből is felfogta az Intézetnek gondját Froriep Orvosi Tanátsos Úr, az ő Veje, és minthogy több jeles Munkái által ő a' tudós Világ előtt ismeretes, reménylhetni, hogy ezen Intézetet is a' maga virágzásában tudni fogja fen tartani.

Statisztikai Jegyzetek.

Franczia Országban 1816-ik esztendőben a' Büntető Törvényszék elejébe idéztetett 9890 Személy. Halálra ítéltetett 414; Tömlöczözésre és súlyos munkára 6807; szabadon botsátatott 3083.

1817-ik Esztendőben a' Törvényszék elejébe idéztetett 14,116; halálra ítéltetett 558; Tömlöczözésre, és súlyos munkára 9431; szabadon botsátatott 4715.

1818-ik Esztendőben a' Törvényszék elejébe idéztetett 9722; halálra ítéltetett 324; Tömlöczözésre, és súlyós munkára 6712; szabadon botsátatott 3010.

1819-ik Esztendőben a' Törvényszék elejébe idéztetett 8203; halálra ítéltetett 311; Tömlöczözésre és súlyos munkára 5476; szabadon botsátatott 2726.

1820-ik Esztendőben a' Törvényszék elejébe idéztetett 8011; halálra ítéltetett

604 ; Tömlöczözésre és súlyós munkára 5202 ; szabadon botsátatott 2809.

Új Találmány.

Dr. Pepe Vincze Nápolyban a' Chemiához közönséges Tanítója feltalálta azon módot, hogy mi módon lehet akármelly érczet p. o. vasat, bronczot, rezet, a' levegő és víz ártalmai, 's a' ro'sda ellen tökélletes épségben megtartani. Ő ezen végre bizonyos ércz-keverékkel mázolja be a' vas, réz 's a' t. készítményeket, melly azokra olly erőssen reájok tapad, hogy tsak ráspóval lehet rólok lereszelni. Az illyen keverékkel mázolt érczek, szép ezüst fényt kapnak.

Apróságok.

Valamelly deákos ember, a' ki úszni nem tudott volt, fördeni lévén, a' sebes víz el kapta, és tsak a' védelmére sietett barátjai által vonattatott ki a' halál torkából. Midőn már bátorságban volt a' parton, felfogadta, hogy addig soha sem fog vízbe menni, míg úszni meg nem tanúl!?

Bizonyos Élődit, a' ki azon fajú emberek szokása szerént rágalmazó is volt, úgy torkolt be valamelly elmés Asszonyság, hogy: „Uram! az Úr soha se nyitja meg a' száját, más kára nélkül".

Rossz ember! így támadja meg valamelly házi Úr a' szolgáját, miért nem takarittod el innen ezt a' szemetet? — „Hová tegyem Uram, nem tudok szekeret hol venni"? — Ástál volna neki gödröt itt az udvaron, 's temetted volna el. Igen ám Uram, de hát a' kimaradt földdel mit tsináltam volna"? — Ostoba! ásd a' gödröt ollyan nagyra, hogy a' szemét is bele férjen, 's a' földet is vissza tölthesd bele.

M e s e.

Nem él, élőt mutat;
Tsak rész, 's egészre tart.
Ha kárvallás éjte fejed,
Ez megtérítheti veled.

Jegyzet. A' 40-ik Számbeli Rejtett szó: Rigó, Igor, régi Orosz Vezér.

(42.)

Konstantinápoly és a' környéke.

(Bérekesztés.)

Konstantinápoly, a' Fő várost magát vévén, 2700 holdnyi földre terjed, 's ezen nagy kiterjedésű hely egészen erős kőfalakkal vagyon bekerítve, mellyeken hellyel közzel 548 Tornyok állanak. Az egész városra 80,000 házat számlálnak, mellyek között igen rendetlen, és szűk útszák találtatnak. Csak metset vagyon 200. Temérdek sok dülledékek rútítják a' várost; ellenben figyelmet érdemel a' 60 lábnyi magasságú Obelisk, melly a' Szeralyon kivűl lévő piaczon áll. A' Városnak Népessége 500,000 emberre tétetik, kik Törökökből, Görögökből, Örményekből és Zsidókból állanak, a' kereskedést egyedűl a' három utóbbi Nemzetek űzik. Külömben a' városban több féle kézi mesterségeket űznek, mellyek közűl kiváltképpen sok a' bőr-készíttés, gyapjú és selyem fonás, szőnyeg

készíttés, fegyver, íj és nyíl műves, arany ezüst munkák készíttése 's a' t. Ha a' külső városokat, és Skutarit hozzá számláljuk, tehát az egész kiterjedése teszen 4000 hold földet, következésképpen majd két akkora mint Páris Városa.

A' külső városok között nevezetesebbek: 1-ör a' Fanar, vagy Fanal, melly a' város falainak tövében a' kikötő helynél fekszik, és a' legnevezetesebb Görög familiák lakása. 2-or Galata, a' kikötő helynek általellenében a' tsatornán túl fekszik, a' közönségesebb Görögök és Frankok lakása. Itt vannak az idegen kereskedőknek lerakó helyei, 's ezen külső városban áll egy olly magos torony (Kristus Tornya) mellyből az egész Konstantinápoly városát megláthatni. 3-or Pera, melly Galetával mintegy öszve vagyon kötve. Itt laknak télen a' külső Hatalmasságoknak Követei, és az élet módja is az Europaihoz tsak itten hasonlít. Ezen város a' Tsatornába benyúlik, és kivévén a' Galatával határos részét, körül van vétetve kellemetes temető helyekkel, hol a' Cziprusfák között, gyönyörű sétálás esik. 4-er Jop-hana, vagy Jofana, ez Galatához közel való négy szegletes tágas hely, a' hol a' pattantyússág arsenálja, a' Vám-ház, és különös aranyozott kút szembetűnő. 5-ör Laszim-Basa, Pérától éjszakra fekszik, 's itt vagyon a' tengeri erőnek minden készülete, a' tengeri Hatonák kaszárnyája, és a' Kapudán

Basa Palotája. 6-or Skutari a' Szeraly-nak általellenében az Asiai Parton. Itt sok szép metsetek, jól épült házak vannak, körűlötte pedig Cziprus erdökben a' temetők. Skutari, és a' Szeraly között magányos kő sziklán áll Leánder tornya, melly Leány Toronynak is hivattatik, és most világíttó torony gyanánt szolgál.

A' Fenyőfákból készűlt külömbféle szereknek 's különösen a' Kátránnak készítése módja, és használása.

A' Kátránt a' Fenyőfák nemeikből nyerjük. Ezen fák sokféle gyántás szerek' termö annyai. A' Terpetin, Gyánta, Szurok, Kátrán belölök készúl. A' Nemes-fenyö a' legfinomabb Terpetin Olajt szolgáltatja. Dü Hammel szerént ezen fákon sok tsomók vannak, mellyek ezen nedvességnek hólyagai. Ezen tsomókat az Olasz országból Sveiczba költözködö parasztok felvagdalják, és a' belölök kifolyó nedvességet edényeikbe felszedik. Ha moha, galy, vagy más az olaj közé keveredik, fenyö-ágakból készült rostán megszűrik, és azután eladják. — Más fenyökön is találhatni illyes tsomókat: de azoknak leve a' Levegön megsűrüsödik, és Szurokká válik. — A' Kanadai fehér Balzam, nem egyéb Terpetin olajnál, valamint a' mi Terpetinünk, fe-

nyőfának nedvessége. — Sokszor a' Fenyő-fák kérgéből Gyánta tseppek is izzadnak, mellyek hasonlók a' Töménhez, és szinte olly jók is, mint a' Külföldi Tömén. Ezen utóbbit a' Hangyák szorgalmatosságának köszönhetjük, mellyek azon Tömén morsákat nagy halmokba öszve hordják. — A' Fenyő Gyánta megszerzésére, tavaszszal a' fák kérgét megkarczolják, megmetélik, és a' kifolyó Gyántát edényekbe szedik. Némellyek, közel gyökeréhez, sebesítik meg a' Fa törzsökét, 's alája lyukat vájnak a' földbe, a' mellybe korsót helyheztetnek; ezen korsóba folyik a' fa sebéből a' Gyánta. Midőn megkeményedik pogátsákat szoktak belőle készíteni, mellyeket Fehér, vagy Sárga gyántának hívnak (Pix alba. Pix lutea). Dü-Hammel Burgundiai szuroknak hívja (Pix Burgundica). Ha korommal öszve keverik Fekete gyánta lesz belőle (Pix nigra). A' Szurok készítők a' fenyő gyántát által lyuggatott fazekakban szokták olvasztani. A' hátra maradott szerből vagy kormot; vagy vízzel öszve keverve letsepegtetés által Fenyő olajt készítenek. A' letsepegtető üvegekben hátra maradott szert Üveg-szuroknak (Pix vitrea) hívják. A' finomabb fehér gyántának letsepegtetése után valamelly szer marad hátra mellyet Hegedű Gyántának (Colophonium) hivnak. — A' Kátrán (Pix liquida. N. Theer. Teer. Laszpech) a' Lutz-Fenyőnek (Pinus picea); és a' Je-

genye fenyőnek (Pinus abies) nedvessége. Ezen fákat levagdalják, és megmaradott törzsökeiket, gyökereiket, 's forgátsaikat halomba rakják, 's szénné égetik, 's akkor a' Kátrán belölök kifolyik. A' legnagyobb fortély abban áll, hogy a' fa soha lánggal ne égjen; mert azon esetben a' Gyántás szernek is nagyobb része el ég. A' legjobb Kátránt Muszka Országból, Norvegiából, Svécziából, és Gothlandból kapjuk. De készitik a' Németek, Francziák, és Tótok is. Haa' Kátránt befőzik fekete Szuroknak hívják (Pix picea N. Schuster Pech). A' Patikában Pix navalis, Apochyma a' neve. — Midőn a' Kátrán készül, az öszve pörkölt fának füstjét kifeszitett vásznakkal, és papirossal felfogják, és ebből válik a' Festő korom (Kienrusz). — Mind ezen szereknek haszna felette nagy. A' Terpetin olaj, és Gyánta a' Seborvosi tudományban igen nevezetes. Majd minden evesitő, 's a' fenét elválasztó flastromoknak alkotó része. A' Műhelyekben a' Festők, és Mázolók használják, színeiknek, és mázaiknak készitésében. A' Gyántát azon fellül több Mesteremberek, úgymint Bádogosok, Üvegesek, Czinezők használják; a' Fenyő olajt, az Üveg Gyántát (Terebinthina cocta) 's a' t. némelly Betegségekben az Orvosok belsőképp. A' Hegedű Gyántát a' Seborvosok flastromokhoz, a' Muzsikusok a' Vonók megkenésére; a' Mázolók a' Mázhoz használják, ha égett borba áztatott, 's ismét megszáraztott, finom pora Puskapor közé

kevertetik, annak két annyi ereje lesz. A' fekete szurkot a' Varga Kötélgyártó, Hajó-készitő, Áts, Kádár használják. A' Kátránnak a' hajó-épitésben, a' Szekerek megkenésében mindennapi a' haszna. Sok helyen a' Marhák dögleletes nyavalyáikban, hogy a' Betegségtől megóvják, orraikat Kátránnal bekenik, 's az istállókat avval füstölgetik. Nem kevés haszna van a' fák megkenésére is, hogy a' hangyák fel ne mászszanak. A' Kátrán víz (melly a' Kalamásznak vizzel való egyvelítése által ered) a' Börnek megkeményitésére felette hásznos. Mi haszna légyen a' Marhák betegségeiben, Horsting Úrnak, előbbi levelünkben közlött Értekezéséből kitetszik. — A' szurkot és kormot végre, a' Könyvnyomtatók, Festők, Vargák, és minden fekete szin készitők használják.

Világ Böltsek Feleletei.

Thalestől, ki egyike volt Görög országhét Böltseinek, azt kérdezte valaki: „Mi légyen legnehezebb; mi legkönnyebb"? — A' Bölts azt felelé: „Legnehezebb az embernek önnön fogyatkozásait; legkönnyebb másoknak hibáit megismerni". Hány rágalmazó szivére vehetne ezen feleletet!

A' szelíd szívű Sokrates Heraklitusnak homályos Irásait olvasta, midőn végére ért, valaki itéletét akarta meghallani,

azon irások felül. Sokrates igy felelt: Azon szakaszokat mellyeket megérthettem isteni munkának vallom; azért hiszem, hogy azon Szakaszok, mellyeket meg nem érthettem, hasonló tulajdonsággal birnak.

Az Ángol Nash.

Valamelly Ángol Iró, kinek híre nem éppen legnagyobb vala Nash Úrhoz jött, Víg Játékának kéziratával, 's köszöntése után igy szóllítá meg ötet. „Tudja Nash Úram, hogy midőn Molière valamelly Víg Játékot készített, azt előbb egy szolgálatjában lévő Vén Aszszonynak el olvasta, 's tsak ha annak megtetszett, botsájtotta a' Világ elejébe, mert azt gondolta, hogy azon mondások, mellyek a' Banyát nevetésre kisztetik, bizonyossan a' nézőket is arra fogják kisztetni. Ez birt engem arra, hogy Víg Játékomat az Úrnak előbb el olvassam, mintsem azt a' Világ elejébe botsájtom, nem kételkedvén, hogy, ha az, az Úrnak tetszeni fog, a' Nézőknek, és Olvasóknak is meg fog tetszeni". Nash igy felelt: „Köszönöm Mylord hizelkedő szavait. De a' míg Uraságodból Molière nem lészen, én Banyája nem akarok lenni".

A' Bezoarkő.

Az Orvosi 's Természet tudományban híres Bezoarkőről már a' Régieknek is sok

Itéleteiket olvashatni, mellyek többnyire mind megvalósodtak. A' legnevezetesebbek következendők: „A' Bezoárnak három neme van. Első neme a' Tehenek belében képeződik. Keleti, és Nyugoti Indiában eleget találhatni. Némellyek egy fontot is nyomnak. Második neme melly sokkal betsesebb, mivel 6 Grán erejére nézve, az előbbinek 30 Gránjával fel üt, valamelly Golkondai Ketske fajtól származik, az Indus és Ganges között, Keleti Indiában. Ezen némű kőnek egy Látja 30—40 Tallér. Harmadik neme valamelly Majmoktól jön, mellyek Macassar Szigetén tenyésznek. Ez legbetsesebb. 2 Gránja hatalmassabb a' Ketske Bezoárnak 6 Gránjánál. Ezek mindég gömbölyegek, soha sem szögletessek, 's ritkán nagyobbak a' Diónál. Ha illyes tulajdonsággal birnak 100 Korona az árok".

Rejtett szó.

Ha még egész, futó állat
Vágd el farkát majd el szálhat:
De tsak úgy, ha végéről,
Nem mondod elejéről.

Jegyzet. A' 41-ik Számbeli Mese: Nyom.

Hasznos Mulatságok.

1822.

(43.)

Teneriffa *).

(Humboldt, és Bonplandt utazásai 1-sö Könyv. II. Szakaszából).

„Láttam, így szóll Humboldt a' felhozott szakaszban, a' déli ég alatt vidékeket, hol a' természetnek még bújább, és gazdagabb a' kebele: de minekutánna Orinoco partjait, Perunak Cordilleráit, és Mexikónak szép völgyeit megjártam, sehol szebbet, kellemetesebbet ennél nem. A' zöld telekeknek a' kösziklákkal sehol szebb vegyületét nem lelhetni. A' Tenger partját Pálmadió (Phoenix dactilifera), és Kókosdiófák ékesitik. Magasabban Musa, és Sárkány-fák' (mellyeknek Törzsökét igen helyessen hasonlitották a' Kigyó testéhez) gyönyörű tsoportjai hímezik a' vidékeket. A' Hegyek oldalain Szöllö-veszszök zöldel-

*) A' Szigetbeli Güanok Sinerfe-nek hivják. Ebből az Európaiak Tsineriffét, Teneriffát tsináltak.

lenek. A' Kápolnákat, mellyeket az ájtatos nép ide 's tova a' dombokra épített, ezer meg ezer virágok, illatozó Narantsfák, Myrthusok, és Cziprusok veszik körül. A' Kerteket, Palánkok gyanánt virágzó Kaktus, és Agava keríti. A' Házok falain számlálhatatlan Lopvanösző plántákat láthatni, 's mellettök tiszta források tsörgedeznek. Télen, míg a' Pik Vulkánra hó terül, itt mosolygó tavasz van, nyáron hűves szellők enyhítik a' nap hevét. A' Lakosok számosak: de a' feudalis törvények miatt, tsak a' gazdagok boldogok. Mostani állapotjában Teneriffa Szigete öt Plánta tenyésztő éghajlatokat tűntet az ember szemébe. Ezeket a' Szöllötőke; Borostyán; Fenyő; Retama; és a' Fűvek éghajlatának lehetne nevezni. Mindenek emeletekként vagynak egymásra tornyozva, 's a' Piknek magas oldalán 1570 öl (Toise) függő magasságra terjednek. A' Vulkán tetején plánta nem tenyészik. Az első, vagyis a' Szöllötőke éghajlata, a' tenger szinétől két háromszáz ölnyi magasságra terjed. Ezen vidéket nagy szorgalommal művelik. A' 100 grádusos Hévmérőn, Januariusban, és Februáriusban is 15—17 grádus hőség vagyon, és 25—26 grádust nyár közepén sem halad meg. E' szerént nyáron Párisban, Berlinben, 's Pétervárában 5—6 grádussal is nagyobb hőség vagyon. Ezen vidék nyolcz fajta Fű-tejt (Euphorbia); sok Bojt-virágot (Mesembryanthemum) Klein-Kákolyáját

(Cacalia Kleinia), és Sárkányfát (Dracaena-Draco), és más nevezetes plántákat terem. Ezen vidéken tenyészik a' Pálma-diófa; a' Banane; a' Czukornád; az Indus Fügefa; a' lisztes gyökerű Konty-virág (Aurum-Colocasia), melly a' köznépet táplálja; az Olajfa; Europának Gyümölts-fái; a' Szőllő-tőke; a' Gabona; az Otahaiti Kenyérfa, a' Fűszerszámot termő fa; az Arábs Kávéfa; az Amerikai Cacao (mellyből Cioccoládénk készül). Az Izgatható plántáknak, úgymint a' Mimózáknak, és Akácz fáknak (nem a' magyar Akáczfája, mellyet Robinia-pteudo-acaciának hivnak) ez nem hazája. — A' második vagy is a' Borostyán éghajlata, Teneriffának erdös vidékeit foglalja el. Ugyan ez annya a' Kútforrásoknak. Ezen vidékeken a' Borostyánnak négy fajtája zöldellik; a' Kanáriai Tölgy (Visnea Mocanera) az Ázori Viaszbura (Mirica Faya); a' magas Olajfa (Olea excelsa); két fajta Tsillagzatka (Siderotylon), mellynek Levelei felette ékesek; a' Kukojcza (Arbutus Callycarpa), és sok örökkén zöld Myrthusok, mellyeknek Törzsökén a' Kanári Repkény (Epheu Canariensis) élödik; alattok számlálhatatlan a' Pálma Haraszt (Palmae); a' fü; a' virág. Ezek között nevezetes az Arany Tsengetyü (Campanula aurea), az Arány-virág (Chrisanthemum pinnatifidum); a' bokros Linka (Hypericum); a' Kanári Ménta. — A' harmadik Éghajlat 900 öl valóságos, magasságnál kezdödik

(altitude absolute) hol az Eperfának, Viaszburának, 's a' gyönyörű Texo harasztnak végső tsoporti állanak. Ezen Vidéket sürű Fenyő erdő foglalja el, mellyek közé a' Czedrusos Boróka (Juniperus Cedro) egyveledik. De-Candolle szerént ezen Fenyő minden más Fenyöktől külömbözik. — A' Plánták negyedik, és ötödik éghajlata, a' Pyrenäusok megmászhatatlan tsutsaihoz hasonló megasságot foglalják el. Ez a' Szigetnek vadon vidéke, hol az Obsidiánus-Láva, minden sarjadzást meggátol. A' havasi Jeneszter (Spartium nubigeum) még is virágzó Telekeket képez. A' sima Tákajak (Scrophularia Glabrata); és az ibolya-levelű Viola (Viola cheirantifolia), még magasabban is virítnak. A' Tsö-bibirtset (Cladonia paschalis) a' Pásztorok sokszor meggyújtják. A' Pik tetején tsak mohok terülnek a' hegyből kihányt, 's már öszve omló Hövekre.—(A' Ketskeméti homok buczkákon kinek juthatna eszébe, hogy a' Világon még illyen Paraditsom is vagyon!?)

Híres Hajók.

Magellán Ferdinándnak, Augustus 20-kán 1519, IV. Károly Spanyol Király, öt hajót adott, hogy a' Molukki szigetekbe, az ismeretes útnál rövidebb útat keressen. Magellán dél felé, az 52-ik grádusig előre nyomúlt, 's ott egy tenger szorulatot ta-

lált, melly 3 mértföld szélességű, és 100 mértföld hoszszaságú volt. Ezen tenger szorúlaton ö keresztül evedzett, 's annakutánna nem sokára Aprilis 26-kán 1521-ikben Zebúlában meghalt. Azon Tenger szorúlat most Magellán útja nevezete alatt ismeretes. Halála után tsak egy hajója, mellyet Victoriának hívtak, érhetett a' Molukki szigetekhez. Ezen hajót Cane Sebestyén tengeri Kapitány sok gazdagságokkal megterhelte, és rajta viszsza útazott. September 6-kán 1522-ben Victoria a' Szevillai kikötöbe ért, minekutánna 3 esztendeig, és 2 hétig a' tengernek hátán úszott. A' Király az említett Kapitányt megkülömböztetett kegyességgel fogadta, 's Czimerül egy földgolyóbist adott neki, ezen felírással: „Primus circumdedisti me Victoria": a' hajót pedig, mint egy ékes Menyaszszonyt felékesítetvén, nagy szertartások között a' Szevillai kikötöben el süllyesztette, 's azon napot, minden következö esztendökben ünnep napnak rendelte. — Drake Ferencz December 13-kán 1577. esztendöben ereszkedett ki a' Plymouthi kikötöböl a' tengerre, 's szerentséssen minden veszedelem nélkül a' Capra ért, 's ott néhány Portugalliai hajókat kirablott. Ezekután Magellán útján evedzett keresztül, hol is néhány Spanyol hajóktól 500 font aranyat, és 14 láda ezüst pénzt, több más drágaságokkal, 's kereskedésbeli portékákkal el rablott. November 3-kán

1580 Drake ismét Plymouthba viszsza tértt, Erzsébeth Királyné ötet kegyelmének jeléül Vitézzé nevezte, hajójára pedig, más egyébb ékességeken kivül ezen Felírást tétette: „A' nagy Sárkány (Drake Drache) Herkules Oszlopain túl haladott; híre is azon Hősnek hírét meghaladta; már most megérdemli, hogy a' halhatatlanok sorába lépjen, és a' tsillagokkal keljen, és nyúgodjék", és a' Themse folyójába el süllyesztette; — Aeneas Szilvius ki később Pápa lett, valamelly hajóról emlékezik, melly a' Numicoi tengerben 10 ölnyi mélységű vízben vala el süllyedve. Ő ezen hajónak minèműségét megvisgáltatta, 's a' visgálatokból az tudódott ki, hogy az 10 ölnyi hoszszaságú; hogy már 1400 esztendeig hever a' tenger fenekén, minden megromlás jelensége nélkül, mert jól megvolt szurkolva; belseje bársonnyal 's arany-szegekkel volt kiverve. Több Hamu vödrök valának benne, mellyekben a' mellèjök tsatolt pergamena tekertsek szerént Tiberius Tsászárnak hamuja vala. — Ki ne számlálná ide Cooknak, Kolumbusnak, 's az újjabb időkben Parrynak, és Kotzebuenek hajóit, ha bár azokat olly rendkivül való tisztelet nem érte is.

Vezuv, és Szolfatára.

A' Vezuv, mint kiki tudja, híres tűzokádó hegy Olasz Országban, Nápoly mellett. Szolfatára által ellenében fekszik. A' régiek ezen vidékeket „Campi phlagräinak nevezték". Közöttök Nápoly fekszik. Midön a' Vezuv tüzet hány, Szolfatárának völgyeiben nagy üregekből ömölik a' Kénkő, mellyet a' hegynek dühödése után fel is szednek. Ezen Kénkő a' Vulkán kénköve nevezete alatt ismeretes. (Sulphur Vulcanicum). Ha a' Vezuv dühödni megszűnik, Szolfatárának lángolásai is megszűnnek. E' szerént, egyszerre dühödvén, 's egyszerre nyugodván, világos ezen két helyeknek földalatti öszveköttetése. El lehet tehát gondolni, melly veszedelmes fekvése légyen Nápolynak, 's melly nagyon félhet, hogy a' Természet képző gyomra egyszer vagy el nyeli; vagy öléből a' levegőbe felveti.

Apróság.

Kasimir Florkmar, híres Könyvnyomtató vig, és tréfás ember volt egész életében, de egyúttal igen jó Keresztény. Mikor halálához közelített, illyen Koporsó írást készitett magának: „Itt fekszik Florkmar Kasimir, Könyvnyomtató, hasonlóan egy régi Könyvetskéhez, mellynek foglalatját senki sem ismeri, mellynek kötését

a' moly megette, mellynek aranyos Czímlapja be van mázolva. De azért a' Munka el nem vesz, mert hiszi az Istenben, hogy az még valahára egy gyönyörűbb kiadásban a' Világ előtt meg fog jelenni, és ekkor Czimje ez lészen: „A' tökélletes Florkmar Kasimir, kit az ő Szerzője hibáitól megtisztitott, megjavított, és tökélletesített".

Rejtett szó.

Fegyvere állatnak, ha kimondod rendre egészen,
Farkát vágva, keverd, 's már iga-állat ered.
Játszni tovább ha szeretsz, le fejét vágd, 's így leszen ismét,
A' mit kívánhatsz, már maga édes öröm.

Jegyzet. A' 42-ik Számbeli Rejtett szó: Kutya, tyúk.

NB. Ugyan 42-dik számbeli 330-dik oldalon hibáson maradott Jophana, vagy Jofana, tedd helyette: Top-hána, Tofána.

(44.)

Megelégedés.

Nem adott az Isten nekem nagy palotát,
Sem ágyamra selymet, se czifra tafotát;
Adott egy kis gunyhót, adott egészséget,
És melléje egy jó barna feleséget.
Vele keresem én minden nap kenyerem,
'S be jó izűn esik azt vele megennem.
Ha munkánk' végeztük, lenyugszunk ágyunkban,
'S egymást áltkarolva pihenünk álmunkban.
Ha felvirrad a' nap, vígadva kelünk fel,
'S folytattyuk munkánkat újjított erővel.
Tavaszkor a' mező körülöttünk virít,
'S a' fűszálon lengő harmatocska frissít;
A' pipís' éneke mulatgat bennünket,
'S a' nyár' verejtékben könnyíti kezünket.
Őszkor szüretelünk Urunk' szőlejében,
'S kapunk falatocskát mustos pecsenyében.
Ha beköszönt a' tél, 's hó lepi a' földet,
Kis gunyhónkban ülünk a'kemencze mellet.
Az én kedves Sárim az orsót pergeti,
'S vídám dúdolással unalmunk kergeti.

Magam faracsgálok magamnak szerszámot,
'S ezért se fizetek idegennek vámot.
Ha vasárnap el jön, czifrázott bundába'
Megyek hálát adni Istennek házába.
Délután pajtással betérek korcsmába,
'S kényre iddogálunk a' jó borocskába.
Ha felmelegedem, húzd rá! Gazsi mondom,
Enyim egész világ, semmire sincs gondom.
Nem vagyok én adós, nekem sem adós más,
Nem bántottam senkit, engem se bántson más.
Az Úr Isten, Pajtás, éltessen bennünket!
Tartsa meg mind holtig vídám jó kedvünket!

Vitkovics Mihály.

A' Kandi Királyok Titulusa.

(Czeylon Szigetén).

A' Kandi Királyok Czeylon Szigetén olly Nevezeteket adtak magoknak, hogy a' ki hatalmokat nem ismérte, őket az ég, és a' föld Urainak lenni gondolhatta. Semmi az önhatalmú uralkodás miniműségét jobban nem tűntetheti az ember szemébe, mint az illyes érdem nevezetek. Az utólsó Királyt az Ángolok, kegyetlensége miatt, Kelet Indiába hurczoltatták. Ezen Királynak egy adomány Levele így kezdődik: „A' Mindenható, a' Hitnek nagy oltalmazója, kinek híre véghetetlen, kinek ditsőségével a' Véghetetlenség tele van, kinek ki-

mondhatatlan felsége, a' Holdnak, az ég folyójának (talán a' tejes út), és minden tsillagzatoknak ragyogását meghomályositja, kinek lába a' többi Uralkodók orrában olly édes illat, mint a' Méhekében a' virágok illatja — a' mi legnemessebb Védelmezönk, a' mi Istenünk, ki Sengada Galla, gyönyörüséges, és boldogságos Városnak drága Trónusán üll, mellyben minden Királyságoknak szépsége, és gazdagsága egyesül — parantsolja 's a' t."

Némelly Jegyzetek Sz. Pétervárá-ról.

Fekvése Sz. Pétervárának az 59° 56′ 23″ Éjsz. Szél. 27° 59′ 30″ Kel. Hosz. alatt Ferrotól. Az egésségnek nem kedvezö-Vidéke többnyire motsár, 's berek. Harmadrészét Newa folyója, és a' Finniai tengeri öböl veszi körül. Környéke Kelet, és Éjszak felé olly müveletlen, hogy az ember szinte megijed, ha a' roppant tündér Kastélyoktól kevés távúlságra vadon, és lakatlan magányra talál, hol nyáron füszál se nö, bokor sem virúl. A' Város a' szónak egész értelmében pompás. Hoszsza mostani állapotjában $1\frac{2}{7}$, szélessége $1\frac{1}{7}$ mértföld. Egész kiterjedése $1\frac{1}{2}$ négyszögü mértföld, mellynek tsak $\frac{1}{15}$ részén állanak házak. Majd minden útszája 70 láb szélességü. Legszükebb útszája 42 láb szélességü. Egy tulaj-

donsága talán minden más városoktól megkülönbözteti a' világon, t. i. hogy egy Kútja sints. De a' Newa vizénél nem is óhajthatnának jobb ivó vizet. A' legnagyobb téli hideg 24° a' O alatt; a' legnagyobb nyári hőség $23\frac{1}{10}$° a' O felűl. Általjában véve, minden esztendőben 162 nap téli nap, 59 tavaszi, és őszi nap (mellyekben mindazáltal; minden hajnalban, és minden estve megfagy), és 144 nyári nap vagyon. E' szerént az esztendőnek felénél több jut a' télre. Lakosa (1813-ikban) 285,500 lélek volt, ide számlálván a' katonaságot is. Népesedése olly irtóztatóan nő, hogy 1800-tól 1813-dikig szinte 60,000-rel szaporodott. 1750-ik esztendőtől 1800-ikig 100,000-rel. A' fellyebb emlitett Népségből 50,000 a' Katona őrizethez, 's más illy sorsbeliekhez tartozik; 35,000 Külföldi, ezek között 23,612 Német. Bámulható a' két Nem között való külömbség, a' mennyiségre nézve: férfi vagyon 197,094; aszszonyi Nembeli 87,506, 's így három férfiura egy Aszszony jut. Mind e' mellett a' házasodás olly ritka dolog, hogy 100 közül esztendőnként tsak egy vesz feleséget. Ez okozza talán, hogy 100 szülöttek között, 15 fattyú gyermek. Szép Attenhofer Úrnak a' Gabona szárítására nézve való Jegyzése, melly a' mint ő mondja, ott szokásban vagyon, ez által úgymond a' Rozs-anya (Mutterkorn. Secale cornutum) minden ártalmas erejét el veszti. Nélány mérges Gombákat, mint a' Légy-

ölő, és keserű Galóczát (Agaricus muscarius, et piperatus) Sz. Pétervárában minden tartózkodás nélkül megeszik, hihető, hogy mérges része az Éjszaki éghajlat alatt úgy nem bontakozhatik ki, mint egyébütt.

Repülő Halak.

(Recherches sur la respiration des poissons, et sur la vessie aërienne. l. Mémoires de la Societé d' Arcueil. T. II. p. 359.)

A' szélességnek 22-ik Grádusa alatt az Oczeán tele van Lóggó Halakkal, (Exocoetus) mellyek magokat 12, 15, 18 lábnyi magasságra a' tengerből a' Levegőbe felvetik, és sokszor a' Hajók födeleikre húllnak. Ezen nemű Halaknak nagy úszó hólyagok, vagyis pattantyújok vagyon, úgy hogy némelly fajakban (Exocoetus volitans), mellyek 0, 4. hüvelknél nem nagyobbak, az úszó hólyag 0 hüvelk hoszszaságú, és 0,9 hüvelk szélességű, és így szinte ennyi kiterjedésű Levegőt foglal magában. Igen hihető, hogy ezen úszó hólyagok inkább repülésre, mint úszásra szolgálnak, mint azt Provenczalnak tapasztalásai bizonyitják. (Legújjabb tapasztalások szerént, a' halaknak levegővel tellyes hólyagok sem az uszásra, sem a' tenger mélyéből a' víz szinére, vagy a' Levegőbe való

felemelkedésre nem szolgál, hanem a' hallásra, mert azon hólyag a' halló tag tsontjaival el válhatatlan öszve köttetésben van, a' mint azt Weber 1821-iki Physiologiai Értekezése, és rajzolása tsalhatatlanúl bizonyitja) 5, 8 hüvelk hoszszaságú Exocoetusnak mely úszó szárnya $3\frac{4}{10}$ négyszögű hüvelk kiterjedéssel bir. 9 érző in megyen ennek 12 sugárához, mellyek majd háromszor akkorák, mint a' has úszó szárnyakhoz menő érző inak. Illy hatalmas érző inaktól eleveníttetvén, a' Hal magát 20 lábnyi távulságra a' levegöben el vetheti, minekelötte a' tenger szinét, úszó szárnyaival újra megilletné. Minden mozgó sebessége mellett, mégis észrevevék azt, hogy a' Hal repte között a' levegöt verdesi, az az, úszó szárnyait változva megnyitja, és betsapja. — Ugyan ezen mozdulást a' Japani folyókban élő Repülő Skarepnyánál (Scorpenus vorlitans) is észrevevék (Lacepéde Hist. Nat. des poissons T. III. p. 290), melly hasonlóképpen nagy úszó hólyaggal bir, minden egyébb ezen nemű halak, mellyek nem repülnek, e' nélkül szükölködnek (Scorpenus porcus, S. scropha, S. dactyloptera). A' Rigyó Halak (Exocoetusok) Kopótyujokkal a' Levegönek savany szeszét is magoknak tulajdonithatják. A' vizből, hihetöképp a' Dorádesek, vagy Aranykák (Sparus chrysops Linn.) telhetetlensége elöl futnak. Ezereket láthatni Fetske tsoportokként a' viz szine' fölött lebeg-

ni, 's egyenes arányban, örökkén a' babok ellenébe repűlni. Dr. Brodbelt Jamaikában a' Koszperd orrú halnak (Xiphias Gladias L.) úszó-hólyagát megvisgálván benne a' levegőt tsupa savany-szesznek (Oxygenium) lenni találta; egyúttal azt is állította, hogy a' Trópikusok alatt élő Halak hólyaga merő savany szeszszel van tele. A' Lóggó hal' úszó hólyagában 0,0,4 savany-szesz, 0,94 fojtó-szesz (azoum), és 0,02 szén-savany találtatott. Biot, Configliachi, és Delaroche tapasztalásai szerént igen hihető, hogy a' Brodbelt Urtól megvisgált hal a' tenger mélyeit lakta, hol némelly Halak hólyagában szinte 0,92 savany szesz vagyon.

Hajdani Fényűzés.

A' mi időnkben nints szűnete a' panaszoknak a' rendkivül való fényűzés ellen: de úgy látszik, hogy az, mióta a' Világ fenn áll, mindég egy kép volt. Esaiás 3-ik Részében Babylon Leányainak irtóztató fényűzésöket festi le, abból kitetszik, hogy ahoz a' mi időnkbelit hasonlítani nem lehet. Homer sok höseit, és az ő feleségeiket, 's leányaikat olly pompában tűnteti lelkünk elejébe, a' millyenről időnkben megfogásunk sints. Moses idejében már a' fényűzés nagyon uralkodott. Már akkor a' nemes kövekbe alakokat, czimereket, és neveket

vésték, 's azokkal ruhájokat ékesitették. Áárónnak papi ruháján két aranyba foglalt Onych kö vala, mellyeknek mindegyikébe, Israël hat Nemzetének neve vala bevésve. Mely pánczéllán tizenkét nemeskö ragyogott, mellyeknek mindegyike más más szinü vala. Israel tizenkét Nemzetének, ezen kövekben tündöklött neve. — Semiramis, és Kleopátra öltözeteikben, vendègségeikben olly pazarló fényüzést mutattak, melly által a' mi idönkben a' föld leggazdagabb Királyából koldus lenne. Könnyü volna a' példát példával megbizonyitani, ha ezen egy kettö a' Hajdani fényüzés megbizonyitására elég nem volna. Helytelenül alkalmaztatják tehát az erköltsiséget terjesztök Horatiusnak ezen mondását, a' mi idönkre: „Aetas parentum pejor avis, tulit nos nequiores, mox datura progeniem vitiosiorem".

Mesés kérdések.

1) Mellyik borozás szokott rendszerént legtöbb siralmat hagyni maga után?
2) Mitsoda állás, nem állás?
3) Mitsoda piros szokott rendszerént fehér lenni?

Jegyzet. A' 43-ik Számbeli Rejtett szó: Köröm, ökör, öröm.

(45.)

Mosquitos Bogarak.

(Relations historiques etc. par M. Al. de Humboldt, quatrième Livraison. Chap. XX.)

Az Oronoko, és Rio de la Magdalena folyói hoszszában egész Tartományok lakatlanná vállnak, a' Mosquitos, Zancudos, és más Bogarak miatt. Sem ruha, sem védelem nem őrzi meg az embert tőlök. Sűrű rajjok az Utasnak orrát, száját tele szállja. A' Telepedéseket a' Bogár tsapás (la plaga de las moscas) legjobban el ijeszti. Ha két ismérős regvel öszve találkozik, első kérdésök abból áll: „Miképp viselték az éjjel magukat a' Mosquitosok? (que la han parecido los Zancudos de noche? Como stamos hoy de Mosquitos")? Ezen kérdések a' Chinaiaknak egykori köszöntő szokásokra emlékeztet, melly Országok vadságának tanúja volt": voubo-hus? „Nem martak meg a' Ki-

gyók"? — Nueva-Barcelonában a' Mosquitosoknak ártóztató sokasága van. Azon helyeket mellyek 400 ölnél magasabban feküsznek a' tenger színénél, már fogynak. — Unare-nak tengerbe való szakadása, és Higuerote kikötő között a' Lakosok éjszaka a' homokban ássák magokat, képöket pedig beterítik. A' ki Dantenak poëtai munkáira emlékeznék, azt gondolná, hogy a' „citta dolentev-be került", ha Baraguanba megy, 's ezen nevezetes szavak eszébe jutnának:

Noi sem venuti al luogo, ov'io t'ho detto
Che tu vedrai le genti dolorose.

A' Levegönek azon fekvése, melly 15—20 lábnyinál magassabb a' tenger színénél, úgy el van homályositva ezen mérges bogaraktól, mintha köd boritaná. Ha valamelly sötétebb helyből, a' naptól megvilágositttatott Levegöbe néz az ember, azt gondolja, valóságos felhök kerengenek benne. Legtöbbet kell az Aturesi, és Maypuresi víz-eseteknél szenvedni. Alig van a' földön olly hely, hol az embernek több kínt kellene kiállani, mint itten. „Millyen boldog élet lehet a' holdban, igy szólla egy Indus valamelly Missionáriushoz, ott bizonyossan nintsenek Mosquitosok". Az Amerikai vad Nemzetek, a' Holdat vélik lenni a' menyországnak. Az Esquimó, kinek csak a' tenger habja hoz tüzelö fát, azt gondolja, hogy a' Hold tele van erdövel;

az Oronokoi Indus tiszta telekeket vél benne szemlélni, hol egy Mosquitos sints. Valamelly Mandavacai Missionarius, azon panaszolkodott, hogy már 20 Mosquitos esztendöt töltött Amerikában. (ya tengo mis veinte anos de Mosquitos). Megmutatta czombjait, hogy a' tengeren túl (por alla) el beszélhetnök, mit kellessék a' szegény Cassaquari Barátoknak tűrni. Minden tagja fekete foltokkal boríttatott, a' test-színnek alig volt nyoma, mert minden illy szúnyog-tsipés fekete foltot hágy maga után. A' Guardián avval szokta büntetni Alattvalóit, hogy öket Esmeraldába számkiveti, a' Barátok ezt a' Bogarakhoz való számkivettetésnek nevezik.

Az Ángol Theátrom.

Az Ángol Theátromnak sok különösségei vannak, a' nevezetessebbek közé következendök tartoznak: Az Angol Theátromon az Abonnementnek (előre való fizetésnek) nints helye. A' Királynak is mindenkor fizetni kell, valahányszor a' Játékszint meglátogatja. Ez egyszer szokott egy héten történni, és akkor a' Cassa 16 Guinét kap. Ő változva egyszer egyik, másszor másik Játékszinbe megy. A' Királyi hajlékok (Logek) gyönyörüen fel vagynak ékesítve: de tsak egy estvére vagynak kibérlelve, másnap az alkudhatja ki, a' ki-

nek tetszik. — Minden Színjátszónak javára kivétel nélkül adnak valamelly darabot. A' nevezetesebbeknek magoknak van külön külön egy előadások; a' többiek az ő minéműségökhez képest többen vesznek részt egy előadásban: de a' legalább való szolga sints ezen jövedelemtől megfosztva. — Minekelőtte a' kárpitot felhuzzák, kiki tetszése szerént oit hagyhatja a' Játékszint, és viszsza nyeri pénzét. A' második Felvonás után kiki fele áráért bemehet, mellyért a' Játék felét, és az úgy neveztetett történet keveredést láthatja. — A' Játékszínnek alkotására nézve sehol sints párja. A' Karoknak (Galleries) Amphitheatrom formájok vagyon. Alattok a' homlok Nézö helyek (Front-Loges) vannak; mellettök az oldal Nézö helyek. Irtóztató kiterjedésök alatt szembe se tünik, 's ezért kiki a' Theátromokat tsak kitsinyeknek vélné: de, hogy azok jól megfontolt czél szerént készültenek, az új Coventgardeni Theátrom bizonyitja. Ez tsak mintegy 50 esztendö előtt épült, 's mégis a' régi Drury-Lanei Theátromnak egész formáját megtartá. — Minden Logenak, akármelly emeletben legyen, egyforma az ára, egyforma az útja. Nézö helyét kiki, a' mikor néki tetszik el hagyhatja, 's oda megy, a' hová vágyakodik. — Minden újj Darabnak Prologusának, és Epilogusának kell lenni, mellyeket a' Játék megjelenésének első esztendejében mindenkor el kell mondani. Késöbben meg-

szűnnek. — Minekelőtte a' kárpitot felhuzzák, irtóztató lárma van a' Theátromban. A' Külföldi, ki még hozzá nem szokott, azt gondolja, hogy valamelly tsatában van. A' Nép, melly szabadságával a' legnagyobb kiterjedésben él, ezen zajos mulatkozásban nagyon gyönyörködik. — Majd minden ember zsebét tele vakja Narantsal, midőn a' Theátromba megy. Ezen gyümöltsnek héjját a' Nép a' Parterre szokta hajgálni, vagy a' Játékszinre, hogyha valamelly Jelenetet roszszúl adnak, sokszor az úgy tele van Narantshéjjal, hogy, minekelőtte a' kárpitot ismét felhuznák, egy szolgának a' Játékszint ki kell söpörni. — A' Szinjátszók a' Karok eránt szinte olly tisztelettel vannak, mint a' Lógek eránt. A' leghiresebb Szinjátszó se merné egy Napszámosnak tapsolását is megvetni (Német 's Olasz országban ez egészen ellenkezőképp' vagyon). A' Tudósító azt beszélli, hogy ő egykor a' Coventgardeni Theátromban volt, midőn a' Király is jelen vala. A' Játék közben a' Galerián egy tsetsemős sírni kezdett. A' Jelenlévők könyörögtek az annyának hogy vinné ki. Az Aszszony megtselekedte, 's némellyeknek helyökből el kellete mozdúlni, hogy az Aszszony kimehessen. Ekkor felszóllalt egy Napszámos, hogy a' Szinjátszó várakozzék, míg ismét tsendesség leszen. A' Játék azonnal félben maradott, jóllehet a' Király, és az Országnak sok Naggyai jelen voltak. Kevés idő múlva a'

Napszámos ismét lekiáltott „Now You may go-on! I thank You"! (Most ismét el kezdheted, köszönöm Néked). Ez embernek ezen maga viseletét senkinek sem juta eszébe, hogy illetlennek tartaná.

Tsillagzatbeli nevezetesség.

Nem rég Tsillagzatainknak egy nevezetessége vonta magára a' figyelmet. Tudniillik Mars Planétának a' Holdtól való el födetése; mert múlt October 19-kén regvel Mars Planéta, a' Hold, és Föld egyenes arányban állottak, a' midőn a' Hold Mars Planétát el födte. Ezen magában igen nevezetes, a' hajókázásra, és a' Tsillagzatok forgása minéműségére nézve pedig nagy hasznú jelenetet a' Bétsi Tsász. Kir. Tsillagvisgáló Toronyban vevék észre. Mars nyugoti karimájának, a' Hold megvilágosíttatott Keleti karimája által való el födetése 8^m 57′ 48″ 5 közép üdőben történt. A' két keleti karimáknak öszve ütközése 8^m 57′ 59″. 8; 's végre Mars Keleti karimájának, a' Hold nyugoti sötét karimájából való egész kilépése 10^m 10′ 42″. 9. üdőkor. Jóllehet ezen utóbbi észrevételt nem egészen 2 órával délelőtt, és így világos nappal tevék, mindazáltal a' jelenetet nem tsak a' nagyobb meszsze látó tsöveken lehetett megvígyázni, hanem a' nem régiben érkezett sokszorosító kör kissebb tsövein is igen

szorossan meglehetett határozni. Mivel ezen Tsövek tűzhelye távulsága tsak 22 hüvelket tesz, és Mars még 11. óra után is jól karimázott tányérnak tetsze, tökélletessége nyilván megbizonyosodik, és Frauenhofer Müncheni Művésznek a' nagyitó üvegek képzésében való ügyessége.

Hires Ángol Rajzolók, és Rézmetszők.

Anglia most sok hires Rajzolókkal, és Réz-metszökkel kérkedik. Az elsők között nevezetes Leslie, ki Walter-Scott Románjainak pompás kiadásihoz a' Képeket rajzolja. Ezen Rajzolatokat azután Heath, Scott, Engelhearth, Romurey, Roll, Ángliának leghiresebb Rézmetszői réz-táblákba vésik. Mindegyik kép, ezen Művészeknek egy egy Remekműve; mert mindegyiknek tulajdon bélyegeikkel van megjelelve, mellyet nem tesznek reá, ha tsak önnön kezökkel nem metszik. Walter Scott Románjainak ezen újj pompás eredeti kiadásában mindegyik Románhoz tíz-tíz Kép járul, mellyek a' Románban leirtt nevezetessebb jeleneteket ábrázolják. E' szerént az Angolok egy Könyvben a' Szép tudományok, 's Mesterségeknek négy külömbféle nemét lelik fel: t. i. a' Poëzisnek; a' Rajzolásnak; a' Rézmetszésnek; és a' Könyvnyomtatásnak.

Franczia fogtisztító Por.

Végy: Habkövet (Bimssteint); Vörös petsét földet; vörös finomúl el készitett korált, mindegyikből 2 Latot; Sárkányvér gyántát (plánta gyánta) 1 Latot; Borkö tejfölt 3 Latot; Fahéjjat 2 nehezéket; Szegfüt $\frac{1}{3}$ nehezéket. Ebből készits finom jól öszve vegyelitett port.

Régi Török szokás.

A' Törökök késeiket (Handzsár) és gyilkaikat öveikbe szokták dugni. A' Török Iródeákok hasonlóképpen öveikben szokták hordani Kalamárisaikat, és ezen szokás olly régi, hogy már Ezechiel Próféta 9. 4. egy Személyről emlékezik, melly fehérruhában volt öltözködve, és iró-szert hordozott vékonyán.

Rejtett szó:

Két ötödik betűből áll,
Három annyid közébe száll,
'S így keserű szerré lessz:
Ha kutya hang jön végére
Földi gyümölts kap ízére
'S tavaszi illatot vesz.

Jegyzet. A' 44-ik Számbeli Kérdésekre feleletek. 1) Táborozás. 2) Sétállás. 3) Papiros.

Az Electori Juhok, és Electori Gyapjú.

A' múlt 1821-ik esztendöben Angliába vittek Spanyol országból 38,550 Bál Gyapjút. Minthogy pedig egy Bálban 240 Font vagyon, tehát 92,520 Mázsát. De Angliának olly sok Fabrikái vannak, hogy ez az Angol gyapjúval eggyütt sem volt nekik elegendö: hanem még Német országból is vittek Angliába 34,908 Bál finom Gyapjút. Ezen finom Német országi Gyapjú között különös bötsben vagyon az Electori, mellynek nevezete és eredete e' következendö:

1765-ik Esztendöben a' Szász Választó Herczeg (Elector Saxoniae) azt a' különös kedvezést nyerte meg a' Spanyol Királytól, hogy neki a' Királyi nyájakból a' legszebb, és legfinomabb gyapjas anya Juhok, és Kósok adatnának. Hogy ez valóban végbe is mentt, abból gondolhatni, mivel a' Király ezen parantsolatban 15 esztendei fogsággal

fenyegette azon Majorost, a' ki nem a' legszebbiket adná.

Ezen válogatott darabok külömbféle nyájakból szedetvén, minthogy Saxoniában is külön tartattak, az ő eredetiségöket úgy megtartották, hogy most Spanyol országban sints illy tiszta igazi finom gyapjús nyáj, mint Saxoniában. Ezeknek el szaporodása tette azt, hogy az Electori Gyapjú olly híressé lett, 's a' Spanyolnál is többre betsültetik. Vannak pedig pedrett, és pedretlen gyapjús Juhok, 's ezen külömbséget is megtartották.

Minthogy Hazánkfiai, a' mint méltó is, magokat a' finomabb Juh tenyésztésre adni törekesznek, kivántam ezennel módot mutatni, miként szerezhessenek magoknak Electori Juhokat. Tudniillik Béts mellett Meidlingenben Báró Ehrenfels efféle Electori Juhokból 100 darabot felállított, 's azokhoz 2 válogatott Kost. Á' Juhok mind numerizálva vannak, úgy hogy belölök kiki bizonyosan választhat.

Ezeket ő Augustusban 1822. Praenumeratiora fogja meghágattatni, úgy, hogy ha Kos-bárány lészen, azért a' Praenumerans 12 aranyat; ha Jerke, fizessen 4 aranyat. Mihent az Anya-Juh megellik, a' Praenumeransnak tudtára fog adatni, de 14 hétig az Intézet fogja szoptattatni. Ha a' Báránynak szembetünő hibája lenne, vagy az alatt megdöglenék, az nem a' Praenumerans kára, a' kinek tsak hibátlan és egés-

séges Bárányok fognak által adatni. Fele Praenumeratio elôre letétetik, a' másik fele az általadatáskor. — A' vevô Bizonyság levelet kap a' Bárány eredetéröl.

A' Szakálnak Bötse és Haszna.

(Bedeutung, und Werth des Bartes, in somatischer, und psychischer Hinsicht von Dr. Breyer).

Hufelandnak Orvosi Journaljának 1803-dik esztendei folyamatjában már Matthäi Úr, a' Haj lenyirésének káros voltát igen tudóssan megbizonyitotta. Fô pontjai ezen értekezésnek következendôk: „A' Haj és Szakál lenyírése a' Lelket, valamint a' testet egyenesen meggyengiti; mert ollyan organizált Tagok vesznek el, mellyeket a' Természet tsak legnagyobb megeröltetése, és erejének legnagyobb el vesztegetése által pótolhat ki. — A' Haj, és Szakálnak, el nyirése mellékesen is árt; mert a' test nedvességeit azon részekhez tsalja; minthogy pedig ezeknek a' Nemzô részekkel szövetségek van, a' Nemzô részekhez is, és igy az Ifjúságot idô elôtt bujaságra gyújtja. — Árt még azért is; mert az érzô tagok az által megromlanak, és igy gyakori Fô, és Fog-fájás támad. Végre, mivel az ember, a' Hajnak, és Szakálnak megkémélléséve által, sok betegségeket el háritana magától. — Állitásait ô régi és újjabb idôbeli

példákkal megbizonyitotta, és igen tudósan megfejtegette. — Dr. Westphalen, ugyan Hufeland Journaljában, Matthäinek vitatását meg akarta czáfolni, de ellen-mondásai olly erötelenek valának, hogy azoknak valóságáról maga sem győződhete meg. Mivel pedig ezen hasznos értekezés, a' mint a' következések bizonyitják, a' világ előtt feledékenységbe ment, Dr. Breyer Ur ezen ügyben az emberi Nemzet jovára újjra fellép, 's következendő fontos okokkal támogatja állitását. Az ifjúnak megérése a' szakálnak elő tűnése által lesz nyilvánvalóvá, valamint a' torok, a' szó is ekkor fejtözik ki; 's az el nyiretése által tehát (Matthäi szerént) a' Nedvességek ezekbe, és a' Nemző részekbe tódúlnak, 's egyébb tagoknak rendes kibontakozását meggátolják, gyengékké teszik, a' nedvességek rendes képzését meggátolják, kora bújaságot okoznak, az inashúsokat, és más kemény részeket viszsza-rúgó erejöktől megfosztják, a' megmérhetetlen szeszeknek (világosság, electriczitás, höség, 's a' t.) felvételét, vagy feltartóztatását megakadályoztatják. Innen a' szivnek, tüdönek, a' vér, élet, és téj ereknek külömbféle betegségei; az inashúsnak gyenge alkotása; az inaknak, börnek, és hálós szövetnek lágysága. — A' Szakál képzésére szolgáló Nedvességet ezen tagok bizonyossan úgy el bontogatják, és magoknak tulajdonítják, valamint a' tüdő a' levegőt. Bizony-

ságúl szolgálnak a' tő forma levelű fák (Nadelhölzer), mellyek, ha a' Hernyók leveleiket lerágják, vagy nagyon megtsökkennek, vagy végképp el száradnak. Az érző tehetségek tehát nagy tsonkulás nélkűl ezen veszteséget nem szenvedhetik. A' Szakál az emésztő tehetséget is nagyobbítja; mert az érző ínak erejének fen tartását eszközölvén, ezek által a' belek erejét is hathatósabbá teszi. Melly állitást a' Szakált hordozó Nemzetek jó emésztő tehetsége bizonyítja. Ezekből kitetszik, melly káros legyen a' Szakált el nyirni; mert az által mind az ész, mind a' test egyenesen megromlik: tudva van pedig, így szóll továbbá a' Szerző Úr, hogy az atya testi és lelki tehetsége a' fiakra által hat, 's hogy a' gyenge Szüléknek erőtelen ivadéka nő. Nem tsuda tehát, hogy időnkben az emberi Nemzet úgy el allyasúl; mert a' Francziáktól reánk által szállt Haj és Szakál nyiretésének kárhozatos szokása, már atyáinkat megrontotta. (Evel az emberi Nemzetnek el allyasodását a' fezekak mázától származtatta, a' Sz. Irás szerént, Mors in Olla, mintha az abba vegyített ón, lassú méregképpen vesztegetné erőnket). A' Szerző továbbá az arczulatban támadó persenéseket, és kelevényeket hasonlókeppen ezen okból származtatja; valamint az arczulatnak el tsufulását, 's a' léleknek sok erőtelenségeit. — Szeretnők tudni, ha a' Szerző Úrnak szakálla volt-é? a' mi szükséges

volna, ne hogy önnön szavánál fogva valaki Babának, 's bohónak mondja. Egyébaránt sok helyes Észrevételeivel hasonlitsd öszve Hasznos Mulatságunkban 1822. Nro 29. pag. 225. a' Hajról közlött értehezésünket.

Török Imádságok.

(D'Ohsson Tableau de l'empire Ottom. T. II. c. 2.)

Rik' at-nak nevezik a' Törökök azon Szertartást, melly két állással, és földre borulással megy végbe. Ezek alatt bizonyos rövid imádságokat mondanak. — Namaz azon Szertartás, melly egy Rik at-ból, és még néhány test hajlásokból áll, mellyek alatt a' Koránnak első szakaszát el kell mondani. — A' Törököknek ötször kell napjában imádkozni: Hajnal, és Napkelte közt. Ezen imádságot Ádám Paraditsomból való kiüzetésekor hozta szokásba. — 2) Délben; mert Ábrahám, midőn Izsák fiát felakarta áldozni, dél vala 's következésképpen ő is délben imádkozott. — 3) Délután három órakor, mert Jónás Próféta a' Czethaltól kivettetvén, akkor imádkozott. — 4) Napnyugtakor Jésus Krisztus imádsága. — 5) Éjszaka kezdetén, midőn már sötét vagyon. Mojzesnek imádsága. Ezen imádságok az Isten parantsolatjából történnek. De ezeken kivül szintannyi Rik' at-ot kell el mondani, mint Mahomed parantsolta, t. i. az első imádságnál négyet; a' második-

nál nyolczat; a' harmadiknál hatot; a' negyediknél ötöt; az ötödiknél hatot. Az imádságokat vagy a' Metsetben egy Imam szine előtt, vagy otthon magányossan is el lehet mondani. Az imádságokkal öszve kötött mósódást soha sem szabad el mulasztani. A' Mueczin a' Minarech korlátára megy, és hangos, 's érthető szóval kiáltja: „Oh nagy Isten! óh nagy Isten! óh nagy Isten! óh nagy Isten! Nints egyébb Isten, mint az Isten, és Mahomet az Isten Prófétája! Jöjjetek az imádságra! jöjjetek az Üdvesség templomába! Nagy az Isten, és tsak ő az Isten"! — Ezen szavakat minden imádságnál hangossan el kell néki mondani, és ezeket Ezannak hivják. A' hajnali Ezannal azt is hozzá adja: „Jöjjetek az imádságra, az imádság jobb az álomnál"! — Pénteken, mint Török ünnepen, még négy Rik'áttal többet kell mondani. Ezen imádságokat a' Musulmánnak tsak utazása köztt, vagy ha beteg, szabad el mulasztani. Ha közötte valaki félben szakasztja, vagy másképp tsorbúl meg imádsága, újjra el kell neki kezdeni. Az Atyáról fiúra, vagy Atyafiról atyafira szállott örökségnek birtokossa, annyi alamisnát tartozik kiosztani, a' mennyi Rik'at-ot a' jószág szerzője éltében elmulasztott 's a' t.

Patkányok költözködése.

Európának Éjszaki Vidékeit a' Patkányok sokszor olly temerdek falkákban le-

pik el, hogy Norwegiának, és Lapponiának Lakosai el nem gondolhatják, a' föld gyomra szüli e' öket? vagy az égből hullnak alá? — A' híres Linné, ki ezen állatoknak természetét igen gondossan feljegyezte, azt mondja, hogy azok Svecziát minden 18—20-ik esztendőben ellepik. Ha költözködésre készűlnek, el haggyák földalatti lakhelyeiket, 's irtóztató nagy falkákban öszve sereglenek. Útjokon 2 hüvelk mélységű barázda látszik, melly sokszor több ölnyi szélességű. Költözködésök alatt egyenes útat tartanak, 's arról soha sem térnek el, ha tsak rendkivűl való eset nem kinszeríti. Ha Kösziklához érnek, azon keresztűl törni iparkodnak, ha törekedésök haszontalan, megkerűlik, 's ismét egyenes útjokon tovább mennek. Sem folyó, sem tó nem akadályoztatja költözködésökben. Ha vízhez értek neki úsznak, 's vagy által úszszák, vagy benne el vesznek; ha tsónak, vagy hajó jön útjokba, egyik oldalán felkapaszkodnak, a' másikon ismét lemennek: de útjokról semmi el nem téríti.

M e s e.

Nagyot hall: de nem beszél,
Ha szükség, fut, mint a' szél;
Nintsen állandó hajléka,
Még félénkebb, mint a' béka.
Télre vagyon jó bundája,
Tsak holtan szalonnája.

Jegyzet. A' 45-ik Számbeli Rejtett szó: Epe, eper.

(47.)

Hires fonó Műszerek, és Műhelyek az Ausztriai Birodalomban.

Keesznek legújjabb, igen nevezetes Technologiai Könyvéből „Darstellung des Fabriks- und Gewerbswesens im Österreichischen Kaiserstaate"'s a't. Magyar Gazdáink kedvökért, az Austriai Birodalombeli fonó Műszerek, és Műhelyekről, egy kis kivonást közlünk: „Gyapjú fonó Műszereket, tsak a' Posztó-készitő Műhelyek körül láthatni. Ezen tekintetben Tseh, és Morva ország az egész Birodalomban fő helyet érdemel. Tsupán Brünnben eddig 17—20 illyes Műhely virágzott. A' legnagyobb és leghiresebb Posztó-készitő Műhely az egész Birodalomban Haugwitz Gróf, és Puthon Báróé Namiesztben. Ezen Műhelyben Cocheletnek nyirő Műszerét is használják. Posztó-nyirő műszerek más egyébb Műhelyekben is vannak u. m. the-Losen testvérekében, Rittersfeldben az Ausz-

triai Ensen alól való kerületben. A' Kézi Művesek az ő műszereiket többnyire Eupentől hozták magokkal Ausztriába 1815-dik esztendőben. — A' Gyapjú szerek (Zeug) műhelyei között legnagyobb és legrégibb a' Tsász. Kir. Linczi Fabrika, melly most ugyan már fogytában van, mindazáltal még is a' Birodalomban 10,000 embernek ád foglalatosságot. — A' Selyem mivelő műhelyek között legnevezetessebbek a' déli Tirolisi, és a' Lombard-Velenczei Királyság. Ezen termesztékeknek leghiresebb vására Bergamóban van. A' Gyapjú fonó Műhelyek igen számosak Austriában. 1815-ben az Ensen alól való Tartományban 43. volt; a' Bétsi Erdőn felül és alúl való Kerületekben 27. Ezek között a' Pottendorfi legnagyobb vala. Ezen fonó Műhelyekben 1050 száraz Malom-masina, és 110 vízi Műszer (Waterframes) álla. Ezek között 1815-ben 817 Száraz, és 53 Vízi műszer, valóságosan dolgozott; 242 Száraz és 57 Vízi Masina nyúgodott, vagy éppen készülőben volt. Az esztendőnként felfont Pamuk 16,000 mázsára ment. A' legújjabb időkben a' Külföldi fonalaknak, és Szöveteknek alattomos belopása ezen műhelyeket nagyon megrontotta. Sokak végképp megszűntek, sokak munkásaik számát nagyon alább szállították. A' Gyapjú fonó Műhelyek között a' Tseh, és Morva országiak, és a' Gallicziaiak is nevezetesek. — Az Ensen alól való Kerületben legtöbb Pamuk

Szövetek készülnek, hol 1811-ben 20 Ts. Kir. priv. Pamuk műhely, 584 Takáts-székkel; 559 Kézi Műves 1323 Székkel; és 1533 Mester 3168 Székkel, öszveséggel 5411 tulajdonképp való segéd munkásokkal vala. A' festett Gyapjú Szövetek készítésére is vannak Birodalmunknak nevezetes műhelyei. A' legnagyobb Carton Fabrika még eddig a' Kettenhofi vala az Ensen alúl. 1802-ikben már 65,000 véget készített, mellyekkel 30,000 kézi fonó, 2003 orsón fonó, 1157 Takáts, 117 Napszámos, 500 Festő Aszszony, 128 Festékkel-nyomtató (Drucker), 128 kiiró Gyermek, 21 Forma-készítő (Modelstecher), és igen sok Tisztek foglalatoskodtak. Jóllehet ezen Intézetben minden újjonnan feltalált műszereket megpróbáltak, még is 1820-ban már tsak 35 Nyomtató asztala, és nyomtató Korongja volt az el készített gyapjú szövet tsak 20,000 végre terjedett. Az 1815-dik esztendő óta az Ángolok oltsó készítményeikkel árvíz módjára el öntötték az Ausztriai Birodalmat, 's az által a' honni szorgalmat nagyon megfogyasztották. — A' Len-fonó Műhelyek között, nevezetesek az Ensen alól lévő három műhelyek u. m. Girardé, Wermé, és Hebenstreité Stichinger Társaságában. A' legfinomabb Vásznat Tseh Országban, Morva Országban, és Sziléziában készítik. Érdemes leszen ezen Intézetek mellett a' Vászon fehérítőket is megemlíteni. 1812-ben Tseh országban 385 Vászon-fehérítő

Műhelyek voltak. A' legnagyobb vászonfehérítő Műhely Ausztriában, 's talán az egész száraz földön Erxleben Uré, Landkronban, ki maga ezen tárgyban irásai által is hiressé lett. (Tudni való, hogy ott nem öntözés által fehérítik a' vásznat, mint nálunk a' Balaton, és Dunamellett, hanem oxydalt sósavannyal, a' mint arról már értekeztünk).

Az Indiai Fakirek ábrándozásai.

Gibbon, a' Római Respublicának vesztéről irtt Könyve II. Részéb. 63 Szakasz a' 387-ik lapon ezen dologról így szóll: „Az Indiai Fakirek, végképp megvoltak arról győzettetve, hogy ha az elmét a' testtől el vonhatják, a' Lélek el ragadtatik, és az istenséget ezen el váltt állapotjában egész nagyságában szemlélheti. Hajdan az Athos hegyein élő Szerzeteseknek, kik azon vadon hegyeket Görög országban, valamelly egyházi Köztársaságot képeztek, hasonló ábrándozásaik voltak. Egyik Apátur a' 11-dik Században így tanitja az el ragadtatásra Nevendékeit: „Midőn magad vagy Szobátskádban, zárd reád ajtódat, ülj egy sarokba, felejts el minden mulandót, a' testnek minden indúlatát, emeld fel elmédet a' véghetetlenségbe, szegezd ajkadat, és szakálodat melyedre; szemedet és gondolatodat pedig a' testnek köze-

pére, a' köldök környékére, keressd fel a' helyet, hol szíved ver, ez a' Léleknek tanyája. Elöször felhök fognak borongani szemed elött, 's te vigasztalhatatlan lészesz: de ha egész nap, egész éjszaka tünödni fogsz, kimondhatatlan örömet fogsz érezni. 'S midön a' Lélek a' szívet felfogja találni, azonnal titkos 's megfejthetetlen égi világosság önti el".

Sósavany készítése módja.

A' Sósavany, melly mind az Orvosi, mind a' Kézi müvekben, nagy haszna miatt nevezetes Víz-szeszből, és Savany-szeszből áll, vagy Dawynak újjabb Theoriája szerént Chlorinból, és Víz-szeszből. Tiszta állapotjában sehol sem lelhetni. Mondják ugyan hogy Jávában valamelly Patak vize tsupa sósavany volna: de ez alig hihető. A' Vulkánok dühödésökkor sokszor sósavany gözt ömlesztenek a' vidékekre, mellytöl a' Lakosok majd megfúladnak. Mind e' mellett nagy bőséggel készíthetjük, mert a' sónak, sósvíznek, tenger vizének egyik alkotó része ezen savany. Találtatik némelly Szaru érczekben is, úgymint az Ezüst Szaruban, vagy Sósavanyas Ezüstben (Luna Cornea) az Ón Szaruban (Minera Plumbi cornea), Réz Szaruban (Atakamites). Legkönyebben készíthetjük a' Konyha-sóból, Kénkö-savany által. Száraz konyha-savat

veszünk t. i. (melly már tűzfölött öszvépattogott, és vizet el vesztette, és ahoz hasonló mértékü, 's ugyan annyi vízzel egyvelitett Kénkö savanyt öntünk, 's letsepegtetjük. A' Kén-savany ezen oldozatok alatt a' Konyha-sónak egyik alkató részével t. i. a' Széksóval köti öszve magát, 's a' konyúlt üvegben (retorta) megmarad; a' Sósavany a' Kénsavanyhoz kevert vízzel, 's a' felfogó üvegbe (Excipulum) által száll. Tromsdorf szerént több Kénsavanyt kell venni, mint Konyha-sót, a' mi mindazáltal haszon nélkül való vesztegetés. Ha nagyban készítik, 10 rész Sóhoz, 9 rész Kénsavanyt vesznek. — Ha a' letsepegtetéshez víz nélkül való Kénsavanyt veszünk, a' Sósavanynak göze fog letsepegni, és úgy hathatósabb Sósavanyt nyerünk. Némelly műhelyekben Gáliczkövel, vagy Kovával is szokták készíteni, Kénsavany helyett: de ezen esetben a' Sósavanynak tisztázása sokkal több időbe és költségbe kerül, mint a' mit meg akartunk kímélleni. Ha Kénsavannyal tisztátalanítva volna, újjra Konyha-sóval letsepegtetjük. Tisztátalanságát meg lehet ismérni, ha nehéz kovatsot adunk hozzá, melly a' Kénsavanyt leveri; ha semmi sem száll a' fenékre, a' Sósavannyal tiszta leszen.

A' Pénz feltámadása.

Valamelly gazdag, de fösvény Pap, nem tudta hová dugja el aranyait, mert jó

tselekedetekre nem költötte, otthon pedig féltette. Sok magával való küszködés után az Oltárba azon helyre tevé, hol a' legszentebb áll, és azt írá fölébe „Dominus est, in isto loco" (Az Úr vagyon ezen a' helyen). A' Sekrestyés észrevevé, 's el lopván ezt írá az előbbi helyre. „Surrexit, non est hic" (Feltámadott, nints itt).

A' hajdani Skócziai Királyok Koronázására szolgáló Faszéknek története.

Hajdan a' Skócziai Királyokat Sconeben szokták megkoronázni, hol még most is egy régi Királyi Palotát láthatni. Ezen szertartásra egy fa-szék szolgált, mellynek ülő helyében vánkos gyanánt kő vala, mellyen Kenneth Király valamelly véres ütközet után megnyúgodott, a' midőn a' Piktusokon diadalmot vett. A' Nemesek ekkor őtet megkoronázták, mellyért is ő azon széket, minden következő Skócziai Királyok koronázására rendelte. I. Eduard Ángol Király onnan Westminsterbe vitette, a' hol még most is megláthatni.

Török szokás.

A' házasság-törő Aszszonyokat a' Törökök a' vízbe szokták vetni, 's a' midőn

megfuladtak ismét kihúzzák, és a' szokott szertartással el temetik.

Apróságok.

Andrews Mitchel Angol Residens a' Berlini Udvarnál, a' második Sziléziai háború alatt, egykor a' Burkus Királynak valamelly győzedelemről tett tudósítást, mellyet az Angol Hadi Sereg nyert, 's a' többi között ezen szavakkal élt. „Az Isten segitségével megvertük az ellenséget". — Mit? monda Fridrich, tehát az Isten is Szövetségesetek? — „Bizonyosan, felele Mitchel, és pedig tsak ő maga az, ki nekünk adót nem fizet".

Rejtett szó:

égy hanggal melly kívánatos
Mindenféle Bíróban!
Vége nélkül útálatos,
Látni ezt a' Tinóban.
Az elejét ha el tsíped,
Tudom kertedből kitéped.

H. Endre.

Jegyzet. A' 46-ik Számbeli Mese: Nyúl. — A' szótagok száma miatt az utólsó előtt lévő sorban ki kell hagyni ezen szót: jó. —

(48.)

Rajzolatok Amerikáról.

(Reise durch die Vereinigten Staten im Jahr $18\frac{18}{19}$'s a' t. Von J. V. Hecke. Königl. Preus. Lieutenant).

Hecke Burkus Kir. Hadnagy, mind ezt mind a' Franczia hadi szolgálatot (mellybe később állott) megunván, tovább akarta, mint szokták mondani, szerentséjét próbálni, 's azért Hamburgba ment, hogy onnan Amerikába által hajókázzon Lord Cochraneho. Ottan több Lengyel, 's Heszsz Tiszteket lelvén, kik Philadelphiába készültek Bonaparte Józsefnek hadához, mellyel Mexiko ellen indúlni mondatott, ő is hozzájok álla, 's velök Philadelphiába evedzett. Philadelphiába érvén, jövendő sorsának képe tsúf alakban állott elejébe; mert Bonaparte József hadának, mellynek hirével Európa (az Újságok által) tele volt, hirét sem hallotta, és így minden reménysége egyszerre füst-

be ment. Kétes állapotjában arra tökéllette el magát, hogy a' Déli Amerikai Támadókhoz menjen, 's magának ott hírt nevet, 's gazdagságot szerezzen. Már mindenképpen el készült útjára, midőn több Szabad akaratú Katonákkal öszve jött, kik éppen Déli Amerikából, a' Támadók' Seregeitől érkeztek. Külső tekintetökre inkább nyomorúlt Koldusoknak, mint Hősöknek lehetett őket tartani. A' Tisztek mezétláb baktattak az égető homokban, mezítelen testöket alig takarta el a' ringy rongy, arczulatok az éhségnek eleven képe vala. A' közemberek kalap, saru, ing nélkül valának, testöket tsak ponyva födé, mellynek közepére lyukat vágtak, hogy azon fejöket kidughassák. Az ő vallások szerént a' Támadók Seregeit a' legnagyobb szükség kinzotta; hetenként tsak a' vadon füveinek gyökereit rágják, mert kukoricza derczét sem kaphatnak; sok Külföldiek, kik a' jó szerentse fejében tele erszénnyel 's virágzó egésséggel indúltak oda, pénzöket, egésségöket életöket el veszték, sokak kik a' nyomorúságot tovább tűrhetik, sorsoknak megátkozása köztt indúlnak viszsza hazájokba. Illyen szomorú környűllállások között, Hecke az Éjszaki Amerikának megjárására tökéllette el magát, hogy azt leírván, sorsán valamiképp könnyebbithessen. Az ő rajzolatai szerént azon vidékeknek termékenysége nem olly nagy, mint azt az Europai Ujságok hirdetik; legtermékenyebb földeit,

tsak Szileziának földeihez lehet hasonlítani. Az ott megtelepedők nyomorúlt, 's szánakodásra méltó állapotban vagynak, úgy hogy tsak az élhet meg, a' ki magának nagy Summa pénzeken földeket vehet, a' többi tsoportokban jár házról házra, 's koldulja kenyerét. A' Pénznek szűke olly nagy, hogy a' leggazdagabb Földmivelőnek is, ha bár czifra palotákkal bir is, egy Piaszter sints zsebében. A' Kereskedőknek igen hanyatló szerentséjök. Újj Orleansban 1819-ben tsupán egy nap, 6000 Kereskedő bukott meg végképpen (Banquerotte). A' Mesterségek olly roszszúl folynak, hogy Philadelphiában magában tsupán Szabó Legény 2000 bolyong az útszákon munka nélkül. A' Szép Mesterségek készületei olly ritkák, hogy az Éjszak Amerikainak legkedvessebb Musika eszközét, a' Dorombot, is Norimbergából kell oda hozni. A' tudományokban még az Amerikaiak, Európához hasonlítván, nagyon hátra vannak. 800 Újság jelenik ugyan már meg Amerikában, mellyek mindazáltal a' Szerző szerént, tartalmok értékére nézve az Európaiakat fel nem érik. — A' Hitbeli dolgokban a' Mysticismus valóban Éjszak Amerikában a' legfőbb pontját el érte. Egy Aszszony a' Methodisták felekezetéből, ájtatos ábrándozási köztt a' vizet valahogy magától el eresztette, 's a' mellette álló Pap nagy örvendezéssel azt kiáltozá: „Jertek! Jertek! Nézzétek! a' Sátán most hagyá el! Most szegény meg-

tisztúlt"! — Ditséretessen lehet ezen tudósitásokból a' Kormányszéknek több rendeléseit említeni, mellyekkel a' mezei gazdaságot, 's a' marha tenyésztetést emelni kivánja. A' többi között, hogy esztendőnként jutalmakat osztogat azoknak, kiknek legkövérebb marhái vagynak. E' szerént Amerikában 70 mázsás ökröket, 20 mázsás sörtéseket látni nem ritkaság. (Európában tsak Angliában tenyésznek ollykor illyen Marhák, hol az emberek is rendkivül meghíznak).

Hídak.

(Szép kert Mesterség).

A' Hídak tsak arra szolgálnak a' Kertekben, hogy az árkokon, folyókon, patakokon által lehessen menni. E' szerént nem tsak elég erős, hanem együgyü, könyüded, és változó képzésöknek is kell lenni, hogy az ízlésnek megfeleljenek. Magas igás hidak a' fáradságos munkát juttatnák eszünkbe, mellyel készültek; a' korlátoknak czifrasága, ékessége, az igáknak izmos alkotása, a' körülöttök lévő bokroknak, fáknak természeti könnyüségével, 's együgyüségével nagyon ellenkeznék. — Fő törvénye legyen a' Szép Kert művelőnek, hogy a' Hídak alkotásokra nézve külömbfélék, helyheztetésökre nézve különbféle arányban

készüljenek, ez által a' szép Kertekben, ha egy bokornak, egy sűrűnek, egy harasztnak, egy fa tsoportnak sem szabad a' másikhoz hasonlítani, nagy változást fog előhozni, 's egy úttal ezerféle kilátásokat teremt, mellyek mind el mulnának, ha hídjait egymástól egyenes arányban készítené. Egyébbaránt az Izlés a' Kő-hídakat sem számkiveti végképpen a' Szép Kertekből. Valamelly dőledező félben lévő kő-hid, az érzést a' közel lévő omladékokra igen kedvessen emlékezteti. Szinte olly alkalmatos a' Láncz-híd, a' közel álló köszikla tsúcsoknak öszveköttetésére. Némelly helyeken egy dölt fa; másutt egy gerenda szolgáljon híd gyanánt.

Némelly Amerikai Vad Nemzetek' Mythologiája.

Az Amerikai Vad Nemzetek általjában vagy egy nagy Nyúlat (mellyet Oriási nagyságúnak lenni gondolnak), vagy Tsukát, Medvét, vagy más illyes állatot vélnek lenni az emberek' köz-annyának. Többnyire minden Algonkiniai Nemzetek azt vélik, hogy a' Nagy Nyúl, melly a' tengerből származott, őket a' földes homok szemből formálta, mellyet a' tenger fenekéről magával hozott; az Embereket pedig más el rothadtt állatoknak holttetemeikből. A' Huronusok, és Irókezek az emberi Nemzetet

hat embertől származtatják. Ezek közül egy az égbe szállott, hol Atahentsie égi Leányt feleségének vevé. Az ég Urának ez nem tetsze, 's a' Leányt mennyekből számkiveté. Atahentsiet a' földön Teknös-Béka fogadta el. Az ő hátán szülte kettős magzatát, mellynek egyike a' másikát meggyilkolta. A' megmaradott magzat Leány vala, és ő Tahuitsaront; és Juskekát szülte. Juskeka megölte testvérét, 's nagy annyáról a' Világ Kormánnya ő reá maradott. Azon vad Nemzetek azt is mondják, hogy Atahentsie a' Hold; Juskeka a' Nap, az égnek nagy Ura Areskui.

A' Szép Mesterségek kedvelője.

(Dilettant).

Sok emberek a' Szép Mesterségekről, 's tudományokról olly tűzzel szóllanak, hogy, a' ki őket halgatja, őket azok Mesterének lenni vélné, a' midőn pedig reá kel a' dolog, hogy valamiről tanúságot adjanak, tanúlatlanságokat minden szóval el árulják. Illyes ember volt G. Ur is, kit szerentsés kereskedése úgy megsegitett, hogy magának London mellett nagy mulató palotát, 's kertet vehetne, mellyet ezer kép-szobrokkal, alakokkal, képekkel ékesíttete, mivel a' Szép Mesterségeknek, úgy neveztetett, Tisztelője volt. Egykor

G. Úr jó Barátinak, Mulató kertjében, újjonnan hozatott kö-szobrait mutogatta, és azoknak tökélletességét mindenképpen magasztalta. „De mondja meg az Úr, kérdé beszéd közben egyik Barátja, mitsoda Istenségnek alaka az, mellyről éppen mostan szóll"? — Ez — — Ez Barátom — mindjárt megmondom, Vulkánus, vagy Venus; megkérdezem a' Kertészt, kigyözné mindegyiknek nevét megtanulni, úgy is, alig lehet egymástól megkülömböztetni, mind egy érczből készültek!

Dittmár Jövendölése, a' nyári Időjárásról.

Ezen Berlini Professor Úr folyó Junius hónapra nézve a' következendőket jövendölte, mellyek részszerént már megtörténhettek, résszerént még várandók; t. i. Junius elején hideg szelek, minthogy a' 78° és 80° éjszaki szélesség alatt lévő jégtáblák nyugot felé megindúlnak, és a' levegőnek melegségét el ragadják; de az elektriczitás fog szaporodni, és imitt amott Német országban, de kivált Tyrolban és Helvéczíában nagy égiháborúk, és esők fognak támadni. Junius második hetében komor napok, hűvös estvék és reggelek. A' melegség éjszaki Német országban nevekedni fog, de a' déliben alább száll. Junius közepén estvefelé felhők, 's néhol, esők

lesznek; de Junius harmadik hetében, Európának minden Országaiban, igen nagy meleg lészen, és tsak imitt amott lesznek égiháborúk, és nagy jégessők. Általjában, a' magossabban fekvő részeken a' hideg és meleg idő, egymást fel fogja váltani, és az égiháborúk, jégessők, a' termő földekben károkat tesznek. Igen meleg nem lessz az idő a' leghosszabbik nap táján, sött esővel fenyegető terhes felhők fognak látszatni: valamennyire a' levegőt meghüsitik, de tsak utánna való napokban lessz egy egy kis pásztás eső. Sz. Iván napja után el enyésznek ezen esőzések is, és Junius utólsó hetében igen ritkák lesznek: mindazáltal reggelenként bizonyosan felhös és hüs idők lesznek *).

Mesés kérdések.

1) Mellyik a' legnagyobb szám?
2) Mikor szenved a' Nyúl fogfájásban?
3) Miért nem költ a' Gólya a' Malmokon?

Jegyzet. A' 47-ik Számbeli Rejtett szó: Igaz, iga, gaz.

*) Minálunk, valamint Május végén, a' midőn a' meleg 19 Gráduson felyül hágott, úgy Junius első hetében is igen nagy melegek jártak, és általjában, 3 hete hogy össet nem lattunk; akkor is, úgymint Pünkösd előtt való Szombaton Pesten tsak tsekély esönk volt, hanem a' környeken nagyobb, de károsabb. Ezen szárazság miatt a' széna szüken lészen, a' tavaszi is nagyon kiaszott, ugyan ezt latjuk a' kerti veteményekben is, 's a' gyümöltsfákat a' féreg nagyon megrontotta. Túl a' Dunán, Mosonytol mint egy Tolnáig, 's a' Balatonig a' Búza ro'sdas, Pesti részen pedig egesszen Szegedig, minden sovány és szárad.

Hasznos Mulatságok.

1822.

(49.)

Az Időjárásának Jegyzéke.

(Folytatása a' 34 Számban félbe szakadt előadásnak).

1706. 1707. és 1708. igen lágy telek; nevezetesen az 1707-ki egész télen olly melegek jártak, mint szinte nyáron. Ezen telek között esett mind a' két nyár olly igen meleg és száraz volt, hogy minden Európai folyó vizek el apadtak, annyira, hogy a' malmok az örléstől el állottak. Magyar országon pedig a' Héja, Sajó és Hernád folyói még folyásaiktól is megszűntek; a' kútak kiszáradtak; a' mezők egésszen ki égtek, melly inségben sok barmok el vesztek. Lásd Benkő Sám. Topográfiáját. Az Angliai forróságot pedig Derham Fiziko-Theologiájában olly nagynak írja, hogy Julius 8-kán a' hévség sok embert és barmot el ölne. Ezeket olly rettenetes tél követte

1709-re fordúlóra, hogy az emberek még ágyaikban is megfagynának. Olly havazások levének, hogy a' hegyes Országokban a' hegyekről legördűlt hó gömbök ezerenként ölték el az embereket. 1708-ban Sz. Mihály napkor már elö jöttek a' rettenetes fagyok; télen pedig az ört álló katonák álló helyeikben megfagytak. A' házokban fagyott egereket 's házi nyúlakat, (Kaninchen) lehetett találni. Európának minden városaiban bezárattak a' boltok, 's az útszákon senki se járt; az égi madarak szálltokban megfagyva lehúllottak. Párisban naponként 60 embert is bevittek megfagyva az útszákról. Olasz országban az Olaj, Narants és más fák mind el fagytak; az Adriai tenger eggyik partjától a' másikig fagyott. Magyar országon még Mart. 15-kén olly hideg volt, hogy az ember szájából kipökött nyál, minekelötte a' földre ért volna, már megfagyott; még Májusban is minden a' fagy alatt hevert. E' volt az a' nevezetes tél, mellyben Boerhave is szinte megfagyott; XII. Károly Svécziai Királynak hadi népét pedig majd mind a' hideg emésztette el; számlálhatatlan ember, barom, madár, hal, élöfa 's a' t. lett ezen télnek áldozatjává.

1711-ben lágy tél, a' hajók egész télen jártak a' Dunán, utánna száraz nyár rossz esztendö, utánna szük bor termö esztendök következtek.

1713. kemény, hideg tél. 1714. lágy tél, heves nyár, 1715-ki Jan. 1-sö 's 4-ik napjain nagy menykö hullások voltak; de 1716-ra forduló havas, és igen hideg tél, már 1715-ki December 2.-kán a' Belt Tenger be volt fagyva, a' Karátsony iszonyú hideg; a' nyara is igen hideg, szeles.

1717. lágy tél, de 1718. még lágyabb, a' Duna semmi jeget sem látott. Utánna a' legszárazabb és hevesebb nyár; 9 hónapig egy tsep esső se volt; minden vetések, vetemények fűvek, söt fák is kiszáradtak; a' nagy folyó vizek úgy el apadtak, hogy a' miatt a' falusi Népek széllyel bujdosnának; olly éhség lett utánna, hogy a' fa rügyét és héját, gyökereket, füveket, söt a' döglött kutyákat és matskákat is megennék Erdély országban; ebből ismét olly döghalál támadt: hogy ugyan Erdélyben 100 ezer embernél több meg halt. Ezután

Az 1719-re forduló igen havas és hideg tél, utánna olly bö esztendő, hogy a' föld Népe be nem birta a' sok gabonát takaríttani, hanem a' mezökben rakván öszve, ott 1720-ban az egerek és hörtsökök sokasága emésztette meg.

1721. lágy tél, 1722 még lágyabb; az éjszaki Tartományokban is olly meleg idök jártak, hogy Januariusban a' szobákat nem kellett fütteni, Februariusban mind a' gyümölts fák, mind a' növevények virágoztak. Ráczkevi városa Jegyző könyve így írja le ezen telet: olly gyönyörüséges idö járt e'

télen, hogy az egész telet nem télnek, hanem valóságos nyárnak lehetett mondani; ingyen se látott az ember semmi jeget a' Dunán, se havat, se szeleket. Igen bő esztendő lett utánna, a' legszebb Tiszta búza pesti méreje 75 pénz; kétszeres 30 pénz; árpa 15 pénz lett. Julius 13-kán már töpödt szőllőket lehetett találni.

1724. lágy tél, száraz nyár.

1725-ki tél igen hideg, és olly zúrzavaros volt, hogy egész 5 hónapig soha se szűntek meg a' zivatarok. Sz. György napig a' marha ki nem mehetett a' jászolról, a' takarmány drágább lett a' marhánál. Ez a' zúrzavaros tél a' Ráczkevi Uradalomból a' nyúlakat, fogoly és más madarakat úgy kipusztitotta, hogy azután még 5—6 esztendő múlva is újságúl sem lehetett őket látni, a' mintz sóll a' nevezett Város Jegyző Könyve.

1726. száraz és lágy tél, a' legszárazabb nyár Jul. Aug. és September olly meleg hónapok, hogy az embert szinte megölték; a' Mohátsnál lévő Csele patak úgy kiszáradt, hogy helyét alig lehetett fellelni; bor sok lett, de minden nemű gabona igen szűken.

1727—28. is lágy telek. 1727-ki Jan. 4-kén nagy villámások, menydörgések. A' nyarak igen igen hevesek, borok igen jók.

1729-re forduló tél a' leghavasabb, hidegebb és hosszabbak közül való. Már November 2-kán beállott a' tél, és még Mar-

tiusba is nagy része jéggel volt borítva a' napkeleti Tengernek.

1731—32 ismét lágy telek, igen száraz heves nyarak, sok bor és gyümölts.

1733-ra forduló tél igen kemény.

1734. igen lágy tél, igen száraz nyár 1735-re forduló igen havas, hideg tél. A' Fertő egésszen keresztül fagyott.

1736. igen lágy tél, forró, száraz nyár. Páris körül, az egész Században e' volt a' legmelegebb nyár. A' Fertő Tava, nálunk is, úgy kiszáradt: hogy az emberek Ruszttól által gázolhatták Ilmiczig, és ködökig sem ért. Igen fínom bor termö esztendö volt, még a' Szamojédáknál is (a' 67 gradus alatt) tökéletes ért szöllö fürtököt és sárga dinnyéket talált Gmelin útazó, a' mint említi Mátyús Dietetikája 1. kötet 198 lap.

1737. lágy tél, nedves meleg tavasz, forró nyár.

1738-ra forduló egy a' leghavasabb telek közül; a' sertések az erdön a' hó alatt jártak a' makkot felszedni; szintén ollyan lyukaik voltak a' hó alatt, mint az egereknek szokott lenni: a' nagy szarvas marhák, órraikat feltartották, hogy a' nagy hóba meg ne fúljanak. Martius 5-kén Drinápolynál a' Dunát még jégen járták, noha elötte Februar. olly sáros volt, hogy a' ló hasig járt benne. Az éjszaki Országokban egy volt ez a' leghidegebb telek közül; de hozzánk 1740-re érkezett el ez a' hideg.

1739. lágy tél, a' Duna semmi jeget nem látott, utánna igen forró nyár, finom borok; de egy a' leghidegebb és hosszabb telek közül követte.

1740-re melly October 13-kán már be állott, 's egész Pünkösdig (Május közepéig) tartott. Az útazóknak marháik a' szekér előtt mentökbe megfagytak, valamint az emberek is szekereikbe fagyva találtattak. Januarius 9-kén volt leghidegebb. A' Tehenek, a' nagy hideg miatt el vetéltek; a' tyúkok, lúdak, sött az égi madarak is száltokban, valamint a' Szarvasok futások közben fagytak meg; a' ser, bor, eczet és más még a' pinczékben is öszve fagyott. Az ember orczájának bőre, mintha megégett volna, öszve repedezett; sem erdőre, sem semmiféle mezei munkára menni nem lehetett, hogy a' hidegnek veszedelmes kártételei ne következtek volna. Pünkösdkor enyhűlni kezdett az idő, de reája ismét hirtelen fagyások következtek; Május 27-kén Béts és Buda körül még nagy havazások voltak. Ezen télen adta Anna Czárné ama' nevezetes palotába a' mulatságot, melly minden készületestül jégből volt. Ennek hossza 52, szélessége 25, magossága 20 lábnyi volt, a' jég daraboknak vastagsága, még kifaragva is 3 lábnyi volt. Hasonlóképp' jégből tsináltattak az ágyúk is, 6 fontos golyóbisokhoz, mellyek kisüttetvén 60 lépésnyi távolyságra 2 hüvelknyi vastagságú deszkákat keresztül lyukasztottak.

— Az ezen esztendöben termett borok ihatatlan savanyúk voltak. Még egy nevezetességét jegyzem fel mind ezen 1740-ik, mind az 1709-ki télnek, azt t. i. hogy ezek után következett tavaszon, nem belölről deresedtek be az ablakok, hanem minden nap kivülről.

1741. lágy, száraz tél lett utánna; Januar. 24-kén esett elösször le a' hó, de az is kitsiny volt, addig mindég nyitva álhattak az ablakok: a' nyár nálunk kevessé híves, és essös, de Konstantinápoly körül olly száraz, hogy 5 hónap alatt, 5 óráig tartó eső nem volt. Bö aratás lett.

1746. lágy, álhatatlan tél, forró nyár.

1747. lágy tél Martiusig tartott; a' tavasz, és nyár igen száraz, tavak, kútak, folyók kiszáradtak; kígyó még is sok volt, mellyből a' köz nép bövséget jövendölt, és ez tsak ugyan be is tellyesedett.

1748-ban mellyre forduló tél havas ugyan, de nem hideg; forró, száraz tavasz követte. Bor igen finom és sok lett, 1 polturáért 5 Ittze bort is adtak; a' legszebb tiszta búza köble Debreczenben 16 garas.

1749-re forduló havas tél; Gergely nap hetiben igen nagy áradása lett a' Dunának.

1750. és az utánna következett lágy telek, száraz nyarak, jó borok.

(Folytatása következik).

Apróságok.

Fox egykor megbántatottnak érezvén magát valamelly szemtelen embertől, azt mondá neki, hogy ötet az Ördöghez fogja küldeni. „Ha azt tselekszi az Úr, felele a' Vakmerő, beárulom az Urat Uraattyánál, hogy idegen emberekkel pazaroltatja el az ő keresménnyét".

Midőn Péter Czár az Oroszokat Európai rámára kezdette húzni, az ő hoszszú ruháiakat is térdig el vágattatta. E' végből a' fő város vámházainál bizonyos Commissáriusok voltak, 's a' bemenendőket letérdepeltették 's úgy a' térdig, vagyis akkor a' földig hagyták tsak meg ruháikat, a' többit el nyirették. — Most Magyar országban ellenkezőt kellene tenni; mert a' Magyarok olly kurta mentéket viselnek, mellyek a' tsipő tsontig sem érnek.

Mese.

Ha vízbe ér, ott megtörik,
Mást is törötte tészen:
Ha vízből kiemelkedik
Ő is, más is ép lészen.

Jegyzet. A' 48-ik Számbeli Kérdésekre feleletek: 1) A' 9-ik Szám; 2) Mikor az Agár harapja; 3) Mert fél, ne hogy fiait a' Molnár el lopja.

Hasznos Mulatságok. 1822.

(50.)

Az Időjárásának Jegyzéke.

(Folytatás).

1753-ra forduló tél igen havas, a' reá következett nyár száraz.

1754. lágy tél, forró nyár, sok bor.

1755-re forduló hideg havas tél.

1759. egész tél olly meleg, és száraz volt, mint nyáron. Januar. Febr. egy ingbe lehetett járni, Febr. 12-kén már a' legyek széltére röpdöstek, a' Szilvásokban Szent György nap előtt két héttel lekaszálták a' füvet, a' fák szint' olly levelesek voltak, valamint nyáron; a' Kanikulai meleg szinte megölte az embert, a' szárazság olly nagy, hogy tavak, kútak, folyók kiszáradtak. De utánna korán beállott az 1760-ra következő tél, úgy hogy December 4-kén az Albis (Elbe) folyó már keresztül volt fagyva, Sz. Pétervárában 32 graduson járt az O alatt a' kényesö, Szibériában pedig 68-nál is alább. A' hó Karátsony előtt 5 héttel leesett,

Karátsonykor olly hideg volt, hogy a' Debreczeni Templomban az Úr vatsoráját osztó pohárban egy arra rendelt személynek mindég a' jeget kellett zúzni.

1761—62. lágy telek, felette száraz nyarak. 1761-ben az Odera vize majd nem egésszen kiszáradt, gabona igen szűken lett, hanem a' borok olly jó édesek lettek, hogy a' finom sürűség miatt úgy nyúltak mint a' méz.

1763. A' tél eleje hideg, a' közepe lágy meleg, falukon mezítláb jártak; de Martius 11-kétől Aprilis 16-ig olly hidegre fordúlt, hogy ember, baromm megfagyott, és a' térden fellyűl ért havak tetején terhes szekerek járhattak.

1764-re fordulo lágy, sáros tél, az útak járhatatlanok a' sár miatt, őszi alá nem szánthattak annak idejében a' sok essőzésben, hanem új esztendő nap után tették azt meg. Még is olly bővség lett, hogy Miskólczon egy köböl zab 24, egy köböl árpa pedig 28 krajczáron kelne. Po'sonyban és Komáromban egy véka Tisztabúza 3—4 garas, zab 2—3 Poltura. Bor is bőven termett, és Sz. Iván napkor már érett szöllő volt.

1765-re fordúló igen havas, hideg tél követte,

1766. lágy tél. Berlinben a' legnagyobb hideg 1766 Jan. 6-kán volt, de akkor is tsak 2°. — Irlandiában ezen télen tsak Húsvét előtt két napon volt fagy; a' nyár és ősz minden eső nélkűl ment el, és olly mele-

gek lettek, hogy az aratók majd el haltak a' melegben. Gabona igen kevés, de bor annyi, hogy helyét alig találták.

1767—68. lágy telek, száraz nyarak. Mégis különös, hogy 1767-ki Május 1—4-ik napjain 2, 3, arasztnyi hó esett, a' leveles élőfák gallyait letördelte. Junius olly árvizes, hogy a' Tisza rétjeit nem lehetett megkaszálni.

1769. hideg tél, a' fekete Tenger úgy befagyott, hogy jégen járták.

1772. lágy tél, a' Duna semmit sem zajlott. Mátyás napjára a' tavaszi szántást már el is végezték, igen különös meleg nyár lett utánna, és sok bor. Az utánna következettek sem voltak kemény telek, a' nyarak pedig szárazak, forrók.

1773. Dec. 21-kén szivárvány látszott, 1774-ki Jan. 19-kén pedig nagy villámlások, ég-zengések voltak.

1775-re forduló hideg havas hosszú tél egész Europában. Már 1774-ki November 9-kén nagy hó esett le, Katalinkor pedig minden Alföldi marha szénára szorult, és egész Sz. György napig tartottak az futatagok. De hó olly nagy volt, hogy a' Gyermekek a' házak tetejéről szánkáztak le, a' hidegek olly nagyok, hogy a' hasas marhákat ponyvákkal takargatták be, hogy el ne vetéljenek. Bétsben a' Tsillagvi'sgálló Toronyban 18—19 gradust mutatott a' Reaumor mérője, és Hell Max. azt írja Ephemerideseiben, hogy az egész Században,

ez volt a' legnagyobb hideg, jeges ergeteges tél. A' Duna, 1774-ki Dec. 7-ken már által volt fagyva. A' legnagyobb hideg 1775-Jan. 19-étől Febr. 7-ig tartott. Febr. 16—18 napjaiban olly iszonyú áradása lön a' Dunának, mellynél nagyobb sem e', sem a' múlt Században nem volt; a' Tisza és Duna sok helyeken öszve értek. Pesten 611 Házat döntött le, Áporka e' miatt előbbi lak helyét egésszen el hagyta. Mind Pesten, mind Budán több helyeken láthatja az ember még ma is ezen árvíz nagyságát mutató jegyeket.

1776. nem igen kemény tél, de az 1777-ki még lágyabb, legnevezetesebb arról, hogy összel a' Duna úgy el apadt, hogy által lehetett gázolni.

1778-ra forduló lágy, esös, sáros tel. Ezen a' télen egy hétig való hidegnél és hónál több nem volt. Januar. 22-kén nagy villámlások, tsattogások, Pál napkor a' gyermekek a' vízben förödtek, és olly meleg járt, mint egyébkor Májusban. Febr. 8-kán az álló vizek befagytak úgy, hogy nádat lehetett vágni 5 nap. Mátyás napkor a' bibiczeknek anyányi tsirkéik vóltak, a' Spárga annyira meg nött, hogy enni lehetett. Mart. 2-kán virágozott a' tseresznye fa, Aprilisben a' sárga-répa már ollyan nagy volt, hogy piaczra lehetett hordani. Aprilis 24-ke körül a' kertekben 's szilvásokban kaszáltak. Majus elején érett tseresznyét lehetett enni. Ambár ezek mind így folytak is, de Martius 25—27 napjain ember magosságni havak

estek, és olly fergeteges szélvész lett, hogy a' legerősebb bikák is megfagytak. — Bor, búza elég lett.

1779-re forduló nevezetes száraz tél, száraz utánna a' tavasz, és nyár: sőtt még az ősz is. Miklós naptól fogva Sz. György napig se eső, se hó nem esett; de kemény fagyakkal járt a' tél, az útak úgy porzottak mint Kanikulában. A' fák 3-szor is virágoztak. Gabóna kevés, bor jó. 1780-ra forduló havas tél követte.

1784-re forduló is hideg és havas. 1783-ki Dec. 8-kán már leesett a' hó, és utánna Januariusban a' leghidegebb 's havasabb tél lett. Martius 1-sö napján indult meg a' Dunán a' nagy jeges áradás.

Az 1785-ki tél pedig arról nevezetes, hogy még Sz. György napkor is hó és fagy alatt volt az egész föld színe, 's csak Majus 8-ka után szabadult ki alóla. Febr. 28-kán Lipsiában 23 $\frac{1}{2}$ gradust, Waldheimban 28°, Béts körül 21° mutatott Reum. mérője, a' fagy pont alatt. Mart. 30-kán térden felyül ért a' hó, és Miskolczon a' Szinva vize Aprilis 25—28 napjain által fagyott. A' havas zivatarok sok barmot el öltek; egész Májusban a' fagyos alkalmatlan idők miatt, csak 10 nap lehetett dolgozni. Barmaikkal a' csátéból tűrött ólak tetejeit, gátokat 's a' t. megétették az emberek. Sok helyeken a' juhokat mind levagdalták, nem lévén nékiek, mit enni adni. A' nyara is esős hűvös lett, Máramarosban semmi se termett, 16,758 embernél több meghalt miatta éhen.

1788-ra fordúló igen lágy tél. — 1787-ki Nov. 27-ken megfagytak ugyan az álló vizek úgy, hogy nádat lehetett vágni, sőtt Nov. 30-kán a' Sajó is úgy által fagyott, hogy az embert is fenn birta: de December 14-kén még a' föld fagya is mindenütt ki ment. 1788 Febr. 5-kén ismét befagytak a' vizek, de 28-kán újra minden jég el veszett. A' legnagyobb hideg ezen a' télen: Miskóltzon 3°, Po'sonyban 5° volt. Egész Januariusban szántottak, és a' fák levelezni kezdettek, Febr. a' mezők virágoztak, Mart. 29-kén pedig a' Mondola, Baraczk fák virágosok voltak, a' szöllő növések olly nagyok, hogy a' gerezdek is meglátszanának rajtok. Száraz forró nyár lett, gabona kevés, bor jó.

1788 és 89. között történt a' Török háborúi híres tél, melly a' leghavasabbak, és hidegebbek közé tartozik. Azt írják az akkori közönséges Levelek, hogy a' Bánátban 2 ölnyinél magosabb havak estek, és olly hideg volt, hogy Bétsnél a' Reum. mérője 19° — 20, Párisba is 18 graduson alól járt, a' Dunába 2 röfnél vastagabb sík jég volt. Ez a' hideg tél sok okos, és oktalan állatokat meg ölt, sok száz katonának fagyott el örökre az orra, füle, keze, lába; fogaik úgy kiromlottak, hogy mind kikellett szedetniek még a' Tiszteknek is; merő ültökben fagytak meg a' lovon számtalanon. 1788. Dec. 27, 28-kán olly rút idő volt, hogy tsak a' Glocknitztól fogva Bétsig vivő úton

több hevert 30 megfagyott Mesterlegény, és más embereknél. A' vadak élelmök keresésére városokba, falukba jöttek, az égi madarak önként megengedték magokat fogdostatni kézzel, de mihelyt meleg szobába vitettek menten el vesztek. A' Duna Januar. végével kizajlott ugyan, de a' Patakok tsak Gergely nap tájban, nevezetesen a' Sajó Mart. 19-kén zajlott; majd olly nagy árvíz volt mint 1775-ben.

(Végezete következik).

Apróságok.

Bizonyos Úri embert elmésségéről ditsértek valamelly Társaságban az ő Cliensei, noha arról a' világ semmit sem tudott. A' jelenlévők között volt N. Asszonyság is, a' ki a' ditséretet ezzel kivánta nevelni: „Oh bizonyosan sok eszének kell lenni, mivel igen keveset ád ki".

II. János Spanyol Királynak jelentették, hogy valamelly nagy jövedelmű Hivatal megüresült, 's kérték egyúttal, hogy arra valakit nevezzen ki. „Azt nem tselekszem mind addig, míg ollyan embert nem találok, a' ki nékem nem hízelkedik". (Meddig kellett a' Fejedelemnek e' miatt várakozni, nem említi a' Kronika).

Fontenelle jelenlétében bizonyos Orvos vitatta, hogy a' Kávé, lassan ölő méreg. Igaza, vagyon az Úrnak, mond Fontenelle, mert én már 80 esztendő óta iszom, 's imé még élek, a' mint látja az Úr.

X** Úr igen elmés Társaságban vala, hol az ő elmétlensége a' többinek elmésségével igen szembetűnő ellenkezést mutatott. A' legszebb beszélgetések között hirtelen arról kezde panaszolkodni, hogy nagy főfájása érkezett. Egy közel lévő Kis Asszony kezde rajta sajnálkodni: de ő magát hántatni akarván, nem hogy a' részvételt elmésszen hálálta volna, hanem azt mondá: „ez a' nagy elméknek közönséges betegsége". A' Kis Asszony erre hamarjában így szólla: No Uram! ha így vagyon, ezen betegségnek az Úrra bizonyosan másról kellett ragadni.

Rejtett szó:

Első részem lábod, 's lábbelid' motskitja,
Másik á-val toldva baromfid' pusztítja;
Egésztől emberek, bár képzelt is, félnek,
Mégis a' gyermekek botsátják a' szélnek.

Atsay István.

Jegyzet: A' 49-ik Számbeli Mese: a' Napsúgára.

(51.)

Az Időjárásának Jegyzéke.

(Bérekesztés).

1790. essö és hó nélkül való tél, a' fagy is tsak ollyan, hogy zajlott ugyan a' Duna, de be nem állott: egy a' legszárazabb tavasz 's forróbb nyár követte; széna 's gabona, majd semmi se lett, nevezetesen a' tavaszi vetés tsak gaz lett. Bizonyos gazdának 60 Pesti mérö zab vetése után lett 6 Véka termése, de több helyeken még tsak meg se kaszálhatták.

1791-re forduló is lágy tél. A' tél eleje volt valamennyire hideg, nevezetesén Sept. 28, 29 már olly hideg volt, hogy 2 újnyi jég tsapok függöttek, de utánna állandóan jó idök. Ezen egész télen soha egy napnál tovább se a' hó, se a' fagy a' földön nem tartott. Egész télen mindég lehetett szántani, és mindenféle mezei munkát tenni; soha se kellett fütteni. Decemb. Januariusba elég vad salátát, szekfü-gom-

bát, ibolyákat hordtak a' mezőről. Legnagyobb hidege a' télnek 1790 Nov. 18-kán volt, de akkor is Miskolczon csak 1°, másutt 2° hideget mutatott a' Hévmérő. A' termés igen bő lett, a' Búzának köblét 45 krajczáron meglehetett venni. De őszre olly hidegre fordúlt az idő, hogy Sept. 24-kén már mindenütt fűtteni kellett a' szobákat. Octob. 20-kán befogott a' derék tél sok essővel és hóval, 's úgy megfagyott még ezen hónap utóljára, hogy a' terhes szekereket mindenütt fel birta. November 1-sö napján már mind Német mind Magyar országban 1 lábnyinál magosabb hó feküdt a' földön. Nov. 9, 10. olly tsikorgó hideg, a' marha reszketett mikor ivott. A' szőllők mind a' tőkére fagytak, a' Pesti hídat a' jég elhordta. Nov. 12-kén jó időre vált, és 18-kától fogva végig olly jó idők jártak mint nyáron. A' malmokat újra bekötözték, a' tsordákat újra kiverték, a' nyomtatáshoz, szántáshoz és szürethez újra hozzá kezdettek. Nov. 19, valamint Dec. 28-kán nagy égzengések lőnek.

1792-ki tél eleje 1791. Novemberbe hideg, az utólja is Febr. 22-ke után hideg, de a' Duna által nem fagyott, noha zajlott. A' tél közepe olly meleg, hogy Febr. 19. a' bodzafák már olly levelesek voltak, hogy árnyékot tartottak, sőtt az eperfának is olly nagy levelei voltak, mint egy ezüst garasos. Febr. 21—23. térdig érő hó esett, a' Szepességen pedig 1 ölnyi magos. Má-

sodszor Május 25-kén fakadták ki a' fák. September eleje olly meleg, és olly égtsattogások, menyköhullások, hogy ezekhez hasonlót nem említ a' Krónika; kivált Sept. 2, 7, 8, 20-ik napjain mintha számtalan ágyúk durrogtak volna; és egy egy fontos jegek estek, mellyek 5—6 nap mulva se olvadtak el. Az ösz igen essös sáros, melly miatt sem nem nyomtathattak, sem nem szánthattak.

1793-ki nem igen hideg tél. Febr. 11-kén már a' méhek sárga virágokat hordtak, és Mátyás napra minden szántást, 's tavaszi szöllö munkát el végeztek az emberek. Jósef napra a' fetskék mind el jöttek.

1794. mind a' tél mind a' nyár örök emlékezetre méltó. Egész télen se hó, se essö, se fenn biró fagy nem volt. 1793-ki October, Nov. már olly szárazak, hogy sok helyeken öszit se vethettek; a' kútak kiszáradtak, sött a' folyók is, annyira, hogy örölni nem lehetett. A' Tisza úgy el száradt, hogy tsak térdig ért, és sok helyeken pénzen adták a' vizet. A' magyar Alföldön 1794-ben sem tavaszit, sem kukuriczát nem vethettek, a' mezök úgy kiégtek, hogy egész nyáron szalmázni kellett a' marhákat. Sem széna, sem semmiféle gabona nem lett, ember 's barom majd mind el veszett. 1791—93-ban 3 márjás volt köble a' szép tiszta Búzának, 1794-ben, sött 1795-ki aratásig 16—20 for. költ. Sok helyeken füvet ettek az emberek, másutt kukuricza

tsutkát törtek liszté 's abból tsináltak pogátsákat. Hal, dinnye, gyümölts, bor, igen sok és jó. Ezt követte

1795-re forduló egy a' leghavasabb és zivatarosabb tél; a' ház falainál magasabb volt a' hó, és sok helyeken a' kéményen jártak ki 's be a' lakosok. Ezen télen volt ama' Sz. Pál napi zivatar, melly örök emlékezetet érdemel. Aratás, után minden olly böven lett, hogy a' legszegényebb is el felejtette minden kiállott inségeit.

1796-ra forduló lágy tél, a' Duna jeget nem látott. Januariusba olly meleg, hogy a' méhek széltire jártak, legyek szúnyogok röpdöstek, a' pókok hálókat szöttek. Febr. elején nálunk a' som, mondola, és baraczkfák virágosak voltak, Londonban pedig a' fetskék sereggel jártak.

1796, 97, 98. lágy telek, forró száraz nyarak, sok és jó borok. 1798. a' folyók semmi jeget nem láttak. Febr. elején már olly meleg volt, mint egyébkor nyáron, és a' méhek jártak, Sz. György napra pedig második rajaikat is kiverték. Március 12-kén már a' Fetskék előjöttek, és olly nagy menydörgések jártak mint nyáron.

1799-re forduló egy a' leghidegebb telek közül. Dec. 8-kán befagytak a' fütött szobák ablakai, és Febr. 20-káig soha se olvadtak ki; a' pinczékbe egész télen bevoltak fagyva a' tsapok, 22 öl mélységű kútak is befagytak; megfagyott az égettbor is. Konstantinápoly útszáin is sok em-

berek fagytak meg. Besszarábiában ritkán esik tél; midön hó esik is, az menten el olvad: de ez a' tél sok ezer marhákat el ölt ott is. — A' Debreczenyi tanyákon a' mint hálásra leszállottak a' kazalokra a' varjúk, úgy találtattak megfagyva seregestől. Az élőfák úgy megzúzosodtak, hogy az ágaik letöredeztek alatta. A' tengerek Kristus sz. után 763-ik óta úgy nem fagytak be mint ezen télen, 120 napokig volt fagy alatt a' föld színe.

Tombóktu.

(Város Afrika belsejében).

Az Europaiak Afrikának ezen nevezetes városát tsak hiréből ismerik. Cochelet volt az első, ki az ő viszontagságainak leirásában ezen várost velünk közelebbről megismertette. Legújjabban egy Napkeleti Rabati Kereskedő, Sady Mahomet, arról következendő tudósitást teszen: „Minekutánna Quadroont el hagytuk, melly várost Szeretsenyek, és Arábsok lakják, és 40. napig a' sivatag pusztákban útaztunk, Taudeny városába értünk. Itt a' Karavana megnyúgodott. Taudenytől 15 napi járó földre Timektu (ez az igazi neve Tomboktu városának) városát napnyugot felé megpillantottuk. Négynapi járó földre tőle már a' sivatag puszták helyett termékeny vidékeket láthatánk. Timektu háromszorta népe-

sebb mint Fez, mellynek 90,000 lakosi vannak. Minden népe Szeretseny. Az aranynak ezüstnek száma sints. A' kapukat megérkezésünkkor zárva lelénk. A' Szeretseny Ör, lövés által jelt adott, 's egyszerre mintegy 100 Szeretseny hozzánk tódúlt, kik nyilakkal, gyilkokkal, és apró puskákkal valának felfegyverkezve. A' Tiszt a' Karavánnak nyugvo helyet rendelt. A' Kapuk a' Királynak menyegzői ünnepe, és a' Karavana közelitése miatt valának bezárva. A' Királyi menyegzőnek zajja színte hozzájok hallatott. Másnap a' kapukat megnyitották, és a' Szeretsenyek tsoportokként tódúltak a' Karavanhoz. Legjobban el kellt a' Dohány, mellyet kapva kaptak, aranyt, arany-gyűrűket, pántlikákat, és más drágaságokat adván érette. Az arany-port, valamelly arany edényben méregetik. Hat nap után megengedték (Sadynak) hogy a' városba bemehessek, minekutánna, fegyveremet el szedték, 's ott a' Mórok szállására vezettek, mellynek különös fala van, 's tsak egy kapuja, mellyet napnyugotkor bezárnak, midön minden Mórnak már otthon kell lenni. Ezen kapu előtt Szeretseny Ör áll. A' Városban kevés Hazámfiát találtam. A' Mór szállás közel van a' Király palotájához, melly nem annyira nagysága, mint gazdag arany ékességei miatt nevezetes. Közepén sok tornyokat láthatni. Timektu városának belseje, valamelly irtóztató nagyságú táborhoz hasonlít. Útat, út-

szát hijába kerestem, a' Házak mind el szórva, 's egymástól távul állanak. Formájokra nézve hasonlók nagy sátorokhoz, de négyszögletesek, és lapos födelűek. Mind annyi vörös földből van épitve, tsak a' Királyi palota, 's a' nagy Urak házai fehér kövekből. Quady-Szudan folyója a' várostól két órányira délfelé, a' lapságon keresztül folyik. Az oda vezető út mindég tele van tevékkel, és terhet hordozó Szeretsenyekkel. A' folyón sok kereskedő hajó van, a' legnagyobbak Djinnieből, és a' Napkeletnek legtávulabb fekvő tartományaiból jönek. A' Timektui Szultán, vagy Király tsak 2 esztendő óta uralkodik (1813, és 1814(. Még nagyon fiatal. Attyát úgy gyilkolták meg. Egykor hadi foglyokat hoztak, a' Király ekkor katonáitól, 's fényes követségtől késértetve a' palotából kijött. A' Szeretsenyek énekeltek, tánczoltak, és hang-műszereken játszottak a' Fejedelem előtt. Ruhája finom matériából vala készítve, mellyet Marokkóban tsak az Asszonyok hordoznak. A' Strucz toll számtalan volt rajta. Karjain, lábain, és nyakán nagy értékű arany ékességek ragyogtak. Másnap a' Hadifoglyokat nyilván el adták. A' Karavána is vett néhányat. Timektunak környéke nagyon termékeny, kiváltképpen dél felé a' folyón túl, Qualadi kis városotska felé, hol a' gazdag telekeken ketske, és teve nyájak hiznak, riskása és köles nő, és strucz-madarak fészkelnek, mel-

lyek a' Szeretsenyeknek mindennapi eledelök. A' dögleletes nyavalya miatt, melly Timektuban dühödni kezdett, a' várost ismét el hagytuk.

Apróság.

Angliában N. Udvari Dáma, egykor Newtonnal, ama' nagy Természet vi'sgálóval beszélgetvén, ezt kérdezé tőle: ha valjon volt-é az Operában? Newton azt felelé: igen is voltam, egyetlen egyszer. A' Dáma kérdé tovább: miképp' tetszett? Newton felele: az első Felvonás nagyon, a' második tűrhetően, a' harmadik kiálhatatlan volt, úgy hogy vége előtt kikellete mennem. (Kétségkivül a' nagy elménck tsak a' tsillagok harmóniája tetszhetett, nem pedig a' mesterségnek erőlködése).

Rejtett szó:

Ha B-vel kezded, ostobát
Jelent az a' magyarnál.
Szívét fejével tseréld fel,
Találod tsak jobbágynál.

Jegyzet: A' 50-ik Számbeli Rejtett szó: Sárkány, Sár, Kánya.

Hasznos Mulatságok.

1822.

(52.)

Tengeri Fördők.

A' Tengernek vize, mind alkotó részeire, mind erejének hathatósságára nézve szerfelett nagyon külömbözik más egyébb vizektől. Alkotó részeit leginkább sósavanyas Székső, sósavanyas, és kénsavanyas Magnesia föld, és kénsavanyas mész teszi. Talán ezen alkotó részeiből lehet megfejteni, hogy néki az emberi testre nézve, olly rendkívül való nagy orvosi haszna van, mert nem tsak hogy a' végképp ellankadott, el gyengült testet izmossá teszi, nem tsak hogy a' Köszvényt, a' Görtsöt; az El fásulást meggyógyitja; az Ikráshusok betegségeit, a' bör fekélyeit persenéseit, a' koszt, repkényes kelevényt el szélyeszti; hanem sokszor természetökre nézve éppen ellenkező Betegségeket is meggyógyit: p. o. el hárítja a' gyengeségtől eredett vérfolyásokat, a' testnek erőt adván: de a' nagy erőtől, 's vérmességtől okozott vér

öszve tolyongásait is ; tagadhatatlan haszonnal fördik benne a' vérhasas, valamint az is, kinek széke el vagyon fojtva. A' viselös, a' hószám folyásos szinte úgy élhet vele, mint a' magtalan, 's a' kinek természetes vérfolyásai el maradtak. (Russel. White. Anderson). — Curries azt mondja, hogy a' testnek megöntözésére a' tengeri víz sokkal hasznossabb, mint akármelly folyónak, pataknak, vagy orvosi kútnak vize. Ugyan Curries szerént, a' Medenczékben is jobb fördö készül a' tenger vizéből, mint más vizekből. Ö azt mondja, hogy hathatós befolyása a' testbe, nem csak alkotó részeitől származik, hanem a' tengernek nyomásától is, a' tengernek friss szelétől, a' képzeletnek felemelkedésétől, az ábrándozás gyönyörüségétől, midön a' Beteg, az általláthatatlan víznek síkságára néz, az inashúsoknak megeröltetésétől, midön valaki benne megfördik. Rendkivül való ereje abból kitetszik, hogy már első fördö, egy szempillantati megdöbbenés után, szokatlan édes érzést gerjeszt, 's a' hüves időben sem hidegíti úgy el a' testet, mint a' folyó viz meleg időben. Kitetszik abból is, hogy a' fördö után sokszor viszketegség, és persenések szoktak a' testen támadni. Kentisth a' rothasztó hideglelésben ezen vízzel való öntözést javall, úgy szinte annak italát a' Giliszta betegségben, el fojtásban, el komorodásban, tüdönek, vesének, májnak, dagadásában 's a' t. Illy

rendkivül való erejét tapasztalván, most már több tengeri Fördő helyek készültek: u. m. Meklenburgi Doberanban; Norderney szigeten Keleti Frieslandban; Travemündnál; Kranznál nem meszsze Königsbergtől *). Ki czen fördökkel az említett nyavalyákban élni kivánna, választhat az elő számlált fördő helyek közül, (vagy a' Balatonban föredjék).

A' természeti testeknek Fénylése.

(Phosphorescentia.)

Heinrich Úr, a' ki ezen tárgyról 1820 különös munkát adott ki, a' természeti Tudományoknak Bajor Országban Tanítója, ezen tárgyra az ő tapasztalásai által különös fényt terjeszt. O Phoskorescentia alatt, valamelly gyenge, tsak kevés ideig tartó világitást ért, melly sem észrevehető melegség kifejlésével, sem nevezetes fénnyel, sem szembetünő szét bontakozással nem ömlik ki a' testből. A' természetnek mind a' három Országában vagynak olly testek, mellyek a' sötétben fénylenek, a' nélkül, hogy szükség legyen izgatás által a' fényt belölök kitsalni. Illyek az ásványok országában sok drága kövek; a' Növevények országában némelly virágok, u.

*) Vogel über die bisherige Anwendung des Seebäder in Doberan. — Halem. über die Seebadeanstalt auf Norderney. — über die Privat Seebadeanstalt bey Travemünde.

m. a' Sarkantyúka (Tropaeolum); az állatok országában sok alsóbb rendű állatok, Lepkék, bogarak, férgek, melly utóbbiak sokszor egész tengereket tűzbe helyheztetnek. Némellyek a' Növevények, és állatok közül tsak akkor kezdenek világositani, midön már rothadnak, ekkor azokból szén, víz, és világositó szesz bontakozik ki. Példa erre az advas, és rothadó fa, melly tsak akkor világit, ha a' lehellésre alkalmatos levegöbe vagyon helyheztetve, a' hol ezen szétbontakozás megtörténhetik. A' matska szemének világositása, tsak a' világosság sugárainak megtörésében, viszsza verésében, és a' színek játékában (opalisatio) feneklik. Erröl ki ki meggyözödhetik, ha az eleven matskának fejét levágja, a' midön kínja közt szemtsillaga nagyon kifeszül, megbövül, úgy hogy a' kidudorodott szemben a' világositásnak minden tüneményeit szemlélhetjük. Az állatoknak világositását lassú elégés okozza, melly világositó szesz, víz, és fojtó szesz által történik. A' tengereknek világositása azon férgektöl ered, mellyekröl imént szóllottunk; azoknak t. i. valamelly enyves szer izzad ki testökböl, melly mint a' láng úgy világit. A' Tsillagok tündöklése tsupa világosság kiömlésének tartatik, de ezt éppen nem lehet helyben hagyni; mert azoknak is, valamint a' mi földünknek, a' Napnak, Holdnak 's a' t. tulajdon levegö körök van, melly által egy

másba behatnak. E' szerént örök változásnak kell a' világban történni, melly Gruithuisen szerént lassú elégésben feneklik. Ezt a' Nap foltjainak gyakori változása, a' höségnek kiömlése, 's a' mi földünkön is a' melegnek képzése látszatik bizonyitani. A' természeti Testekből továbbá, a' világosságot ki is lehet tsalni, és pedig 1) Rárragyogtatás által (insolatione), melly által a' savanyakkal kevert Mészföld jól világit. A' savany szesz t. i. a' világossággal belőle kibontakozik, a' nélkül, hogy azon test melegebb lenne. Ez által jobban ragyog a' Gyémánt is, és a' Lazul. — 2) Nagyobb höségnek behatása által (Temperaturae augmentum). A' folyó-mészpala, az Adulár, a' Phosphor, Topáz, Hyaczinth, forró viz alatt, más egyébb kövek forró olaj alatt világitanak. — 3) Az ütés, dörgölés, verés 's a' t. által, mint p. o. a' kova. — Végre 4) Az Elektromi folyamnak behatása által, mellyet Dessaignes, Delametherie, és Heinrich Ur is több próbákkal megbizonyitottak. Példáúl szolgáljon a' Gránátból, a' Safirból a', Turmalinból elektromi folyam által kitsalt világosság.

Charakteristikai rajzolat.

Voiture, ki XIV-ik Lajos Franczia Király idejében eszével leginkább fényle, illyen Levelet irtt egykor Barátjának Abbé

Costarnak: „Tegnap minden pénzemet el vesztettem; 's még azon felűl 200 pisztolt (pénz neme), mellyeket ma le kell fizetnem. Ha van annyi felesleges pénzed, küld el; — ha nints, költsönözz, mert minden esetre neked kell engemet bajomból kisegítened. Siess Barátom, ne hogy más a' jó alkalmatosságtól megfoszszon, mellyel kedvemet keresheted! Szánnálak, ha el mulasztanád. A' mennyire ismérlek, nem egy könnyen nyugtathatnád meg az iránt magadat. Hogy tehát ezen szerentsétlenséget el kerűld, add el mindened', és szerezzd meg a' kivánt pénzt. — Látod Barátom, melly Despota a' Szeretet. Részemről megvallom, különös örömömre szolgáll, hogy hozzád illy hangon szólhatok: de még jobban örűlnék, ha te ezt hasonlóval viszonoznád. Mindazáltal ezt nem is reménylem; mert te nyúlszívű ember vagy. — A' Nyugtató Levelet annak fogom adni, a' ki által a' pénzt által küldöd. Élj boldogúl". — Az Abbé így feleltt e' Levélre: „Különössen örűlök, hogy neked e' tsekélységben szolgálhatok. Soha sem hittem volna, hogy az ember 200 pisztollal másoknak olly nagy örömet szerezhessen. Jövendőben mindég félre teszek valamit pénzemből, hogy neked hasonló esetben szolgálatodra lehessek. Tsak kivánd bátran, a' mire szükséged van. Te nem örűlhetsz olly nagyon annak, hogy velem parantsolhatsz; mint én annak, hogy neked engedelmeskedhetem.

A' Nyugtató Levelet tsak tartsd magadnál, te azt jobban megfogod őrizni, mint a' pénzt".

Az Egyiptomiak gyógyítása módja.

A' Berlini „Journal für die neuesten Land und Seereisen" folyó irásban egy Útazó (Light) ezen tárgyról így szóll": Egyiptomban való tartózkodásom alatt, egy öreg Imamt láthatek, ki valamelly honni születésűnek betegséget gyógyitotta. A' Beteg embernek főfájása volt, mellyet az Imam így üzött el: Le kellett t. i. neki az Imam előtt ülni, akkor ez mutató, és hüvelk újjaival homlokát érintette, 's lassanként úgy öszve tolta, hogy a' szenvedőnek bőrét homloka fölött ránczba húzta. Ezen tselekedete között sok érthetetlen szavakat dörmögött, azután a' földre köpött, végre pedig a' beteg fejének fájós helyére. A' Beteg ekkor felkelt, 's bizonyossá tett bennünket arról, hogy már semmi baja sintsen. Az Egyiptomiak ezen Gyógyítás erejében vakúl bizakodnak. Ermentben (a' régi Hermonthesben) egy Aszszony, szemfájása ellen orvosságot kért tőlem. Én néhány rendszabásokat tanátslottam neki: de az Aszszony azokra nem is ügyelt, hanem arra kért, hogy köpnék a' szemébe. Ezt meg is tselekedtem, és ő ezer hálaadás 's áldás

között távozott el tőlem, valván, hogy már tökélletessen meggyógyúlt légyen".

Sáskák, és a' Pestis.

Light Tengeri Kapitány, Nubiai útazásának leírásában, a' 34—35-dik lapon, a' többi között ezeket is mondja: „Philäben Május 11-ikéig maradtam. Ezen Nap regvel, jelenvalék, midőn a' Sáskák felhője az eget el sötétitette, és a' vidékre leereszkedvén, mindent el pusztitott. A' Lakosok békén tűrték a' megszámlálhatatlan kárt, 's hálát adtak az Istennek, hogy a' Pestist el kerülhetik, mert, úgymondának, midőn nálok a' Sáskák megjelennek a' Pestis Kairót pusztítja el, és őket nem bántja, a' mi valóban úgyis vala".

Mese.

Se szánt, se vet, még is eszik;
Tarka az ő ruhája.
Szabadságért majd megveszik,
Azért nints egy hazája.
Eggyet se lép, még is halad,
Mint a' sebes Agár szalad,
Eggy maga, és sajkája.

Jegyzet: A' 51-ik Számbeli Rejtett szó: Botor, robot.

(Vége az Első Félesztendőnek.)

Mutató Tábla

a' Hasznos Múlatságok.

1822.

Első Félesztendejére.

I. A' Magyar Nyelv.

Lap.

1.) Dal:

Bort iszom én nem vizet 41

2.) Ódák, Elegiák.

Megelégedés 345
Gr. Raday Pál Urhoz 297
Vay Jósef halálara 33

3.) Epigrammák.

Égtelenné panasza, 's mentése 257
A' Nap tavaszszal 298
Egy Özvegy siralma 257
Vigasztalás 258

4.) Nyelv visgálás, Értekezés.

Augur, és Apáczay 81
Böltsek (régi) állitásai a' testnek életéről 50
— az újabbaknak állitásai ugyan arról 113
Az Egyiptomiaknak a' lelekről való véleményeik 86
Hesziod, 's a' munkái 49
Izlés a' szép Mesterségekben 302
Magyar utczák, és Tatár Miatyánk 209
Mesterségekben való előmenetelek 1821-ben 83
Tudományos Törekedés mostani Görög Országban 77

II. Szép Tudományok, és Mesterségek.

1.) Poëzis.

Az Alomról költö változtatgatás 233
A' ditsö Német nö Magyar Országban 177
Homér Iliássza 121
Kettseghe esett szeretö 161
Kisfaludy Sándor Ur új Magyar Királyi Éneke 129

2.) Szép Mesterségek.

Hidak (a' szép kert Mesterségben) 380
Hires Angol Rajzolók és Rezmetszök 359
Kotzebue Agoston sirköve 73

III. Természet Tudomány.

Az Arakacháról bövebb ismértetés 173
Az állatok elmebeli tehetségéről 78
— állatok élet ideje 284
Aranyat tsinálni lehet é, 153
A' Bezoárkö 335
Componites, új ásvány 289
Az Elefantokról egynehány jegyzetek 108
Az Embernek haja 225
Az égi testeknek világossága 38
Férgek, mellyek eledelül szolgálnak 302
Fogolymadarakat valamelly helyre szoktatni 118
Föld indulás okai 145
A' Függének orvosi hasznai 230
Füszerszámot termö fa 187
A' Hyenának leirása 319
Az Indusok gyökér erejével kiszivatják a' testből a' mérget 79
Ezen méregről 's ellen orvosságáról bövebb jelentés 157
A' Ligero, vagy szaporapéter (rest állat) 125
Madarász pók 142
Mosqvitos bogarak 353
Nadály, vagy piócza 295
Négy lábú, madár orrú állat 60
Patkányok költözködése 367
Pimento, vagy Angol füszerszám 103
Repülö halak 349
A' róka ravaszsága 90
A' Szakálnak hötse és haszna 363
A' Szammum pestises szél eredetének oka 132
A' szöllövessző fajtáinak öszvegyüjtesei 25

lap.

Tejét vérré (vér színüvé) változtatni 148
Teveszõr, és tevekötszõr 3
A' Tökök Amerikában igen nagyok 232
A' Vipera kígyók mérgéről 74
Zologiai jegyzetek 281

IV. Kézi 's egyéb hasznos Mesterségek.

Aranyverés (kézi mûv) 57
Fogtisztittó por 360
Fonó mûszerek, és mûhelyek az Austriai Birodalomban 369
Hajkenetek 136
Hajzotókõ (cerussa) készittésnek új módja 261
Sosavany készittés módja 373
Szûzleány teje készittése módja 190
Taplót hogy kell igen jót készittenl 183
Az üvegfestés 140

V. Házi 's Mezei Gazdálkodás.

Electori juhok, és electori gyapjú 361
Fenyõfákból készült külömbféle szereknek, 's különösen a' Kátránnak készittése módja 's használlása 323, 331
Földi bolhákat kiveszteni hogy lehet? 261
Gabona szárittás módja füstöles által 46
Hús sok ideig eltartani törökösen 183
Kenyér hogy ne penyeszesedjen 280
Veteményes ágyakat a' verebektõl meg óvni ott.

VI. Új Találmányok 's Felfödözések.

Belladonnából bíborfesték 148
Boreczetnek orvosi hasznai 318
Borsos szátorja dühöseb marásá ellen jó orvosság 156
A' Borforrásakor elveszni szokott szeszt fel fogni, hogy a' bor se foggyon mint szokott eddig a' forráskor 286
A' dohéjnak orvosi hasznai 137
Az égettbornak nagyobb grádusú erõt adni 287
Az érzeket rosda ellen óvó szer 327
Finom, és könnyen szerezhetõ köragaszték 212
A' Gõzhajók története 258
A' harangok története 18
A' haj megnövesztésének módja 231
Ifjittó fördõk Párisban 110
Kályha festés Mangelkammer módja szerént 287
Kátrán, vagy Kalamász orvosló haszna 323

	lap.
Kávé masina megjobbitása Lafitte által	286
Krumpli szárából finom és tartós sárga festék	213
A' Kör négy szöglezeteről külföldi Irók	158
Levegőbe emelkedő ballon nelkül	286
Menykő ütötte embert felelevenitteni	315
Nyavalya töres ellen új javallat	92
Öntött vassal való padlatozás	236
Sárga festő fü a' veszett eb marása ellen	185
Takátsok hogy könnyebben heszővhessek a' figúrákat	287
Telegrafok által a' tudosittások szapora közlése	248
A' Tölgyfa kéregnek orvosi hasznai	115
Tüzhely gazdaságos keszittésének új módja Troyer által	287
Üveg keszittésnek új és könnyebb módja	214
Üveg törödékenységét meggátoló mod	213

VII. Életirások.

Bianca della Porte	204
Characteristikai jegyzetek	131
Lambertazzi Imelda	36
Manes	123
Marlborough és Felesége characteristikája	182
Szan-Matio Generális	71
Némelly élő Német Tudósoknak különös Történetei	89
Sebestyén, Portugalliának Királlya	44
Thiknesze Fülöp, Lord Andley apja	38

VIII. Historiai, Topographiai, és Statisticai Nevezetességek.

Adahonnze, Afrikai Király	299
Anglus Ujságok	311
— Theatrum	355
Amerikai Hivatalok	254
— szorgalmatosság	151
— vad Nemzetek mythologiája	381
Austriai Nemzeti Banko	42
Bathi fördö Angliában	105
Bolondokháza Corkban	279
Characteristikai rajzolat a' régi babonás világról	244
Chinai hütsü járás	11
Chorographiai képek	301
Dámel különös nagy lelkü szeretsen Király	9
Descartes Feje Kopanyája	276
Domingóban mi okozta a' szeretsenek fellázzadását	227
Ejszak Amerikai Nepesedés	126

lap.

Fakirek ábrándozása Indiában 372
Franczia Országban a' bűntető Törvényszék elejébe állitottak száma. 326
Gyászos történet 167
Harley bátorszivüsége 59
Hajdani fényüzés 351
Hires bajók 340
Könyvkereskedés, és népesség egybe hasonlittása 215
Mahmud (mostani Szultán) és Szeiman Basa 118
Mehmet Aly Basa, és Aline Tsászárne 273
Mecheli tsipkek 126
Nello, Feleségének gyilkosa 107
Német Irók 182
Orosz Literatura 8. és 99.
Orosz Országi Nemesség 13
Peru, és Qvito 97
Plymonthi Magazinum 149
Romaban a' papság és a' nép száma 207
Sibyllák 154
Skocziai Királyok fa széke 375
Spanyol Cortesek Gyülése 1822. 207
Szegény szüleknek hires fiaik 229
Szelteni savanyú viz 127
Török időszámlálásnak 6 fő szakaszai 159
Vajmári iparkodás Intézete 325

IX. Természeti Ritkaságok és Tsudák.

Angolnák megfagytak 's ismét fel elevenedtek. 21
Cadixba a' nap mellett látott tsillag 206
Dittmár jövendölése az 1822-ik nyárról 383
Égi háború Magyar Országban 1822-ik Martiusban 206
Egyiptomból Europába érkezett régiségek 263
Egyszemű leány Koblencz tájján 237
Fetskékről tett nevezetes észre vételek 55
Gervasi Iphigenia 9 esztendős leányka emlékező tehetsége 47
Götze a' Snefekben gelesztákat fedezett fel 176
Győr Vármegyei öregek 269
Idő járás Jegyzéke 162. 169. 193. 217. 265. 385. 393. 401
Idő tünemények 27
Kildin szigetén a' nap 22
Meteorologiai Jegyzetek 65
Tekenős békáknak tartós életök 20
Tsillagzatbeli nevezetesség 358
Vezúv tüzokadó hegy Febr. 8-kán 1822. 206

X. Nemzeti szokások, régi Épületek és Helyírások.

Amerikáról némelly rajzolatok 377
Angliában a' Vauxhalli hid története, és leírása 241
Asitás és prüsszentesnél keresztvetés 188
Bonapart Napoleon fogsága helye 220
Calcutta 135
Canáriai Szigetek 238
Chinai köszöntések 94
Czejloni Irás és Szokások 291. és 294
Ditmarsok régi szokásai 284
Guillotin' 70
Jávai fetiske fészkek 253
Jóreménység foka 53
Kairo, Egyiptomnak fő városa 18
Kandi Királyok Titulusa 346
Koldus Iskola Londonban 100
Konstantinápoly és a' Környéke 305. 313. 321. 329
Lybiai Pusztaságból egy Levél töredéke 28
Oroszok hosszú ruhái 392
Örmény büntetés módja 159
— tanitás módja 102
Párisnak egy kellemetlen tulajdonsága 30
Sz. Péter váráról némelly jegyzékek 347
Román olvasás Párisban 15
Szkócziai Aszszonyok 283
Sziget a' déli sark felé 271
Szinjátszók betsülése Angliában 61
Teneriffa 337
Tomboktu Afrikai város 405
Török Imádságok, szokások 166. 360. 366. 375
Tunisi Bég leányának temetése 190
Tsillag visgáló Tornyok 264
Vermouthban mókus vadászat 284
Vesuv és Szolfotara 343
Viznek tiszteltetése a' hajdani Nemzeteknél 198

XI. Ritka Történetek, Elmés Apróságok.

Angol Király és az öreg Grant 95
Augustus és a' Katona 31
Bácónak közmondásai 285
Czintányér elolvad a' tüzön! 192
Daemonax tanátsa egy rosz beszéllő eránt 303
Dante és a' Florenczíai polgár 16
Deportatio fele a' Királyé, fele a' vádolóé 216

lap.

Dominico a' Franczia Király asztalánál 304
Dugos Polgár mester és a' pékek 191
Elődi mindég más kárával nyitja megszáját 328
Erdőt pusztittó földes Ur Sir verse 104
I. Ferencz Francz Király és X. Leo Pápa 111
Fontenelle módja barátok szerzésére 128
Fox és az őtet megbántó 392
II. Fülöp Spanyol Király és a' Gyémántáros 271
Gállya szolga a' hal hasából elevenen kivétetik 189
Gazdag kereskedő elmés kivánna lenni 56
Gödröt ásni a' szemétnek 528
Halotti, mu'sikát a' Doctor szerzé 240
Hajfodorittó czedulák helyett banknotak 143
Hosszú és egésséges élet példája 150
Jó óbort tsinálni 23
Jövedelmek könnyü szaporittása módja 79
Kalapok és fejek 102
Kanova és az Anglus 255
V. Károly és a' sok óra 239
Kereskedő jelenti hogy éppen most halt meg 312
Különös nagyságú 's kitsiségü emberek 292
Madonata és az Oroszlán 68
I. Maximilian és a' Velenczei követ 132
N. Urnak sok esze, mert keveset ad ki 399
Newton a' Theatrumban 408
Az örökösök 94
Poczokos Ur befér a' város kapuján 119
Richelieu házasság szerzése 39
Tsetsemő a' dajkája tejéből megrészegszik 224
Turenne lovat ajándékoz valamelly Tisztnek 40
X. Urra úgy ragadt a' főfájás 400
Zeno felelete 288
Zsido katona előre nézése 208
Vesalius 6
Vitéz Svábok 128

XII. Mesés kérdések, Mesék és Rejtettszavak.

1) Mesés Kérdések.

lap. 248. 312. 352. 384.

2) Mesék.

Duda, Fúvó 88
Elme 32
Falevel 296
Festett kép 288
Nyúl 368
Olaj 136
Raspó 220
Szakál 401

lap.

Felkelő, 's nyugvó nap 24
Kofa 168
Láncz 160
Loth Felesége 8
Nagy pénteki kerepő 224
Nap sugár 392
Nyom 328
Szél 232
Szem 72
Széna 120
Tavasz, nyár, ősz, tél 48
Tsiga 272
Viz 200

3) Rejtett szavak.

Bab 192
Borsó 208
Botor Robot. 408
Egér 216
Epe. Eper. 360
Farkas 152
Holló 280
Hordó 304
Igaz. Iga. Gaz. 376
Kan 112
Karó, Róka 128
Kávé 256
Kutya, Tyúk 336
Köröm 344
Kürtő 96
Lécz 176
Nyakló 56
Rigo 320
Sárkány 400
Sebes 80
Szántó 16
Szőllőtő 184
Telek 40
Torok 264
Tükör 144